

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΑΪΚΗΣ & ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΑ ΑΘΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΗΓΥΡΕΩΝ

Η ζυγιά ζουρνά και νταουλιού στην παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων του
Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης

Πτυχιακή εργασία

της ΙΑΤΡΟΥΔΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑΣ

Α.Μ.Φ. 1169

Υπό την εποπτεία

του κ.ΣΚΟΥΛΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

Άρτα 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	10
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	15
<i>Η παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων του Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης.....</i>	15
<i>Η από τους αρχαιότετους χρόνους, ιστορία του αθλήματος.....</i>	40
<i>Τα νεότερα χρόνια, μέσα από τις βιογραφίες παλαιστών έως το 2014.....</i>	54
<i>Πανηγύρι, αθλητισμός και μουσική, συντελεστές του οικονομικού, κοινωνικού και μουσικοπολιτισμικού δικτύου της παραδοσιακής πάλης</i>	73
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	83
<i>Η ζυγιά του ζουρνά και του νταουλιού, στο έθιμο της παραδοσιακής πάλης.....</i>	83
<i>Η λειτουργία της ζυγιάς, στο αγώνισμα της πανηγύρεως</i>	96
<i>Ο σκοπός της πάλης, γκιουρές χαβασί</i>	114
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	125
ΠΗΓΕΣ.....	130
ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ	131
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	131
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	133
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ	134

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιδέα για την ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα ήταν αναπάντεχη, μέσα από την αναπόληση των παιδικών αναμνήσεων, από το προαύλιο της εκκλησίας των Νέων Κερδυλίων του Νομού Σερρών, με τους παλαιστές να αγωνίζονται, κάτω από τους ήχους των ζουρνάδων και των νταουλιών και τον κόσμο να παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ήταν το έναυσμα, για την επιλογή του ερευνητικού προβλήματος, στην διευκρίνιση του οποίου συνέβαλε το παρακάτω απόσπασμα, από αγώνες πάλης πριν το 1941, στα κάτω μαρτυρικά Κερδύλια Σερρών:

«Σε λίγο ο ζουρνάς δίνει το σύνθημα: αρχίζει η πάλη [...] Οι ζουρνάδες παίζουν σιγά-σιγά παλιό περσικό μακάμι [...] Οι ζουρνάδες δυναμώνουν, το νταούλι χτυπάει δυνατά. Ο κόσμος έχει στραμμένα τα βλέμματά του και παρακολουθεί [...] Ο Χασάν σε μια στιγμή του έκανε μια δύσκολη λαβή. Ο Γιώργος παρά λίγο να πέσει, μα γλίστρησε και ελευθερώθηκε. Οι ζουρνάδες τώρα τσιροκοπούν. Ο Επίτροπος σκουπίζει τα πρόσωπα των αθλητών. Ο κόσμος φωνάζει όρθιος στις κερκίδες. Ξαναπιάνονται. Και, εκεί που δεν το περίμεναν, βλέπουν ένα Γιώργο θηρίο. Αρπάζει το Χασάν, τον σηκώνει και τρέχοντας τον πετάει έξω από το στίβο, σχεδόν κάτω από τη νότια πλευρά, «σ' ακάτ». Το νταούλι μόνο που δεν έσπασε. Ο κόσμος ωρύεται και χειροκροτεί σαν τρελός. Ο Επίτροπος τον φέρνει στη μέση και του σηκώνει το χέρι του ψηλά: νικητής ο Γιώργος. Φωνές, ενθουσιασμός από παντού, πανζουρλισμός [...] Έξω από τον αυλόγυρο, είναι δεμένο ένα μπηκάδι.¹⁷⁹ Είναι δικό του».¹

Διαβάζοντας τις φράσεις που περιγράφουν τη συμμετοχή των μουσικών οργάνων, δημιουργήθηκε το ενδιαφέρον της αναζήτησης για την ανακάλυψη της μεταξύ τους σχέσης, παραδοσιακής πάλης και μουσικής. Η φιλοδοξία αυτή, για την πλήρη κατανόηση του γεγονότος, απαιτούσε επιτόπια έρευνα, η οποία διεξάχθηκε κατά τους θερινούς μήνες του 2013-2014, σε ορισμένες πανηγύρεις του Νομού Σερρών. Η υλοποίηση της οποίας, έγινε με την βοήθεια της οικογένειάς μου, η οποία με στήριξε οικονομικά και ψυχολογικά. Τους ευχαριστώ όλους θερμά.

¹Βλ. ΚΥΡΜΕΛΗΣ Γεώργιος Κ., *Η ιστορία των Κερδυλλίων*, Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης, Επικοινωνιακών και Μορφωτικών Ίδρυμα «Ο Άγιος Νικήτας ο νέος», Σέρρες 2007, σελ: 245-246. Σσ. Η υποσημείωση του συγγράμματος 179, διευκρινίζει: «Μπηκάδι, (τουρκ.) μικρό αρσενικό βόδι, επιβήτορας».

Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επόπτη και καθηγητή κ.Σκούλιο Μάρκο που είχε την επίβλεψη της εργασίας μου, τον ευχαριστώ επίσης για τις πολύτιμες γνώσεις, κατά την διάρκεια των σπουδών μου, για τον πολύτιμο χρόνο και την άμεση ανταπόκρισή του, την υπομονή και τις χρήσιμες συμβουλές του, που συνέβαλαν στην επιστημονική μου ωρίμανση, ανοίγοντας νέους μουσικολογικούς ορίζοντες.

Ακόμα ένα μεγάλο ευχαριστώ στους πληροφορητές, που δέχτηκαν την πρόσκλησή μου και συνέβαλαν με τις προσωπικές τους εμπειρίες, στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας. Θα αναφέρω τα ονόματά τους με αλφαβητική σειρά: Γκόρα Βαγγέλη, Δερμιτζάκης Γεώργιος, Ευαγγελίδου Ιωάννα, Ζουρνατζή Βασίλη και Γιάννη, Καραγιάννη Αθανάσιο, Καρακώστα Χρήστο, Κύδρο Αθανάσιο, Κυρμελή Γεώργιο, Μαλαμούδη Χρήστο, Μητρόπουλο Νεραντζή, Μπακήρα Γρηγόριο, Μπαλή Άννα, Παπαδόπουλο Ηλία, Πετρίδη Χρήστο, Πλιόσκα Χρήστο, Πολυχρονίδη Σπύρο, Ραμαζάν Ασίχ, Σαμαρά Γεώργιο, Σταμπουλή Ηλία, Σταμπουλή Πέτρο, Τίτο Ελευθέριο και Νικόλαο, Τσακιρίδη Σταύρο, Σωτίδη Δημήτριο, αλλά και σε όσους διατήρησαν την ανωνυμία τους. Επίσης, ευχαριστίες στον Αγγειοπλάστη Γεώργιο, που με δέχτηκε στο μουσικό του αρχείο και μου παρείχε τις πληροφορίες του βιβλίου: HUNT Yvonne, *Ο παραδοσιακός χορός στον ελληνικό πολιτισμό*, Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσσας Σερρών, Σκοτούσσα Σερρών 2005, από την προσωπική του βιβλιοθήκη, τον Κυρμελή Γεώργιο για το αφιέρωμα των βυζαντινών σημειώσεών του, από το απόσπασμα του αργού μέρους του γκιουρές χαβασί, την Ουζούνη Λεοντίνα η οποία ανέλαβε τις γραμματικές και συντακτικές διορθώσεις του κειμένου, τον Πλιόσκα Χρήστο για την προσφορά του μη δημοσιεύσιμου συλλεκτικού υλικού της παραδοσιακής πάλης και την εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 14, Νοέμβριος 2007, τον Τσακιρίδη Σταύρο για την εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 16, Αύγουστος 2008 και την εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 18, Απρίλιος-Μάιος 2009, αλλά και το αντίγραφο του προσωπικού του βραβείου. Μια τελευταία και ξεχωριστή ευχαριστία στον παππού μου, Δημήτριο, που χάρις αυτόν

γνώρισα την παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων, με την ελπίδα ότι έχει βγει νικητής από την *βίο-πάλη* της ζωής, κερδίζοντας έναν καλό παράδεισο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με γενικό τίτλο: *Η λειτουργία της μουσικής στα αθλήματα των πανηγύρεων και πιο εξειδικευμένα: Η ζυγιά, ζουρνάδες και νταούλι, στην παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων του Νομού Σερρών και των περιχώρων Σοχού Θεσσαλονίκης*, προσδιορίζεται ο ρόλος της μουσικής στα πολιτισμικά επιτεύγματα του λαού, ως το ερευνώμενο αντικείμενο της υπόθεσης. Η πανήγυρη ως πολιτισμικός, θρησκευτικός και οικονομικός σχηματισμός, συμβάλει στην κοινωνική δομή της κοινότητας και την μεταξύ της σχέση με τις γειτονικές. Η διεξαγωγή ειδικότερων δραστηριοτήτων, ενισχύουν την λειτουργικότητά της. Οι διοργανώσεις με την χρήση και τον συνδυασμό πολλαπλών παραγόντων, εγκολπώνουν και αναδεικνύουν τα δομικά στοιχεία του πολιτισμού, αναδύουν κοινωνικές, θρησκευτικές, οικονομικές και ηθικές αξίες, μέσω των ανθρωπίνων συμπεριφορών, οι οποίες εμπλουτίζονται από την ύπαρξη πολλαπλών κοινωνικών θέσεων. Σκοπός λοιπόν του εγχειρήματος είναι η ανάδειξη του συνδυασμού των πολιτισμικών εκφράσεων, της άθλησης και της μουσικής, μέσα στο εορταστικό πλαίσιο, αλλά και η σημασία της μουσικής, ο τρόπος κι ο λόγος σύνδεσής της με τις άλλες παραμέτρους. Η επίδρασή της στο αθλητικό και πανηγυρικό γεγονός, αλλά και ο επηρεασμός της από αυτά, με πρώτη προσέγγιση την διοργάνωση, που κυριαρχεί το αθλητικό στοιχείο και συμπληρώνεται με την μουσική ενίσχυσή του, τονίζοντας την αντιφατικότητα της θέσης της μουσικής, ως δευτερεύον αλλά παράλληλα πρωταρχικό παράγοντα.

Η συγγραφική παρουσίαση, προέκυψε με σκοπό την σταδιακή μελέτη των ζητημάτων, που επιλύουν την υπόθεση του ερευνητικού προβλήματος και διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει αλληλουχία και προσανατολισμός, προς την επίτευξη του στόχου του. Ο επιλεγόμενος κατευθυντήριος τρόπος, παρουσιάζει αρχικά το γεγονός, από την φαινομενική προσέγγιση της αθλητικής δραστηριότητας των πανηγύρεων και σταδιακά από την μεταξύ τους σχέση, στην συζήτηση γύρω από τον μουσικό παράγοντα και την λειτουργία του, βάση των σημασιολογικών αλλά και των μουσικών του χαρακτηριστικών. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται και αναλύονται τα χαρακτηριστικά στοιχεία της παραδοσιακής πάλης, που την διαχωρίζουν από τα υπόλοιπα αθλητικά γεγονότα και γίνεται μια προσπάθεια για την ιστορική ανασκόπηση από τους αρχαιότερους χρόνους και σε επόμενο επίπεδο, από τα νεότερα χρόνια έως το σήμερα, το 2014, όπου τέθηκε ο απαιτούμενος χρονικός

περιορισμός. Αυτό το κεφάλαιο τονίζει κατά κύριο λόγο το αθλητικό μέρος του εθίμου, όπου ολοκληρώνεται με το τέταρτο μέρος, της πλαισιοποίησής του μέσα στα όρια της πανηγύρεως, των κοινοτικών διαμερισμάτων του Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης. Το δεύτερο κεφάλαιο εισάγεται από την ανάλυση της σχέσεως του πανηγυριού, με το άθλημα και τη μουσική, το οποίο αποσκοπεί στην μουσικολογική ανάλυση του γεγονότος. Αρχικά, γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των μουσικών οργάνων που αποτελούν την ζυγιά, ζουρνάς και νταούλι, αλλά επίσης και των εκτελεστών τους, βάση ωστόσο της συγκεκριμένης περίπτωσης. Η επιλογή της ύπαρξης των δύο παραμέτρων στο ίδιο υποκεφάλαιο, αναδεικνύει την σχέση μεταξύ των οργάνων με τους οργανοπαίκτες, αφού τα πρώτα παίρνουν την αξία που τους αρμόζει μόνο με την χρήση τους από τους ανθρώπους, που τους μεταδίδουν την ψυχή τους. Η δεύτερη υποενότητα, με τίτλο: *Η λειτουργία της ζυγιάς, στο αγώνισμα της πανηγύρεως*, πραγματεύεται την επίδραση της μουσικής στον ανθρώπινο οργανισμό, κυρίως μέσα από τις βιωματικές εμπειρίες των ατόμων, που ασχολούνται με το συγκεκριμένο έθιμο. Αυτό το μέρος της εργασίας συνδυάζει, τα κοινοτικά, πανηγυρικά, αθλητικά και μουσικά στοιχεία που διεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται μέσα στην παλαίστρα, με κύριο άξονα τη μουσική και τα χαρακτηριστικά που υιοθετεί για την επιτέλεση της συγκεκριμένης διοργάνωσης. Ο αναγνώστης εισάγεται στο τελευταίο υποκεφάλαιο, όπου επικεντρώνεται στην ανάλυση των μουσικών θεμάτων του σκοπού της πάλης, *γκιουρές χαβασί*. Ο σκοπός της καταγραφής, μέρος των μελωδιών, είναι η ανάδειξη των μουσικών δεξιοτήτων των εκτελεστών και της δύναμης της μουσικής. Η προσδιοριστική καταγραφή είναι μια πρόταση του μουσικού σκελετού, όπου αποτελεί την βάση των ερμηνευτών, οι οποίοι προσεγγίζουν κάθε φορά και διαφορετικά κατά την διάρκεια της επιτέλεσης του εθίμου, χρησιμοποιώντας μελωδικές φράσεις, που έχουν την ικανότητα να τις εμπλουτίζουν, να τις επεκτείνουν και να μεταδίδουν μηνύματα την ώρα των αγώνων.

Στην ανάλυση των παραπάνω στοιχείων απαιτήθηκε η χρήση ενός ευρέως φάσματος βιβλιογραφίας, για την αναζήτηση πληροφοριών της επίτευξης της έρευνας, μέσα από τις σελίδες μεθοδολογικών βιβλίων, την επιστημονική ενίσχυση των ευρημάτων με τα αντίστοιχα συγγράμματα, που δημιούργησαν ένα θεωρητικό πλαίσιο, με το οποίο αναλύθηκε και ερμηνεύτηκε η ανέκφραστη πραγματικότητα και η χρήση μελετημάτων, για τη παρουσίαση του αθλήματος και του παλαιστικού γεγονότος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λαογραφικά συγγράμματα, που υποδεικνύουν

την ιστορική συνέχεια και το έθιμο της παραδοσιακής πάλης στην ζωή των ανθρώπων, η οποία λαμβάνει δράση κάτω από θρησκευτικές συνθήκες, ορίζοντας την συλλογική ταυτότητά τους. Η συγκεκριμένη εργασία λοιπόν, σε συνδυασμό με το λαογραφικό υλικό και την έρευνα, οδήγησε στην ιστορική, θρησκευτική, κοινωνική, οικονομική και ψυχολογική γνώση του εθίμου και του κοινοτικού συνόλου. Η κατανόηση της ιστορικότητας, αναδεικνύει την αξία του μελετώμενου αντικειμένου, που εναλλάσσετε, επιβιώνει και συμβάλει στις ανάλογες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η αναζήτηση του ερευνητικού προβλήματος, υπήρξε βασικό στάδιο για την έναρξη υλοποίησης της απαιτούμενης εργασίας του τμήματος. Οι ιδέες καταγράφονταν, δημιουργώντας έτσι μια λίστα με τα προσωπικά ενδιαφέροντα, υποψήφια θέματα. Η εκκαθάρισή της ξεκίνησε βάση του κριτηρίου της αμεσότητας με το αντικείμενο της μουσικής, με βασική προϋπόθεση να αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας, ανατρέχοντας στις ήδη εκπονούμενες πτυχιακές του τμήματος, οι ιδέες που είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί έχασαν την ιδιότητα της πρωτοτυπίας τους. Το μεγάλο ξεκαθάρισμα έγινε όταν τέθηκε το ζήτημα της υλοποίησής τους. Ένα θέμα δεν αρκούσε να είναι αρεστό, αν δεν παρείχε την δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης έρευνας και παράγοντες όπως ο χρόνος ο τόπος και το κόστος, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην όλη αφαιρετική διαδικασία. Η ιδέα του επιλεγόμενου θέματος ήρθε έπειτα απρόσμενα και καθώς πληρούσε τα παραπάνω κριτήρια, αποτέλεσε την συγκεκριμένη καίρια προβληματική με θέμα, τη λειτουργία της μουσικής στο έθιμο της παραδοσιακής πάλης των πανηγύρεων.

Το επόμενο βήμα, μετά την επιλογή του θέματος, ήταν η αναζήτηση στοιχείων. Μια μικρή προκαταρκτική έρευνα, μέσα από ηλεκτρονικές πλατφόρμες βιβλιοθηκών και την επίσκεψή τους, τοπικά συγγράμματα και οπτικοακουστικές πηγές, έχρησε απαραίτητη την επιτόπια έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε με την συμμετοχική παρατήρηση, σε πανηγύρεις που πλαισιώνονταν από την συγκεκριμένη αθλητική δραστηριότητα. Ο παράγοντας αυτός, οριοθέτησε την γεωγραφική έκταση του Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης, περιοχές όπου το αγώνισμα της πάλης, έχει κοινά χαρακτηριστικά και συνδυαστικούς κρίκους, τους μουσικούς και τους παλαιστές. Στο σημείο αυτό τέθηκε ο προβληματισμός, αν ο γεωγραφικός χώρος απαιτούνταν να περιοριστεί, σ' ένα μονάχα παράδειγμα τόπου πανηγύρεως, ωστόσο, η έλλειψη χρόνου και η ανάγκη εύρεσης στοιχείων επέκτειναν το μέρος διεξαγωγής της επιτόπιας έρευνας. Η επιλογή αυτή είχε ως αποτέλεσμα, την ανάδειξη της σημασίας του γεγονότος στην ευρύτερη περιοχή, μέσα από την μελέτη συγκεκριμένων μερών της, που αποτελεί κοινό τους πολιτισμικό στοιχείο, ενώ παράλληλα τόνισε την διαφορετικότητά τους, μέσα από την ίδια διοργάνωση. Η παρατήρησή της πραγματοποιήθηκε από την θέση του κοινού, παθητικά αλλά πλήρως αποδεκτά, με τον ρόλο του *περιθωριακά*

συμμετέχων.² Η επιλογή αυτή ήταν προσωπική, καθώς δεν υπήρξε ταύτιση με τους συντελεστές, διοργανωτές, αθλητές και μουσικούς. Η πεποίθηση πως η «αθόρυβη παρατήρηση» των αγώνων από την θέση του κοινού, θα οδηγούσε σε μια σφαιρική εικόνα της όλης διαδικασίας, έχει επιπλέον οφέλη, καθώς προστέθηκε η βιωματική εμπειρία, από την θέση των παρακολουθούντων. Έτσι βγήκαν στο φως «δεδομένα» τα οποία δεν θα μπορούσαν να κατανοηθούν, με διαφορετικό τρόπο προσέγγισής τους, καθώς δεν λαμβάνουν χώρο στην γραπτή γλώσσα, αλλά και στις οπτικοακουστικές αποθανατίσεις. Τα νοήματά τους δεν μπορούν να μεταδοθούν παρά μόνο να βιωθούν, διότι καθοριστικό ρόλο παίζει ο υποκειμενικός παράγοντας. Οι αυθόρμητες αντιδράσεις των ανθρώπων και οι αλληλεπιδράσεις των συμμετεχόντων ρόλων, βοήθησαν στην ανακάλυψη πληροφοριών, που ίσως έμεναν άγνωστες με διαφορετική προσέγγισή τους ή κι ακόμη μετά την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων.³

Οι χρονικοί υπολογισμοί ωστόσο για την ολοκλήρωση της εργασίας, διαψεύστηκαν, έτσι υπήρξε διαθέσιμος χρόνος για περαιτέρω έρευνα, την επόμενη θερινή περίοδο. Οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές, για την συμμετοχή στην γύρα συλλογής των δώρων, της πανηγύρεως του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών, το 2014 και στην Μαυροθάλασσα Σερρών, της εορτής της Αγίας Μαρίας του οικισμού Πύργος, ωστόσο σ' αυτές τις περιπτώσεις έγινε γνωστό το ερευνητικό ενδιαφέρον στις επιτροπές πανηγύρεων, μέλη των οποίων υπήρξαν και πληροφορητές. Ορίστηκε ως ο ρόλος του *συμμετέχων ως παρατηρητής*,⁴ καθώς η διαδικασία συλλογής των δώρων αποτελεί αρμοδιότητα των διοργανωτών, αλλά δεν απαγορεύεται η συμμετοχή στην γύρα, των όσων το επιθυμούν. Μέσα απ' αυτήν την διαδικασία και τις σχέσεις που δημιουργήθηκαν, εμπλουτίστηκε, επιβεβαιώθηκε και διευκρινίστηκε, μέρος του ήδη συλλεγόμενου υλικού, αλλά και των όσων διαδραματίζονταν.

Η παρακολούθηση της ολότητας του εθίμου δημιούργησε απορίες, σχετικά με τα διοργανωτικά αθλητικά και μουσικά ζητήματα, οι οποίες εντάχθηκαν στα ερωτηματολόγια των εκάστοτε πληροφορητών. Κατ' ουσίαν βέβαια τα ερωτηματολόγια αυτά αποτελούσαν σχέδια συνεντεύξεων, καθώς λειτούργησαν ως «προσωπικός οδηγός» με διευκρινιστικές ερωτήσεις, γύρω από τα θέματα που είχαν τεθεί υπό

²Βλ. ROBSON Colin, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, Gutenberg, Αθήνα 2010, σελ: 378.

³Βλ ΓΚΕΦΟΥ-ΜΑΔΙΑΝΟΥ Δήμητρα, *Πολιτισμός και εθνογραφία: από τον εθνογραφικό ρεαλισμό στην πολιτισμική κριτική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2010, σελ: 238-243.

⁴Βλ. ROBSON Colin, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, Gutenberg, Αθήνα 2010, σελ: 376-378.

αναζήτηση. Ανάλογα με την ιδιότητα του πληροφορητή άλλαζε κι η θεματολογία, ωστόσο υπήρξαν ζητήματα που αφορούσαν, αλλά και μπορούσαν να υποστηριχθούν απ' όλους τους πληροφορητές, καθώς είχαν από κοινού βιωματικές εμπειρίες, αλλά με διαφορετική προσωπική αντιμετώπιση. Υποκειμενικές απόψεις που συλλέχθηκαν, συγκρίθηκαν και αποτέλεσαν τα συμπεράσματα αυτής της εργασίας. Ένας ακόμη παράγοντας που επηρέασε την μορφή των συνεντεύξεων, ήταν το γεγονός ότι πραγματοποιούνταν ανά διαστήματα και παράλληλα με την θεωρητική εξέλιξη και επεξεργασία του συλλεγόμενου υλικού, με αποτέλεσμα οι σκέψεις προς συζήτηση να εκβαθύνονταν, να εμπλουτίζονταν και να επιβεβαιώνονταν ή να διαφοροποιούνταν, πραγματοποιώντας έτσι παράλληλα την αναθεώρηση και τον επαναπροσδιορισμό των ζητημάτων. Ο τύπος των ημιδομημένων συνεντεύξεων, έδωσε στις συζητήσεις ελεύθερο χαρακτήρα, δίχως να χρειάζεται μια συγκεκριμένη σειρά ερωτήσεων, ακλουθώντας τον σφυγμό και τις εμπειρίες του συνομιλητή, έτσι αγνοήθηκαν ή προστέθηκαν ερωτήσεις, ανάλογα με το πρόσωπο και τις επιτελεστικές συνθήκες. Επίσης ο τύπος ανοιχτών ερωτήσεων και η προσωπική συζήτηση, άφησαν χρονικά περιθώρια για την ανάλυση στοιχείων και απόψεων. Οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, δημιουργώντας μια σχέση αλληλεπίδρασης με αυθορμητισμό, εμπιστοσύνη και διάκριση αληθείας για όσα υπονοούνταν. Η συλλογή και η μελέτη των πληροφοριών, πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια μαγνητοφώνου, παρέχοντας τη δυνατότητα μεταφοράς των λόγων των πληροφορητών αυτούσια και προσδίδοντας ζωντάνια και αμεσότητα στην εξέλιξη των γραφομένων.

Στην επιτόπια έρευνα τα οπτικοακουστικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την συλλογή δεδομένων, ήταν μια κάμερα, μια φωτογραφική μηχανή και ένας ηχογράφος. Η ποιότητα, αν και τα μέσα ήταν ερασιτεχνικά, ήταν αρκετά ικανοποιητική κι ανταπεξήλθε, στις προσδοκίες για την ανάλυση των πληροφοριών. Η βιντεοσκόπηση των γεγονότων αποσκοπούσε στην πιστότερη ανάλυσή τους, ωστόσο η βιωματική εμπειρία ήταν ο παράγοντας που έδωσε αξία στα video. Οι φωτογραφίες αποθανάτισαν στιγμές, που αποτυπώθηκαν στο χαρτί, εμπλουτίζοντας το υλικό της εργασίας και ενισχύοντας εικονικά τις πληροφορίες του κειμένου. Ο ηχογράφος επίσης πέραν των συνεντεύξεων, χρησιμοποιήθηκε για την εγγραφή των μουσικών σκοπών κατά την επιτέλεση του εθίμου, μέσα από την οποία μελετήθηκαν και καταγράφηκαν.

Το πρώτο κομμάτι της μεθοδολογικής διαδικασίας ολοκληρωνόταν, αφήνοντας έναν πλούτο από διασκορπισμένα δεδομένα. Το επόμενο βήμα ήταν η επεξεργασία του συλλεγόμενου υλικού για την διευκόλυνση της μελέτης και της ανάλυσής του. Σε πρώτη φάση, τα βιβλία και οι οπτικοακουστικές πηγές, ταξινομήθηκαν βάσει της θεματολογίας τους κι έπειτα δημιουργήθηκαν επιμέρους ζητήματα, που αφορούσαν την κάθε ενότητα. Ο τρόπος αυτός συνέβαλε στην καλύτερη διαχείριση του υλικού, στον προσανατολισμό και την συγγραφή του κειμένου. Η δημιουργία προσωπικού ημερολογίου και προγραμματισμού, βοήθησε στην πορεία τόσο της έρευνας, όσο και της συγγραφής. Η σημείωση συμπερασμάτων και αποριών ωθούσε και όξυνε το ενδιαφέρον για περαιτέρω προσπάθεια, καθώς η παράλληλη διαδικασία συλλογής πρόσφερε νέα δεδομένα, τα οποία προσθέτονταν στα ήδη μελετώμενα.

Στην φάση των αλληπάλλληλων πληροφοριών και της απαιτούμενης μελέτης του συνόλου τους, υπήρξαν στιγμές χαοτικές. Ο χρόνος δουλειάς, μέσα στο οικογενειακό και επαγγελματικό περιβάλλον ήταν περιορισμένος και η οικονομική αδυναμία, καθοριστική για την εξέλιξη των πεπραγμένων. Ο υπολογισμός της έκτασης των αναγκών για την υλοποίηση της εργασίας αποδείχθηκε λανθασμένος, καθώς η παλαίστρα ως ένα ζωντανό, πολυδιάστατο και πολυσύνθετο φαινόμενο, προσφέρεται προς περαιτέρω μελέτη. Οι προσωπικές οικονομικές και επαγγελματικές δυσκολίες, καθόρισαν την επιτόπια έρευνα κατά τόπους. Η επιλογή λοιπόν των εκάστοτε μελετώμενων περιοχών, έγινε βάση χρονικών και οικονομικών ευκολιών, αλλά και χλιομετρικών αποστάσεων. Έτσι η επισκεψιμότητα ήταν εφικτή κατά το έτος 2013, στην Νιγρίτα Σερρών του Αγίου Θωμά στις 12/5/2013 και του Αγίου Αθανασίου στις 19/5/2013, στο Φλάμπουρο Σερρών στις 24/6/2013, στον οικισμό Πύργος της Μαυροθάλασσας Σερρών στις 17/7/2013, στην Ηράκλεια Σερρών στις 26/8/2013 και στην Σκοτούσσα Σερρών στις 11/9/2013. Κατά το 2014, στην Ανθή Σερρών στις 23/4/2014, στην Νιγρίτα Σερρών του Αγίου Θωμά στις 27/4/2014 και του Αγίου Αθανασίου στις 3,4/5/2014 και στον οικισμό Πύργος της Μαυροθάλασσας Σερρών στις 17/7/2014. Αντίστοιχα συνέβη και με την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων, με επιπρόσθετο παράγοντα την διευκόλυνση και των πληροφορητών. Υπήρχαν περιπτώσεις, οι οποίοι με την ευχάριστη διάθεση για εξυπηρέτηση, διέθεσαν τους επαγγελματικούς τους χώρους, η γνωριμία με τους οποίους μάλιστα, εμπλούτισε τις γνώσεις και τα συναισθήματα, όξινε το ενδιαφέρον και το μεράκι, με αποτέλεσμα την αύξηση του ενθουσιασμού.

Η συλλογή του υλικού από την επιτόπια έρευνα και τις συνεντεύξεις, σε συνδυασμό με την βιβλιογραφία, τις πηγές, την δισκογραφία και τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις συνετέλεσαν στην σύνταξη του κειμένου. Αρχικά ορίστηκε ο βασικός σκελετός και έπειτα οι υποδιαίρέσεις του, προσπαθώντας να υπάρξει αλληλουχία μεταξύ των γραφομένων. Η παρουσίαση των ευρημάτων και η ανάλυσή τους βάση των θεωρητικών εργαλείων, επέφεραν τα συμπεράσματα ως αποτέλεσμα της διεξαγωγής της μελέτης αυτής.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων του Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης

Κάθε άνθρωπος ανεξαρτήτου ηλικίας, φύλου και σωματικής διάπλασης, μπορεί να ασχοληθεί με το αγώνισμα της πάλης. «Σαν είδος αθλητικής δράσης αυτή ανήκει στην ομάδα των ατομικών αθλημάτων, με βασικό χαρακτηριστικό την άμεση επαφή μεταξύ των αθλητών. Η κινητήρια δράση έχει μη κυκλικό χαρακτήρα με σύνθετη δομή και μεταβλητή ένταση στις κινήσεις-ενέργειες. Χαρακτηρίζεται από επιβάρυνση στη διάρκεια ενός παλαιστικού αγώνα που έχει αναερόβιο ρυθμό. Στις λαβές μεταξύ των δύο παλαιστών χρησιμοποιούνται πολυάριθμες και διαφορετικές κινήσεις, οι οποίες έχουν ποικίλο χαρακτήρα σχετικά με τα προσόντα και τα χαρακτηριστικά του αντιπάλου. Η κινητήρια δράση είναι εξαιρετικά έντονη και επιδρά άμεσα στην ψυχική δραστηριότητα, στα αισθητήρια και το σύστημα ισορροπίας. Απαιτούνται γρήγορες αντιδράσεις, οι οποίες να προλαμβάνουν τις ενέργειες του αντιπάλου. Υψηλές απαιτήσεις προβάλλονται προς τις κινήσεις των μυών, τις αισθήσεις του δέρματος και της ισορροπίας, για να μπορεί ο παλαιστής να προσανατολίζεται αμέσως μετά τις ενέργειες επίθεσης και άμυνας. Το σύστημα και οι αισθήσεις ισορροπίας, τα αισθητήρια των μυϊκών κινήσεων ελέγχουν την κατάσταση και την κίνηση του σώματος στο χώρο. Από ψυχολογική άποψη η πάλη έχει μεγάλες απαιτήσεις όσον αφορά την προσοχή του παλαιστή, τη συγκέντρωση και την σταθερότητά του. Σχετικά με την συμπεριφορά και την τακτική του παλαιστή η αθλητική δράση εγείρει μεγάλες απαιτήσεις για την ταχύτητα και τη λογική της σκέψης, σε υψηλή σωματική ένταση από τις δυνατές συναισθηματικές καταστάσεις. Η συνεχής μεταβολή των συνθηκών του αγώνα απαιτεί, βελτίωση των προσόντων, πρωτοβουλία, αποφασιστικότητα, και η εμφάνιση αρνητικών αισθήσεων απαιτεί αυτοκυριαρχία, υπομονή και επιμονή. Από τα βουλευτικά προσόντα η αποφασιστικότητα είναι πολύ σημαντική, για την άμεση και σωστή επιλογή των κατάλληλων λαβών, σε συνδυασμό με τις αντιδράσεις του αντιπάλου. Η αποφασιστικότητα είναι το βασικό προσόν για την επιλογή της τακτικής και της

τεχνικής του αγώνα».⁵ Ως μέσο διαπαιδαγώγησης, διαμορφώνει ολοκληρωμένους χαρακτήρες με υπευθυνότητα, αποφασιστικότητα, σεβασμό, υπομονή και επιμονή.

Η ενασχόληση με το ατομικό άθλημα της πάλης, μπορεί να γίνει είτε σε επαγγελματικό είτε σε ερασιτεχνικό επίπεδο, στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν και τα δύο βιολογικά φύλα του ανθρώπου. Ο βασικός διαχωρισμός γίνεται μεταξύ παραδοσιακής και αγωνιστικής. Τα είδη που είναι επίσημα αναγνωρισμένα από την Διεθνή Ομοσπονδία Πάλης (FILA) είναι τα έξης:⁶

- Παραδοσιακή.
- Αγωνιστική:
 - 1. Ελληνορωμαϊκή πάλη.
 - 2. Ελευθέρα πάλη.
 - 3. Γυναικεία πάλη (ελευθέρα).
 - 4. Πάλη στην άμμο.
 - 5. Σαμπό.
 - 6. Παγκράτιο.
 - 7. Γκράπλιγκ.

Η παραδοσιακή πάλη (folk wrestling ή lutte traditionnelle), η οποία τελείται με την συνοδεία μουσικής, αποτελεί τη βάση για όλα τα παραπάνω είδη της αγωνιστικής. Οι κανονισμοί, της οποίας συναντιέται σε διάφορους πολιτισμούς ανά τον κόσμο, διαμορφώνονται ανάλογα με την κουλτούρα του κάθε τόπου ξεχωριστά.

Η μορφή που συναντάτε στην Μακεδονία, στα χωριά του Νομού Σερρών και στα περίχωρα του Σοχού Θεσσαλονίκης, είναι το αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας. Ένα γεγονός, που λαμβάνει χώρα σε τοπικές ενοριακές πανηγύρεις, με την συνοδεία μουσικών οργάνων, ζουρνάδες και νταούλια. Υπάρχουν ωστόσο αναφορές για την ένταξη παλαιστικών αγώνων, στα έθιμα του κύκλου της ατομικής ζωής, σε

⁵Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Σόφια 2003, σελ: 15-16.

⁶Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 2-3.

πλειονότητα του γάμου.⁷ Σε αυτή την περίπτωση, η πάλη διεξαγόταν στο γαμήλιο γλέντι, στο σπίτι του γαμπρού, αλλά σε μορφή καλαμποριού.⁸ Έως και την δεκαετία του '40 υπήρχε το έθιμο, στο γλέντι της Δευτέρας, την επομένη των στέψεων, να σταματούν τον χορό για να παλέψουν τα αντρόγυνα. Με σκοπό την δημιουργία χωρατού, οι γυναίκες έριχναν τους συζύγους τους. Το χαρακτηριστικό αυτό του εθίμου, δεν επέτρεπε να παραβρίσκονται οι ανύπαντροι κι οι χήροι.⁹

Αφορμή των πανηγύρεων είναι η εορτή του προστάτη Αγίου της κάθε κοινότητας, που πλαισιώνεται από διάφορες εκδηλώσεις, με κύριο άξονα τις θρησκευτικές ακολουθίες. Η παραδοσιακή πάλη συνηθίζεται να τελείτε τις απογευματινές ώρες της τελευταίας ημέρας, λόγω της μεγαλοπρέπειας και του πολυδάπανου χαρακτήρα της. Η επιτροπή πανηγύρεως ή ο σύλλογος, που ορίζει η εκκλησία της εκάστοτε περιοχής, σε συνεννόηση με τις τοπικές αρχές, αναλαμβάνει την διοργάνωση όλων των μουσικών, χορευτικών και αθλητικών εκδηλώσεων, με προσδοκία τις κατάλληλες καιρικές συνθήκες, ρυθμίζοντας τις απαιτούμενες λεπτομέρειες, όπου κάθε μέλος έχει την δική του αρμοδιότητα, που καλείται να εκπληρώσει για την ομαλή λειτουργία του κοινοτικού εορτασμού.¹⁰ «*Πανηγύρι θα πει να διασκεδάσουμε όλοι, αλλά να προσφέρουμε κι όλοι, χωρίς να προσφέρουμε δεν υπάρχει διασκέδαση*»¹¹ τονίζει ο μουσικός Χρήστος Καρακώστας, δίνοντας έμφαση στον συλλογικό χαρακτήρα της τοπικής εορτής.

Η εξασφάλιση των πόρων, βασίζεται συνήθως στις δημοτικές επιχορηγήσεις, στις ιδιωτικές χορηγείες, στις λαχειοφόρο αγορές και στις προσφορές της εκκλησίας, των κοινοτήτων και των κατοίκων τους. Επίσης, μια πηγή εσόδων αποτελεί το ενοίκιο των εμπορών για τους πάγκους, τα *σιργκιά*, που τοποθετούν στους δρόμους και η θέση τους είναι μόνιμη για κάθε ημερολογιακό έτος, σε κάθε μέρος που τελείτε πανήγυρη.¹² Η χρήση του οποίου από τον δήμο Βισαλτίας το 2014, επέφερε την διακοπή των αγώνων στον οικισμό Πύργος, στο χωρίο της Μαυροθάλασσας Σερρών, λόγω της

⁷Προσωπική συνέντευξη: Τσακιρίδης Σταύρος. Ακόμη βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 223. Ακόμη βλ. ΚΑΒΟΥΡΑΣ Πάυλος, Η βιογραφία ενός οργανοπαίκτη: εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 367.

⁸Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

⁹Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 118.

¹⁰Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος, Σαμαράς Γεώργιος.

¹¹Προσωπική συνέντευξη :Καρακώστας Χρήστος.

¹²Προσωπική συνέντευξη: Πετράν.

οικονομικής ανεπάρκειας για την κάλυψη των οικονομικών απαιτήσεων. Τα έσοδα ωστόσο από την γύρα στην ευρύτερη περιοχή διατέθηκαν στην εκκλησία.¹³ Η συλλογή των δώρων, επικαλούμενη ως (*ι*)ντίλια ή *αϊντίλια* ή *πάρσα* ανάλογα με την περιοχή, πραγματοποιείται από την επιτροπή πανηγύρεως με την συνοδεία μουσικής, ζουρνάδων και νταουλίων. Οι διοργανωτές και οι μουσικοί γυρίζουν στους δρόμους του εκάστοτε κοινοτικού διαμερίσματος, ενισχύοντας την πανηγυρική ατμόσφαιρα του εορτάζοντα τόπου. Καθ' όλη την διάρκεια της γύρας, οι επιθυμούντες κάτοικοι, μπορούν να συμμετέχουν ακολουθώντας την πομπή, καθώς αποτελεί μέρος, με άτυπη μορφή του εορταστικού προγράμματος. Την μια ημέρα ζητούν προσφορές από τις δημόσιες υπηρεσίες, στη συνέχεια γυρίζουνε στην αγορά, στα μαγαζιά και τέλος στα σπίτια, τιμώντας ιδιαίτερα τους κτηνοτρόφους δωρητές. Ιδιαίτερη τιμή δίνεται στους λάτρεις της παραδοσιακής πάλης, οι οποίοι συνήθως προσφέρουν αξιόλογες χορηγίες, πραγματοποιούνται στάσεις μπροστά από τα σπίτια ή τις επαγγελματικές τους εστίες χορεύοντας και παίζοντας τις μουσικές τους «παραγγελιές».¹⁴ Η πομπή περιφέρεται και ταυτόχρονα κάποια άτομα μπαίνουν στα καταστήματα και στις υπηρεσίες, λαμβάνοντας κι από τους περαστικούς χρηματικά ποσά, που φυλάσσονται σε αυτοσχέδια κουτιά, σαν κουμπαράδες, με μόνο άνοιγμα στο πάνω μέρος ή σε δίσκους. Επίσης δίνονται μαντίλια και προσόψια, τους λεγόμενους *μπασμάδες*, τα οποία τα κρεμάνε σε ένα μεγάλο κλαδί ή στην σημαία για να εξυπηρετήσουν την επιτροπή και τους αθλητές.¹⁵ Η εθιμοτυπική συνήθεια της προσφοράς των υφασμάτων παρατηρείται και σε άλλες στιγμές της ζωής των ανθρώπων, όπως οι κηδείες και τα αφιερώματα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συναντάται στο παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, στο δρόμο Νιγρίτας Σοχού, όπου πάνω στα δέντρα υπάρχουν κρεμασμένα διάφορα είδη ρουχισμού των περαστικών, ως έκκληση στην Αγία να τους στείλει την ευλογία και την χάρη της.¹⁶

Σε ορισμένες περιοχές, όπως στην Νιγρίτα Σερρών στην γιορτή του Αγίου Αθανασίου *Σύρπας*¹⁷, η γύρα είναι σαν μια πρόσκληση προς όλους τους ανθρώπους της περιοχής, με σκοπό την κοινωνική επαφή, την ψυχαγωγία και τα οικονομικά οφέλη. Λόγω των αγροτικών εργασιών, η συμμετοχή στα πανηγύρια ήταν ελλιπής, έτσι

¹³Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Νικόλαος.

¹⁴Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 79.

¹⁵Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 134, εικόνα: 1, 2.

¹⁶Βλ. HUNT Υνοπνε, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.], σελ: 92.

¹⁷Σσ. παλαιότερη ονομασία της συγκεκριμένης περιοχής στη Νιγρίτα.

καθιερώθηκε να γιορτάζεται το πλησιέστερο σαββατοκύριακο από τις 2 Μαΐου, που είναι η μέρα γιορτής της ανακομιδής των ιερών λειψάνων του Αγίου Αθανασίου. Ο ελεύθερος χρόνος των ημερών των εργαζομένων, αλλά και τα οφέλη των εμπόρων λόγω του παζαριού στην περιοχή την ημέρα του Σαββάτου και η μεγαλύτερη προέλευση του κόσμου, διευκόλυνε ακόμη και την επιτροπή πανηγύρεως κατά την γύρα συλλογής των δώρων.¹⁸ Ορισμένοι από τους παλαιστές, φιλοξενούμενοι από το εξωτερικό και μη, συμμετέχουν φορώντας τα κιουσπέτ¹⁹ αλειβόμενοι με λάδι. Η πομπή ακινητοποιείται για την επίδειξη των παλαιστών, σε κεντρικά σημεία, δρόμους και σταυροδρόμια, εκτελώντας παλαιστικές κινήσεις, με απώτερο σκοπό να ξεσηκώσουν και να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του κόσμου, παρακινώντας τους να παρακολουθήσουν την διοργάνωση της πάλης.²⁰ Επίσης επισκέπτονται τα γειτονικά χωριά, Φλάμπουρο και Ανθή, διότι οι κάτοικοί τους ευλαβούνται ιδιαίτερα τον Άγιο Αθανάσιο.²¹ Μάλιστα στην Ανθή, ηλικιωμένοι κάτοικοι βιώνουν την εμπειρία του εκστασιασμού, μέσα από τους ήχους των ζουρνάδων και των νταουλιών.²² Τα έπαθλα των νικητών είναι μέρος των προσφορών της γύρας και η αξία τους αλλάζει ανάλογα με την κατηγορία και αποτελεί μέρος των διαφημίσεων της πανηγύρεως,²³ ως κίνητρο συμμετοχής των παλαιστών, που ελκύει το ενδιαφέρον του κοινού για συζήτηση και παρακολούθηση των αγώνων.²⁴ Μετά το πέρας της συλλογής των δώρων, οι συμμετέχοντες κατευθύνονται στο προαύλιο της εκκλησίας ή σε κάποιο καφενείο του χωριού, όπου θα πραγματοποιηθεί γλέντι και θα γίνει η καταμέτρηση των χρημάτων από την επιτροπή και το δίπλωμα των πετσετών.

¹⁸Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, *Β' επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 82, 92-93.

¹⁹Σ. Το κιουσπέτ είναι ένα σκληρό δερμάτινο παντελόνι πάλης μέχρι τα γόνατα, που τα άκρα και η μέση του δένονται με σχοινιά.

²⁰Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 229. Ακόμη βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 134, εικόνα: 3, 4.

²¹Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

²²Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 229.

²³Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 135, εικόνα: 5.

²⁴Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 106.

Ο τρόπος διαχείρισης των οικονομικών για την κάλυψη των αγώνων, είναι μια διαδικασία που ολοκληρώνεται κατά την επιτέλεση. Τα έσοδα μοιράζονται, έτσι ώστε να καλύπτουν τις απαιτούμενες ανάγκες. Το χρηματικό έπαθλο των πρώτων κατηγοριών αποφασίζεται, αν και συνήθως είναι καθιερωμένο και κοινοποιείται από την προετοιμασία των πανηγύρεων, ωστόσο εξαρτάται από τα έσοδα της γύρας στις κοινότητες. Έπειτα η επιτροπή ορίζει το ποσό αμοιβής των συμμετεχόντων βάση των εσόδων, ανεξάρτητα από τα προκαθορισμένα έξοδα. Οι δηλώσεις συμμετοχής των αθλητών γνωστοποιούνται στην έναρξη των αγώνων, με την άφιξή τους στην παλαίστρα. Τα έπαθλα ορίζονται ανάλογα με τον αριθμό των παλαιστών και την κατηγορία επιλογής τους κι όλοι ανεξαιρέτως, λαμβάνουν το ανάλογο συμβολικό ποσό. Η αξία τους αυξομειώνεται ανάλογα με την κατηγορία και η τιμή καθορίζεται με αύξουσα σειρά αντίστοιχα. Στα υπολογίσιμα στοιχεία συμπεριλαμβάνονται κι οι εσωτερικές διαβαθμίσεις, με κύριο άξονα την νικητήρια θέση. Παραδειγματικά, στην πρώτη κατηγορία των οχτώ ατόμων, οι πρώτοι ηττημένοι θα πάρουν μικρότερο πόσο, από τους επόμενους τέσσερεις του δεύτερου κύκλου κι αυτοί από τους επόμενους δύο, του τρίτου. Στους αθλητές που έχουν δύο νίκες και μια ήττα στον τρίτο και τελευταίο γύρο, αντιστοιχεί το μισό ποσοστό του τελικού ποσού του νικητή της κατηγορίας.²⁵ Η διαδικασία διαχείρισης, απεικονίζεται ως μια ανεστραμμένη πυραμίδα.²⁶ Το κάθε στάδιο, αλληλοσυνδεδεμένο με τα υπόλοιπα και αναλογικά με την κορυφή της πυραμίδας, διαμορφώνει το μέγεθός του. Το μέγιστο της τιμής ελαχιστοποιείτε, όσο παράλληλα μικραίνουν οι κατηγορίες στην πάλη.

Στα κέρδη των αθλητών, συμπεριλαμβάνεται και τα χρηματικό ποσό της *πάρσας ή πετσέτας*, τον δημόσιο έρανο που πραγματοποιείται από τα ζευγάρια των αθλητών που αγωνίστηκαν, οι οποίοι περιφέρονται στις κερκίδες ανάμεσα στο κοινό, με ένα προσόψι, από τους *μπαρμπάδες* που έχουν συλλεχθεί από την γύρα στο χωριό.²⁷ Με την έκφραση «*άιντε μπαρμπάδες*» και «*άιντε, μπαρμπάδες, ρίξτε παράδες*»²⁸ προτρέπουν τους θεατές να τους ενισχύσουν οικονομικά, σαν να τους λένε «*άιντε, κύριοι το φιλοδώρημά σας*».²⁹ Οι θεατές ανάλογα με την ευχαρίστησή τους, από τους αγώνες των

²⁵ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

²⁶ Προσωπική συνέντευξη: Ευαγγελίδου Ιωάννα.

²⁷ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 135, εικόνα: 6.

²⁸ Βλ. HUNT Υνοννε, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.], σελ: 87.

²⁹ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 117-118. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού

ζευγαριών που παρακολούθησαν, προσφέρουν το ανάλογο ποσό. Το αντίκτυπο της εκτίμησης του κοινού, με αυτόν τον τρόπο ένδειξης, είναι για τους παλαιστές η διαπίστωση της αξίας των αγώνων που έδωσαν.³⁰ Επίσης βάση της επιτόπιας έρευνας, είναι μια ευκαιρία προσωπικής συνάντησης, κατά την οποία οι θεατές μπορούν να εκφράσουν ιδιαιτέρως τα συναισθήματά τους προς τους αγωνιζόμενους.³¹ Σε ορισμένες περιπτώσεις το νικητήριο ζευγάρι της πρώτης κατηγορίας, βγαίνει στην *πάρσα* πριν τον αγώνα, για να ξεκουραστούν και να μαζέψουν χρήματα από του θεατές, που ανυπομονούν για την ανάδειξη του μεγάλου νικητή της βραδιάς, αλλά και της χρονιάς.³² Η *πάρσα* μ' αυτόν τον τρόπο, παίρνει την μορφή οικονομικού στοιχήματος με επιπρόσθετος λόγος ότι μετά την λήξη του αγώνα, οι θεατές αποχωρούν από την παλαίστρα, και η αξία της μηδενίζεται. Το χρηματικό ποσό που συγκεντρώνεται, το μοιράζονται οι δύο αντίπαλοι. Η *πετσέτα* καθιερώθηκε για να έχει οικονομικό όφελος κι ο ηττημένος του αγώνα, καθώς τις προηγούμενες εποχές δεν υπήρχαν ζώα για όλους. Τα επιπρόσθετα έσοδα είναι ανεξάρτητα από τα έπαθλα των νικητών. Παλαιότερα η αποζημίωση τους ήταν κτηνοτροφικές δωρεές ζώων, που ανάλογα με τις διαβαθμίσεις της πάλης είχαν την αντίστοιχη αξία.³³ Στην πρώτη κατηγορία, δινόταν ένας ταύρος ή ένα μοσχάρι, στην δεύτερη κριάρι, στην τρίτη ερίφιο και στην τελευταία μπασμάδες.³⁴ Τα υφάσματα για εκείνους τους χρόνους είχαν αξία στο νοικοκυριό των γυναικών, οι οποίες επιμελούνταν προσωπικά τον ρουχισμό και τα υφαντά των σπιτιών.³⁵ Στην σημερινή εποχή τα κυρίως δώρα είναι χρηματικά ποσά, που ορίζει η επιτροπή. Οι κτηνοτροφικές προσφορές ως επί το πλείστον, ρευστοποιούνται με την διαδικασία της δημοπρασίας.³⁶ Το μέγιστο χρηματικό ποσό των επάθλων, προσφέρετε στην πρώτη κατηγορία. Οι αθλητές συμμετέχουν στους αγώνες με κίνητρο το έπαθλο, το γόητρο κι από το μεράκι που τους διακατέχει. Τα έσοδα από την παλαιστική τους δράση έχουν

Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 209.

³⁰Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

³¹Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 135, εικόνα: 7.

³²Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 89.

³³Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος.

³⁴Βλ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ευαγγέλου Δ., *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, [χ.ό.], Νιγρίτα 1970, σελ: 89.

³⁵Βλ. Τηλεοπτικό ντοκιμαντέρ «Η θεά Θράκη: ο τόπος και ο τρόπος», μέρος 5^ο.

³⁶Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 206.

δευτερεύουσα θέση και αποτελούν οικονομική ενίσχυση, καθώς οι βιοποριστικές τους ανάγκες καλύπτονται από τα προσωπικά τους επαγγέλματα.³⁷ Ωστόσο η συμμετοχή μόνο για την απόκτηση του επάθλου ακόμη κι από τους μη αθλητές, προκαλεί την αμφισβήτηση των θεατών. Οι νίκες των αθλητών ενίσχυαν την οικονομία αλλά και την επαγγελματική τους πορεία. Η προσωπική δραστηριότητα συνδυαζόταν άμεσα με την επαγγελματική, καθώς η οικονομία των πολιτών βασιζόταν σε φυσικούς πόρους. Οι αλληπάλληλες νίκες των πρώτων κατηγοριών, στα πολυάριθμα πανηγύρια ανά έτος, είχαν ως αποτέλεσμα την δημιουργία κτηνοτροφικών μονάδων.³⁸ Η οικονομική αυτή αύξηση καθιστούσε τους παλαιστές ημιεπαγγελματίες. Οι διακρίσεις τους στα επόμενα χρόνια σε διεθνής αγώνες εξασφάλιζαν τον διορισμό τους σε δημόσιες θέσεις εργασίας, παίρνοντας έτσι την μορφή επαγγελματιών.³⁹

Οι κατηγορίες στην παραδοσιακή πάλη, σε αντίθεση με την αγωνιστική, δεν διαμορφώνονται βάση του σωματικού βάρους, αλλά συσχετίζονται με την ηλικία. Τα στοιχεία που καθορίζουν την αξία ενός παλαιστή είναι η δύναμη, η τεχνική, η σωματική διάπλαση, η αντοχή και η εμπειρία που έχει αποκτήσει από τους αγώνες στην παλαίστρα. Κάθε αθλητής δηλώνει συμμετοχή στην κατηγορία που πιστεύει ο ίδιος, ανάλογα με τις δυνατότητές του, ότι μπορεί να ανταπεξέλθει.⁴⁰ Τρεις έως τέσσερις, ανάλογα με τον αριθμό συμμετεχόντων είναι οι κατηγορίες των ανδρών από είκοσι χρονών και πάνω, χωρίς όριο περιορισμού, έχει παρατηρηθεί ωστόσο ότι οι παλαιστές αγωνίζονται έως τα σαράντα τους χρόνια.⁴¹ Η πρώτη ονομάζεται *μπασ(ι)*, η δεύτερη ως *δεύτερα* και η τρίτη ως *τρίτα* αντίστοιχα.⁴² Οι τούρκικες ονομασίες, με εξαίρεση αυτή του *μπας*, δεν διατηρήθηκαν. Υπάρχουν ωστόσο αναφορές, όπου τα *δεύτερα* και τα *τρίτα*, ως μεσαία κατηγορία, χωριζόταν σε τρία μέρη, την ανώτερη *ορτά*, την *μπουιούκ ορτά* και την μικρότερη *κιουτσούκ ορτά*.⁴³ Οι αθλητές από τα έξι με οχτώ έως τα είκοσι

³⁷ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Παπαδόπουλος Ηλίας, Πλιόσκας Χρήστος, Σωτίδης Δημήτριος.

³⁸ Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας. Ακόμη βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

³⁹ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκο Λ., *Παραδοσιακά επαγγέλματα στην Νιγρίτα και την Τερπνή*, Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2014, σελ: 206).

⁴⁰ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος, Παπαδόπουλος Ηλίας, Πλιόσκας Χρήστος.

⁴¹ Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=ipAs43MMEJo>

⁴² Προσωπική συνέντευξη: Κυρδος Αθανάσιος, Πλιόσκας Χρήστος. Ακόμη βλ.

<http://tnxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

⁴³ Βλ. ΚΥΡΜΕΛΗΣ Γεώργιος Κ., *Η ιστορία των Κερδουλίων*, Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης, Επικοινωνιακό και Μορφωτικό Ίδρυμα «Ο Άγιος Νικήτας ο νέος», Σέρρες 2007, σελ: 245. Ακόμη βλ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ευαγγέλου Δ., *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, [χ.ό.], Νιγρίτα 1970, σελ: 88-89. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου

χρόνια περίπου, συμμετέχουν στις κατηγορίες *παν παιδων*, *παιδων* και *εφήβων*, με τούρκικη αναφορά ως *μπασμάδες* ή *μπασμά*.⁴⁴ Οι μικρές κατηγορίες έχουν ως σκοπό την ένταξη των παιδιών και των εφήβων στο αγώνισμα, για να μάθουν τα μυστικά της πάλης και να μπολιάσουν την αγάπη τους για το πανηγύρι κι επίσης χρησιμεύει στην χρονική κάλυψη, έως την σύναξη των θεατών.⁴⁵ Η επιλογή των ζευγαριών για κάθε κατηγορία, γίνεται τυχαία από την επιτροπή και οι αγώνες αρχίζουν από τις μικρές κατηγορίες με τα ζευγάρια αγωνίζονται συγχρόνως. Η αναμέτρηση των νικητών, από κάθε δυάδα, αναδεικνύει τον τελικό νικητή κι αν ένας αθλητής βγει πρώτος τρεις φορές στην πρώτη κατηγορία, *μπας*, μέσα στην ίδια χρονιά, καλείτε τιμητικά ως *Μπας Πεχλιβάνης*. Οι παλαιστές ονομάζονται κι ως «πεχλιβάνηδες» λέξη η οποία προέρχεται από την περσική γλώσσα, που σημαίνει «ήρωας».

Σε ξεχωριστή κατηγορία αγωνίζονται οι γυναίκες, με τους ίδιους κανόνες της πάλης των ανδρών.⁴⁶ Πριν από το δύο χιλιάδες περίπου, δεν είχαν δικαίωμα συμμετοχής στο ανδροκρατούμενο αυτό άθλημα των πανηγύρεων της Βορείου Ελλάδος. «*Απαγορεύονταν τότε στην γυναίκα να βγει ημίγυμνη στην αρένα*»⁴⁷ διευκρινίζει ο παλαιστής - εκπαιδευτής Αθανάσιος Κύδρος, η οποία είχαν μόνο το δικαίωμα παρακολουθήσεις. Η απαγόρευση αυτή οφείλετε εν πρώτης όψεως στην βιολογική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων, ως προς την ευαισθησία του σώματος και τη μητρική της ευθύνη. Η επέκταση αυτής της διάστασης ωστόσο, επηρεάζει τις πολιτισμικές κατασκευές, οι υποχρεώσεις του σπιτιού, στο νοικοκυριό της γυναίκας, έχει ως αποτέλεσμα την κυριαρχία του ανδρικού φύλου στο δημόσιο χώρο, δίνοντάς του κοινωνική υπεροχή. «Επιπλέον, σε πολλές μεσογειακές χώρες, η σεξουαλικότητα των ανδρών εκλαμβάνεται ως ένα είδος “φυσικής δύναμης”»⁴⁸ σε αντίθεση με τη θηλυκότητα του κοινωνικού φύλου της γυναίκας. Η ενασχόληση με το ζήτημα της διαφορετικότητάς τους, από τη δεκαετία του 1970 και η ανάδειξη της ισότητας των δικαιωμάτων τους, άλλαξε το ανδροκρατούμενο καθεστώς. Οι πρώτοι γυναικείοι

Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 208. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 115.

⁴⁴Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 136, εικόνα: 8, 9.

⁴⁵Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 87.

⁴⁶Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 136, εικόνα: 10, 11.

⁴⁷Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

⁴⁸Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 219.

αγώνες της αγωνιστικής πραγματοποιήθηκαν την ίδια εποχή στη Γαλλία, στο στυλ της ελευθέρως και στις Σκανδιναβικές χώρες της ελληνορωμαϊκής. Στα πανηγύρια της περιοχής του Νομού Σερρών, η συμμετοχή των αθλητριών ελληνικής καταγωγής, που προέρχονται από αθλητικούς συλλόγους κι έχουν διακρίσεις σε διεθνή επίπεδο, χρονολογείτε μια δεκαπενταετία, ακλουθώντας τους κανόνες τις παραδοσιακής πάλης.⁴⁹

Ο στόχος των αθλητών-τριών είναι να ρίξουν τον αντίπαλο τους στο έδαφος, αλλά να περάσει έστω και στιγμιαία η ωμοπλάτη του από αυτό. Ηττημένος θεωρείται αυτός, με την λαϊκή έκφραση, η πλάτη του οποίου «έφαγε χώμα»⁵⁰ ή «να φάει η πλάτ(η) χώμα»⁵¹ ή λένε πως «έγινε». Ο παράγοντας του χρόνου, σε αντίθεση με την αγωνιστική πάλη, δεν είναι το βασικό στοιχείο της αναμέτρησης, καθώς οι αγώνες είναι χρονικά ελεύθεροι, κατά το παρελθόν μάλιστα υπήρχαν περιπτώσεις όπου διακόπτονταν λόγω νυχτερινών ωρών και συνεχίζονταν την επομένη ημέρα κι όσο χρειαστεί,⁵² ωστόσο τα τελευταία χρόνια οι επιτροπές πανηγύρεων, έπειτα από αρκετή ώρα αναμέτρησης, θέτουν όριο τερματισμού ή δίνουν ισοπαλία. Στην καθυστέρηση ανάδειξης του νικητή αποφασίζονται τα λεγόμενα *σημεία*, ανάλογες θέσεις του σώματος, στις οποίες όταν βρεθεί ένας από τους δύο αθλητές, θα είναι ο ηττημένος. Αρχικά ορίζεται ένα χρονικό περιθώριο, συνήθως των δέκα λεπτών κι αν δεν επιτευχθεί νίκη, συνήθως στο επόμενο δεκάλεπτο των σημείων, ανακηρύσσονται και οι δύο νικητές ή συνεχίζεται ώσπου να βγει ο νικητής, το συνηθέστερο από αυτά, ονομάζεται *χρυσό σημείο*, όπου για να λήξει ο αγώνας, πρέπει ένας από τους δύο αθλητές να ρίξει τον αντίπαλό του, με τα γόνατα ακουμπισμένα στο έδαφος και να περάσει πίσω από την πλάτη αυτού.⁵³ Ο ηττημένος δηλώνει φανερά την ήττα του σηκώνοντας το νικητή ή δίνοντας κάποια χειραψία, σε διαφορετική περίπτωση, όταν ένας από τους δύο αθλητές παραιτηθεί, δηλώνει «πες» και χτυπάει ελαφρά τους μηρούς του αντιπάλου του, για να γίνει εμφανές.⁵⁴ Η ανάδειξη του νικητή από τον κριτή, ως πιστοποίηση στο κοινό, γίνεται

⁴⁹ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

⁵⁰ Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 229.

⁵¹ Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 87.

⁵² Βλ. <http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

⁵³ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος, Κύδρος Αθανάσιος, Παπαδόπουλος Ηλίας. Ακόμη βλ. <http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

⁵⁴ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 209. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 116. Ακόμη βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ

με την ανασήκωση του χεριού του.⁵⁵ Στο τέλος μάλιστα των αγώνων, ο νικητής της πρώτης κατηγορίας, μαζί με τους διοργανωτές πανηγυρίζουν την νίκη του, χορεύοντας στην παλαίστρα κι ο ίδιος σέρνει πρώτος τον χορό.⁵⁶

Οι παλαιστές διεκδικούν την νίκη κι αποφεύγουν την ήττα, υιοθετώντας διάφορες τεχνικές, λαβές, *κόλπα* ή *τσαλίμια*, που προσφέρουν περισσότερη θεαματικότητα, τεχνάσματα τα οποία χαρακτηρίζουν τον κάθε αθλητή και τον ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους. Κατά την επιτόπια έρευνα, στο πανηγύρι του Αγίου Θωμά στην Νιγρίτα Σερρών το 2013, κάποιοι θεατές συνομιλούσαν για την αποφυγή της νίκης του αντιπάλου, που κατόρθωνε με την βοήθεια του κεφαλιού του, ο Ηλίας Παπαδόπουλος, το όνομά του δεν τους ήταν γνωστό, αλλά τον θυμόντουσαν από άλλους αγώνες, βάση αυτού του χαρακτηριστικού. Επίσης ο Βασίλης Τσίμπας γράφεται ότι είχε ειδικότητα στο αεροπλανικό κόλπο, το δίδαχτηκε από τον *μπας πεχλιβάνη*, Λευτέρης Κυθαρίδης, που το είχε υιοθετήσει στην Τουρκία.⁵⁷ Οι συνηθέστερες λαβές στην παραδοσιακή πάλη, για την ευκολία της νίκης, είναι αυτή του *σαρμά* και του *ρεμπούλ*. Στην πρώτη περίπτωση ο αθλητής ακινητοποιεί τον αντίπαλο, μπλέκοντας τον κορμό και τα πόδια του ενώ με τον δεύτερο τρόπο, αγκαλιάζει την λεκάνη του αντιπάλου, σηκώνοντας και γυρίζοντάς τον στα δίπλα, μπορώντας έτσι ευκολότερα να ακουμπήσει την πλάτη του στο έδαφος.⁵⁸

Η επιτήρηση των αθλητών γίνεται από την ελλανόδικο επιτροπή, οι οποίοι αποτελούν μέλη της επιτροπής πανηγύρεως ή είναι παλαιστές ή ακόμη κι άνθρωποι που έχουν μεράκι για την πάλη, για την θέση αυτή επιλέγονται άτομα, βάση της βιωματικής τους εμπειρίας, οι οποίοι γνωρίζουν τους άγραφους κανόνες της παραδοσιακής πάλης, καθώς δεν υπάρχουν εξειδικευμένοι διαιτητές.⁵⁹ Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα που είναι υπεύθυνα στην γραμματεία των αγώνων, τα οποία αναλαμβάνουν τις εγγραφές των αθλητών, τις εκφωνήσεις των ανακοινώσεων και την απονομή των επάθλων. Η παρακολούθηση των αναμετρήσεων γίνεται από πολύ κοντινή απόσταση, χωρίς να

Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 87.

⁵⁵Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 136, εικόνα: 12.

⁵⁶Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 136, εικόνα: 13.

⁵⁷Βλ. Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 18, Απρίλιος-Μάιος 2009.

⁵⁸Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

⁵⁹Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 106.

διακόπτουν τους αγώνες, σε περίπτωση όμως που οι αθλητές απομακρυνθούν από το κυρίως μέρος της παλαίστρας, παρεμβαίνουν με σκοπό να τους προφυλάξουν από τραυματισμούς. Οι κριτές υποχρεούνται να έχουν μαζί τους, μια πετσέτα από τους μπασμάδες και ένα μπουκάλι νερό, για την άμεση βοήθεια των παλαιστών, σε μεγάλες διοργανώσεις μάλιστα φορούν την ίδια ενδυμασία, όπως για παράδειγμα μπλούζες με ίδιο χρώμα και λογότυπο. Για επείγοντα περιστατικά υπάρχει γιατρός και τραυματιοφορέας, μέσα στον αγωνιστικό χώρο. Μια δεύτερη εκδοχή της διακοπής των παλαιστικών αγώνων στον οικισμό Πύργος της Μαυροθάλασσας Σερρών, στις 17 Ιουλίου του 2014, ήταν η έλλειψη ιατρικής υποστήριξης και η μη άμεσα διαθέσιμη χρήση ασθενοφόρου. Επίσης πρώτες βοήθειες μπορούν να παρέχουν και οι παλαιστές μεταξύ τους, κυρίως οι μεγαλύτεροι που κατέχουν καλύτερη εμπειρία, μπορούν να βοηθήσουν περισσότερο. Ο παλαιστής Γεώργιος Δερμιτζάκης διηγείται ένα περιστατικό, που έσωσε έναν συναθλητή του, καθώς του είχε γυρίσει η γλώσσα. Οι τραυματισμοί στους αγώνες, παρότι η πάλη ανήκει στα ακίνδυνα αθλήματα, διότι δεν έχει εχθρικό και βίαιο χαρακτήρα, είναι αναμενόμενοι, καθώς υπάρχει πίεση από την συνεχόμενη επαφή με τον αντίπαλο, αλλά όταν οι αθλητές είναι γυμνασμένοι και γνωρίζουν να σταθούν και να παλέψουν, διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο.⁶⁰

Η απαγόρευση χτυπημάτων, είναι το κοινό στοιχείο όλων των ειδών πάλης και το χαρακτηριστικό που την διαχωρίζει από το παγκράτιο άθλημα, το οποίο είναι ένας συνδυασμός της πάλης και της πυγμαχίας.⁶¹ Οι τεχνικές ενέργειες, δια μέσου ποιού μέλους του σώματος πραγματοποιούνται και οι θέσεις του αθλητή πάνω στο ταπί, είναι τα χαρακτηριστικά που τα διαχωρίζουν. Η παραδοσιακή αποτελεί ένα κράμα του συνδυασμού ελευθέρας και ελληνορωμαϊκής, επιτρέπονται τα δεσίματα με τα πόδια και οι λαβές κάτω από την μέση, όπως και στην ελευθέρη, στην οποία ομοιάζει περισσότερο. Τα κοινά χαρακτηριστικά όμως με τη ελληνορωμαϊκή, το ντύσιμο και ο τρόπος ανάδειξης του νικητή, δημιουργούν το ενδιάμεσο στυλ, στο οποίο κατατάσσεται

⁶⁰Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

⁶¹Προσωπική συνέντευξη: Μητρόπουλος Νεραντζής. Ακόμη βλ.

<http://www.mart-art.gr/frontend/article.php?aid=47&cid=39>

Σσ. Τα ένθετα των cd: *Χοροί Κεντρικής Μακεδονίας*, Αρχείο ελληνικής μουσικής: Εθνομουσικολογικό Ίδρυμα Π. Ζήσης και *Τραγούδια του Παγγαίου: με τον Βαγγέλη Δασκαλούδη*, Αρχείο ελληνικής μουσικής, αναφέρουν πως η πάλη μπορεί να θεωρηθεί συνέχεια του αρχαίου παγκρατίου, στοιχείο αμφιλεγόμενο, βάση του παραπάνω διαχωρισμού. Ο παλαιστής και εκπαιδευτικός πάλης στο Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Σερρών, Μητρόπουλος Νεραντζής υποστηρίζει πως η παραδοσιακή πάλη έχει τις ρίζες της στην αρχαία ελληνική πάλη.

η πάλη των πανηγύρεων,⁶² η ονομασία της οποίας είναι αμφιλεγόμενη, επικαλούμενη άλλοτε ως ελληνορωμαϊκή κι άλλοτε ως ελεύθερα, αλλά επίσης χαρακτηρίζεται ως *πανήγυρη*, καθώς οι εκτελεστές δεν την διαχωρίζουν από το σύνολο της πανηγύρεως του χωριού. Η προσέγγισή της ως ανεξάρτητο περιστατικό θεωρείτε οξύμωρη, καθώς δεν είναι αυτόνομοι αθλητικοί αγώνες αλλά η διοργάνωσή της εντάσσεται στα πλαίσια των εκδηλώσεων και η ίδια της αποτελεί μια γιορτή, ένα σημαντικό γεγονός της κοινότητας, φορτισμένο με πανηγυρική ατμόσφαιρα, η πραγματοποίησή της οποίας σε διαφορετικές συνθήκες δεν υφίσταται, υπάρχουν ωστόσο αναφορές στο παρελθόν, για ανεπίσημους αγώνες κατά διάρκεια του γλεντιού στους γάμους, σε μορφή διασκέδασης.⁶³ Επίσης αποτελούσε κομμάτι της ζωής των ανθρώπων με την μορφή παιχνιδιού. Οι νέοι και τα παιδιά στον ελεύθερό τους χρόνο και για την καταπολέμηση αυτού στα βοσκοτόπια, πάλευαν μεταξύ τους επιδεικνύοντας τις ικανότητες και τη δύναμή τους.⁶⁴ Έτσι λοιπόν το λαϊκό αυτό αγώνισμα, στην απλή του μορφή ήταν μέρος της καθημερινότητας και επίσης αποτελούσε κομμάτι του εθιμικού κύκλου της ατομικής ζωής και του χρόνου της κοινότητας.⁶⁵

Βάση της ενδυμασίας, δημιουργείτε ένας άτυπος εσωτερικός διαχωρισμός λόγο της διαφορετικότητάς της. Στο ένα στυλ χρησιμοποιείτε ειδικό μαύρο δερμάτινο παντελόνι έως τα γόνατα, συνήθως από δέρμα μοσχαριού⁶⁶, που δένεται στα άκρα του με σχοινιά, στα γόνατα και στην μέση και κάθε παλαιστής το έχει υπό την ιδιοκτησία του, το ονομαζόμενο *κιουσπέτ*, με την παράλληλη επάλειψη του σώματος με λάδι και το δεύτερο στυλ φορώντας την στολή της αγωνιστικής ή με απλό μαγιό - σορτς.⁶⁷ Το *κιουσπέτ* χρησιμοποιείται μόνο στις μεγάλες κατηγορίες, το έπαθλο της οποίας ήταν ένα μοσχάρι και κυρίως όταν συμμετέχουν αθλητές από το εξωτερικό, στους οποίους

⁶² Προσωπική συνέντευξη: Κύρδος Αθανάσιος. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία της*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 11-32. Ακόμη βλ. <http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

⁶³ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος, Τσακίριδης Σταύρος. Ακόμη βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

⁶⁴ Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Ελευθέριος. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 208. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 114.

⁶⁵ Βλ. ΚΑΒΟΥΡΑΣ Παύλος, Η βιογραφία ενός οργανοπαίκτη: εθνογραφική επιτομία έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 367.

⁶⁶ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

⁶⁷ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 137, εικόνα: 14.

παρέχεται διατροφή και διανυκτέρευση, τα έξοδα των οποίων αναλαμβάνει η επιτροπή. Ιδιαίτερα αυτή η ενδυμασία χρησιμοποιείται με την συμμετοχή παλαιστών τουρκικής καταγωγής, όπου εκεί το άθλημα της πάλης με λάδι θεωρείται εθνικό κι έχει επαγγελματικές προοπτικές, αλλά και το συγκεκριμένο τυπικό υποχρεούνται να τηρήσουν κι οι Έλληνες, όταν συμμετέχουν στα πανηγύρια της Τουρκίας. Ο τούρκος παλαιστής Ασίχ Ραμαζάν και αθλητής της πρώτης κατηγορίας στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών το 2014, αναφέρει πως λαμβάνει μέρος σε αγώνες μόνο με *κιουσπέτ*, στις διοργανώσεις εορτών και πανηγύρεων, αποκλείοντας την συμμετοχή του στο είδος της αγωνιστικής πάλης.⁶⁸ Η τεχνική του *κιουσπέτ* και η αποκλειστική συμμετοχή του στις πανηγύρεις είναι πατροπαράδοτα χαρακτηριστικά της οικογένειάς του. Η ενδυμασία είναι ένα στοιχείο που μαρτυρεί την τουρκική καταγωγή της παραδοσιακής πάλης. Ο Αθανάσιος Καραγιάννης αναφέρει πως για να διατηρήσουν το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών, με την παραδοσιακή πάλη των *κιουσπέτ*, συνεργάζονται με έναν παλαιστή από την περιοχή της Αδριανούπολης. Οι παλαιστές που έρχονται είναι μεσαίων δυνατοτήτων στην Τουρκία και υψηλών για την Ελλάδα, δημιουργώντας ανταγωνισμό, με υποχρεωτική χρήση του συγκεκριμένου ρουχισμού.⁶⁹

Η διαφορά αυτή επηρεάζει την αισθητική και την τεχνική του αθλήματος. Το στυλ με τη χρήση του *κιουσπέτ* έχει μεγαλύτερη θεαματικότητα αλλά απαιτεί ειδικό χειρισμό. Το λάδι γλιστράει και εμποδίζει τον αθλητή να πραγματοποιήσει λαβές στο σώμα του αντιπάλου, με αποτέλεσμα να πιάνεται από το δερμάτινο παντελόνι, για να μπορέσει να γυρίσει τον συναθλητή του ανάσκελα και να ακουμπήσει την πλάτη του στο έδαφος.⁷⁰ Στην αφήγηση της προσωπικής του εμπειρίας, ο παλαιστής Σταύρος Τσακιρίδης επισημαίνει την διαφορά ανάμεσα στις δύο ενδυμασίες. Σε έναν αγώνα που πραγματοποιήθηκε στην Νιγρίτα, είχε αντίπαλο του τον Βασίλη Τσίμπα, η επιτροπή δεν εξέφρασε αντίρρηση, έτσι ο πρώτος αγωνίστηκε φορώντας *κιουσπέτ* ενώ ο δεύτερος σορτσάκι. Ο Βασίλης Τσίμπας αναδείχτηκε νικητής, γιατί μπορούσε να πιαστεί σταθερά από το σκληρό δερμάτινο παντελόνι, αλλά οι λαβές του Σταύρου Τσακιρίδη στο σώμα του αντιπάλου του δεν ήταν επαρκείς, καθώς δεν μπορούσε να επιφέρει

⁶⁸Προσωπική συνέντευξη: Ραμαζάν Ασίχ.

⁶⁹Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

⁷⁰Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Κύδρος Αθανάσιος, Παπαδόπουλος Ηλίας, Τσακιρίδης Σταύρος.

αντίσταση από το υφασμάτινο μαγιό.⁷¹ Το *κιουσπέτ* λοιπόν παρόλο που το λάδι γλιστράει και δυσκολεύει τα δεσίματα, αποτελεί μέσο επίθεσης και αποφυγής του αντιπάλου.

Η χρήση του δερμάτινου παντελονιού συνέχεται με τις αρχαίες λατρευτικές τελετές. «Όταν οι πρωτόγονοι άνθρωποι επιθυμούσαν την πρόκληση ή την εξάλειψη ενός συγκεκριμένου καιρικού φαινομένου, όπως βροχή, ήλιος, αέρας κτλ, χόρευαν ειδικούς χορούς ή πραγματοποιούσαν ιεροτελεστίες, για να πετύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ο θάνατος και η ανάσταση συχνά έπαιζαν ένα σημαντικό ρόλο σε πολλά τέτοια συμβάντα, εκφράζοντας την ιδέα μιας θεότητας ή ενός ζώου που πεθαίνει και ανασταίνεται, γεγονός που εξηγούσε, επίσης, τη σήψη και την αναγέννηση των ετήσιων καλλιεργειών. Προκειμένου να «παγιδεύσουν» το επιθυμητό αποτέλεσμα πίστευαν πως ήταν απαραίτητο να φορούν δέρματα ζώων και να αναπαριστούν μιμικές κινήσεις».⁷² Οι εκδηλώσεις αυτές είχαν σκοπό να ξορκίσουν το κακό και να προσκολλήσουν τις δυνάμεις του καλού, μέσα από τις εκφράσεις λατρείας και διασκέδασης. «Πολλοί πίστευαν ότι, για όσο χρόνο οι υποδύομενοι φορούσαν τις μάσκες ή τα δέρματα των ζώων, αποκτούσαν όλες τις ικανότητες και τις δυνάμεις του αναπαριστώμενου ζώου».⁷³

Η επάλειψη του σώματος με λάδι, ανεξαρτήτως με την τεχνική δυσκολία που επιφέρει, χρησιμοποιείτε για πρακτικούς λόγους. Η προστασία από τα κουνούπια, στους αρχαίους χρόνους ήταν ένας από τους σκοπούς εφαρμογής του και οι παλαιστές τουρκικής καταγωγής υιοθέτησαν την χρήση του, δημιουργώντας το συγκεκριμένο στυλ πάλης.⁷⁴ «Επίσης αποφεύγονται οι τραυματισμοί που προκαλούν οι τριβές, ενώ παράλληλα το λάδι προσφέρει υγεία στο δέρμα, γιατί, όταν ο αθλητής ιδρώνει, δεν επιτρέπει σε σκόνες και χώματα να εισέρχονται στους πόρους του δέρματος. Το *κι(ου)σπέτ(ι)* το αλείφουν για να μαλακώσει γιατί είναι φτιαγμένο από δέρμα ζώου και σκληραίνει».⁷⁵ Το αλληλολάδωμα των παλαιστών ως παροχή βοήθειας του ενός αθλητή προς τον άλλον, τονίζει παράλληλα τη σημασία της ισορροπίας μεταξύ του σώματος

⁷¹Προσωπική συνέντευξη: Τσακίριδης Σταύρος.

⁷²Βλ. HUNT Yvonne, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.], σελ: 105.

⁷³ό.π.

⁷⁴Βλ. <http://www.palema.gr/eidiseis/paradosiaki-pali/item/1564-ta-kispetia-i-pali-me-ladi-tis-adrianoupolis.html>

⁷⁵Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 87.

και της ψυχής του ανθρώπου.⁷⁶ Η ανατροφή των παλαιστών κατά την οθωμανική αυτοκρατορία, στα θρησκευτικά περιβάλλοντα των τεκέδων, προσέδωσε μια μεταφυσική έννοια στο άθλημα. Ο άνθρωπος με την διττή οντότητά του, υλική και πνευματική, δημιούργησε νοητική σχέση με τις δραστηριότητες του και η ολοκληρωμένη ανάπτυξή του απαιτούσε την καλλιέργεια και των δύο φύσεων, με σκοπό την υγιή διατήρηση και τη βελτίωση του χαρακτήρα του.⁷⁷ Η τριβή των αντιπάλων στην πάλη αποβλέπει στους παραπάνω σκοπούς. Η σωματική προσπάθεια για την αντιμετώπιση της υλικής δυσκολίας του αντιπάλου, ενεργοποιεί το πνεύμα και την ψυχή, αλλά και ο τρόπος διαχείρισης κι αυτοσυγκράτησης έναντι των βίαιων συμπεριφορών, εκγυμνάζουν τον αθλητή σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.

Οι παλαιστές των μεγάλων κατηγοριών με *κιουσπέτ*, εισέρχονται στην παλαίστρα με ειδικό χαιρετισμό, κατατάσσονται σε μια ευθεία γραμμή και κατευθύνονται στο κέντρο του αλωνιού με αργό βηματισμό, χτυπώντας με τα χέρια τα γόνατά τους. Μια γαλλική ταινία, ονομαζόμενη ως *Pehlivan 1964*,⁷⁸ παρομοιάζει την συγκεκριμένη σκηνή με στρατιωτική παρέλαση, όπου φτάνοντας σε μια απόσταση, κάνουν δύο με τρία βήματα πίσω και γονατίζουν με το ένα πόδι και με το δεξί χέρι επαναλαμβάνουν μια κυκλική κίνηση, η οποία ξεκινάει από το έδαφος, διαπερνάει το σώμα και φτάνει στο πρόσωπο. Στην ίδια ταινία, επισημαίνεται ότι είναι θρησκευτικές γονυκλισίες και παγανιστικές κινήσεις, προσφορές των αγροτών, σαν ξόρκια στη γη και τον ήλιο. Έπειτα διασκορπίζονται κι ανταμώνουν τα ζευγάρια μεταξύ τους, οι δύο αντίπαλοι δίνουν τα χέρια ως ένδειξη σεβασμού και υποσχέσεως για την εντιμότητα του αγώνα, τονίζοντας το «ευ αγωνίζεσθαι». Στην συνέχεια, προχωρούνε από την αντίθετη κατεύθυνση, προς την μεριά του κόσμου και επιστρέφουν για να ανταμώσουν πάλι τον αντίπαλο, κάνοντας παράλληλα διατάσεις και γυμνάσματα. Ο ένας πιάνει το κάτω άκρο του παντελονιού του άλλου ή αγκαλιάζονται, τρίβοντας ο ένας την πλάτη του άλλου.⁷⁹ Αυτή η διαδικασία, της προετοιμασίας και του ασπασμού, θα επαναληφθεί για τέσσερις φορές, πηγαίνοντας από την μια πλευρά του χώρου στην άλλη, ως ένας τρόπος έκφρασης σεβασμού προς τον αντίπαλο και το άθλημα, μέσο του οποίου θα αναμετρηθούν στην δύναμη, προβάλλοντας την ρώμη και τον αντρισμό τους. Λέγετε

⁷⁶Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 137, εικόνα: 15, 16, 17.

⁷⁷Βλ. <http://www.palema.gr/eidiseis/paradosiaki-pali/item/1564-ta-kispetia-i-pali-me-ladi-tis-adrianoupolis.html>

⁷⁸Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=F2TWZcHdxtw>

⁷⁹Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 137, εικόνα: 18.

ότι όποιος παλαιστής δεν ίδρωσε στ' αλώνι δεν είναι άντρας, είναι ένα τίποτα,⁸⁰ καθώς αποτελεί ένα γεγονός ανάδειξης του ανδρικού φίλου, από την παιδική ακόμα ηλικία, προβάλλοντας την θέση, τον ρόλο και την δύναμή του. Παράλληλα οι παλαιστές εκθέτουν τους εαυτούς τους στην κοινότητα, η οποία βάση του χαρακτήρα που θα αναδείξουν στον αγωνιστικό χώρο, θα τοποθετηθεί ανάλογα απέναντι στα πρόσωπά τους. Η θέση τους είναι κοινωνικά αποδεκτή, με την μορφή ηρωισμού, που ενισχύει το προσωπικό γόητρο αλλά και της κοινότητας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξή της.⁸¹

Η θεαματική είσοδος των αντρών, παρομοιάζοντάς τους ως γίγαντες, φορώντας τα μαύρα δερμάτινα παντελόνια με λάδι και με την συνοδεία μουσικής, δημιουργούν στην παλαίστρα μια μαχητική ατμόσφαιρα. Μέσα από την μελέτη του βιντεοσκοπημένου υλικού, παρατηρείται πως οι γονυκλισίες δεν πραγματοποιούνται από όλους τους πεχλιβάνηδες, καθώς μέσα σ' αυτούς αναγνωρίζονται έλληνες αθλητές. Η σύγκριση αυτή υποδεικνύει την αρμονική συνυπάρξει ανόμοιων θρησκευτικών αντιλήψεων στον αγωνιστικό χώρο. Η διαφορετικότητα στο θρήσκευμα και στην εθνικότητα είναι χαρακτηριστικό που τονίζει το ενδιαφέρον, τον συναγωνισμό, την αρμονική συνεργασία και τον σεβασμό προς τους ανθρώπους και το άθλημα.⁸² Ιδιαίτερα η συμμετοχή πεχλιβάνηδων τουρκικής καταγωγής, δημιουργεί στο πανηγύρι μια εκδήλωση ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων, μωαμεθανών και χριστιανών αντίστοιχα.⁸³ Το εθνικό-θρησκευτικό αυτό ζήτημα αναδεικνύει τον ρόλο της άθλησης και της μουσικής, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη, την σύσφιξη ή την επιδείνωση των σχέσεων, γειτονικών χωρών.⁸⁴

Στη πανήγυρη του Αγίου Θωμά στην Νιγρίτα Σερρών, κατ' επιλογήν της επιτροπής, δεν επιτρέπετε η συμμετοχή αλλόθρησκων παλαιστών, παρά μόνο αλλοεθνή, μια συνήθεια που συνεχίστηκε από την εποχή της τουρκοκρατίας. Έτσι δεν

⁸⁰Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=eFXO-DaJ1yI>

⁸¹Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου: Ο Κύδρος Δημήτρης διορίστηκε από τους Τούρκους πρόεδρος του χωριού, λόγω του φόβου που τους προκαλούσε. Ο Χατζηχαριστός Χαριστός με τον Μαγγόλη Γιώργη, τοποθέτησαν τις καμπάνες του χωριού στο καμπαναριό, αποδίδοντάς τους ιδιαίτερη τιμή. Ο Ντάνης Άγγελος πάλεψε και νίκησε την αρκούδα της Αποκριάς στην Νιγρίτα, καθιστώντας τον ήρωα.

⁸²Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Τσακιρίδης Σταύρος.

⁸³Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 205, 210. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 114.

⁸⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 256.

προσκαλούν Τούρκους παλαιστές, με μόνη εξαίρεση ενός αθλητή, ο οποίος βαπτίστηκε ορθόδοξος χριστιανός και παντρεύτηκε γυναίκα ελληνίδα. Οι ξένοι αθλητές προέρχονται συνήθως από την Βουλγαρία και τιμούν ιδιαίτερα τους Έλληνες παλαιστές, με διεθνείς διακρίσεις στο είδος της αγωνιστικής,⁸⁵ επιλογή η οποία έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση της ενδυμασίας του *κιουσπέτ* και έτσι με την αποκλειστική χρήση των σορτς, εκλαμβάνονται πιο μοντέρνοι σε σύγκριση με το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου, που πραγματοποιείται στην ίδια περιοχή.⁸⁶

Επιπροσθέτως, υπάρχουν αναφορές που προβάλλεται ο εθνικός και θρησκευτικός ανταγωνισμός, από τους αθλητές και κυρίως από τους παρακολουθούντες.⁸⁷ Οι βιωματικές εμπειρίες και οι αφηγήσεις των δυσάρεστων περιστατικών από τους μεγαλύτερους, προκαλούν αρνητικότητα και αντίσταση στην οποιαδήποτε υποδούλωση τούρκικου χαρακτήρα. Οι εκάστοτε κυβερνώντες, εμφυσούν στους λαούς διχόνοια και φανατισμό, αδυνατώντας έτσι να είναι εγκρατείς στα συναισθήματά τους και η εθνική τους συνείδηση υπερισχύει, σε περιπτώσεις που θίγεται το εθνικό και θρησκευτικό τους ήθος. Στην εποχή της τουρκικής κυριαρχίας, κάθε μπέης είχε τον δικό του παλαιστή, παρέχοντάς του τις απαραίτητες βιοποριστικές ανάγκες,⁸⁸ ωστόσο ο παλαιστής Ντάνης αρνήθηκε την πρόταση αυτή του μπέη, αντιστεκόμενος στην κυριότητα του.⁸⁹ Επίσης η βιογραφία του παλαιστή Παναγιώτη Παπαπαναγιώτου, αναφέρεται στις απορρίψεις των προσκλήσεων συμμετοχής του σε αγώνες των πανηγύρεων της Τουρκίας, λόγω του προσφυγικού βιώματος της οικογένειά τους, κατά τον διωγμό του 1914 από την Μικρά Ασία.⁹⁰ Ο Θεόδωρος Χατζημιχάλης διηγείται ένα περιστατικό που έλαβε χώρα στην Αγία Θεσσαλίας το 1926, μέσα από το οποίο προβάλλεται η χριστιανική ικανοποίηση του λαού.⁹¹ Ο Γεώργιος Κυρμελής

⁸⁵ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

⁸⁶ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

⁸⁷ Βλ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ Γεώργιος Δ., *Νέο Σούλι Σερρών, Σουμπασιόϊ: ιστορία, λαογραφία*, Κοινότητα Νέου Σουλίου Σερρών, Σέρρες 1998, σελ: 169.

⁸⁸ Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 122.

⁸⁹ Προσωπική συνέντευξη: Τσακίριδης Σταύρος.

⁹⁰ Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

⁹¹ Βλ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975, σελ: 115-116: «Εφάμιλλος προς τον Μπαλιτάλιαν περί την πάλην ήτο ο εκ Μαρμαρίανης Αχιλλεύς, αγνώστου επωνύμου, γεωργός το επάγγελμα και παλαιστής εμπειρότατος. Ούτος μετέβη ποτέ εις την πανήγυριν έχων δεδεμένον τον ένα πόδα ένεκα έλκους πολυχρονίου, και οδυνώμενος ως άλλος Φιλοκτήτης (Σσ. υποσημείωση πρωτοτύπου: «83. Εννοεί την ήρωα του Τρωικού πολέμου, που καταγόταν απ' την Πελίβοια της ίδιας επαρχίας»). εβάδιζε χωλαίνων η αθλία κατάστασής του δεν τω επέτρεπεν ουδέ καν να διανοηθή όπως λάβη μέρος εις τον αγώνα της πάλης ως άλλοτε. Συνέπεσε να παρευρεθή εις την πανήγυριν την δευτέραν ημέραν οπότε ετελούντο οι αγώνες, όπου πελώριος

αφηγείται τον αγώνα μεταξύ ενός Έλληνα κι ενός Τούρκου, πριν τα χρόνια του 1941 στα κάτω Κερδύλια Σερρών.⁹² Επίσης μέσα από την βιογραφία του παλαιστή Χαριστού Χατζηχαριστού, αναδεικνύεται η εθνική και η συλλογική συνείδηση των ανθρώπων, έναντι των ατομικών και κοινωνικών αντιλήψεων.⁹³ Ο Νίκος Πασχαλούδης αναφέρει

Αιθίοψ, δεινότατος περί την πάλην ενίκα ευκόλως πάντα αντίπαλον, συνεπεία του οποίου οι μεν Χριστιανοί κατησχύνοντο, οι δε Μουσουλμάνοι υπερηφανεύοντο. Δεν ηνέχθη την προσβολήν ταύτην, αλλά λησμονήσας και το οχληρόν έλκος και την χωλότητα του ποδός, διασχίζει το πλήθος και εισέρχεται εις την παλαιστραν δια να παλαίση· πάντες οι παριστάμενοι ησθάνθησαν οίκτον προς τον άνδρα δια το παράτολμον αυτού, πλείστοι δε υπέβαλον αυτόν ως οινόληπτον, ή ως φρενόληπτον. Αλλ' ούτος αδιαφορών πλησιάζει τον Αιθίοπα και προκαλεί αυτόν με ύφος αρειμάνιον. – «Έλα μωρέ Αράπη, να παλαίψης και μετ' εμένα, να ιδούμε ποιός θα πέση!» Αλλ' εκείνος ρίψας προς αυτόν βλέμματα οίκτου· – «Μετ' εσένα τον κουτσό να παλαίψω! είπε μορφάζων· όχι, όχι, είν' εντροπή μου! φεύγ' από μπροστά μου, ναρθή ένας γερός παλληκαράς· εσύ δεν με κάνεις!...» – «Γλέπω πώς με φοβάσαι, μωρέ Αράπη! ως είμαι και κουτσός, και δι' αυτό δεν κοτάς να παλαίψης μαζί μου!» προσέθεσεν ο Αχιλλεύς ερεθίζων αυτόν. Εκείνος παροξυνθείς εις τας τελευταίας λέξεις, ώρμησε κατ' αυτού μανιωδώς· αλλ' ο χωλός ανταγωνιστής ακίνητος εις την θέσιν του· μόλις δε ο αντίπαλος ήλθεν εις επαφήν μετ' αυτού, με αστραπιαίαν ταχύτητα και καταπλήσσοσαν ψυχραιμίαν, δια μιας και μόνον επιτηδειοτάτης ευστροφίας του σώματος ήρπασεν εκ των όπισθεν τον αντίπαλον, εσήκωσεν αυτόν όσον ηδύνατο υψηλά ίνα τον επιδείξη εις το πλήθος, και αφού έδωκεν εις αυτόν ευθείαν στάσιν ως γραμμήν οριζόντιαν, έρριψεν αυτόν υπεράνω της κεφαλής του προς τα όπισω εις απόστασιν δύο ή τριών μέτρων!... Ουρανομήκεις αλαλαγμοί «μπράβο, μπράβο!» και παρατεταμένα παταγώδη χειροκροτήματα διεδέχθησαν το ανέλπιστον και αφάνταστον κατόρθωμα του παλαιστού της Μαρμάργιανης, όστις συνενών θαυμασιώς καρτεριάν Φιλοκτήτου και ανδρείαν Αχιλλέως, δύναται να θεωρηθή εφάμιλλος των Ολυμπιονικών εκείνων της αρχαιότητος τους οποίους απηθανάτισεν ο Πίνδαρος. Το ένδοξον κατόρθωμά του τους μεν Οθωμανούς εβύθισεν εις πικριάν και καταισχύνην, τους δε Χριστιανούς ενέπλησε χαράς και αγαλλιάσεως· οι δε συμπολίται αυτού μετά παραφόρου ενθουσιασμού εναγκαλιζόμενοι ησπάζοντο τον φερώνυμον του ήρωος της Τρωικής εκστρατείας. Ο αντίπαλος Αιθίοψ επροτίμα ν' ανοίξει η γη και τον καταπίη παρά να επιζή, ως και ο Λαρισάιος μπέης όστις τον έτρεφεν δια τους αγώνας».

⁹²Βλ. ΚΥΡΜΕΛΗΣ Γεώργιος Κ., *Η ιστορία των Κερδυλλίων*, Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγηρίτης, Επικοινωνιακόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα «Ο Άγιος Νικήτας ο νέος», Σέρρες 2007, σελ: 245-246: «Θα παλέψουν τα δύο θηρία: ο Γιώργος μας και ο Χασάν. Οι φίλοι τους, δίπλα, τους δίνουν τις τελευταίες συμβουλές. Ήδη έβαλαν τα κιουσπέτια (Σσ. υποσημείωση πρωτοτύπου: «¹⁷⁸ Κιουσπέτι (Kuspet), σκελέα-εσώβρακο πέτσινο που φτάνει κάτω από τα γόνατο, όπου δένεται με πέτσινα κορδόνια. Αλείφεται με λάδι, ώστε ο αντίπαλος να δυσκολεύεται να το πιάσει») και αλείφτηκαν με λάδι.[...] Οι παλαιστές μπαίνουν στην αρένα. Όλοι οι επίσημοι μαζί με τον Παπαγιώργη κάθονται μπροστά. Σήμερα, ειδικά για την πάλη αυτή, ήρθαν πολλοί και από μακριά. [...] Ο κόσμος έχει στραμμένα τα βλέμματά του και παρακολουθεί. Πιάνονται γερά τώρα. Ο Τούρκος είναι μετρίου αναστήματος, αλλά έχει κάτι μπράτσα τεράστια, γεμάτα και σκληρά. Είναι επικίνδυνος: «*Γιώργους μας κινδυνεύ'*», ψιθυρίζουν μερικοί. Κι ο Γιώργος δεν είναι εμφανισιακά το θηρίο. Ψηλός, όχι πολύ γεμάτος, μα είναι τεχνίτης. Πιο πολύ βασίζεται στα τσαλίμια-στα κόλπα, στην τεχνική, και λιγότερο στη δύναμη. Ο Χασάν σε μια στιγμή του έκανε μια δύσκολη λαβή. Ο Γιώργος παρά λίγο να πέσει, μα γλίστρησε κι ελευθερώθηκε. Οι ζουρνάδες τώρα τσιροκοπούν. Ο Επίτροπος σκουπίζει τα πρόσωπα των αθλητών. Ο κόσμος φωνάζει όρθιος στις κερκίδες. Ξαναπιάνονται. Και, εκεί που δεν το περίμεναν, βλέπουν ένα Γιώργο θηρίο. Αρπάζει το Χασάν, τον σηκώνει και τρέχοντας τον πετάει έξω από το στίβο, σχεδόν κάτω από τη νότια πλευρά, «σ' ακάτ». Το νταούλι μόνο που δεν έσπασε. Ο κόσμος ωρύεται και χειροκροτεί σαν τρελός. Ο Επίτροπος τον φέρνει στη μέση και του σηκώνει το χέρι του ψηλά: νικητής ο Γιώργος. Φωνές, ενθουσιασμός από παντού, πανζουρλισμός. Στο στίβο μπαίνουν τα παλληκάρια του Γιώργου, προαλειφόμενοι διάδοχοί του, και τον σηκώνουν στα χέρια. Και πάλι φωνές, αλαλαγμοί, ζήτω. Έξω από τον αυλόγυρο είναι δεμένο ένα μηγκάδι. (Σσ. υποσημείωση πρωτοτύπου: ¹⁷⁹Μηγκάδι, (τουρκ.) μικρό αρσενικό βόδι, επιβήτορας.) Είναι δικό του».

⁹³Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου: «Ο Χατζηχαριστός ήταν δευτεροπαντρεμένος είχε χάση την πρώτη του γυναίκα [...] και ξαναπαντρεύτηκε μια χήρα με ένα

έναν αγώνα του Άγγελου Δράκου, γνωστός ως Ντάνης, στην Κομοτηνή.⁹⁴ Τέλος ο Θεόδωρος Χατζημιχάλης διηγείται ένα δεύτερο περιστατικό στην πανηγυρη της Αγίας Λαρίσης.⁹⁵ Τα δύο τελευταία αποσπάσματα τονίζουν την αξία των αγώνων και την ευγενή άμιλλα έναντι των εθνικών και θρησκευτικών διαφορών. Ο σεβασμός και το ήθος των συμμετεχόντων είναι καθοριστικοί παράγοντες στις ανθρώπινες σχέσεις, άνευ συνόρων. Ο αθλητισμός και η μουσική ως συνδυαστικοί κρίκοι των εθνών, αποβλέπουν

παιδί. Ήταν δυο τρία χρόνια παντρεμένοι και τους ήρθε μεγάλο κακό, πέθανε ο παραγιός του σε ηλικία οχτώ χρονών και ο Χατζηχαριστός αποφάσισε να σταματήσει οριστικά τα πανηγύρια. Για δύο χρόνια ο Χατζηχαριστός δεν πάλευε. Στο χωριό του το Χρυσό έρχονταν ένας νεαρός τούρκος δυνατός αλλά λαφρύς στο μυαλό και έπαιρνε το μπάς. Ήταν όλο κόλπα και σαλτανάτια. Οι παππούδες και ο κόσμος δεν μπορούσαν να χωνέψουν ότι ο τούρκος δεν έβρισκε σοβαρό αντίπαλο. Μια δύο χρονιές έπαιρνε τα μοσχάρια κοροϊδίστικα. Έτσι, είπαν τα μαντάτα στον Χατζηχαριστό, αλλά την Τρίτη χρόνια δεν άντεξαν, πήγαν και τον πήραν από το σπίτι. «Χατζηχαριστέ έλα δεν αντέχουμε να μας κοροϊδεύει το τουρκέλι». Με βαριά καρδιά και την σκέψη στο πένθος ήρθε στο πανηγύρι ο Χατζηχαριστός. Είδε τον Τούρκο σαλτανατζή και άρχισαν να τον ξεντύνουν με δάκρυα στα μάτια. Οι χωριανοί τον βοηθούσαν να βγάλει ένα-ένα τα ρούχα του και τα δάκρυα έβγαίνουν βροχή. Απ' έξω οι γέροντες φώναζαν «Κάνε κουράγιο Χαριστέ, μισή ντροπή δική σου, μισή δική μας». Με τα πολλά ο Χατζηχαριστός τον πιάνει από το κιουσπέτι τον Τούρκο και τον σηκώνει στον αέρα. Τον κάνει δυο σβούρες ο Τούρκος τα 'χασε, έχασε το χρώμα του και ενώ ο Χατζηχαριστός εφάρμοζε το αεροπλανικό κόλπο, ο Τούρκος χτύπησε στη πλάτη τον Χατζηχαριστό και παραδόθηκε. Ο νικητής τον κατέβασε κάτω μισοζαλισμένο και τον γύρισε ανάσκελα. Η επιτροπή έτρεξε με τα ποτιστήρια να ξεποζαλίσει τον Τούρκο. Ο Τούρκος αυτός ήταν ο Ισμαήλ Σκεντέρ. Ο κόσμος έτρεξε στην παλαιστρα και σήκωσε τον Χατζηχαριστό στα χέρια του, τσαλαπάτησε τον τούρκο και την επιτροπή μαζί. Πήραν στα χέρια τον Χαριστό και τον έκανε τον γύρο του θριάμβου. Αυτό ήταν το τελευταίο του πανηγύρι».

⁹⁴Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 124: «Για να παλέψει ο Άγγελος Δράκος σε αγώνες πάλης στην Κομοτηνή, πήγαν πεζοί μια συντροφιά, που ανάμεσά τους ήταν κι ο 17χρονος τότε Τσέλιος Βούζιος. Άγνωστοι μεταξύ αγνώστων, όταν διεκδίκησε ο Άγγελος να παλέψει στην ανώτερη κατηγορία, στο μπάς(ι), οι παλαιστές της περιοχής τον αντιμετώπισαν με περιφρόνηση. Ο πρώτος παλαιστής της περιοχής, μάλιστα, εκφράστηκε απαξιωτικά για το Ρωμιό που τολμούσε να ζητήσει θέση στο κορυφαίο ζευγάρι των αγώνων. Οι διοργανωτές, έβαλαν τον άγνωστο Ρωμιό να παλέψει σε μια χαμηλή κατηγορία κι όταν νίκησε τον ανέβασαν σε ανώτερη. Αυτό συνεχίστηκε και μόνο μετά από έξι νίκες βρέθηκε ο Άγγελος αντιμετώπος με τον πρώτο παλαιστή. Όταν, μετά από έναν πράγματι αμφίτροπο αγώνα, ο Άγγελος ανέτρεψε τα προγνωστικά των Τούρκων, κερδίζοντας με θεαματικό τρόπο τον αντίπαλό του, οι Έλληνες θεατές ξέσπασαν σε ζητωκραυγές. Βρήκαν την ευκαιρία τότε οι φίλοι του Άγγελου και έβγαλαν τα λάβαρα του Μακεδονικού αγώνα, που είχαν μαζί τους για εκείνη τη στιγμή. [...] Οι Τούρκοι από την πλευρά τους, μπροστά στον παλλαϊκό ενθουσιασμό δεν έδωσαν συνέχεια για τα λάβαρα που σηκώθηκαν. Ίσα-ίσα, τίμησαν τον άγνωστο Ρωμιό παλαιστή, που ταπεινώσε τον αλαζόνα πρωτοπαλαιστή τους. Από τότε ο Άγγελος Δράκος έμεινε γνωστός ως Ντάνης κι ο Τσέλιος Βούζιος έγινε παλαιστής».

⁹⁵Βλ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975, σελ: 116-117: «Παρόμοιόν τι έπαθε και έτερος ομόφυλος αυτού Λαρισαίος: ούτος έχων ανταγωνιστήν του τον εκ Ρετσάνης Στέργιον Τσουλήν, πάσαν κατέβαλε προσπάθειαν να καταρρίψη αυτόν· ο Τσουλής εννόησας ευθύς εξ αρχής ότι ο αντίπαλός του ουχί υπεράνθρωπον είχε ρώμην, αλλά και τελείως εξητλημένος ήτο εις την πάλην, κατεπόνει αυτόν επί ώραν ικανήν· και όταν ανετλήφθη ότι αι δυνάμεις αυτού εχαλαρώθησαν, περισυλλέξας άπασαν την δύναμιν και τέχνην, ανέτρεψεν αυτόν μετά τόσης ορμής, ώστε υπέστη τραύμα εις την κεφαλήν, εξ ου άφθονον έρρεεν αίμα, συνεπεία του οποίου θυμωθείς έσπευσεν εις το μουδιρλίκι να λάβη την σπάθην του όπως φονεύση τον Τσουλήν, αλλ' ο παρατυχών εκεί μουδέρης Ρακούτ μπέης συγκρατήσας ερράπισεν αυτόν ειπών· «Βρέ παληάραπα, τι είπες εδώ όταν ήρθες με τον άνθρωπον εκείνον κι' εδήλωσες ότι θα παλαίψης; τα ξέχασες; γρήγορα να φύγης και ν' αφήσης εδώ το σπαθί σου...». Και έφυγε περίλυπος διότι δεν τω επετρέπη να εκδικηθή τον Τσουλήν».

στην αρμονική συνυπάρξει των διαφορετικότητων. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από τα λεγόμενα του μουσικού Χρήστου Καρακώστα, φανερώνει την ανεκτικότητα, τον συμβιβασμό και τον σεβασμό προς την διαφορετικότητα του άλλου, είναι το εξής: «*Η πάλη έχει ένα νόημα πολύ σοβαρό, για μένα τουλάχιστον είναι σοβαρό, μπορεί άλλος να λέει αχρεε!! πάμε να χαζέψουμε τώρα. Για μένα είναι σοβαρό το θέμα, ξέρεις από ποια άποψη Τριανταφυλλιά; γιατί βγαίνουν στο αλώνι δύο ξένοι άνθρωποι, ένας είναι απ' τη Χίο κι άλλος είναι από δω απάν' απ' τον Έβρο, δεν γνωρίζονται. Εκεί όμως η μουσική, που παίζω 'γώ παράδειγμα, τους κάνει σαν να είναι χρόνια μαζί. Σου είσαι απ' τη Χίο άλλος είναι από τον Έβρο, δραστήρια και τα δυο σαν άτομα, πάλη ο ένας πάλη ο άλλος, με τη μουσική συμβιβάζονται αυτοί οι άνθρωποι. Ολοκληρωμένα με τον κόσμο, με όλο το σύνολο [...] εκεί θέλουν δε θέλουν προσαρμόζονται»⁹⁶ επιφέροντας την αρμονική συνυπάρξει, με κοινά πολιτισμικά στοιχεία, που λειτουργούν ως γέφυρες επικοινωνίας των λαών. «Η πολιτισμική διείσδυση, που συντελείται με μια συνεχή διαδικασία αλληλεπιδράσεων, φανερώνει ότι ο λαϊκός πολιτισμός υπερβαίνει όλα τα κρατικά, γλωσσικά και θρησκευτικά σύνορα».⁹⁷ Οι αγώνες παραδοσιακής πάλης αποτελούν κοινό εθιμικό στοιχείο ευρωπαϊκών και βαλκανικών χωρών. Στην βαλκανική χερσόνησο μάλιστα γνώρισαν ιδιαίτερη άνθιση, λόγω της μακραίωνης οθωμανικής κυριαρχίας, καθώς αποτελούσαν μέρος, της τουρκικής κουλτούρας.⁹⁸*

Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου ο κόσμος υποστηρίζει παλαιστές άλλης εθνικότητας, διαφημίζοντας μάλιστα την συμμετοχή τους.⁹⁹ Ο Μπάκας Ιωάννης Θ., αναφέρεται σε ένα ανώνυμο δημοσίευμα του 1885, στο οποίο γράφει: «Την πανήγυριν εφέτος έτίμησε διά της παρουσίας του και ό ενδοξότατος Μουσταφά Τσαούσης εκ Σοχού, μετά και άλλων προκρίτων Οθωμανών και ελλήνων, φιλοδωρήσας πλουσίως τούς άθλητάς».¹⁰⁰ Επίσης η διδασκαλία της παλαιστικής ομάδας του ομίλου «Ορφέα» Σερρών, από τον τούρκο προπονητή Νασούχ Ακάρ κατά το 1961 και το 1963, μαρτυρεί την παράβλεψη των εθνικών και θρησκευτικών διαφορών, με σκοπό την ανάπτυξη του

⁹⁶ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

⁹⁷ Βλ. ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ Κώστας Γ., Χορευτικές και πολιτισμικές-κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των βαλκανικών λαών, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 81.

⁹⁸ Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., Πάλη: τα είδη και η ορολογία της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 51-57.

⁹⁹ Προσωπική συνέντευξη: Τσακίριδης Σταύρος.

¹⁰⁰ Βλ. <https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas?fref=ts>

αθλήματος.¹⁰¹ Η παρουσία ξένων αθλητών, οξύνει το ενδιαφέρον, ανεβάζει το αθλητικό επίπεδο και αποτρέπει τις οικονομικές συμφωνίες μεταξύ των οικείων παλαιστών. Η ανισότητα ωστόσο μεταξύ των αθλητών του εσωτερικού με αυτούς του εξωτερικού είναι εμφανής. Η θέση της κοινωνίας έναντι του αθλήματος της πάλης, οι ελλειπείς κρατικές υποδομές και τα ανεπαρκή κονδύλια, μειώνουν το επίπεδο των παλαιστών και το ενδιαφέρον των νέων για ενασχόληση και η ανυπαρξία προοπτικών για την αγωνιστική, σε επαγγελματικό επίπεδο επηρεάζει τους λαϊκούς αγώνες. Οι συμμετέχοντες, προερχόμενοι από τους αθλητικούς συλλόγους, προσεγγίζουν ερασιτεχνικά την πάλη, ως μια δραστηριότητα ελευθέρου χρόνου και αναψυχής, σε αντίθεση με άλλες χώρες, όπου το άθλημα έχει επαγγελματικές προοπτικές. Παραδειγματικά, η νίκη της πρώτης κατηγορίας εις τριπλούν, σε παλαιστικούς αγώνες στην Τουρκία, χωρίς απαραίτητως διαδοχική χρονική σειρά, επιβραβεύετε με την ζώνη του αθλητή, επτά κιλών χρυσού και των λοιπών χρηματικών και ηθικών προνομίων, επαρκεί εφόδια για την κάλυψη των βιοποριστικών αναγκών των επαγγελματιών.¹⁰²

Η συμμετοχή δυναμικών παλαιστών επηρεάζει άμεσα την διάθεση των θεατών, με αποτέλεσμα να δημιουργείτε μια ζωτική ατμόσφαιρα στον χώρο της παλαίστρα. Το κύριο ενδιαφέρον του λαού είναι να παρακολουθεί αγώνες με τιμιότητα και χωρίς διαπληκτισμούς, αλλά όμως όταν το έπαθλο γίνεται ο αυτοσκοπός, ο λαός δυσανασχετεί. Η διεκδίκηση αυτή, οδηγεί τους αθλητές σε διαπραγματεύσεις και στις μεταξύ τους συμφωνίες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αντιπαραθέσεις, να αλλοιώνεται η γιορτινή ατμόσφαιρα και ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας της πανηγύρεως.¹⁰³ Η συμμετοχή του κοινού επηρεάζει την ιστορία και την εξέλιξη των αγώνων και η παρουσία του μαζί με την μουσική, είναι παράγοντες που ενισχύουν την δύναμη των αθλητών. Επισημαίνει μάλιστα χαρακτηριστικά ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος πως *«Χωρίς κόσμο δεν γίνεται παναήρ', να το ξέρετε αυτό, επειδή ο κόσμος είναι που βοηθάει παραπάν', που βοηθάει μόνο που φωνάζει «χάιντε και χάιντε» [...] εμείς παραπαν' ανεβαίνουμε. Όταν βαράν και τα νταούλια, μετά που βαράν δηλαδή, νιώθω άλλος άνθρωπος, μετά δηλαδή δεν καταλαβαίν' και να με κτυπήσει ο άλλος και να με κάνει ζημιά, εκείνη τη στιγμή δεν το νιώθω»*.¹⁰⁴ Οι φίλαθλοι εμψυχώνουν τους παλαιστές και

¹⁰¹Βλ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ Πέτρος Κ., *Όμιλος «Ορφέας» Σερρών: εκατό χρόνια από την ίδρυσή του 1905-2005*, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης Σερρών, Σέρρες 2005, σελ: 35.

¹⁰²Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Καραγιάννης Αθανάσιος, Κύδρος Αθανάσιος, Πλιόσκας Χρήστος.

¹⁰³Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Πλιόσκας Χρήστος, Τσακιρίδης Σταύρος.

¹⁰⁴Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας.

συμμετέχουν ενεργά, εκφράζοντας την ευχαρίστηση και την δυσαρέσκεια τους.¹⁰⁵ Παραδείγματα που καταγράφηκαν κατά την επιτόπια έρευνα, είναι ζητωκραυγές, αγωνιώδεις κι αρνητικές εκφράσεις κατά τις έντονες αθλητικές στιγμές, διαμαρτυρίες για την πολύωρη αναμέτρηση ζευγαριών, όπως επίσης και η επισήμανση αντικανονικών συμπεριφορών, επεμβαίνοντας στην έκβαση των αγώνων. Επιπλέον είναι ιδιαίτερα εκδηλωτικοί σε περιπτώσεις ανάδειξης του νικητή, που μπορεί ακόμα και να προπορευτούν την απόφαση του κριτή ή να είναι αντίθετοι με το αποτέλεσμα που αναδεικνύει και ν' αντιδρούν.¹⁰⁶ Στις αμφιθεατρικές θέσεις της παλαίστρας δεν γίνεται φυλετικός και ηλικιακός διαχωρισμός, όλοι παρακολουθούν ανεξαιρέτως, συμβάλλοντας στους αγώνες με την εκφραστικότητά τους, ενισχύοντας ηθικά και οικονομικά τους παλαιστές και κατ' επέκταση τους διοργανωτές. Επίσης για την περαιτέρω ευχάριστη παρακολούθησή τους, έχουν την ευκαιρία να αγοράσουν διάφορα είδη από τους πλανόδιους πωλητές. Οι συνηθέστερες αγοροπωλησίες είναι κομμάτια φελιζόλ ως «σκαμνάκια», προσφέροντας πιο άνετη παραμονή και προστατεύοντάς τους από τις ακαθαρσίες των κερκίδων, η αγορά υγρών για να καταπραΰνουν την δίψα τους, όπως νερό, καφέ, διάφορα αναψυκτικά και μύτερες και τέλος διάφοροι ξηροί καρποί και γλυκίσματα, κυρίως λουκουμάδες.¹⁰⁷ Η αριθμητικά συμμετοχή του κόσμου, είναι που διαφοροποιεί τις πανηγύρεις της ευρύτερης περιοχής μεταξύ τους, οι οποίες είναι συνυφασμένες με την κοινότητα, την διοργάνωση και την προσέλευση των προσκυνητών.¹⁰⁸ Ανάλογα με τον γεωγραφικό τόπο, την απόστασή του με άλλες περιοχές και τον πληθυσμό, η πανήγυρη λαμβάνει διαφορετική μορφή, η οποία γίνεται αισθητή στον χώρο της παλαίστρας, τόσο από την οικοδόμησή της, όσο κι από την ίδια την διοργάνωση.

Ένας αμφιθεατρικός χώρος, όπου ως επί το πλείστον, το αγωνιστικό μέρος είναι περιφραγμένο διαχωρίζοντάς το από τις κερκίδες των θεατών, όπως και η θέση των μουσικών μέσα στην παλαίστρα είναι ξεχωριστά από τον πάγκο της γραμματείας.¹⁰⁹ Η είσοδος επιτρέπεται μόνο στους διοργανωτές, τους παλαιστές και τους μουσικούς, όπως επίσης η δεύτερη έξοδος - είσοδος από τα αποδυτήρια. Οι θέσεις των επισήμων, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι σε πιο υπερυψωμένο σημείο, σε σύγκριση μ' αυτές του

¹⁰⁵ Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Τσακνιδής Σταύρος.

¹⁰⁶ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 117.

¹⁰⁷ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 138, εικόνα: 19.

¹⁰⁸ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

¹⁰⁹ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 138, εικόνα: 20, 21.

απλού λαού. Οι τιμωμένες κερκίδες συνήθως, δεν έχουν ατομικές θέσεις κι εκτείνονται γύρω από τον αγωνιστικό χώρο, με δυνατή οπτική επαφή από κάθε σημείο, όπου τα κρεμασμένα σημαία, τα φλάμπουρα των εθνικών και θρησκευτικών σύμβολων και τα πανό διαφημίσεων των χορηγών, προσδίδουν πανηγυρική ατμόσφαιρα. Τα παραπάνω στοιχεία διαφοροποιούνται, κυρίως ποσοτικά από περιοχή σε περιοχή, και συμβάλουν στην ανάλογη μεγαλοπρέπεια των αγώνων, όπως επίσης κι ο αριθμός συμμετεχόντων παλαιστών, κοινού και διοργανωτών, οι οποίοι καθορίζουν την επισημότητά τους. «Αυτοί που τα φτιάχναν πιο επαγγελματικά, δηλαδή ασχολούνται, οι επιτροπές τους. Άλλοι λίγο πιο ερασιτεχνικά, αλλά δεν μπορούμε να πούμε ότι (κι) σε πιο μικρά πανηγύρια δεν γινόταν καλές πάλεις [...] Ανάλογα τους αθλητές που θα 'ρχότανε. Μπορεί σε ένα μικρό πανηγύρι να πετύχανε καλύτερους αγώνες και με πιο λίγα λεφτά»,¹¹⁰ διευκρινίζει ο Γεώργιος Δερμιτζάκης. Ο χώρος, η διοργάνωση, η συμμετοχή των αθλητών και του κόσμου είναι στοιχεία που επηρεάζουν την ατμόσφαιρα και διαχωρίζουν τα πανηγύρια μεταξύ τους.¹¹¹ Χωροταξικά λοιπόν η παλαίστρα είναι ένας χώρος, αλλά σημασιολογικά κι ένας τρόπος επικοινωνίας, ψυχαγωγίας, αντάμωσης και ανανέωσης της συλλογικής ταυτότητας και της ιστορικής μνήμης, επαναπροσδιορίζοντας την κοινότητα και τους ιεραρχικούς της ρόλους. Σύμφωνα με το πρότυπο του Van Gennep, θεωρία που ανέπτυξε ακόμη περισσότερο ο Victor Turner, το έθιμο της παραδοσιακής πάλης ως «διαβατήρια τελετουργία» της κοινωνίας στην οποία διεξάγεται, αποτελεί μέσω αυτοαναπαραγωγής της. «Τα μέλη της αποκτούν νέες ιδιότητες και θέσεις χωρίς να αλλοιώνεται η δομή της, ενώ ο δημόσιος χαρακτήρας των τελετών αυτών υπενθυμίζει στα άτομα ότι έχουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, προσφέροντάς τους την αίσθηση της συντροφικότητας και της αδελφοσύνης».¹¹²

Οι λαϊκοί αγώνες πάλης διαμορφώνουν ένα κομβικό σημείο διάδρασης. Οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των συμμετεχόντων είναι αμφίδρομες και αλληλοεπηρεάζονται και οι ρόλοι είναι αυτόνομοι, αλλά παράλληλα συλλογικοί. Στο επικοινωνιακό πλέγμα, αναπτύσσονται φιλίες και εχθρότητες, εναλλάσσονται εμπειρίες κι απόψεις, εκμυστηρεύονται γνώσεις, εμπλουτίζοντας και ανανεώνοντας τα τμήματα του συνόλου. Η αλληλεπίδραση αυτών στο κοινό σημείο συνάντησης, δημιουργούν την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα των πανηγύρεων, συνδυάζοντας τον θρησκευτισμό, την

¹¹⁰Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

¹¹¹Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

¹¹²Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 226-227.

ψυχαγωγία, την οικονομία, την μουσική και τον αθλητισμό, σε επαγγελματικό και μη επίπεδο. Μέσα στο πέρασμα των χρόνων.

Η από τους αρχαιοτάτους χρόνους, ιστορία του αθλήματος

Η πάλη εμφανίστηκε όταν ο άνθρωπος συνειδητοποίησε πως η δύναμη, το θάρρος και τα υπόλοιπα εκ γενετής φυσικά του προσόντα, τον βοηθούν να διαφυλάξει τη ζωή του και να εξασφαλίσει την προσωπική και συλλογική βιολογική συντήρηση και επιβίωσή του. Η εμπειρία αυτή, ως μέσο άμυνας, παραδόθηκε από γενιά σε γενιά, με σκοπό να ανταπεξέλθει στην εποχή του κυνηγιού και στην διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων.¹¹³

Αρχαιολογικές ανασκαφές από διάφορους πολιτισμούς της αρχαιότητας, μαρτυρούν την ενασχόλησή τους με την μορφή της άθλησης, μέσα από τα κτερίσματα και τα ψηφιδωτά τάφων. Τα έργα τέχνης και οι παραστάσεις αγγείων, από τον πολιτισμό των Σουμερίων της Μεσοποταμίας, κατά την 4^η χιλιετία χρονολογούν την ύπαρξη της πάλης, με τη μορφή του αγωνίσματος¹¹⁴ και στο «Έπος του Γκιγκλαμές» με σφηνοειδής γραφή, υπάρχουν αναφορές αγώνων πάλης, με την εποπτεία διαιτητή και την συνοδεία μουσικής, όπως και η λαβή *μύλος* που εκτελείτε από τον Γκιγκλαμές παλεύοντας με ένα λιοντάρι.¹¹⁵

Φιλοσοφικές αναφορές μαρτυρούν ότι το αγώνισμα της πάλης κατάγεται από αρχαιοτάτους χρόνους. Ο Φιλόστρατος υποστηρίζει, ότι η κόρη του Ερμή, Παλαίστρα, εφεύρε την πάλη, κατά τα χρόνια της ήβης, στα δάση της Αρκαδίας.¹¹⁶ Ο Όμηρος επίσης περιγράφει τον παλαιστικό αγώνα, μεταξύ του Οδυσσέα και του Αίαντα, προς τιμή του ενταφιασμού του Πάτροκλου, φίλο του Αχιλλέα, που σκοτώθηκε από τον

¹¹³Βλ. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Θωμάς Βασ., *Αρχαιογνωσία-φιλοσοφία αγωνιστικής*, [χ.ό.], Αθήνα 1979, σελ: 108. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Σόφια 2003, σελ: 7. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 1, 25. Ακόμη βλ. ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995, σελ: 11.

¹¹⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 13. Ακόμη βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 3-10.

¹¹⁵Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 25, 49. Ακόμη βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 138, εικόνα: 22.

¹¹⁶Βλ. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Θωμάς Βασ., *Αρχαιογνωσία-φιλοσοφία αγωνιστικής*, [χ.ό.], Αθήνα 1979, σελ: 109. Ακόμη βλ. ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995, σελ: 11. Ακόμη βλ. <http://wrestlinghellas.gr/index.php/mouseio-palis/102-pali-arxaia-ellada>

Έκτορα.¹¹⁷ Υπάρχει η πληροφορία σχετική με το περιστατικό αυτό, ότι μετά από την όπερα του H.Berlioz, *Les Troyens (Οι Τρώες)*, διοργανώθηκαν παλαιστικοί αγώνες κατά το Ολυμπιακό Συνέδριο το 1894.¹¹⁸ Στην Θράκη οι ευετηριακοί αγώνες, σε συνδυασμό με την τέλεση του εθίμου του Μπέη, συσχετίζονται με την γονιμική μαγεία.¹¹⁹ Η ιεροπραξία της πάλης αναπαριστά την ερωτική συνεύρεση της θεάς Δήμητρας με τον θνητό Ιασίωνα, οι οποίοι απέκτησαν έναν γιο τον Πλούτο.¹²⁰ Επίσης στον ερυθρόμορφο κρατήρα του Ευφρονίου του 510 π.Χ., απεικονίζεται η μάχη του Ηρακλή με τον Ανταίο, ο οποίος αντλούσε την δύναμη του από την γη,¹²¹ στοιχείο που τονίζει την σχέση της με τον άνθρωπο και την επιρροή της στην ζωή αυτού και στη δεύτερη πλευρά του αγγείου, εικονίζεται ένας αυλητής, πάνω σε ένα βάθρο, να παίζει στους παρευρισκόμενους.¹²² Επιπροσθέτως, ο Πλούταρχος γράφει: «προς την των Σθενείων (Αργείων) καλουμένων παρ' αυτοίς πάλην εχρώντο τω αυλώ»¹²³ πληροφορώντας έτσι, ότι οι Αργείοι κατά τον αγώνα της πάλης χρησιμοποιούσαν τη μουσική του αυλού, για ποικίλους λόγους ψυχαγωγίας και ψυχικού ερεθισμού. «Οι διάφορες παραστάσεις Αθηναϊκών αγγείων δείχνουν φανερά ότι η μουσική ήταν στενά συνδεδεμένη με τα αγωνίσματα των νέων, με σκοπό, ίσως όχι την επίτευξη μεγαλύτερης απόδοσης, αλλά τη ρυθμική και αρμονική εκτέλεση της άσκησης. Η παρουσία του μουσικού στην προπόνηση των νέων ήταν, τις περισσότερες φορές, τόσο απαραίτητη, όσο και αυτή του παιδοτρίβη ή του γυμναστή [...] Ίσως ένας από τους σκοπούς, πριν και κατά τη διάρκεια των αγώνων, ήταν να ηρεμήσει τους αθλητές, οι οποίοι πιθανότατα βρισκόταν σε κάποια ένταση λόγω του υπερβολικού συναγωνισμού και της βαρύτητας, που απέδιδαν στη νίκη».¹²⁴ Ένα ακόμα παράδειγμα είναι οι γιοι του Διαγόρα, ολυμπιονίκη της 79^{ης} ολυμπιάδας, το 464 π.Χ., οι οποίοι σηκώνουν τον πατέρα τους και τον περιφέρουν στην παλαίστρα, μετά από την στέψη τους ως

¹¹⁷Βλ. . ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Σόφια 2003, σελ: 7. Ακόμη βλ. ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995, σελ: 15-17. Ακόμη βλ. <http://wrestlinghellas.gr/index.php/mouseio-palis/102-pali-arxaia-ellada>

¹¹⁸Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 14.

¹¹⁹Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 231.

¹²⁰Βλ. Τηλεοπτικό ντοκιμαντέρ «Η θεά Θράκη: ο τόπος και ο τρόπος», μέρος 5^ο.

¹²¹Βλ. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Θωμάς Βασ., *Αρχαιογνωσία-φιλοσοφία αγωνιστικής*, [χ.ό.], Αθήνα 1979, σελ: 116. Ακόμη βλ. ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995, σελ: 12, 17-18, 62.

¹²²Βλ. <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/euphronios-1.htm>

¹²³Βλ. ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Θωμάς Βασ., *Αρχαιογνωσία-φιλοσοφία αγωνιστικής*, [χ.ό.], Αθήνα 1979, σελ: 114.

¹²⁴Βλ. ΠΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκης 1985, σελ: 331.

ολυμπιονίκες, το 448 π.Χ. Το συγκεκριμένο περιστατικό μάλιστα, τίμησε η ελληνική πολιτεία με την απεικόνισή του, στην όψη κέρματος αξίας 500 δραχμών.

Αρχαιολογικές ανασκαφές στο Νομό Σερρών, έφεραν στο φως ένα αρχαίο γυμνάσιο στην περιοχή της Αμφίπολης, που διασώζονται οι λουτήρες που πλένονταν οι αθλητές. Ένας ακόμα βοηθητικός χώρος της αρχαίας ελληνικής παλαιστρας από τον 4^ο αιώνα π.Χ., είναι το *ελαιθέσιο* και ο *αλείπτης*, είναι ένα εξειδικευμένο άτομο για την επάλειψη των σωμάτων των αθλητών. Η τεχνική της μάλαξης των μυών βοηθούσε στην αποθεραπεία τους κι έπειτα οι αθλητές πασπαλιζόταν με σκόνη ή λεπτή άμμο, για να κλείνουν οι πόροι του σώματος, να σταματούν τον ιδρώτα και να διατηρούν το κορμί τους ακμαίο και φρέσκο. «Ο Λουκιανός λέει ότι “οι παλαιστές πιάνονται καλύτερα γιατί η άμμος αφαιρεί την ολισθηρότητα και η λαβή γίνεται πιο ασφαλής”». ¹²⁵ Η *κόνις* συγκρατεί τον ιδρώτα, συντελεί στη διάρκεια της δύναμης και προστατεύει τους αθλητές από τον κρύο αέρα του χειμώνα. Η αφαίρεση αυτού του κράματος, γίνεται με ένα είδος ξύστρας, από χαλκό ή σίδηρο κυρτωμένη στο ένα άκρο, την *σλεγγίδα*. ¹²⁶ Ο Νεραντζής Μητρόπουλος συνδέει την ύπαρξη των υλικών αγαθών στο έθιμο της πάλης με την ιστορικότητά της, τονίζοντας ότι «Οι αρχαίες δραστηριότητες της πάλης, που έχει καταγωγή η παραδοσιακή πάλη, γιατί έχει τα λάδια, γιατί και στην αρχαία Ελλάδα αλειφόταν με έλαιο οι αθλητές, υποτίθεται ότι σταμάτησαν στο λαό, αλλά στην ουσία δεν σταμάτησαν. Ο λαός με ευκαιρία κάποιων εορτών, κάποιων πανηγυριών, κάποιων γάμων, ασχολούνταν με τέτοιους αγώνες. Οι αγώνες αυτοί διατηρήθηκαν μέχρι και σήμερα, διατηρήθηκαν στη βόρειο Ελλάδα κυρίως [...] Θα λέγαμε ότι οι ρίζες της είναι στην αρχαία ελληνική πάλη [...] Η ενδυμασία δεν παίζει κανένα ρόλο, στην αρχαία Ελλάδα οι αγώνες ήταν γυμνικοί, οι παλαιστές πάλευαν γυμνοί [...] Το λάδι και η συνοδεία μουσικής είναι αποδεδειγμένα στοιχεία από την αρχαία Ελλάδα [...] Οι αγώνες ήταν θρησκευτικοί γινότανε πάντα αφιερωμένοι στους θεούς, στον ολύμπιο Δία [...] Στην ουσία ο χριστιανισμός πάτησε πάνω στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, είναι δηλαδή ‘ντάξει! μια συνέχεια κατά κάποιο τρόπο».¹²⁷ Η συνέχεια της ιστορικότητας του αθλήματος από την αρχαία Ελλάδα, ερμηνεύετε και από την όψη του βραβείου, που

¹²⁵ Βλ. ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995, σελ: 60, 62.

¹²⁶ ό.π.: 47, 62.

¹²⁷ Προσωπική συνέντευξη: Μητρόπουλος Νεραντζής.

δόθηκε στον παλαιστή Σταύρο Τσακίριδη, το 1957, που φέρει την επισημότητα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.¹²⁸

«Στην υπάρχουσα λαογραφική βιβλιογραφία, αλλά και στο ανέκδοτο πρωτογενές λαογραφικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί από επιτόπιες έρευνες, υπάρχουν συχνά μνείες για παραδοσιακά αθλητικά αγωνίσματα, μορφές δηλαδή αθλητικών αγώνων που σχετίζονται με συγκεκριμένες στιγμές του κύκλου ζωής, μιας παραδοσιακής κοινότητας, είτε πρόκειται για τον κύκλο της ατομικής ζωής (γέννηση-γάμος-θάνατος), είτε πρόκειται για τον ετήσιο εορτολογικό κύκλο, που διαρθρώνεται με βάση ορισμένες εορτές, εορτολογικά και εποχιακά ορόσημα, που σηματοδοτούν και οριοθετούν την ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα [...] Η επίδοση σε αθλητικά αγωνίσματα έχει, στον ελληνικό λαό, μια εξαιρετικά μακραίωνη παράδοση· είναι γνωστοί οι αρχαίοι αγώνες, προς τους οποίους μάλιστα συνδέονται κάποτε και τα νεοελληνικά παραδοσιακά αγωνίσματα, σε μια προσπάθεια επισημάνσεως συνεχειών, η οποία άλλωστε χαρακτηρίζει μια ολόκληρη φάση των αρχών της ελληνικής λαογραφίας».¹²⁹ Η συνέχεια του θεσμού των πανηγύρεων με την διοργάνωση αθλητικών αγώνων, και συγκεκριμένα της πάλης ως αρχαιοελληνικό άθλημα, υποστηρίζεται και για την περιοχή της Νιγρίτας Σερρών, ως συνήθεια εορτασμού των αρχαίων Ελλήνων προς τιμή των θεών τους, μια παράδοση που διατηρήθηκε και μετά την αντικατάστασή τους από την χριστιανική λατρεία.¹³⁰

Στην αλεξανδρινή εποχή η εξάπλωση του ελληνισμού, κατά τον 4^ο-1^ο αιώνα π.Χ., συντέλεσε στην αναμόρφωση του κοινωνικού, οικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού τρόπου ζωής. Η οργάνωση κέντρων - πόλεων, συντέλεσε στην εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού, σε μια μεγάλη γεωγραφική έκταση με οικουμενικές διαστάσεις. Η ενότητα των Ελλήνων και η αλληλεπίδρασή τους με άλλους λαούς, συντέλεσαν στις μεταβολές της γλώσσας, της φιλοσοφίας, της επιστήμης, της θρησκείας και της τέχνης. Σε κάθε ελληνιστικό κέντρο, παράλληλα με άλλους χώρους εργασίας, δημιουργήθηκαν στάδια και γυμνάσια, με σκοπό την γυμναστική παιδεία και

¹²⁸ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 139, εικόνα: 23.

¹²⁹ Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 223-225.

¹³⁰ Βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 420. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 204. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 103.

την προετοιμασία των αθλητών, στη θεωρητική και στρατιωτική εκπαίδευση. Στις εκστρατείες του ο Μέγας Αλέξανδρος, είχε συνοδεία του αθλητές και οργάνωνε αγώνες σε διάφορα μέρη με πλούσια έπαθλα. Οι αγώνες αυτοί αποτελούσαν πόλο έλξης και σημείο αναφοράς, για την επίδειξη της σωματικής αλκής και της πνευματικής άμιλλας,¹³¹ διατηρώντας την υπόστασή τους στους επόμενους αιώνες, που διαδέχτηκαν τους ελληνιστικούς χρόνους. Το αγώνισμα της πάλης με την παραδοσιακή αμφίεση, το δερμάτινο παντελόνι, κιουσπέτ και την επάλειψη λαδιού, χρονολογείτε, από τον παλαιστή - εκπαιδευτή Αθανάσιο Κύδρο, την περίοδο του Μεγάλου Αλεξάνδρου κατά τον 4^ο αιώνα,¹³² αλλά στο σημείο αυτό, δημιουργούνται αντιφάσεις και αστάθειες. Ένας από τους κατοίκους της Νιγρίτας Σερρών, κατά την επιτόπια έρευνα στην γιορτή του Αγίου Αθανασίου το 2014, υποστηρίζει την ελληνική της καταγωγή από την χρήση του λαδιού, αλλά όχι την χρήση του κιουσπέτ, την οποία χρονολογεί έμμεσα στα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας. Ο ίδιος αντικρούει την άποψη του συμπολίτη του, περί της τουρκικής καταγωγής του αθλήματος της πάλης, λέγοντας χαρακτηριστικά «*Όχι, είναι πάλη του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δηλαδή από τα παράλια της Τουρκίας, όπου πέρασε ο Μέγας Αλέξανδρος*».¹³³

Τα επόμενα ιστορικά στοιχεία, αναφέρονται στα ρωμαϊκά χρόνια, όπου η ιστορία γενικότερα του αθλητισμού, δέχτηκε αλλαγές γεωπολιτικού - γεωγραφικού, οικονομικού και θρησκευτικού χαρακτήρα. Η άθληση κατά τον 8^ο αιώνα, χρησιμοποιήθηκε για στρατιωτική προετοιμασία και ψυχαγωγία, με βασικό στοιχείο αυτό του θεάματος. Οι αρματοδρομίες ένα από τα σημαντικότερα θεάματα της τότε περιόδου, συνδέονται με διάφορους μύθους, ένας από τους οποίους αποδίδει την αρχή τους σε δύο θεότητες, τους δίδυμους αδερφούς, τον Κάστορα ως προστάτη των αρματοδρομιών και τον Πολυδεύκη ως αθλητή της πάλης.¹³⁴ Το θέαμα των αρμάτων και διάφορες εορτές χρησιμοποιήθηκαν από τους Ρωμαίους ως μέσα ψυχαγωγίας και για πολιτικό εφησυχασμό, καθώς με την αρχή των χριστιανικών αιώνων διακινδυνευόταν η πολιτική της ασυλίας *pac romana*, διαρκής ρωμαϊκή ειρήνη. Η μέχρι τότε παρόμοια ανθρωπομορφική θρησκεία των Ρωμαίων και των Ελλήνων, βοηθούσε

¹³¹Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 14, 33-36.

¹³²Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

¹³³Προσωπική συνέντευξη: ανώνυμος κάτοικος της Νιγρίτας Σερρών.

¹³⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 46.

στην προετοιμασία διαφόρων θρησκευτικών εορτών και πολεμικών εκχειριών, δίνοντας την ευκαιρία για διοργάνωση αγώνων με σκοπό τη διεκδίκηση οικονομικών προνομίων από τους αυτοκράτορες. Το θέαμα της μονομαχίας ήταν το κυριότερο των οργανώσεων, με επαγγελματίες μονομάχους από οικογένειες δούλων ή αιχμαλώτων πολέμου, όπου οι επιζώντες αποκτούσαν την ελευθερία τους, σπουδαία φήμη και πλούσια δώρα. Υπήρχαν ειδικές σχολές μονομάχων, οι κάτοχοι των οποίων τους διέθεταν έναντι μεγάλων αμοιβών, αλλά η συμμετοχή των εχόντων το προνόμιο του ρωμαίου πολίτη ήταν σπάνια. Θανάσιμες αναμετρήσεις συναντιούνται στην Παλαιά Διαθήκη μεταξύ του Δαβίδ και του Γολιάθ και κατά την διάρκεια του 3^{ου} αιώνα μ.Χ., όπου εδραιώνεται ο χριστιανισμός ως νέα θρησκεία και οι αυτοκράτορες έριχναν τους πιστούς στις αρένες προς εξόντωσή τους. Ένα επιπρόσθετο παράδειγμα, θρησκευτικής μονομαχίας, είναι του χριστιανού Νέστορα με τον ειδωλολάτρη Λυαίο. Ο Νέστορας με τις ευλογίες, του τότε φυλακισμένου πολιούχου της Θεσσαλονίκης, Άγιο Δημήτριο, νίκησε τον πρωταθλητή Λυαίο και οι Άγιοι έπειτα μαρτύρησαν για τον χριστιανισμό. Σε αυτό το περιστατικό αναφέρεται ο μη ενεργός «πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης “Άγιος Νέστορας” Ν. Σερρών & περιχώρων Σοχού» όπου με την ονομασία του τιμά το πρόσωπο του Αγίου.¹³⁵

Με την καθιέρωση του χριστιανισμού το 381μ.Χ., ως επίσημη θρησκεία με κέντρο το Βυζάντιο, άλλαξε το ηθικό και πολιτικοκοινωνικό κλίμα που επικρατούσε, απαγορεύοντας τα αιματηρά θεάματα και τους αγώνες, με σκοπό την διακοπή των παγανιστικών δραστηριοτήτων. Κατά το 498 μ.Χ., ο αυτοκράτορας Αναστάσιος, απαγόρευσε τις μονομαχίες και τις θηριομαχίες, ως αιμοσταγή θεάματα των Ρωμαίων¹³⁶ και ο Ιουστίνος Α΄ τους ολυμπιακούς αγώνες.¹³⁷ Η εμφάνιση του χριστιανισμού, ο οποίος ήταν αντίθετος με τον θρησκευτικό χαρακτήρα των αγώνων, αλλά και η στάση που κράτησε απέναντι στο ανθρώπινο σώμα, με την ακραία μορφή του μοναχισμού, να θεωρεί το σώμα ως την «φυλακή» της ψυχής, κατάργησε όλα τα παγανιστικά και ειδωλολατρικά έθιμα. Οι πατέρες ωστόσο της εκκλησίας, έδειξαν ανοχή στο θέμα της ψυχαγωγίας, της γυμναστικής και των αγώνων, όταν πραγματοποιούνται για χάρη της αρετής, με αποτέλεσμα στην πορεία των χρόνων να ενταχθούν στην χριστιανική ζωή,

¹³⁵ Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος.

¹³⁶ Βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 420.

¹³⁷ Προσωπική συνέντευξη: Μητρόπουλος Νεραντζής, ακόμη βλ. (ΓΙΑΤΣΗΣ 1998: 92).

ως έθιμα.¹³⁸ Η πάλη διαχωριζόταν από τα απαγορευμένα αγωνίσματα και κατατασσόταν στα «ταις δι' αρετήν γυμνασίαις».¹³⁹ Η σημαντικότητα της θέσης του αθλήματος στην κοινωνία από τα προηγούμενα χρόνια, φαίνεται από την ύπαρξη σκάμματος μπροστά από τα καθίσματα του ιπποδρόμου και το ιδιαίτερο κτίσμα του αυτοκράτορα.¹⁴⁰ Επίσης η σύνηθες παρουσία της στα ακριτικά έπη και τραγούδια, φανερώνει ότι ήταν ένα από τα δημοφιλέστερα αθλήματα των Βυζαντινών. Ο ήρωας παλαιστής των ασμάτων της εποχής αυτής, Διγενής Ακρίτας, παρουσιάζεται έτοιμος να παλέψει, με μεταφυσική ερμηνεία, μέσα από την αθλητική εικόνα, με τον θάνατο, Χάροντα.¹⁴¹

Κι αϊντε να πα παλέψωμε στο σιδερόν αλώνι...

επήγαν κι απαλέψανε στο σιδερόν αλώνι [...]

Συμπερασματικά λοιπόν «Οι μορφές άθλησης στο Βυζάντιο ήταν ένα κράμα των ρωμαϊκών θεαμάτων και παιχνιδιών και μια συνέχεια της παραδοσιακής ελληνικής άθλησης, η οποία όμως έχει αποβάλει το θρησκευτικό χαρακτήρα της»¹⁴² που προσαρμόστηκε στα τότε δεδομένα, εκτοπίζοντας τις παγανιστικές αντιλήψεις, τονίζοντας όμως το κοινωνικό και στρατιωτικό της ρόλο. Τα αθλητικά βιώματα συνέχισαν να αποτελούν μέρος της καθημερινής ζωής των αυτοκρατόρων αλλά και των μη προνομιούχων τάξεων, με ψυχαγωγικό χαρακτήρα, που γίνονταν χάριν αρετής, τρυφής, αναπαύσεως, θεομηνίας και ένδειξης σωματικής και ψυχικής ανδρείας.¹⁴³

Η τούρκικη κυριαρχία επηρέασε το φαινόμενο της ελληνικής αθλητικής ιστορίας και η μορφή της εκείνη την περίοδο πήρε διττό χαρακτήρα, αλλά κοινό στόχο, την απελευθέρωση του έθνους. Η *λεβέντικη*, που ήταν μέρος της στρατιωτικής ζωής

¹³⁸Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 18, 39, 112-113.

¹³⁹ό.π.: 155.

¹⁴⁰Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκης 1985, σελ: 135.

¹⁴¹Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 146, 155-156.

¹⁴²ό.π.: 14.

¹⁴³Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκης 1985, σελ: 130. Ακόμη βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 420.

των κλεφτών-αρματολών, και η *λαϊκή*, που ήταν μέρος των ψυχαγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, όπως τα παιχνίδια και τα αγωνίσματα, που θεωρούνταν «αθώα» και δεν προκαλούσαν την τουρκική απαγόρευση.¹⁴⁴ Τέτοιες δραστηριότητες ήταν οι πανηγύρεις, οι γάμοι, τα βαφτίσια ακόμη και τα καφενεία, που λειτουργούσαν ως ένα είδος δημόσιας αγοράς.¹⁴⁵ Ο συγγραφέας της «Ελληνικής Νομαρχίας» περιγράφει χαρακτηριστικά:

«Αυταί αι γυμνάσεις ακολουθούν εις τας εορτάς, και πάντοτε κρυφίως, επειδή ο οθωμανός κυβερνητής δεν τους το συγχωρεί ή από αμάθειαν ή από φθόνον».¹⁴⁶

Αλλά και ο Δαμασκηνός Στουδίτης, 17^{ος} αιώνας:

«Ευγήκαν μίαν ημέραν εορταστικήν τα παιδιά της γειτονίας να παίζουσι και άλλα μεν ενικούσαν εις το πηλάλημα, άλλα δε εις το πάλαιμα, και άλλα εις τα άλλα παιχνίδια».¹⁴⁷

«Πρώτος ο Μωάμεθ Β΄ παραχώρησε αρκετά προνόμια στους κατακτημένους λαούς, πρώτον για να αποτρέψει τα επαναστατικά κινήματα και δεύτερον για να καλύψει τα μεγάλα κενά της διοικητικής μηχανής του αχανούς κράτους του. Τα μέτρα αυτά άρχισαν από την παραχώρηση προνομίων για την εξάσκηση του εμπορίου, των θρησκευτικών καθηκόντων, της περιορισμένης εκπαίδευσης και της σχετικής ακώλυτης ελευθερίας των παραδοσιακών εθίμων».¹⁴⁸

Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από ένα διήγημα του Σπύρου Μελά, περιγράφει με πιστότητα τέτοιες μορφές παραδοσιακής φυσικής αγωγής:

«Και αν τη Λαμπρή, τ' Αϊ Γιώργη ή άλλη καλοκαιριάτικη γιορτή ανέβαινες στα ορεινά χωριά, στα μοναστήρια, ή ακόμα ψηλότερα, στ' απάτητα λημέρια, μ' έκπληξη θα 'βλεπες αναστημένη άξαφνα την αρχαία Ελλάδα -κι ας μην είχαν ακούσει να μιλάνε ποτέ για αυτήν- στους λεβέντες της κλεφτουριάς, που παράβγαιναν στο λιθάρι, το πήδημα, το τρέξιμο, τις ομάδες. Αυτά τ' αθλητικά παιχνίδια ξανάπαιρναν την παλαιά τους σημασία. Ξανάδεναν ασυναίσθητα την αρχαία λαμπρή παράδοση της φυσικής

¹⁴⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκης 1985, σελ: 147.

¹⁴⁵Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 270.

¹⁴⁶ό.π.: 202.

¹⁴⁷ό.π.: 185.

¹⁴⁸ό.π.: 200-201.

αγωγής. Δεν υπήρχε ούτε ηλικία, που να εξαιρείται. Αυτός ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης, περασμένα τα πενήντα του, στη Μάνη ετοιμάζοντας την επανάσταση εκγύμναζε το κορμί του, όσες ώρες άδειαζε. Ο κατάσκοπος, που είχαν οι Τούρκοι στείλει να παρατηρήσει τα κινήματά του, γύρισε και τους είπε:

-Βρήκα ένα γέρο ήσυχο, που 'παιζε τις ομάδες'.¹⁴⁹

Επίσης ο συγγραφέας της *Ελληνικής Νομαρχίας* περιγράφει:

«Οποιος παρατηρήσει τα παιχνίδια των παιδων και νέων εις την Ελλάδα ευκόλως ημπορεί να εννοήσει το ηρωικό πνεύμα των, ωσάν οπού η τύχη δεν έχει το παραμικρό μέρος εις αυτά, αλλά μόνον η ανδρεία, και μάλλον η αγχίνουα».¹⁵⁰

Η εκκλησία έπαιξε καταλυτικό ρόλο στον υπόδουλο λαό, με διττό χαρακτήρα, τον εκκλησιασμό και τη θρησκευτική ζωή. Ένας θεσμός που αποτέλεσε πόλο έλξης για την προσωπική και συλλογική επαφή, διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο, την συμμετοχή στις θρησκευτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις, τον πολιτισμό, την ταυτότητά τους, ενισχύοντας την αντίληψη της ιεραρχικής δομής των ενδοσυντεχνιακών σχέσεων, παγιώνοντας μορφές εορτασμού και καθιερώνοντας λατρευτικές αργίες και συνήθειες, όπως αυτή της μνήμης του προστάτη της συντεχνίας,¹⁵¹ ένα εμβληματικό σύμβολο, που πραγματοποιούνταν μια φορά το χρόνο, δίνοντας μια αίσθηση ελευθερίας, καθώς είχαν την ευκαιρία να περάσουν λίγες μέρες, της υπόδουλης ζωής τους με κοινή προσευχή, μουσική και χορό, αναπτύσσοντας είτε γαμήλιες είτε φιλικές σχέσεις, αλλά και αθλητικούς ανταγωνισμούς, με ενδιαφέρον για επίδειξη της δύναμης και της ανδρείας στην ευγενή άμιλλα.¹⁵² Η πανήγυρη ως θεσμός, προς τιμή του προστάτη Άγιου της ενορίας ήταν το κυριότερο γεγονός της κάθε κοινότητας και αποτελούσε πόλο

¹⁴⁹Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 226.

¹⁵⁰Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 202.

¹⁵¹Βλ. ΔΑΜΙΑΝΟΥ Δέσποινα, Εορταστικές πρακτικές των συντεχνιακών ομάδων του Βορειοελλαδικού χώρου μέσα από τις πηγές, *3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελλήνιου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 217, 223.

¹⁵²Βλ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975, σελ: 34-36.

συσπείρωσης των Ελλήνων και το μέσο επιβεβαίωσης της κοινής θρησκείας και της εθνικής ταυτότητας.¹⁵³

Η αναγνώριση του θεσμού της εκκλησίας από τους Τούρκους και οι επιτρεπόμενες θρησκευτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις γύρω από αυτή, έδινε την ευκαιρία στον υπόδουλο ελληνικό λαό για αντάμωμα. «Οι Τούρκοι έδιναν στους Χριστιανούς την άδεια να χρησιμοποιούν όπλα στα πανηγύρια τους, τρεις μέρες πριν και τρεις μέρες μετά από το πανηγύρι. Και οι Νιγριτινοί, έχοντας στο μυαλό τους τον εξοπλισμό τους και την εκπαίδευσή τους στα όπλα για τον επερχόμενο απελευθερωτικό αγώνα, και θέλοντας να επεκτείνουν τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους μετέφεραν το πανηγύρι τους στην Κυριακή του Θωμά. Κερδίζοντας έτσι άλλο ένα εξαήμερο εξάσκησης στα όπλα, με το πρόσχημα του αγωνίσματος στη σκοποβολή».¹⁵⁴ Ο θρησκευτικός εορταστικός κύκλος παράλληλα, εξυπηρετούσε τον υπόδουλο λαό στην προετοιμασία της επανάστασης. «*Η δική μας η πανήγυρη είναι του Αγίου Γεωργίου είναι της μητροπόλεως, αλλά επειδή(ς) ο Άγιος Γεώργιος έπεφτε μέσα στο Πάσχα πάντα, για να τελειώσουν το δωδεκάημερο, για να κρατήσουν και περισσότερο τα όπλα*»¹⁵⁵ καθιέρωσαν την εορτή του Αγίου Θωμά στην Νιγρίτα Σερρών, ο οποίος τιμάται την δεύτερη Κυριακή του Πάσχα, εξηγεί ο επίτροπος Γεώργιος Σαμαράς. Συγκεκριμένα, η επιλογή τελέσεως της πανηγύρεως του Αγίου στον συγκεκριμένο τόπο, επικαλούμενο ως *Μπλο*, οφείλεται στο ότι τα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας, οι νέοι κατά την περίοδο της άνοιξης, πραγματοποιούσαν εκεί την εξάσκησή τους στην σκοποβολή.¹⁵⁶ Όσο για την αντίληψη του ελληνικού λαού για την σωματική άσκηση «Η προσαρμογή των αθλημάτων που περιγράφονται στις συνθήκες του χώρου και του χρόνου: ανταποκρίνονται στις συγκεκριμένες φυσικές ανάγκες των εκτελεστών τους, χρησιμοποιώντας μέσα που ήταν πρόχειρα και σε καθημερινή χρήση [...] Εκείνο που χαρακτηρίζει τα παραδοσιακά αθλητικά αγωνίσματα του ελληνικού λαού είναι η στενή

¹⁵³Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 204. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 103.

¹⁵⁴Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 211.

¹⁵⁵Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

¹⁵⁶Βλ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ευαγγέλου Δ., *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, [χ.ό.], Νιγρίτα 1970, σελ: 88.

σύνδεσή τους με συγκεκριμένες πανηγυρικές συνήθως, στιγμές του κύκλου της ζωής ή του κύκλου του χρόνου»¹⁵⁷ αν και παραμένει άγνωστη η ακριβής χρονική καθιέρωσή των.¹⁵⁸ Έτσι λοιπόν επικράτησε η διάδοση των αθλημάτων όχι μόνο ως ψυχαγωγία αλλά και ως προετοιμασία πολέμου, που πραγματοποιούνταν με το άλλοθι του εορτασμού. «Από τη σύντομη αυτή θεώρηση της άθλησης κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας γίνεται, ίσως, φανερό ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των σωματικών δραστηριοτήτων που περιγράφηκαν παρατηρείται και στη βυζαντινή περίοδο. Ο χαρακτήρας όμως τόσο των αθλημάτων όσο και των χορών πήρε στην περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα 1821-1828 ένα ηρωικό χαρακτήρα όχι μόνο για τους κλέφτες και αρματολούς αλλά και για ολόκληρο το σκλαβωμένο λαό [...] Το ότι πράγματι τα αθλήματα και οι χοροί έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην ψυχολογία των σκλαβωμένων και επαναστατημένων ραγιάδων, το δείχνει το γεγονός της συνέχειάς τους μέχρι και σήμερα [...] Τα αγωνίσματα λοιπόν και οι χοροί μένουν σύμβολα θυσίας και θυμίζουν τον αγώνα για την ελευθερία, που το αίσιο τέλος του καθόρισε την αρχή της νεότερης ιστορίας (συμπεριλαμβανομένης και της αθλητικής) της Ελλάδας».¹⁵⁹

Ο θεατής Ελευθέριος Τίτος, κάτοικος του οικισμού Πύργου Μαυροθάλασσας Σερρών, θυμάται από την γιαγιά της γυναίκας του, η οποία στην ηλικία περίπου των δώδεκα χρόνων, ήταν φίλη με την θυγατέρα του μπέη της περιοχής, να διηγείται πως καθιερώθηκαν οι αγώνες πάλης στο οικισμό, στις 17 Ιουλίου. Στα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας, η γυναίκα του μπέη, πήγαινε συχνά στην περιοχή όπου τώρα είναι η εκκλησία της Αγίας Μαρίας «την τραβούσε η Αγία Μαρίνα»¹⁶⁰ λέει ο ίδιος χαρακτηριστικά. Την εποχή εκείνη ήταν ένα βαλτώδες δάσος, όπου έπεσε και χάθηκε, ώσπου μετά από μέρες την βρήκε ένας κυνηγός. Ο μπέης θέλοντας να μάθει τι γύρευε εκεί η γυναίκα του, η ίδια του είπε πως της φανερώθηκε η Αγία και ζήτησε να ψάξουν για την εικόνα της και να τελέσουν πανήγυρη. Στο σημείο που βρέθηκε η εικόνα, πήγασε νερό και ο μπέης για να γίνει το θέλημα της, διέταξε στις δεκαεπτά του μηνός να γίνετε η εορτή με *κιουσπέτ* και ζουρνάδες. Το παρεκκλήσι χτίστηκε αργότερα κατά το 1931, εις μνήμη του θαύματος της Αγίας Μαρίας για την θεραπεία ενός τυφλού

¹⁵⁷Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 227.

¹⁵⁸Βλ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ Γεώργιος Δ., *Νέο Σούλι Σερρών, Συμπασιόϊ: ιστορία, λαογραφία, Κοινότητα Νέου Σουλίου Σερρών*, Σέρρες 1998, σελ: 169. Ακόμη βλ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975, σελ: 111.

¹⁵⁹Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 212.

¹⁶⁰Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Ελευθέριος.

παιδιού. Ο πατέρας του στέγασε το μέρος όπου πηγάζει το αγίασμα, με την επιγραφή του επιθέτου του «Στεργιανά» από το Σιτοχώρι, με την παλιά ονομασία Τζίντζος.¹⁶¹ Πριν από το περιστατικό της γυναίκας του μπέη, η πανήγυρη τελούνταν έξω από το χωριό σ' ένα ύψωμα, στον σκουπιδότοπο, που ονομαζόταν Αγία Μαρίνα και κάθε χρόνο εμφανιζόταν ένα ελάφι με το οποίο τελούσαν το κουρμπάνι.¹⁶² Οι πανηγυριστές αφού πρώτα το αφήναν να ξεκουραστεί και να το ταΐσουν, αργότερα το μαγείρευαν για να προσφέρουν το κρέας του στους προσκυνητές, μια χρονιά όμως δεν τήρησαν την καθιερωμένη φροντίδα κι από τότε εξαφανίστηκε. Η παρουσία του ελαφιού συνδέεται και με άλλες περιοχές που τιμούν την Αγία Μαρίνα,¹⁶³ με την ημερομηνία εορτής της,¹⁶⁴ και με εορτές άλλων Αγίων σε άλλες περιοχές. Επίσης συνδυάζεται με τους αρχαίους χρόνους, λόγω του ότι αποτελούσε ζώο θυσίας, κατά την εορτή των Ελαφιβολιών προς τιμή της θεάς Αρτέμιδος.¹⁶⁵

Βάση των παραπάνω στοιχείων, του ελαφιού και της αλλαγής τοποθεσίας της πανηγύρεως, παρατηρείτε η σχέση μεταξύ των δύο λατρευτικών προσωπικοτήτων. Ο επίτροπος Νικόλαος Τίτος απαντάει στο ερώτημα σχετικά με την καθιέρωση της πάλης με τα κiousπέτ στην πανήγυρη: *«Ο Τούρκος έκανε την πανήγυρη, δεν την κάνανε οι χωρικοί. Ο Τούρκος, εις μνήμη τη γυναίκας του γιατί πίστεψε κι αυτός πλέον ότι υπάρχει η Αγία Μαρίνα και έκανε. Έφερε παλαιστές από την Τουρκία για να παλέψουν. Οι παλαιστές που ερχόταν τότε ήταν με τα κiousπέτια και ώστε πασαλειβόταν λάδι και κάναν την πάλη»*.¹⁶⁶ Ο Νίκος Πασχαλούδης αναφέρει στα συγγράμματά του, πως πριν την απελευθέρωση ο σκλαβωμένος λαός έπαιρνε μέρος στους αγώνες πάλης, που διοργάνωναν οι Τούρκοι στο Παλιόκαστρο, μετά που τελείωναν τα αλώνια του θερισμού.¹⁶⁷ Οι τότε αντάρτες στα βουνά παρακινούσαν τους Έλληνες πολεμιστές να συμμετέχουν στα πανηγύρια, με το επιχείρημα ότι ο αθλητισμός ενώνει τους ανθρώπους και δεν περιορίζεται με σύνορα.¹⁶⁸ Με το έναυσμα της αδελφοποίησης,

¹⁶¹Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 139, εικόνα: 24.

¹⁶²Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Ελευθέριος.

¹⁶³Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Νικόλαος.

¹⁶⁴Βλ. HUNT Yvonne, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.], σελ: 89.

¹⁶⁵ό.π.

¹⁶⁶Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Νικόλαος.

¹⁶⁷Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 208. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 114.

¹⁶⁸Βλ. <http://tvxs.gr/webtv/vτοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

είχαν σκοπό να μπορούν να μεταφέρουν πληροφορίες και τα μυστικά των αγώνων.¹⁶⁹ Έτσι μετά από συνεννόηση αγάδων επιτράπηκε η συμμετοχή των Ελλήνων στους αγώνες και «Τα αγωνίσματα κατέβηκαν από τα λημέρια των βουνών στις παλαισטרές της πεδιάδας».¹⁷⁰ Με την εκγύμνασή τους στα βουνά και την εξάσκησή τους σε διάφορα αθλήματα, προσαρμόστηκαν στους αγώνες της πάλη με λάδι και *κιουσπέτ*, που διοργάνωναν οι Τούρκοι. Τα πρώτα χρόνια μάλιστα, οι παλαιστές δεν είχαν ειδικά παντελόνια και χρήματα για την απόκτησή τους, έτσι χρησιμοποιούσαν τσουβάλια, από λινάτσα κι έφτιαχναν το «μπούρντινο», που έδεναν στη μέση και τα γόνατα.¹⁷¹

Επικρατέστερη είναι η άποψη ότι τα αγωνίσματα και συγκεκριμένα η παραδοσιακή πάλη, *Yagli gures*, αναπτύχθηκε σε όλα τα κράτη της βαλκανικής χερσονήσου, όπου η τουρκική κυριαρχία επεκτάθηκε και μετέδωσε την κουλτούρα της, κατά τα χρόνια της επικρατείας της. «Η ιστορία των αγώνων της πάλης με λάδι ανάγεται στην Περσική εποχή, μια περίοδο που αρχίζει από το 1065 π.Χ. [...] Η τουρκική πάλη με λάδι καθιερώθηκε ως άθλημα από μόνο του κατά τη διάρκεια μιας εκστρατείας του Οθωμανού σουλτάνου Ορχάν Γκαζή για την κατάληψη της Θράκης. Αυτή την εποχή ο σουλτάνος, ο αδελφός του Σουλεϊμάν Πασά και 40 πολεμιστές κατέλαβαν φρούρια στην περιοχή που σήμερα βρίσκεται το τριεθνές (ελληνικά, τουρκικά, βουλγαρικά σύνορα). Στον τόπο που στρατοπέδευαν άρχισαν την πάλη για διασκέδαση. Δύο από αυτούς πάλεψαν για ώρες, αλλά δεν κατάφερε κανείς να κερδίσει. Ο Σουλεϊμάν Πασάς υποσχέθηκε στο νικητή ένα δερμάτινο παντελόνι (*kispet*), αν θα συνέχιζαν τον αγώνα τους κατά τη διάρκεια της ετήσιας γιορτής της Άνοιξης (6 του Μάη), στο Αχίρκιοϊ. Αυτοί πάλεψαν από το πρωί ως τα μεσάνυχτα, εξουθενώθηκαν και

¹⁶⁹Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου: «Ο νεαρός Χαριστές βγήκε το καλοκαίρι στην πάλη και στα πανηγύρια, άρχισε να ρίχνει τον έναν μετά τον άλλον τους παλαιστές. Η φήμη του διαδόθηκε σε όλη την Μακεδονία, τη Θράκη και την Τουρκία, κι όπου πήγαινε δεν χάριζε κάστανα. Μαζί του τον ακολούθησε και ένας άλλος κατά 5 χρόνια μικρότερος, γεροδεμένος και μεγαλόσωμος, ο συγχωρημένος Μαγγόλης Γιώργης. Η Μακεδονία και η Θράκη είχαν κάπου 300 πανηγύρια. Οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να το χωνέψουν, και με διάφορους τρόπους ήθελαν να ρίξουν τον Χατζηχαριστό για να τον ντροπιάσουν και να έχουν το πάνω χέρι. Στο μεταξύ, ο Χατζηχαριστός έγινε σύνδεσμος με το καπετανάτο του Μακεδονικού Αγώνα, με την ομάδα του καπετάν Μητρούση για να φέρνει πληροφορίες από διάφορα πανηγύρια που πήγαινε στη Μακεδονία. Τον εκμυστηρεύονταν γεγονότα ακόμα και οι Τούρκοι χωριάτες που τον αγαπούσαν και τον θαύμαζαν πάρα πολύ. Η τουρκική προπαγάνδα άρχισε να στέλνει διάφορους δευτεροκλασάτους παλαιστές για να δουν και να δοκιμάσουν την δύναμη του Χατζηχαριστού».

¹⁷⁰Βλ. ΠΕΛΙΓΚΟΣ Βασίλειος Δ., *Αθλητική ιστορία των Τρικάλων*, Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. Τρικάλων, Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σελ: 23.

¹⁷¹Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 85. Ακόμη βλ. <http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

πέθαναν και οι δυο. Οι φίλοι τους, τους έθαψαν κάτω από ένα δέντρο συκιάς και έφυγαν. Όταν χρόνια μετά οι στρατιώτες επισκέφθηκαν τον τόπο της ταφής τους, παρατήρησαν ότι εκεί είχαν αναβλύσει πολλές πηγές και ονόμασαν το μέρος Kırkpinar (Σαράντα Πηγές). Με τον καιρό άρχισαν να οργανώνουν αγώνες πάλης με λάδι και το άθλημα έγινε παράδοση στην επαρχία της Αδριανούπολης. Αυτή η πόλη ήταν η πρωτεύουσα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για 91 χρόνια και είναι κάθε χρόνο ο τόπος των αγώνων»¹⁷² με την συνοδεία μουσικών οργάνων, ζουρνάδες και νταούλια. Στην Αδριανούπολη, δύο αγάλματα αθλητών θυμίζουν το αναφερόμενο περιστατικό.¹⁷³ Μια διοργάνωση, που πραγματοποιείτε την περίοδο που διαρκεί το ραμαζάνι,¹⁷⁴ ωστόσο υπάρχουν κι άλλα πανηγύρια αλλά το συγκεκριμένο, αναφέρει ο εκδότης της αθλητικής εφημερίδας παραδοσιακής πάλης, Χρήστος Πλιόσκας, πως είναι σαν τελικός, σε μορφή Φεστιβάλ.¹⁷⁵ Το 2010 το αγώνισμα της πάλης με λάδι στην περιοχή Kırkpinar, συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο της UNESCO, ως Άυλη Πολιτιστική Κληρονομία της Ανθρωπότητας.¹⁷⁶

¹⁷²Βλ. <http://www.palema.gr/eidiseis/paradosiaki-pali/item/1564-ta-kispetia-i-pali-me-ladi-tis-adrianoupolis.html>

¹⁷³Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος. Ακόμη βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 139, εικόνα: 25.

¹⁷⁴Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 54.

¹⁷⁵Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος.

¹⁷⁶Βλ. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?RL=00386>

Μετά τα χρόνια της απελευθέρωσης από τον τουρκικό ζυγό, το νέο κράτος της Ελλάδος τέθηκε σε κρατική ανασυγκρότηση. «Η ελληνική ανεξαρτησία κατακτήθηκε σε μια εποχή που η ανθρωπότητα και κυρίως η Αμερική και η Ευρώπη βρισκόταν στο μεταίχμιο της μετάβασής τους από την μεταφουδαρχική κοινωνία στην προβιομηχανική. Είχε προηγηθεί η Γαλλική Επανάσταση το 1789 και οι τρεις πρώτες δεκαετίες του νέου αιώνα συνδέθηκαν με νέους τρόπους ζωής, που μεταξύ τους ήταν η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Ο παράγοντας αυτός επηρέασε και την ελληνική κοινωνία σ' όλη την διάρκεια του αιώνα».¹⁷⁸ Οι άνθρωποι της υπαίθρου στην Ελλάδα, καθόριζαν τον ελεύθερό τους χρόνο βάση του αγροτικού κύκλου. Το ηλιακό ημερολόγιο επηρέαζε άμεσα τις επαγγελματικές και εορταστικές τους δραστηριότητες, αξιοποιώντας ανάλογα τον χρόνο τους. «*κείνα τα χρόνια δεν είχε ψυχαγωγία ο άνθρωπος ξέρω 'γω!, δεν είχε ούτε μέσα, ούτε τεχνολογία, ούτε τίποτα. Αυτό το πανηγύρι το περίμεναν ένα χρόν', για την πάλη [...] και πέρα που γίνονταν πάλη, όλο το χρόνο συζητούσαν, ήξεραν τους παλαιστές ποιος νίκησε, ποιος έπεσε, ποιος σηκώθηκε*»¹⁷⁹ αναφέρει ανώνυμα ένας κάτοικος της Νιγρίτας. Η ενθύμηση κι ο σχολιασμός των ατομικών και συλλογικών εορταστικών γεγονότων της κοινότητας, εμπλουτίζουν τον ελεύθερο χρόνο των κατοίκων, κατά την χειμερινή περίοδο, όπου οι αγροτικές εργασίες ήταν μηδαμινές. Οι κλειστές κοινωνίες, όπου η βιομηχανία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν υπανάπτυχτα, είχαν εσωστρεφή χαρακτήρα, που καθρεπτιζόταν στην διαχείριση του ελεύθερου χρόνου των κατοίκων.

Μετά τον θάνατο του Καποδίστρια και την έλευση του βασιλιά Όθωνα και της Αμαλίας, η άθληση εντάχθηκε στο εκπαιδευτικό σύστημα, βάση του γερμανικού προτύπου ως μέσο στρατιωτικής άσκησης. Το νεοσύστατο κράτος από το 1834 κι έπειτα, ασχολούνταν με την ένταξη της σωματικής αγωγής στα κατώτατα και ανώτατα εκπαιδευτήρια, με αρχαιοελληνικό συσχετισμό.¹⁸⁰ Παράλληλα ωστόσο η λαϊκή άθληση,

¹⁷⁷ Σσ. Οι βιογραφίες περιλαμβάνονται στο μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

¹⁷⁸ Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 214.

¹⁷⁹ Προσωπική συνέντευξη: ανώνυμος κάτοικος Νιγρίτας Σερρών.

¹⁸⁰ Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκης 1985, σελ: 155-156. Ακόμη βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους*

διασώθηκε ως καθημερινή ασχολία των νέων, ως έκφραση σωματικής και ψυχικής λεβεντιάς, με την μορφή παιχνιδιού.¹⁸¹ Στο πνεύμα των λαϊκών αγώνων που διοργανώνονταν, εξέλειπε η πολεμική διάθεση με επαναστατικό όραμα και η υποχρεωτική παροχή αδείας του τούρκου αγά. Ο λαός συνέχισε τους αγώνες, τα παιχνίδια και τους χορούς, μεταδίδοντας τα από γενιά σε γενιά.

Οι παλαιστές της παραδοσιακής πάλης στην περιοχή των Σερρών, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένοι με την πολιτική πορεία του κράτους. Η συμμετοχή τους στους αγώνες ήταν ένας τρόπος μεταφοράς μηνυμάτων, κατά τη διάρκεια των πολέμων. Στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, υπάρχουν αναφορές για διακοπή των εορταστικών διοργανώσεων και συγκεκριμένα των αγώνων πάλης.¹⁸² Παλαιστές όπως ο Τσέλιος Βούζιος, ο Δημήτρης Κύδρος, ο Γιώργος Κουτσορούμπας και ο Χαριστός Χατζηχαριστός, ήταν στελέχη του Μακεδονικού Αγώνα και των Βαλκανικών Πολέμων, σε συνεργασία με τον Δημήτρη Γκογκολάκη (καπετάν Μητρούση).

Ο Τσέλιος Βούζιος με σκοπό να μεταφέρει μηνύματα στην Μακεδονία, συντρόφευσε τον Άγγελο Δράκο σε πανηγύρι της Κομοτηνής. Μετά τη νίκη του δεύτερου στην πάλη, οι Έλληνες θεατές πανηγύριζαν και κοινοποίησαν τα λάβαρα του Μακεδονικού Αγώνα, αφηφώντας τον κίνδυνο. Οι ελπίδες του λαού για την απελευθέρωση αναζωπυρώθηκαν και αναπτερώθηκε το ηθικό τους, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο, τα πανηγύρια και οι αγώνες στις εξελίξεις εκείνης της εποχής.¹⁸³ Ανάλογη ήταν κι η συνεισφορά του Χαριστού Χατζηχαριστού, η φήμη του οποίου προξένησε το ενδιαφέρον της τουρκικής προπαγάνδας, στέλνοντας παλαιστές να δοκιμάσουν την δύναμη του και να τον αποδυναμώσουν.

Το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, είναι η αφετηρία της αντίληψης για την οργάνωση ιδιωτικών συλλόγων και την κρατική ενίσχυση της αθλητικής ιδέας, ως μια

βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 215. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Σόφια 2003, σελ:10. Ακόμη βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 452-453. Ακόμη βλ. ΠΕΛΙΓΚΟΣ Βασίλειος Δ., *Αθλητική ιστορία των Τρικάλων*, Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. Τρικάλων, Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σελ: 24.

¹⁸¹Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Ελευθέριος.

¹⁸²Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπινιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 204.

¹⁸³Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπινιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 124.

προσπάθεια της Ελλάδας να συμβαδίσει με τον εξελικτισμό των δυτικών κρατών. Κατά την περίοδο αυτή η πάλη ήταν διαδεδομένη με την παραδοσιακή της μορφή, η οποία επηρέασε την αγωνιστική κι αυτή με την σειρά της, την πρώτη. Το 1935, ιδρύθηκε ως ανεξάρτητη ομοσπονδία από το Σ.Ε.Γ.Α.Σ., η Ελληνική Ομοσπονδία Φιλάθλων Πάλης (Ε.Ο.Φ.Π.) και έγινε μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Πάλης (F.I.L.A.), η οποία δημιουργήθηκε το 1921.¹⁸⁴

Εκείνη την περίοδο ο μικρασιατικός πόλεμος και η ανταλλαγή πληθυσμού, ήταν γεγονότα που ένωσαν τον διάσπαρτο ελληνισμό και ζύμωσαν τις διαφορετικές του κουλτούρες. Μεγάλη ώθηση στην ιδέα των αγωνισμάτων έφεραν οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και κυρίως όσοι προέρχονταν από την Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη.¹⁸⁵ Η πρώτη γενιά των προσφύγων εντάχθηκε στους παλαιστικούς αγώνες των πανηγύρεων και η συμμετοχή τους αποτέλεσε συνέχεια της οικογενειακής ενασχόλησης με το άθλημα,¹⁸⁶ καθώς οι αγώνες με την εξάπλωση της τούρκικης κυριαρχίας καθιερώθηκαν στις διάφορες περιοχές.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η γερμανική κατοχή, επηρέασαν άμεσα την ιστορία των λαϊκών αγώνων πάλης. Οι εθνικές υποχρεώσεις του λαού, καθιστούσαν αδύνατον την διοργάνωση των αγώνων και πολλοί από τους αθλητές έχασαν την ζωή τους στη μάχη. Οι επιζώντες είτε τραυματίες είτε περασμένης ηλικίας, διέκοψαν την παλαιστική τους καριέρα, ωστόσο η πολιτεία δεν μερίμνησε για τους διακεκριμένους παλαιστές της τοπικής άθλησης. Ο Απόστολος Ακαλής ήταν από εκείνους τους αθλητές, που ξεκίνησε την καριέρα του το 1935, σε ηλικία 15 χρονών και εντάχθηκε στην εθνική αντίσταση του 1940 και επανήλθε πάλι στην παλαιστρα, με την έναρξη των αγώνων του 1945,¹⁸⁷ αγωνιζόμενος στην πρώτη κατηγορία. Ο Παναγιώτης Παπαπαναγιώτου συνέχισε στα βήματα του ξαδέλφου του, Θανάση Μητόπουλου, ο οποίος επέζησε κατά τη γερμανική και βουλγαρική κατοχή, αλλά θανατώθηκε κατά το ήμισυ του εμφυλίου πολέμου. Ο διάδοχός του διετέλεσε για μια δεκαπενταετία *μπας*

¹⁸⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 255. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Σόφια 2003, σελ: 11-14. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία* της, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008, σελ: 61.

¹⁸⁵Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 262.

¹⁸⁶Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Τσακιρίδης Σταύρος.

¹⁸⁷Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ: 103.

πεχλιβάνης,¹⁸⁸ με βασικούς αντιπάλους τα αδέρφια Κουτσορούμπα, Βασίλη, Δημήτρη και Παράσχο, τον Απόστολο Κίρκογλου, τον Χρήστο Τζιώτζιο, τον Ιωακείμ Καλτσίδα και τον Σταύρο Τσακιρίδη, που αντιπροσωπεύουν το κομμάτι της ιστορίας, της μεταπολεμικής εποχής. Τα δύο τελευταία ζευγάρια, προερχόμενοι από προσφυγικές οικογένειες, διέπρεψαν στην παλαιότερα περίπου από το 1946 έως το 1960 και διέκοψαν την καριέρα τους, για να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες.

Μέσα από τον θεσμό της πάλης των πανηγύρεων, διατηρήθηκαν και δημιουργήθηκαν σχέσεις φιλίας. Ο Απόστολος Κίρκογλου και ο Χρήστος Τζιώτζιος ήταν φίλοι από την παιδική τους ηλικία, ξεκίνησαν από τις πανηγύρεις του Έβρου, μεγαλωμένοι στα περίχωρα της Ορεστιάδας και μαζί επεκτάθηκαν στον Νομό Σερρών. Ο Απόστολος μετανάστευσε στο Βέλγιο και ο Χρήστος στην Γερμανία, από όπου κι επέστρεψε. Ο Ιωακείμ Καλτσίδης και ο Σταύρος Τσακιρίδης, με καταγωγή από τον Πόντο και εγκατεστημένοι στις Σέρρες, γνωρίστηκαν από τους αγώνες. Στα χωριά τους είχαν αποκτήσει ήδη φήμη, με αποτέλεσμα όταν οι συγχωριανοί του Ιωακείμ πήγαν στο χωριό του Σταύρου, για να φορτώσουν αγροτικό εμπόρευμα, στη συζήτησή τους στο καφενείο, αναφέρθηκαν στα ονόματα των δύο παλαιστών και αποφάσισαν στους ερχόμενους τότε αγώνες της Τζουμαγιάς, να πείσουν την επιτροπή, να τους ορίσει αντίπαλους και στοιχημάτισαν μεταξύ τους, για το ποιος από τα δύο χωριά θα ήταν ο νικητής. Παρόλο την άγνοια των παλαιστών, ο αγώνας ήταν ισάξιος κι η αρχή της φιλίας αυτών.¹⁸⁹ Μετά την επιστροφή του Σταύρου Τσακιρίδη στην Ελλάδα, από την μεταναστευτική του πορεία, πήρε μέρος σε ορισμένους αγώνες στο Σοχό και στη Χαλάστρα Θεσσαλονίκης, κατά το 1968-69 κι αποσύρθηκε.¹⁹⁰ Ο ανερχόμενος Βασίλης Τσίμπας μετά την ήττα του στον αγώνα με τον Ιωακείμ Καλτσίδα, εισάχθηκε στην σχολή του ομίλου Β.Α.Ο., επιφέροντας νέες μεταρρυθμίσεις. Επιπροσθέτως η συμμετοχή του τούρκου αθλητή Ασίχ Ραμαζάν στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών και των Αγίων Αποστόλων στο Σοχό Θεσσαλονίκης, οφείλεται στη χρόνια φιλία του πατέρα του, που ήταν παλαιστής, με έναν Έλληνα.¹⁹¹

Σημαντικό ρόλο στην ιστορία της πάλης, κατέχει το κοινό που παρακολουθεί. Στα παραπάνω περιστατικά δημιουργήθηκαν σχέσεις φιλίας, μέσα από την υποστήριξη

¹⁸⁸Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 139, εικόνα: 26.

¹⁸⁹Βλ. Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 16, Αύγουστος 2008.

¹⁹⁰Προσωπική συνέντευξη: Τσακιρίδης Σταύρος.

¹⁹¹Προσωπική συνέντευξη: Ραμαζάν Ασίχ.

των αντιπροσώπων της τοπικής κοινωνίας στην παλαίστρα, ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις εκφοβισμού έναντι των παλαιστών, που είχαν το προβάδισμα σε αγώνες με τους τοπικούς. Ένα περιστατικό διηγήθηκε ο παλαιστής Σταύρος Τσακιρίδης, ο οποίος μετά την προτροπή ατόμου, έφυγε από τους αγώνες της Χαλάστρας Θεσσαλονίκης, για να αποφύγει την σύγκρουση, διότι δεν αναγνώριζαν την νίκη του έπειτα από την επανάληψη της. Παρόμοια αντιμετώπιση είχε ο Θεόδωρος Καραφυλλίδης σε ένα ποντιακό χωριό, κατά το 1965. Ένας τοπικός παλαιστής συμμετείχε στην Ολυμπιάδα του Τόκιου, το 1964 και για να τον τιμήσουν τον προσκάλεσαν να πάρει μέρος στους αγώνες, ωστόσο η αναμέτρηση ξεκίνησε με καθυστέρηση, λόγω της αργοπορίας του στο ταξίδι του από την Αθήνα. Ο Θεόδωρος Καραφυλλίδης με την τεχνική του διπλού σαρμά, τον αποδυνάμωσε και το χωριό ξεσηκώθηκε εναντίον του. Η αστυνομία τον φυγάδευσε στην κοινότητα του χωριού, ώσπου να επανέλθει η τάξη και τα μεσάνυχτα τον μετέφεραν κρυφά στο χωριό του, μαζί με το μοσχάρι που κέρδισε από την νίκη του.¹⁹²

Την δεκαετία του 1960 δημιουργήθηκε μια νέα περίοδος, όπου οι αθλητές της παραδοσιακής πάλης άρχισαν να λαμβάνουν μέρος στην αγωνιστική, με τον Βασίλη Τσίμπα πρωτεργάτη των μεταρρυθμίσεων.¹⁹³ Οι αθλητικοί σύλλογοι είχαν ήδη δημιουργηθεί λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση του κράτους, προς ενίσχυση της αθλητικής ιδέας, μέλη των οποίων μπορούσαν να είναι πολίτες δίχως αθλητική αρμοδιότητα και οικονομική ευχέρεια.¹⁹⁴ Οι κάτοικοι της υπαίθρου δεν ήταν εξοικειωμένοι με την αντίληψη περί επαγγελματικής άθλησης και την ιδέα της οργανωμένης διδασκαλίας πάλης, μέσα από σχολές, ομίλους και συλλόγους. Οι λαϊκοί αγώνες προορίζονταν για όλους τους χωριανούς, που είχαν ενδιαφέρον συμμετοχής και ο σκοπός της διοργάνωσής τους ήταν η ψυχαγωγία, που αποτελούσε μέρος της κοινωνικής τους ζωής. Με προτεραιότητα όμως τον βιοπορισμό, η ιδέα εγγραφής στους αθλητικούς φορείς για την διδασκαλία πάλης, θεωρούνταν λανθασμένος καταμερισμός χρόνου. Η εκμάθησή της βασιζόταν αρχικά στην παρακολούθηση των αγώνων από μικρή ηλικία, όπου τα παιδιά κατά τους αγώνες μιμούνταν και μιμούνται τους

¹⁹²Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

¹⁹³Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 74.

¹⁹⁴Βλ. ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 232.

παλαιστές.¹⁹⁵ Οι ενδιαφερόμενοι μάθαιναν την τεχνική και τα μυστικά από τους μεγαλύτερους, είτε ήταν γονείς τους είτε όχι, μεταφέροντας την γνώση τους προς τα παιδιά. Ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος εκμυστηρεύεται πως ξεκίνησε να ασχολείται με την παραδοσιακή πάλη, αν κι ήταν λάτρης του ποδοσφαίρου, από την αγάπη του για τον πατέρα του, ο οποίος ήθελε να έχει ένα παιδί του παλαιστή. Ο Ηλίας Παπαδόπουλος έμαθε την τεχνική από έναν μεγαλύτερο, καθώς ο παππούς του ήταν παλαιστής, αλλά όχι ο πατέρας του, ο οποίος τον έβαζε να παλεύει με τον ξάδερφό του και σαν κατάλαβε ότι έχει δύναμη τον έγγραψε σε μια αθλητική σχολή. Σήμερα ο ίδιος ενθαρρύνει τον δικό του γιό, για την συμμετοχή του στους αγώνες. Έτσι το άθλημα μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά, ως μια ατομική δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου. Η πατρική σχέση συσχετίζεται άμεσα με τα γονιδιακά χαρακτηριστικά του σώματος και της προσωπικότητας, στοιχεία που μεταδίδονται κληρονομικά από γενιά σε γενιά. Η εγγραφή μαθητευόμενων στους συλλόγους, οι οποίοι δεν βιώνουν το άθλημα μέσα από την οικογένεια, έχει απώτερο αποτέλεσμα την μεταβολή του επιπέδου του συγκεκριμένου στυλ πάλης.

Η ενσωμάτωση των αθλητικών συλλόγων στα πανηγύρια, επηρεάζει την εξελικτική τους πορεία, ως προς το άθλημα και τους αθλητές, καθώς δεν υπάρχουν τμήματα διδασκαλίας της παραδοσιακής πάλης, παρά μόνο της αγωνιστικής. Οι παλαιστές που μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των αγώνων στις πανηγύρεις, είναι αυτοί που προέρχονται από το στυλ της ελληνορωμαϊκής και της ελεύθερης πάλης. Μέσα από τις οργανωμένες προπονήσεις καλλιεργούν την τεχνική και αυξάνουν την δύναμή τους, με αποτέλεσμα να είναι ισάξιοι μεταξύ τους, γεγονός που αποθαρρύνει τους θεατές, διότι θεωρούν πως οι αγώνες είναι προκαθορισμένοι.¹⁹⁶ Η μέχρι τότε ατομική προπόνηση, είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη διάφορων χαρακτήρων. Η διδασκαλία κοντά στους εμπειρότερους και ειδικευμένους στο συγκεκριμένο είδος παλαιστές, μετέδιδε την διαφορετικότητα. Η αντίθεση με τις συλλογικές προπονήσεις της αγωνιστικής, παρατηρείτε στην μορφή της διδασκαλίας του ενός χαρακτήρα σε πολλούς δέκτες σε συγκεκριμένα πλαίσια κι από κοινού για όλους τους μαθητευόμενους, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση της λαϊκής μορφής του παλαιστή, να μεταδίδει την τεχνική και τα μυστικά του στο τσιράκι και διάδοχό του. Σε γενικότερο επίπεδο επηρεάζει την αντίληψη του προτύπου. Η

¹⁹⁵ Προσωπική παρατήρηση στην πανηγυρη του οικισμού Πύργος στην Μαυροθάλασσα Σερρών, 17/7/2103. Ακόμη βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=eFXO-DaJ1yI>

¹⁹⁶ Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=ipAs43MMEJo>

διαφορετικότητα δημιουργεί αντιθέσεις, ελκύνοντας το ενδιαφέρον των νεότερων. Η εξισορρόπηση της ισχύς των αθλητών, η διάδοση κοινών τεχνικών και από διαφορετικών στυλ, ελευθέρως και ελληγορωμαϊκής, μεταλλάσει το μέτρο σύγκρισης και τα στοιχεία της παραδοσιακής πάλης, δημιουργώντας αποκλίσεις στην διάκριση μεταξύ των παλαιστών. Ο Πασχάλης Κουτσορούμπας, δεν είχε ως επιδίωξη την συμμετοχή του σε παλαιστικούς αγώνες, ωστόσο λόγω του ότι μεγάλωνε μέσα σε οικογένεια που ασκούσε την παλαιστική τέχνη, το ενδιαφέρον του οξύνθηκε. Ο Δημήτρης και ο Παράσχος Κουτσορούμπας, θείοι του Πασχάλη, με την επιστροφή τους από τους αγώνες, δέχονταν τα πειράγματα του ανιψιού τους, διότι το έπαθλό τους σε αντίθεση με τις υποσχέσεις τους, ήταν κάποιο αρνί ή κατσίκι κι όχι μοσχάρι. Η πρώτη θέση ως επί το πλείστον ανήκε στον Παναγιώτη Παπαπαναγιώτου, έτσι ο Πασχάλης αποφάσισε να συμμετέχει στους αγώνες, μέσα από το χωρατό του, πως μόνο ο ίδιος θα νικούσε τον πρωτοπαλαιστή, μια οικογενειακή υπόθεση που επηρέαζε τα μέλη της, άλλοτε θετικά κι άλλοτε αρνητικά. Ο Αρχιμήδης Ντοντογιάννης, δέχθηκε την αποδοκιμασία της γυναίκας του, η οποία θέλοντας να τον αποθαρρύνει να συμμετέχει στους αγώνες, στην προσπάθεια της αυτή, αποφάσισε να κρύψει το *κιουσπέτ* του, με αποτέλεσμα να διεγείρει τον θυμό του.

Ο Στρατής Μπατζέλας ήταν ένας από τους αθλητές, που διέκοψε την αγωνιστική του καριέρα, στην χριστιανική ένωση της Χ.Α.Ν.Θ. Θεσσαλονίκης. Ο πατέρας του τον χρειαζόταν στις αγροτικές εργασίες του χωριού κι έτσι αρνήθηκε να δώσει την συγκατάθεσή του. Ο Βασίλης Τσίμπας ωστόσο κατά το 1954, είχε την δυνατότητα παράλληλα με τη δουλειά, στο φορτηγό του γονιού του, να γραφτεί κρυφά στον όμιλο Β.Α.Ο., στη Θεσσαλονίκη.¹⁹⁷ Έτσι σταδιακά, με το πέρασμα του χρόνου, άρχισαν να γεφυρώνονται τα δύο είδη πάλης, της αγωνιστικής και της παραδοσιακής. Η παλαιστική ομάδα του ομίλου «Ορφέας» Σερρών που δημιουργήθηκε το 1958-1959, απέκτησε πανελλήνια φήμη μέσα από τους παλαιστές της,¹⁹⁸ οι οποίοι διακρίθηκαν στους παραδοσιακούς αγώνες, όπως ο Βασίλης Τζαβάρας κι ο Γιώργος Δερμιτζάκης, γνωστός ως Γιωργάκης, καθώς από μικρή ηλικία διακρίθηκε στην πρώτη κατηγορία, ως

¹⁹⁷Βλ. Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους: 18, Απρίλιος-Μάιος 2009.

¹⁹⁸Βλ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ Πέτρος Κ., *Όμιλος «Ορφέας» Σερρών: εκατό χρόνια από την ίδρυσή του 1905-2005*, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης Σερρών, Σέρρες 2005, σελ: 40. Ακόμη βλ. ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΗΣ Γεώργιος Κ. – ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρήστος Γ., *Η μουσική στις Σέρρες από τις αρχές του εικοστού αιώνα μέχρι σήμερα*, [χ.ό.], Σέρρες 1986: 13.

μαθητευόμενος του όμιλου «Ορφείας» Σερρών και αργότερα προπονητής, με προσωπικές διακρίσεις, πρωταθλητής δεκαπενταετίας και μέλος της εθνικής ομάδας πάλης.¹⁹⁹ Παλαιστές όπως ο Μπάμπης Γιαμακίδης, που υπήρξε μέλος της διοικήσεως της ομοσπονδίας της πάλης της Ελλάδος. Ο Ιορδάνης Καραγεωργίου, της εθνικής ομάδας ελευθέρως πάλης.²⁰⁰ Ο Νίκος Παλάσκας, της εθνικής ομάδας της ελληνορωμαϊκής και της ελευθέρως πάλης και ο Αθανάσιος Κύδρος, με διακρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, αναθρεμμένος μέσα σε οικογένεια παλαιστών, σήμερα έχει δική του σχολή στην Κάτω Καμήλα Σερρών.²⁰¹ Αθλητές που συνέβαλαν στην ιστορία των λαϊκών αγώνων και αποτέλεσαν την νέα γενιά έως τα τέλη περίπου του 1990.

Με το πέρασμα των χρόνων εκτόπιζαν τους παλαιότερους, επειδή υπερτερούσαν στην δύναμη, λόγω της οργανωμένης προπόνησής τους, υστερούσαν ωστόσο στην αντοχή και στην τεχνική, λόγω του ότι δεν ήταν εξοικειωμένοι με τους κανόνες των πανηγύρεων, όπου ένας αγώνας δεν ολοκληρωνόταν στα σημεία, αλλά απαιτούσε την αναστροφή του αντιπάλου με την πλάτη.²⁰² Η νέα γενιά μετέφερε την ενδυμασία των σορτς στους λαϊκούς αγώνες των πανηγύρεων, δίνοντάς τους το προβάδισμα. Ο Στρατής Μπατζέλας μαρτυρεί: «Ο θάνατος του Ιορδάνη με στεναχώρησε. Τον πάλεψα δύο φορές το 1969 και το 1971. Μια τον έριξα, μια με έριξε και ίσως ήταν και η αιτία που σταμάτησα την πάλη. Από την στιγμή που μας έφεραν τα μαγιά στα πανηγύρια. Οι Παλάσκας και ο Ιορδάνης δεν παλεύονταν»²⁰³ αλλά ήταν κι αθλητές που είχαν σχετική γνώση της τεχνικής του *κιουσπέτ*, λέγοντας χαρακτηριστικά ο Αλέκος Λαλιώτης για τον Ιορδάνη Καραγεωργίου «τον δάσκαλο τον γνωρίζω από μικρό παιδί στα πανηγύρια της Νιγρίτας. Τον θαύμαζα πολύ και ήθελα να του μοιάσω ήταν το πρότυπό μου. Όταν μεγάλωσα δεθήκαμε στενά το 1994 για δύο εβδομάδες με έδειχνε το χειρισμό του *κιουσπετιού* πάνω στο Σείχ-Σου».²⁰⁴

Κατά το 1970, δημιουργείτε μια κόντρα μεταξύ της νότιας παλαιστικής ομάδας της Θεσσαλονίκης, με την βόρεια συμμαχία των παλαιστών των Σερρών. Ο Γιώργος κι

¹⁹⁹ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

²⁰⁰ Βλ. Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους: 14, Νοέμβριος 2007. Ακόμη βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 139, εικόνα: 27.

²⁰¹ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

²⁰² Προσωπική συνέντευξη: Τσακιρίδης Σταυρός.

²⁰³ Βλ. Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους: 14, Νοέμβριος 2007.

²⁰⁴ ό.π.

ο Τριαντάφυλλος Γιαντζίδης, ο Γιάννης Ηλιούδης, ο Λάμπης Ιορδανίδης, ο Θεόδωρος Καραφυλλίδης, ο Κώστας Κοζανίδης, ο Τάσος κι ο Χρήστος Κοτόπουλος, ο Ηλίας Κύδρος, ο Στρατής Μαντίδης, ο Στρατής Μπαντζέλας, ο Απόστολος Στεργιανός, ήταν ορισμένοι από τους αυτοδίδακτους αθλητές της περιοχής, που ήρθαν αντιμέτωποι με τους ανερχόμενους από τους αθλητικούς φορείς της Θεσσαλονίκης, Μπάμπη Γιαμακίδη, Στέλιο Γιοβανούδα, Νίκο Καλαϊτζίδη, Ιορδάνη Καραγεωργίου, Τριαντάφυλλο Λουκά, Θανάση Παντελίδη, Νίκο Παλάσκα, Βασίλη Τσίμπα. Κάθε ένας από τους παραπάνω παλαιστές είχε την προσωπική του πορεία και ανάλογα με τις δυνατότητές του έκρινε ο ίδιος, για την συμμετοχή του στους αγώνες, λέει χαρακτηριστικά ο παλαιστής - εκπαιδευτής Γεώργιος Δερμιτζάκης *«Ο καθένας κάνει τη διαδρομή του»*.²⁰⁵ Ο Χαράλαμπος Ιορδανίδης, στα επόμενα χρόνια της παλαιστικής του καριέρας, υπήρξε προπονητής του ομίλου «Ορφέας» Σερρών και δάσκαλος των δύο αντιπάλων, του Γιώργου Δερμιτζάκη²⁰⁶ και Βασίλειου Τζαβάρα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο αθλητών ήταν δριμύτατος, με αποτέλεσμα το 1986 περίπου, ο Βασίλης Τζαβάρας να αποχωρήσει από τους αγώνες. Στην επόμενη δεκαετία διαδέχτηκαν τον αντίπαλό του, ο Αθανάσιος Κύδρος και ο Αλέκος Λαλιώτης. Η τελευταία περίπου εικοσαετία, μετά από τους παλαιστές των αναφερόμενων χρόνων, δεν ανέδειξε ακόμα κάποιον αθλητή εν ενεργεία, ο οποίος όπως λέει χαρακτηριστικά ο επίτροπος Αθανάσιος Καραγιάννης: *«Να μπαίνει μέσα στο αλώνι και να σαρώνει τα πάντα. Να έχει μια προσωπικότητα»*.²⁰⁷

Η ιστορία της πάλης διαμορφώνεται άμεσα από τις συμμετοχές των παλαιστών, η απόφαση των οποίων επηρεάζεται από προσωπικούς λόγους, όπως οι οικογενειακές υποχρεώσεις, η ηλικιακή αδυναμία αλλά και οι πολιτικές συνθήκες. Η χρόνια απουσία των αθλητών για μεταναστευτικούς λόγους, δυσκολεύει την επανένταξή τους και η προσπάθεια εκσυγχρονισμού, επιφέρει αλλαγές. Μετά την μεταπολίτευση, η δυτική κουλτούρα, τα αμερικάνικα πρότυπα αλλά και η εξάπλωση της τεχνολογίας, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και μεταφοράς, συνετέλεσαν στην οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και αθλητική αλλαγή της πολιτείας. Οι συνέπειες αυτών των μεταρρυθμίσεων, επηρέασαν την εξελικτική πορεία της παραδοσιακής πάλης, ξεκινώντας από την αλλαγή του επάθλου, της αντικατάστασης δηλαδή των προσφερόμενων ζώων, με τα χρηματικά ποσά, αντικατοπτρίζοντας την μεταβολή της

²⁰⁵ Προσωπική συνέντευξη : Δερμιτζάκης Γεώργιος.

²⁰⁶ ό.π.

²⁰⁷ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

οικονομίας, από αγροτική σε βιομηχανική. Η προσφορά ζώων, ως εκείνη την εποχή, ήταν κίνητρο συμμετοχής των αθλητών, για λόγους επιβίωσης, αλλά και καλύτερης οικονομικής δραστηριοποίησης.²⁰⁸ Επίσης το ενδιαφέρον του λαού στράφηκε προς τα διεθνή οργανωμένα σπορ και αγωνίσματα, με αποτέλεσμα οι νέοι να αποσπώνται από τα παραδοσιακά αθλήματα, παράλληλα με την απορρόφησή τους στην εύρεση εργασίας. Η κρατική επένδυση επενδύοντας στην κορυφή της αθλητικής πυραμίδας, τον πρωταθλητισμό κι όχι στην καλλιέργεια της βάσης, την φυσική αγωγή, την άθληση του λαού, τον στρατό και την εκπαίδευση, μη προσφέροντας τα απαραίτητα κονδύλια, μειώνει το ενδιαφέρον συμμετοχής.²⁰⁹ Επίσης η αλλαγή της ενδυμασίας, παρόμοια με αυτή της αγωνιστικής, επηρεάζει την αισθητική και την τεχνική του αθλήματος, καθώς το *κιουσπέτ* απαιτεί ειδικό χειρισμό. Το χρονικό περιθώριο και οι κανονισμοί ρήξης είναι στοιχεία που επηρεάζουν τους αθλητές, για την επιλογή μεταξύ των δύο ειδών.²¹⁰ Οι προαναφερόμενες κοινωνικές αλλαγές, επηρέασαν το διοργανωτικό και οικονομικό τομέα των αγώνων αντίστοιχα, η μέχρι τότε δύσκολη ενημέρωση και μετακίνηση του λαού, συνετέλεσε στην παρακολούθηση αλλά και στην συμμετοχή των παλαιστών, στους οποίους η επιτροπή αναλάμβανε να καλύψει τα έξοδα της διατροφής και της διανυκτέρευσής τους.²¹¹ Η συνθήκη αυτή ωστόσο είχε αντίκτυπο και στην πορεία του αθλήματος, καθώς οι παλαιστές για όσο χρονικό διάστημα φιλοξενούνταν, παλαιότερα έως και μια εβδομάδα, είχαν την δυνατότητα να προπονηθούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους,²¹² αναπτύσσοντας σχέσεις και επιδρώντας στο αθλητικό τους επίπεδο. Επίσης αναδεικνύεται η θέση της γυναίκας, όπου μέσα από τους αθλητικούς συλλόγους και την συμμετοχή της στην αγωνιστική, λαμβάνει μέρος και στις πανηγύρεις, γεγονός που δεν αποκρούεται από τις κοινότητες, καθώς η σχέση των δύο κοινωνικών φύλων έχει εξισοροπηθεί.

Ένας επιπρόσθετος παράγοντας, που επηρεάζει το άθλημα στην πορεία των χρόνων και συνδέεται άμεσα με την εγκαθίδρυση των συλλόγων, είναι η πατρογονική

²⁰⁸ Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

²⁰⁹ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος. Ακόμη βλ. ΠΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998, σελ: 248-249, 263, 274.

²¹⁰ Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Τσακιρίδης Σταύρος.

²¹¹ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Τσακιρίδης Σταύρος. Ακόμη βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγηρία: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, *Β' επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγηρία – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγηρία 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 85.

²¹² Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκα Χρήστος.

συνήθεια. Οι συμμετέχοντες είναι κατά κύριο λόγο μεγαλόσωμα άτομα με ισχύ, στοιχεία που επηρεάζουν την προσωπικότητά τους και μεταδίδονται κληρονομικά. Τα φυσικά τους προσόντα, σε περιόδους πολέμων τους καθιστούσαν ικανότερους, για την συμμετοχή σε εκστρατείες και την μεταφορά μηνυμάτων κατά τις πολεμικές επιχειρήσεις. Επίσης θεωρούνταν σημαντικά πρόσωπα της κοινότητας και λόγω της συμμετοχής τους στους αγώνες διάφορων περιοχών, καθιστούνταν ευρέως γνωστοί με την μορφή θρύλων και ηρώων αποκτώντας την αγάπη και τον σεβασμό των ανθρώπων. Στην ερώτηση, του τι σημαίνει να είσαι παλαιστής, απάντησε ο παλαιστής Σταύρος Τσακιρίδης: *«Ένας αθλητής να πούμε, ο οποίος να πούμε, σε χειροκροτάει ο κόσμος, βρίσκεσαι σε άλλο περιβάλλον κατάλαβες!, είναι άλλο πράγμα, είναι άλλη, αυτή είναι η ουσία των ανθρώπων να πούμε, με διάφορους ανθρώπους έχεις να κάνεις [...] τώρα όπου να πάω στα χωριά εδώ, όλοι με ξέρουν εμένα, όπου να πάω τώρα σε όποιο χωριό να πάω θα πουν ο!! οι παλιοί μπορεί να έχουν φύγει, αλλά έχουμ' τα ονόματα, έχουμ' (μει)ς. Ε! υπάρχουν πάλι παλιοί να πούμε μερικοί [...] όταν είσαι ωραίος να πούμε, στον αγώνα σου δίκαιος, δηλαδή να μην βλαστημάς».*²¹³ Ο χαρακτήρας του αθλητή είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει την πορεία του αθλήματος, την σύσφιξη με τους συναθλητές του και την εκτίμηση του κόσμου.²¹⁴

Στοιχεία που επαληθεύουν την συμπεριφορά του κοινού έναντι των παλαιστών είναι η δημιουργία μορφών έκφρασης, τα θέματα των οποίων αντλούνται από την ζωή τους. Τα παρατιθέμενα δήγματα τραγουδιών αναδεικνύουν την σχέση των ανθρώπων και της μουσικής με την αθλητική ιδέα, που αποτελούν κομμάτι της ζωής τους και συμβάλουν στην διαμόρφωση των κοινωνιών τους. Οι παρακάτω στίχοι αναφέρονται στο όνομα του Χαριστού Χατζηχαριστού, ο οποίος έχασε την ζωή του κατά την πρώτη βουλγαρική κατοχή στην ανατολική Μακεδονία:

Όρε ο Χατζηχαριστός απέθανε, θρύλος μεγάλος πάει

μαύρο μαντάτα ήρθανε, μαύρα και σκλαβωμένα.

²¹³ Προσωπική συνέντευξη: Τσακιρίδης Σταύρος.

²¹⁴ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

*Τον στοίχισε η προσφυγιά, τον στοίχισε και πάει
τον στοίχισε η αρρώστια του, τον στοίχισε ο καινός του.*

*Έχασε την γυναίκα του και όλο το σπιτικό του
ορέ η δόξα τον συνόδευσε μέχρι τον θάνατό του.*

Αλλά κι ένα ποίημα:²¹⁵

*Νι Χαριστός αρρώστησε, βαριά για ν' αποθάνει,
μικροί, τρανοί αράδιζαν, συγχώρεση να πάρουν.
Έλα καλέ μ', έλα χρυσέ μ', για να συγχωρεθούμε,
και όσο γρήγορα μπορούμε, στον παράδεισο να συναντηθούμε.
Εκείνη πάει το πρωί, κι αυτός το μεσημέρι.*

Ο όρος «προσφυγιά» με βάση τη βιογραφία του Χαριστού Χατζηχαριστού,²¹⁶ αναφέρεται στην μετακίνηση των κατοίκων του Χρυσού με προορισμό την Ν. Ζίχνη Σερρών, με την τότε ονομασία Ζηλιάχοβα, που υποβλήθηκαν κατά την βουλγαρική κατοχή. Στην προσπάθεια να συλλέξει τα πράγματά του και να κρύψει το καζάνι στο μπουντρούμι, με την ελπίδα της επιστροφής, τραυμάτισε το χέρι του και μολύνθηκε από την ασθένεια του τετάνου. Ο Χαριστός Χατζηχαριστός, αφού έχασε την γυναίκα του, στεφανώθηκε μια επίσης χήρα με ένα παιδί, δεν υπάρχει όμως διευκρίνιση σε ποιά σύζυγο αναφέρονται οι στίχοι του τραγουδιού, ωστόσο στο ποίημα σύμφωνα με τα συμφραζόμενα, υπονοείται η δεύτερη. Επιγραμματικά, οι δύο μορφές ποιητικού λόγου έχουν κύριο θέμα την προσωπική ζωή του πρωταγωνιστή, η οποία υπερισχύει από την ιδιότητά του ως παλαιστή. Η επιλογή αυτή αποδεικνύει πως ήταν μέλος της κοινότητας,

²¹⁵Βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

²¹⁶ό.π.

η οποία είχε γνώση των προσωπικών του ζητημάτων και προκαλούσε το ενδιαφέρον της με τον ηρωικό χαρακτήρα και το έργο του. Ο θάνατος του υπήρξε δυσάρεστη είδηση, τόσο που έγινε τραγούδι, στοιχείο που αναδεικνύει την ανθρωπιά, την συμπόνια και την τιμή απέναντι στο πρόσωπο του. Ο στίχος «μικροί, τρανοί αράδιζαν, συγχώρεση να πάρουν» μαρτυρεί την σημαντικότητα της θέσης του στο κοινωνικό σύνολο και τον σεβασμό που είχε αποκτήσει.

Ένα δεύτερο δημοτικό τραγούδι αναφέρεται στον Νικόλαο Βούζιο, με τίτλο «*Ο Νικόλας*» το οποίο καταχωρήθηκε ως τραγούδι της αγάπης, με βάση την περιοχή και τον ερμηνευτή, παρατίθενται τα γυρίσματα και οι παραλλαγές των επτά συνολικά ηχογραφήσεων, μια από τις οποίες είναι χορωδιακή με την συνοδεία μουσικής.²¹⁷ Η μελωδία του τραγουδιού και στις επτά παραλλαγές είναι όμοια,²¹⁸ ο λόγος αφηγηματικός, με ενδιάμεσους διαλόγους μεταξύ του Νικόλα και της γυναίκας του και τους παρηγορητικούς λόγους του αφηγητή ή της πεθεράς του. «Ο Νικόλας, ο Νικόλας Βούζιος, ήταν παλαιστής από τη Νιγρίτα Σερρών. Η γυναίκα του Μαριγώ νοσηλεύτηκε για φυματίωση στο σανατόριο του Ασβεστοχωρίου»²¹⁹ διευκρινίζει ο Νίκος Πασχαλούδης στο σύγγραμμά του. Το θέμα κατά κύριο λόγο είναι η μοίρα του πρωταγωνιστή, ο οποίος έχασε την γυναίκα του και λόγω του ότι ήταν νέος τον παρότρυναν να ξαναπαντρευτεί. Η ύπαρξη των παραλλαγών του τραγουδιού, μαρτυρεί τη ζωτικότητα της δημοτικής μουσικής και τη δύναμη του λαού να εκφράζεται αυθόρμητα μέσα απ' αυτήν. Ο σχηματισμός του ενιαίου ύφους, οφείλεται στην υποσυνείδητη και ενστικτωδώς μεταμορφωτική δύναμη του συνόλου και την ικανότητα να προσαρμόζει το υλικό που υιοθετεί.²²⁰ Έτσι κάθε παραλλαγή είναι έκφραση κοινών αντιλήψεων από ένα κοινωνικό σύνολο, με διαφορετική προσέγγιση από ένα άλλο.

²¹⁷Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007, σελ: 53-56.

²¹⁸Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*: ευρετήρια ηχογραφήσεων, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007, 1^ο-2^ο δίσκοι DVD.

²¹⁹Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007, σελ: 56.

²²⁰Βλ. ΣΗΦΑΚΗΣ Γ.Μ., *Μπέλα Μπάρτοκ και δημοτικό τραγούδι*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997, σελ: 33-41.

*Αυτό του καλοκαίρι μαύρο το πέρασα,
αχ δεν είδα το Νικόλα, το Νικόλα τον αραθύμησα,
δεν είδα το Νικόλα, το Νικόλα τον αραθύμησα.
«Έμαθα, Μαριγώ μου, θα 'φείς το μαχαλά
θα πας για τα σπιτάλια Μαριγώ μου, να εύρεις γιατρεία,
θα πας μες στα σπιτάλια Μαριγώ μου, να εύρεις γιατρεία»
«Ας πάγω, βρε Νικόλα, να πάω να γιατριφτώ,
σε δικαπέντι μέρις βρε Νικόλα πάλι θα ζαναρθώ,
σε δικαπέντι μέρις βρε Νικόλα πάλι θα ζαναρθώ»
Πέρασαν δικαπέντι ήρθαν εικοσιδυό,
μαύρο χαμπέρι ήρθε στο Νικόλα, πέθανι η Μαριγώ,
μαύρο χαμπέρι ήρθε στο Νικόλα, πέθανι η Μαριγώ.
«Μην κλαις, μη κλαις Νικολάκη, μη βασανίζεσαι,
νέος είσαι, Νίκο Νικολάκη, ζαναπαντρεύισι,
νέος είσαι Νίκο, Νίκο, Νικολάκι, ζαναπαντρεύισι»*

Το παραπάνω τραγούδι έχει ηχογραφηθεί στην Νιγρίτα Σερρών από τον Γιάννη Πλιάκο και παρόμοιό του στο Σιτοχώρι Σερρών από τον Θανάση Κουντουρά χωρίς ιδιοματισμούς,²²¹ όπως στον όγδοο και ένατο στίχο, της επανάληψής του:

«ερ σε δεκαπέντε ημέρες ρε Νικόλα πάλι θα ζαναρθώ»

²²¹Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*: ευρετήρια ηχογραφήσεων, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007.

Σσ. Η καταγραφή των στίχων έγινε βάση του ηχογραφημένου υλικού, από τον 1^ο δίσκο DVD, 01Δίσκος_1οςΝιγρίτας, 01.20_Ο Νικόλας (13.0, 4.42). Για την δεύτερη εκτέλεση από τον 2^ο δίσκο DVD, 42Δίσκος_1οςΣιτοχωρίου, 42.07_Ο Νικόλας (13.2, 4.52), διατηρώντας την έμφαση των εκτελέσεων από το αντίστοιχο σύγγραμμα του Νίκου Πασχαλούδη.

Επίσης υπάρχουν παραλλαγές από τον τέταρτο στίχο έως τον έβδομο:

*«Έμαθα, Μαριγούδα, θ' αλλάζεις μαχαλά,
ερ θα πας μες στα σπιτάλια, στα σπιτάλια να εύρεις γιατρεία,
ερ θα πας μες στα σπιτάλια Μαριγούδα μ' να εύρεις γιατρεία»
«Ας πάω βρε Νικόλα, ας πάω να γιατριφτώ»*

Και τέλος από τον εντέκατο έως και τον δεκατοπέμπτο στίχο:

*«Έρ μαύρο χαμπέρι φέραν στο Νικόλα, πέθανε η Μαριγώ,
ερ μαύρο χαμπέρι φέραν στο Νικόλα, πέθανε η Μαριγώ.
«Μην κλάψεις, βρε Νικόλα, μη μαυροφορεθείς,
αχ γιατί είσαι νέος, νέος βρε Νικόλα να ζαναπαντρευτείς,
ερ γιατί είσαι νέος, νέος και ωραίος να ζαναπαντρευτείς»*

Στο σύγγραμμα του Νίκου Πασχαλούδη, παραθέτονται τα γυρίσματα των τραγουδιών και οι παραλλαγές τους, από την Αγία Παρασκευή Σερρών με ερμηνευτή τον Δημήτρη Κανάκη, από την Τερπνή Σερρών με τον Φ. Πασχαλούδη και Κ. Παπικά, από την χορωδία της Τερπνής Σερρών και από την Νιγρίτα Σερρών με ερμηνευτές τον Θ. Σκεφαλές και Ν. Νεστορούδη.

Οι δύο πρώτοι στίχοι του τραγουδιού εισάγουν τον ακροατή στο θέμα, από την προσωπική κατάσταση του αφηγητή-τραγουδιστή, ο οποίος δηλώνει πως πέρασε μαύρο καλοκαίρι γιατί δεν είδε τον Νικόλα, στρέφοντας το ενδιαφέρον προς το πρόσωπό του. Θέτει χρονικά όρια βάση του εποχιακού κύκλου, δίνοντας άμεση περιγραφή μέσα από την αντίθεση, χαρακτηρίζοντας την πιο ηλιόλουστη εποχή, το καλοκαίρι, «μαύρο», λόγω της απουσίας του παλαιστή, που ως επί το πλείστον τα πανηγύρια τελούνται τους

θερινούς μήνες και συνδέονται με την διασκέδαση της κοινότητας. Η ιδιότητα του αθλητή, οριοθετεί τον χώρο της παλαιίστρας, του οποίου η απώλεια έγινε αισθητή στο κοινό, που γνωρίζει την αιτία και την εξιστορεί με την αμεσότητα των διαλόγων, στην συνέχεια του τραγουδιού.

Η άποψη αυτή αναιρείτε από την τρίτη παραλλαγή του τραγουδιού στο χωριό Νικόκλεια Σερρών, από τις ερμηνεύτριες Αθ. Παρπανέλα, Αγγ. Δεσπούδη και Χρ. Μπεκιαρούδη.²²²

*Αυτό του καλοκαίρι μαύρου του πέρασα,
αχ δεν είδα την αγάπη μ' τη Μαρία αχ την αραθύμησα,
αχ δεν είδα την αγάπη μ' τη Μαρία αχ την αραθύμησα.
«Μαθαίνω, Μαριγούδα, δ' αφήκς τη γειτονιά»
«Αχ θα πάγω στα σπιτάλια ρε Νικόλα ίσως κει βρω γιατρεία,
σε δικαπέντι μέρις πάλι δα έρωτω 'γω»
Αχ κι οι δικαπέντι μέρες ρε Νικόλα, ήρταν και πέρασαν,
αχ κι οι δεκαπέντι μέρις ρε Νικόλα ήρταν και πέρασαν.
«Μαριγούδα μας δεν ήρτε, Μαριγώ δε φαίνιτι,
αχ Μαρία μας δεν ήρτι, ρε Νικόλα, Μαριγώ δε φαίνιτι»
Κίνησι και ο Νικόλας να πάει να τη δει,
αχ 'κομά στο χάν(ι) δεν πάτησε Νικόλας, το χαμπέρ(ι) το ήφισαν,
αχ 'κομά στο χάν δεν πάτησε Νικόλας, το χαμπέρ(ι) το ήφισαν.
«Άιντε, άιντε Νικόλα, Μαριγούδα σ' πέθανι»*

²²²Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*: ευρετήρια ηχογραφήσεων, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007.
Σσ. Η καταγραφή των στίχων έγινε βάση του ηχογραφημένου υλικού, από τον 2^ο δίσκο DVD, 25Δίσκος_1οςΝικόκλειας, 25.02_Ο Νικόλας (13.1, 6.12).

*αχ σαν τ' άκουσι κι αυτό, βρε ο Νικόλας πέφτει ζαλίζιτι,
αχ σαν τα' ίκουσι κι αυτό, βρε ο Νικόλας πέφτει ζαλίζιτι,
κι η πιθιρά τ' τον λέει και τον παληγορεί.
«Μαριγούδα σου κι α πέθανε Νικόλα άλλ' Μαριγώ θα βρεις»
«Σώπα, σώπα, μανούλα μ', να μην το ζαναπείς,
σαν την πρώτη μ' την αγάπη μ', τη Μαρία, δε θα ζαναεύρω πια»
«Σώπα, σώπα, Νικόλα, κι μην πικραίνισι
παλικαράκι είσαι, ρε Νικόλα, αχ ζαναπαντρεύισι»*

Σ' αυτήν την περίπτωση, ο αφηγηματικός λόγος είναι λιγότερο εμφανής και αναδεικνύει τον ρόλο της πεθεράς. Στους εισαγωγικούς στίχους, ο τραγουδιστής υποδύεται τον πρωταγωνιστή, που θρηνεί για την απώλεια της γυναίκας του. Προβάλλεται το ίδιο συναίσθημα για το καλοκαίρι, το οποίο συμπίπτει μ' αυτό του αφηγητή των προηγούμενων παραλλαγών, κατ' ουσία του λαού εφόσον είναι δημοτικό τραγούδι και πιο εξειδικευμένα του κοινού της παλαιίστρας. Η ιδιότητά του ως παλαιστή, παραπέμπει στην συμμετοχή του στους αγώνες, όπου δεν έλαβε μέρος λόγω πένθους.

Συγκρίνοντας τα παραπάνω παραδείγματα τραγουδιών, του Χαριστού Χατζηχαριστού και του Νικόλα, παρατηρείται πως το άθλημα της πάλης στα πανηγύρια, αποτελεί πηγή έμπνευσης για δημιουργία. Ο λαός χρησιμοποιεί τις προσωπικές ζωές των ηρώων της περιοχής, προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο έκφρασης, τον σεβασμό που τους διακατέχει προς το πρόσωπό τους. Τα θέματα τους είναι συμπονετικά για την ανθρώπινη φύση τους κι όχι επαινετικά με ηρωικό χαρακτήρα για τη δραστηριότητά τους, στοιχείο που μαρτυρεί παράλληλα την λαϊκότητα των αγώνων. Επίσης παρουσιάζονται στοιχεία, που αναδεικνύουν τις αντιλήψεις του κοινοτικού συνόλου και συμβάλλουν στην βαθύτερη κατανόηση της κοινωνίας του. Ζητήματα όπως ο ρόλος του γάμου, η δύναμη της αγάπης, η αποδοχή της δευτεροπαντρείας μετά από χηρεία κι η θέση της πεθεράς, που είναι

συγκαταβατική, με κυρίως θέμα ωστόσο το πένθος και την αντανάκλασή του στην αποχή από τις ξέφρενες εκδηλώσεις.²²³

Σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται ο πανηγυρικός χαρακτήρας των αγώνων της παραδοσιακής πάλης. Μια κοινοτική εορτή σε βαθμό που αποτρέπει την συμμετοχή των πενθούντων, ως ένδειξη λύπης προς την απόλυτα του προσφιλούς προσώπου. Η παραβίαση αυτού του άγραφου και ηθικού κανόνα της κοινότητας, θεωρείται ντροπή και αδιαφορία προς τον κεκοιμημένο. Η συμμετοχή στους αγώνες έχει την μορφή διασκέδασης και παρομοιάζεται με τον χορό,²²⁴ καθώς οι αγώνες πραγματοποιούνται με την συνοδεία μουσικής, στοιχείο που ενισχύει τον πανηγυρικό χαρακτήρα και την κοινοτική αντίληψη περί ντροπής. Η οργανική μουσική είτε με φωνητική συνοδεία είτε χωρίς, είναι συνδεδεμένη με τις γιορτές του κύκλου της ζωής και του χρόνου, ωστόσο το τραγούδι με την μορφή μοιρολογιού εκφράζει τις πένθιμες στιγμές των ανθρώπων.

Η διοργάνωση του εθίμου έχει ψυχαγωγικό και πανηγυρικό χαρακτήρα με τελετουργικά στοιχεία, φορτισμένη με αισθήματα λατρείας. Η αντιμετώπισή της ωστόσο ως ένα απλό αθλητικό γεγονός, αλλοιώνει την ουσία και την σημασία της. «Οι μετεξελίξεις και οι μεταλλαγές των εθιμικών μορφών, καθώς με το πέρασμα του χρόνου η τελετουργική κατάνυξη μετατρέπεται σε φολκλορικό θέαμα. Στην περίπτωση αυτήν τον κύριο λόγο έχει όχι το θρησκευτικό συναίσθημα και η τελετουργία, αλλά η κοινωνική επαφή, η ψυχαγωγία και η θήρευση του γραφικού, που ταυτίζεται με την αναβίωση του παλαιού».²²⁵ Η αναπαράσταση παλαιστικών αναμετρήσεων σε εκδηλώσεις πέραν των πανηγύρεων, όπου χρησιμοποιείτε ως ένα δρώμενο που λαμβάνει χώρα εκτός του «φυσικού» χώρου και χρόνου, με σκοπό να μεταδώσει τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κοινότητας και να την διαφοροποιήσει από τις υπόλοιπες, με απώτερο σκοπό την τουριστική εκμετάλλευση, αδυνατεί να μεταφέρει την ζωτικότητα του εθίμου.²²⁶

²²³Σσ. Συμπληρωματικό στοιχείο αποτελεί το ήδη αναφερόμενο περιστατικό του Χατζηχαριστού Χαριστού, της υποσημειώσεως: 79, σελίδα: 31.

²²⁴Προσωπική συνέντευξη: Μητρόπουλος Νεραντζής.

²²⁵Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, Β΄ επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 82.

²²⁶Βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ Χρήστος, Τελετουργία και ταυτότητα: η περίπτωση της Καλής Βρύσης Δράμας, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 244.

Εν κατακλείδι, η σύντομη ιστορική ανασκόπηση των δύο παραπάνω υποκεφαλαίων, δημιουργεί αμφιβολίες και αβεβαιότητες, ως προς την καταγωγή της παραδοσιακής πάλης των πανηγύρεων, αν κι έμμεσα γίνεται διακριτή η διαφορά μεταξύ της κρατικής και εκπαιδευτικής αντίληψης, έναντι του μη εγγράμματο λαού. Το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας, έχει συνδεθεί με την ιστορική συνέχεια της ελληνικής αρχαιότητας, που συμπίπτει με την επιστήμη της λαογραφίας και την κρατική αντίληψη. Οι λαϊκή αγώνες πάλης από τον μη εγγράμματο λαό αποτελούν ένα έθιμο της κοινότητας, το οποίο γνώρισαν από τους προγόνους τους, το βιώνουν, μεταδίδοντάς το στην επόμενη γενιά. Η αντίληψή τους σχετικά με το ζήτημα της καταγωγής, στηρίζεται στις διαδεδομένες ιστορίες κι αφορά την συνέχεια από την εποχή της τουρκικής κυριαρχίας. Η άγνοιά τους περί των συμβάντων, πριν των τόσων χρόνων τουρκικής σκλαβιάς, τους αποτρέπει να υποστηρίξουν την διαφορετικότητα, αποδέχοντας το γεγονός μη αποσκοπώντας στην διαστρέβλωσή του.

Υστερογραφικά να διευκρινιστεί, πως οι συλλεγόμενες πληροφορίες αναφέρθηκαν χρονολογικά για συγγραφικούς λόγους και δεν τίθεται το ζήτημα οριστικοποίησης της καταγωγής του πανηγυριού και των δραστηριοτήτων του, καθώς πέραν του γεγονότος ότι είναι ένα θέμα αμφιλεγόμενο, ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναδείξει την λειτουργία της μουσικής, στα εθιμοτυπικά γεγονότα που πλαισιώνει.

Πανηγύρι, αθλητισμός και μουσική, συντελεστές του οικονομικού, κοινωνικού και μουσικοπολιτισμικού δικτύου της παραδοσιακής πάλης

Οι γιορτές των Αγίων πιθανόν χρονολογούνται από το πρώτο ήμισυ του δεύτερου αιώνα, όπου οι πιστοί κατά την επίσκεψη τους, στους τάφους αυτών, πραγματοποιούσαν τελετουργικές πράξεις.²²⁷ Η καθημερινή ζωή των ανθρώπων στάθηκε εμπόδιο στην προσπάθεια της Εκκλησίας, να αφομοιώσει τις παγανιστικές συνήθειες, καθώς τα λατρευτικά στοιχεία αποτελούσαν μέρος του συστήματος οργάνωσης της προσωπικής και κοινωνικής ζωής. Στα θέματα της ψυχολογίας, της βιοθεωρίας και της κοσμοθεωρίας, έπαιξαν το ρόλο τους σχετικά με την δημιουργία του κόσμου και την θέση των ανθρώπων σε αυτόν.²²⁸ «Η ανάγκη εξευμενισμού των ανώτερων δυνάμεων που αισθάνεται ο άνθρωπος ότι καθορίζουν την πορεία της ζωής του, καθώς και η αγωνία του θανάτου, αλλά και η ελπίδα για αιώνια ζωή, τον οδηγούν στη δημιουργία των τελετουργιών αυτών που κύριο σκοπό έχουν τον εξορκισμό του φόβου του θανάτου. Οι ιερές ιστορίες-μύθοι [...] επινοήθηκαν για να αιτιολογήσουν τα αυθόρμητα κατ' αρχήν, τελετουργικώς πρατόμενα, που είχαν άμεση σχέση με τη γονιμότητα, με την αναπαραγωγή, τον έρωτα και τον θάνατο, αναδεικνύοντας σαν κύριο ξόρκι και αντίδοτο του θανάτου τον έρωτα».²²⁹ Την λύση των μεταφυσικών προβληματισμών την επιφέρει η πίστη στους εκπροσώπους της κάθε θρησκείας. Οι εορτές προς τιμή τους, ενδυναμώνουν τις σχέσεις τους με τους ανθρώπους και κάθε θρησκευτική πανήγυρη δημιουργεί ένα αίσθημα αλληλεξαρτήσεως, στα μέλη της κοινότητας με το θεϊκό στοιχείο αλλά και μεταξύ τους. Οι σχέσεις αλληλεπίδρασης δημιουργούν το διττό χαρακτήρα της πανηγύρεως, το θρησκευτικό και το κοσμικό, με σημεία αναφοράς το πνευματικό και οικολογικό περιβάλλον αντίστοιχα.²³⁰ Οι άνθρωποι λοιπόν πέρα από την ανάγκη μιας σχέσης εμπιστοσύνης, για την επίλυση των άυλων ανησυχιών τους, έχουν ανάγκη κι από την μεταξύ τους επικοινωνία, για να

²²⁷Βλ. ΓΚΙΖΕΛΗΣ Γρηγόρης, *Ηπειρώτικα θρησκευτικά πανήγυρες, Α' Συμπόσιον λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος – Μακεδονία - Θράκη: πρακτικά, Θεσσαλονίκη 18-20 Απριλίου 1974*, Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ: 26.

²²⁸Βλ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ Γεώργιος Κ., *Επιβιώσεις λαϊκής πίστεως, λατρείας και τέχνης εκ της Βυζαντινής περιόδου εις την Βόρειον Ελλάδα, Α' Συμπόσιον λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος – Μακεδονία - Θράκη: πρακτικά, Θεσσαλονίκη 18-20 Απριλίου 1974*, Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ: 235-236.

²²⁹Βλ. <http://www.kepaam.gr/images/stories/synedria/praktika/praktika-1a.pdf> : σελ: 43-44.

²³⁰Βλ. ΓΚΙΖΕΛΗΣ Γρηγόρης, *Ηπειρώτικα θρησκευτικά πανήγυρες, Α' Συμπόσιον λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος – Μακεδονία - Θράκη: πρακτικά, Θεσσαλονίκη 18-20 Απριλίου 1974*, Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ: 21-22.

ανταπεξέρχονται στις βιολογικές συνθήκες στις οποίες ζουν. Η πανηγυρη λοιπόν αποτελεί έναν τρόπο δραστηριοποίησης μέσα στο κοινοτικό σύνολο, που προσφέρετε για ψυχική, κοινωνική και οικονομική ανάταση, όπου μέσα από το εορταστικό πλαίσιο, οι άνθρωποι έχουν την ευκαιρία να ανταλλάξουν απόψεις, αγαθά και να δημιουργήσουν κοινωνικές σχέσεις.

Κατά την εποχή της τουρκικής κυριαρχίας, το πανηγύρι έδινε μια αίσθηση ελευθερίας στον υπόδουλο λαό, που είχε την ευκαιρία να περάσει λίγες μέρες της ζωής του με κοινή προσευχή, μουσική και χορό, αναπτύσσοντας γαμήλιες, φιλικές και εμπορικές σχέσεις.²³¹ Αυτή η μορφή ψυχαγωγίας και εκτόνωσης σε συνδυασμό με την θρησκευτική πίστη, έπλαθε την συνείδηση της κοινής καταγωγής και των κοινών πολιτιστικών συμπεριφορών, ενισχύοντας την ελληνική και ορθόδοξη χριστιανική ταυτότητα. Η διοργάνωση εορταστικών εκδηλώσεων, επαναβεβαίωναν και καθόριζαν τους ενδοσυντεχνιακούς ρόλους, διατηρώντας τις βασικές αρχές λειτουργίας του θεσμού, παγιώνοντας μορφές εορτασμού, καθιερώνοντας λατρευτικές αργίες και συνήθειες, όπως αυτή της μνήμης του προστάτη Αγίου της συντεχνίας, ως εμβληματικό σύμβολο που πραγματοποιούνταν μια φορά το χρόνο.²³² «Αποτελούσε ένα υψίστης σημασίας και ενδιαφέροντος λαϊκό δρώμενο, καθώς ήταν ένας θαυμαστός τρόπος και μια τέλεια ευκαιρία να εκφράσουν οι κάτοικοι, υπό τα διακριτικά βλέμματα των Τούρκων κατακτητών, απρόμητα τα θρησκευτικά τους πιστεύω και να τελέσουν με υπερηφάνεια και σθένος τα θρησκευτικά τους έθιμα και τις λαϊκές τους παραδόσεις, διατηρώντας έτσι έντονη και διακριτή την τοπική τους εθνική ταυτότητα και θρησκευτική συνείδηση».²³³

Αυτή η μορφή πανηγύρεως, με αφορμή την γιορτή της ενορίας προς τιμή του Αγίου, στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός της κάθε κοινότητας, όπου τελείτε κάθε χρόνο και πλαισιώνεται από θρησκευτικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, διατηρήθηκε και στα μετέπειτα χρόνια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, με μόνη διακοπή κατά

²³¹Βλ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, Εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975, σελ: 34-35.

²³²Βλ. ΔΑΜΙΑΝΟΥ Δέσποινα, *Εορταστικές πρακτικές των συντεχνιακών ομάδων του Βορειοελλαδικού χώρου μέσα από τις πηγές, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 217, 220, 223.

²³³Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., *Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, Β' επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 98.

την περίοδο των παγκοσμίων και εμφυλίου πολέμου.²³⁴ Η ανάγκη του ανθρώπου για εορτασμό και την αίσθηση της ξεχωριστής ημέρας, που συνδυάζει το λατρευτικό και κοινωνικό χαρακτήρα, προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.²³⁵ Η τοπική εορτή αποτελεί πόλο έλξης των κατοίκων της κοινότητας, των γειτονικών της, αλλά και του αστικοποιημένου πληθυσμού που έχει τις ρίζες του στην ύπαιθρο. Οι σχέσεις συγγένειας, γειτονιάς, φιλικών και εχθρικών, με το αίσθημα του «κοινώς ανήκειν», παράλληλα με το γλέντι στο κέντρο του χωριού, το οποίο εμπεριέχει κοινό φαγοπότι, μουσική και χορό, ενδυναμώνει την συλλογική ταυτότητα της κοινότητας. «Η χρήση εθνικών και θρησκευτικών συμβόλων, αλλά και η ενυπάρχουσα θρησκευτική τελετουργία αποτελούν συνεκτικούς δεσμούς και άξονες αυτής της ταυτότητας. Μέσα από το πανηγύρι, με τις παράλληλες εκδηλώσεις του, τα μέλη της παραδοσιακής κοινότητας αποκαθιστούν τη συνοχή τους, σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο, ανασυγκροτούν τους συνεκτικούς τους δεσμούς, επαναβεβαιώνονται και αναπαράγουν τον κοινωνικό ιστό. Η καθολική συμμετοχή στο πανηγύρι εξασφαλίζει μια τέτοια λειτουργικότητα ως διεργασία γενικά αποδεκτή και σίγουρα αποτελεσματική, με εγγύηση για την επιτυχία της. Η τοπική ταυτότητα αποτελεί λοιπόν την κοινή περιουσία της κοινότητας, το σημείο αναφοράς και αναγωγής των μερών στο όλον».²³⁶ Ο επαναπροσδιορισμός των συγγενικών σχέσεων ωστόσο, έχει αλλάξει χαρακτήρα. Η εύκολη πλέον μετακίνηση από τόπο σε τόπο και η άμεση αγορά εδεσμάτων, καταργεί την συνθήκη φιλοξενίας και περιορίζεται στην εν δυνάμει επισκεψιμότητα.²³⁷ «Η κοινότητα λοιπόν χρησιμοποιεί το πανηγύρι του καλοκαιριού ως μέσο για να ανανεώσει την πολιτισμική της συνοχή, για να επιβεβαιώσει τη συνέχεια και τη σχέση με το γενέθλιο τόπο».²³⁸ Τα άτομα, ως δρώντα υποκείμενα, που οργανώνουν και συμμετέχουν στις εκδηλώσεις, λειτουργούν βάση της ταυτότητάς τους, επαναεπιβεβαιώνοντας την ύπαρξή τους και διασφαλίζοντας την

²³⁴Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλτία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 204. Ακόμη βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012, σελ:103.

²³⁵Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 209-210.

²³⁶Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., *Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, Β' επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 104.

²³⁷Προσωπική συνέντευξη: Τίτος Ελευθέριος.

²³⁸Βλ. ΑΥΔΙΚΟΣ Ευάγγελος Γ., *Χορευτικά ετερόκλητα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ: 205.

ενότητα μέσα στα όρια του τόπου, θυμούνται τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, ενσωματώνοντας νέες συνθήκες, πρόσωπα και πρακτικές.

«Γίνεται βίωση της παράδοσης, της κοινοτικής ζωής, που όλο το χρόνο βρίσκεται σε χειμερία νάρκη ή εκδηλώνεται στα γλέντια και στους χορούς που διοργανώνουν οι σύλλογοι των αποδήμων στα διάφορα αστικά κέντρα. Τα μέλη της κοινότητας συνεχίζουν να συμμετέχουν σε διάφορες εκδηλώσεις που αποτελούν τους συνεκτικούς κόμβους με την παραδοσιακή κοινοτική ζωή».²³⁹ Η συγκέντρωση όλων των μελών στην κοινοτική εστία ανανεώνει την ταυτότητα του συνόλου αλλά και των ατόμων προσωπικά, που το απαρτίζουν. Η συνύπαρξη όλων των μελών κάτω από πανηγυρικές συνθήκες, επιφέρει την ανάγκη αποδοχής των αστών, από την τοπική κοινότητα και παράλληλα αναδιατάσσονται γνωστές κοινωνικές δομές, διαμορφώνονται νέες κοινωνικές συγκρούσεις και εκδηλώνονται νέες πολιτισμικές συμπεριφορές, όπως η επίδειξη και η προβολή της κοινωνικής θέσης και της οικονομικής δύναμης. Η κοινοτική σύνοψη αποτελεί μια αφορμή για την ανάταση της ψυχής και του σώματος, με καταναλωτική ευμάρεια, πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική δραστηριοποίηση, με ανάλογες συγκρούσεις, που επηρεάζονται άμεσα από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, με το πέρασμα του χρόνου.²⁴⁰ Όλα αυτά τα στοιχεία της πανηγύρεως, φορτισμένα συμβολικά και ιστορικά προσδιορισμένα, επιβεβαιώνουν την συνοχή, την σταθερότητα και την αναπαραγωγή της συλλογικής ταυτότητας, σε σχέση με τον γενέθλιο τόπο. «Η επανάληψη του τελετουργικού στο χρόνο και στο χώρο ορίζει την κοινότητα τόσο στο εσωτερικό της όσο και προς τον έξω κόσμο, τους άλλους, αναπαράγει και επιβεβαιώνει στο συμβολικό επίπεδο πρώτα από όλα την ιδιαίτερη οντότητά της».²⁴¹

²³⁹ό.π.: 206.

²⁴⁰Προσωπική συνέντευξη: Μπαλή Άννα: «Όταν μετά το '75 ξέρω 'γω... γύρισαν πολλοί από την Γερμανία, άρχισε το Μαυρόλοφος να περνάει και το Δραβήσκος στο ντύσιμο και στην πολυτέλεια και έλεγαν... άκουγα εγώ τις νέες "καλέ κοιτάξτε τις Μαυρολοφινιές, λέει, μας έχουν φάει λάχανο, λέει, όλες είναι, λέει, στο σικ ντυμένες, μοντέρνες" [...] αλλά τους έφαγε ο Μαυρόλοφος το Δραβήσκος τους έφαγε... στο μοντερνισμό τους έφαγε... πολύ πολύ στην μόδα πήγαινε... και στην βόλτα κατέβαιναν για κάθε Κυριακή Μαυρόλοφος-Δραβήσκος κατέβαιναν... και αρραβωνιασμένοι και παντρεμένοι Μαυρόλοφος-Δραβήσκος, Δραβήσκος-Μαυρόλοφος... και αφού έβλεπαν ότι ντυνότανε πιο ανώτερα από τις Δραβησκίωτισσες ύστερα άρχισαν αυτοί να ζηλεύουνε "βρε, λέει, τις Μαυρολοφινιές, λέει, μας έφαγαν λάχανο"... γιατί ήταν σε πιο καλή σειρά». Ακόμη βλ. (ΑΥΔΙΚΟΣ 2004: 207).

²⁴¹Βλ. ΠΟΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Παρασκευάς, Χοροί και χώροι: συμβολικές διαστάσεις της τοπικής ταυτότητας στην Κρανιά Τρικάλων, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 228.

Συνοπτικά λοιπόν το βασικό χαρακτηριστικό των «θρησκευτικών πανηγυριών είναι ότι αποτελούν, μέχρι σήμερα ακόμα, δημιούργημα και συστατικό στοιχείο της κοινότητας και λειτουργούν ζωντανά μέσα στα πλαίσιά της. Συμβάλλουν, με έναν νέο, μετασχηματισμένο τρόπο στη συνοχή και στην ανανέωση της έννοιας της κοινότητας. Απευθύνονται κατά κύριο λόγο στα μέλη της, είτε είναι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού είτε έχουν μεταναστεύσει στα αστικά κέντρα, κάνοντάς τους να νιώθουν ότι ανήκουν στην ίδια κοινότητα ενισχύοντας την τοπική πολιτιστική τους ταυτότητα»²⁴² διατηρώντας τις βασικές δομές λειτουργούν ως ένας ζωντανός οργανισμός, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το παρελθόν του και εξελίσσεται, υιοθετώντας ή εγκαταλείποντας στοιχεία, που τον προσαρμόζουν στις εκάστοτε συνθήκες. Η πανήγυρη ως εκ τούτου λειτουργεί ως ένας θύλακας, σε δυναμικό πλαίσιο, που συνυπάρχουν ετερογενείς αντιθετικοί πόλοι, όπως «τελετουργία/ διασκέδαση», «παλιό/ νέο», «παραδοσιακό/ μοντέρνο», «αστικό/ χωριάτικο», «ελληνικό/ ευρωπαϊκό», «μη εμπορικό/ εμπορικό»²⁴³ η ανάλυση των οποίων ωστόσο δεν βασίζεται στο μοντέλο του δυϊσμού και την παγίωση των εννοιών στα δύο αντίθετα άκρα των πόλων.

Ένας ενθουσιασμός που δημιουργείτε από το θρησκευτικό και γιορτινό πνεύμα, στην καλοκαιρινή ατμόσφαιρα, με την μουσική, τον χορό, την κατανάλωση αλκοολούχων ποτών και τροφής, τον αθλητισμό και το εμπόριο, που εκφράζει τους πανηγυριστές κάθε ηλικίας. Η αγοροπωλησία υλικών αγαθών προσφέρει στην πανήγυρη έναν οικονομικό χαρακτήρα, που σε ορισμένα δημοτικά διαμερίσματα, όπως στην Ηράκλεια, γνωστή κι ως Τζουμαγιά και στην Σκοτούσσα Σερρών έχει έντονη παρουσία, προσδίδοντας τη μορφή της εμποροπανηγυρης. Με αφορμή την λατρεία, οι έμποροι έχουν την δυνατότητα να πουλήσουν οικιακά και ατομικά αντικείμενα, δημιουργώντας έναν τόπο έλξης για τους προσκυνητές, οι οποίοι παράλληλα ενσωματώνονται τον ρόλο των αγοραστών, αναζητώντας οικονομικότερες ευκαιρίες.

Η έννοια του τόπου, γεωγραφικά και σημασιολογικά είναι καθοριστική. Η εκκλησία είναι ο κεντρικός άξονας, που γύρω από αυτόν διοργανώνονται οι εκδηλώσεις και βασίζεται η οικονομία. Η χωροταξία των πάγκων των μικροπωλητών, τα λεγόμενα *σιργκιά*, μελετημένη με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη, περιφέρεται γύρω από την

²⁴²Βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Ανδρομάχη, Χορός, τοπική ταυτότητα και συμβολική συγκρότηση μιας αρβανίτικης κοινότητας: Βίλια Αττικής, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 115.

²⁴³Βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ Χρήστος, *Σαχά ισί θαρό νι νάι: ρόμικες μουσικές και χορευτικές ταυτότητες στη Μακεδονία*, Πεδίο, Αθήνα 2013, σελ: 254.

ενιαία τοποθεσία κι έτσι το θρησκευτικό προσκύνημα συνδυάζεται με τις αγορές και την ψυχαγωγία. Σε κοντινή χιλιομετρική απόσταση βρίσκεται η παλαίστρα, που φιλοξενεί μέρος των εκδηλώσεων, τα γλέντια και τους αγώνες πάλης, οι υπόλοιπες αθλητικές δραστηριότητες, για τις οποίες ενδεχομένως απαιτείτε πιο ειδικευμένος χώρος, λέει ο επίτροπος Γεώργιος Σαμαράς πως «Ολοι δρόμοι οδηγούν εκεί πέρα, δεν χρειάζεται να ξέρετε που είναι»²⁴⁴ καταργώντας τα γεωγραφικά όρια, τονίζοντας με αυτή την φράση την δύναμη του πανηγυριού, μεταφέροντας την γιορτινή ατμόσφαιρα των ημερών της κοινότητας, όπου όλες οι λατρευτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις είναι το επίκεντρο της προσοχής. Η αλλαγή της τοποθεσίας ωστόσο κι η διαμόρφωσή της, είναι παράγοντες που επηρεάζουν την εμπορική κίνηση,²⁴⁵ αλλά ο ήχος της μουσικής που συνοδεύει τα αγωνίσματα, βοηθά τους επισκέπτες να βρουν τον χώρο πραγματοποίησής τους.

Βάση το τυπικό της εκκλησίας με τις ακολουθίες που ορίζει, τον πανηγυρικό εσπερινό της παραμονής, την λιτανεία και την Θεία Λειτουργία ανήμερα, καθορίζονται τα γλέντια και οι λοιπές εκδηλώσεις, οι ώρες των οποίων δεν συμπίπτουν, ως ένδειξη σεβασμού και λατρείας.²⁴⁶ Κάθε περιοχή ακολουθεί το δικό της πρόγραμμα, το οποίο είναι καθιερωμένο ως συνήθεια και τηρείται κάθε χρόνο,²⁴⁷ οι αγώνες πάλης, σε όλες τις περιοχές συνήθως, τελούνται τις απογευματινές ώρες της τελευταίας ημέρας της πανηγύρεως. Η βοήθεια του προστάτη Άγιου της κοινότητας και η πίστη των κατοίκων προς το πρόσωπό του, ενδυναμώνει τους διοργανωτές για την προετοιμασία και την διεξαγωγή του εορταστικού προγράμματος.²⁴⁸ Η θέση της εκκλησίας έναντι των αγωνισμάτων είναι συγκαταβατική, καθώς θεωρούνται γεγονότα που δεν διαφθείρουν τους ανθρώπους.²⁴⁹ Μια δεύτερη άποψη της σχέσης του αθλήματος της πάλης με την εκκλησία, στηρίζεται στην νικητήρια μονομαχία του Αγίου Νέστορα με τον ειδωλόλατρη Λυαίο.²⁵⁰ Η παραδοσιακή πάλη είναι ένα άθλημα που στην λαϊκή του μορφή δεν θεωρείται πολεμικό, αλλά το διακατέχει μια ιδιαίτερη χάρη, που οφείλεται στην σχέση των ανθρώπων με τον Άγιο της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας. Η τελετή

²⁴⁴ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

²⁴⁵ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 225).

²⁴⁶ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 135, εικόνα 5.

²⁴⁷ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 140, εικόνα 28.

²⁴⁸ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος, Σαμαράς Γεώργιος.

²⁴⁹ Προσωπική συνέντευξη: ανώνυμος κληρικός.

²⁵⁰ Βλ. <http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

έναρξης των αγώνων του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών, αρχίζει αφού πρώτα οι διοργανωτές χαιρετήσουν την εικόνα Του, πάρουν την ευχή του ιερέα και ασπαστούν ο ένας τον άλλον, ευχόμενοι καλή επιτυχία με τις καμπάνες να χτυπούν χαρμόсуна. Είναι η ώρα που, όπως εκμυστηρεύεται ο επίτροπος Αθανάσιος Καραγιάννης, οι υπεύθυνοι φορούν γυαλιά ηλίου, διότι τα μάτια τους δακρύζουν, συμπληρώνοντας πως «Αυτό που λένε ότι, αν ευχηθείς κάτι κάτω από το καμπαναριό γίνεται. Είναι μεγάλη υπόθεση. Είναι όρκος τιμής».²⁵¹ Όλοι οι συμμετέχοντες, οι διοργανωτές και μέλη των οικογενειών τους, οι παλαιστές και οι οργανοπαίκτες, με την συνοδεία της ελληνικής σημαίας, ξεκινούν μέσα από την εκκλησία και κατευθύνονται προς την παλαίστρα, ορίζοντας έτσι επίσημα την έναρξη της διοργάνωσης.

Η ανάμειξη θρησκευτικών και εθνικών στοιχείων, λειτουργούν στον επαναπροσδιορισμό της τοπικής ιδεολογίας. Έτσι, η ύπαρξη των εθνικών συμβόλων, αντανακλά και ενθυμίζει ιστορικά γεγονότα του έθνους, που ανανεώνουν την συλλογική ιστορική μνήμη.²⁵² «Οι απώτεροι λόγοι αυτών των συνδέσεων πρέπει να είναι ψυχολογικοί. Το πολύχρωμο ύφασμα που αναδιπλώνεται στον αέρα δεν γεννά μόνο την αισιοδοξία στην ψυχή των φιλίων δυνάμεων αλλά και τον φόβο στους εχθρούς. Από την άλλη πλευρά, τα σύμβολα που η σημαία μπορεί να έχει επάνω της είναι μαγικά μέσα, αποτρεπτικά του κακού προς την πλευρά των εχθρών»²⁵³ της ζήλιας τους και ελκυστικά του καλού προς τους εορτάζοντες. Το πανηγύρι ως γιορτή, με τα αγωνίσματα, τον χορό και το τραγούδι, συνδέθηκε με την προφορική ιστορία των απελευθερωτικών αγώνων, δημιουργώντας την εθνοθρησκευτική συνείδηση. Το τραγούδι θεωρήθηκε αλληγορικό της μάχης, ο χορός αντιπροσωπευτικός της νίκης και τα αγωνίσματα προς τιμή των Αγίων χαρακτήριζαν την ανδρεία των πολεμιστών, δίνοντας στις δραστηριότητες το νόημα και την σημασία τους, ανάλογα με το εθιμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται.²⁵⁴

Συγκεκριμένα, τα παραδοσιακά αγωνίσματα στις πανηγυρικές στιγμές του κύκλου της ζωής και του χρόνου, μπορούν να ερμηνευτούν με μια δεύτερη συμβολική σχέση, από αυτήν της άθλησης, της διασκέδασης, της επίδειξης δύναμης και του θαύματος, σημασιολογούνται σε θρησκευτικό και μαγικό επίπεδο, σε σχέση με τον ετήσιο εορτολογικό και εποχιακό κύκλο, με τις πανηγύρεις θεσμοθετημένες κυρίως

²⁵¹ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

²⁵² Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 140, εικόνα: 29, 30.

²⁵³ Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 201.

²⁵⁴ ό.π.: 251-253.

τους θερινούς μήνες. Η διαίρεση του χρόνου από τις κοινωνίες, που βασιζόνταν στην γεωργία και στην κτηνοτροφία, έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην ζωή τους, με αποτέλεσμα ν' εναρμονίζουν τις δραστηριότητές τους με την φύση.²⁵⁵ Η τέλεση των γιορτών και των εθίμων αντανάκλουν την ιερότητα του σκοπού της επιβίωσης, την ενίσχυση της υγείας και της γονιμότητας.²⁵⁶ «Η τέλεσή τους ήταν συνυφασμένη με τις αγωνιώδεις προσδοκίες των αγροτών κατά την περίοδο της χειμερινής νάρκης για μια «καλοχρονιά» [...] για τη διαίρεση του χρόνου και για το ημερολογιακό έτος, η γενική αντίληψη και κυρίως για τους αγροτικούς πληθυσμούς καθορίστηκε από τη σημασία που είχε γι' αυτούς η γεωργία, σχετικά με τις τροπές του ήλιου».²⁵⁷ Επίσης η απρόβλεπτη κατάληξη των αναμετρήσεων, συμβάλει στην κατάλυση των ορίων ανάμεσα στο άθλημα, τη θρησκεία και τη μαγεία.²⁵⁸ Το ζήτημα της μαγικής και συμβολικής υπόστασης ενισχύεται από τον ανταγωνισμό και την νίκη, σε συνδυασμό με την γονιμότητα της γης και των ανθρώπων, που αποτελούν πάγιες και ζωτικές επιδιώξεις των μελών της εκάστοτε κοινότητας. Ανάλογη σημασία προσδίδεται από την ύπαρξή τους, μέσα στο ευρύτερο εθιμικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με το υπόλοιπο τελετουργικό τυπικό, καθώς έξω από τα όρια του εορτολογικού κύκλου δεν υφίστανται.²⁵⁹ Επίσης μια αλληγορική σημασία, ως προς το αγώνισμα της παραδοσιακής πάλης, εκφράζει την μάχη μεταξύ ζωής και θανάτου, της ψυχής του ανθρώπου και της αποχώρησής της από το σώμα, αλλά και συμβολικά τον αγώνα της επιβίωσης, στο οικολογικό και κοινωνικό περιβάλλον, την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων της ζωής, με την δύναμη του σώματος και του χαρακτήρα.

Μεταφέροντας φαντασιακά την εικόνα στην παλαιίστρα, οι αγώνες προσφέρουν την βιωματική εμπειρία των συγκινήσεων, που συναντά ο άνθρωπος κατά την διάρκεια της ζωής του: χαρά, πόνο, θαυμασμό, άγχος, αίσθημα αδικίας, ενθουσιασμό, νευρικότητα, στεναχώρια, συγκίνηση, με βασική προϋπόθεση, την ενεργή συμμετοχή κι από την πλευρά των θεατών,²⁶⁰ παραλληλίζοντας έτσι την σωματική, ψυχική, πνευματική συμμετοχή και την αναζήτηση των συγκινήσεων, με την στάση της ζωής

²⁵⁵Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 90-93.

²⁵⁶ό.π.: 234-235. Ακόμη βλ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ Γεώργιος Δ., *Νέο Σούλι Σερρών, Σουμπασιόϊ: ιστορία, λαογραφία*, Κοινότητα Νέου Σουλίου Σερρών, Σέρρες 1998, σελ: 169.

²⁵⁷Βλ. ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ Κώστας, *Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη*, Ρήσος, Αθήνα 1991: 205.

²⁵⁸Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 357.

²⁵⁹Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ: 233-234.

²⁶⁰Βλ. ΜΠΡΟΜΠΕΡΖΕ Κρίστιαν, *Ποδόσφαιρο: σύμβολα, αξίες, φίλαθλοι*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007, σελ: 37-39, 41-42.

του ανθρώπου έναντι των περιστάσεων, η οποία καθορίζει την εικόνα του στην κοινωνία και διαμορφώνεται μέσα από τις σχέσεις και τις ενασχολήσεις του. Μια δραστηριότητα όπως η παραδοσιακή πάλη, λειτουργεί ως μέσω ισορροπίας της εκμετάλλευσης των νέων και της αποφυγής τους από τις αντικοινωνικές συμπεριφορές.²⁶¹

Συμπερασματικά λοιπόν, όλων των παραπάνω στοιχείων που αφορούν την ολότητα της παραδοσιακής πάλης, από αθλητική, εθνική, θρησκευτική, ιστορική, πολιτική, και πολιτιστική πλευρά, γίνεται αντιληπτό πως είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, που η λειτουργία της στην εκάστοτε κοινότητα έχει συμβολική και πρακτική σημασία. Αρχικά αποτελεί κίνητρο συνάντησης και επικοινωνίας των ανθρώπων, όχι μόνο της κοινότητας που διεξάγεται αλλά και των γύρω περιοχών, δίνοντας έτσι την δυνατότητα διατήρησης, ανανέωσης και ανάπτυξης των τοπικών και υπερτοπικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την πνευματική και υλική συνεργασία. Γίνεται λόγος, για ένα παγιωμένο κοινοτικό έθιμο, που αποτελεί σύνθετο κοινωνικό, εθνικό, πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό, εκπαιδευτικό και μουσικό δίκτυο, αλληλεπίδρασης των ανθρώπων.²⁶² Όλα τα στοιχεία-κλάδοι, διασταυρώνονται και διαπλέκονται δημιουργώντας έτσι την εικονική εικόνα του δικτύου,²⁶³ μέσα στο οποίο εκφράζονται ηθικές, ιδεολογικές, θρησκευτικές, πολιτικές και εθνικές αντιλήψεις, δημιουργώντας δεσμούς φιλίας και αντιπάθειας, ως ένας χώρος επίδειξης δύναμης, δεξιοτεχνίας και σε εκπαιδευτικό επίπεδο, ανταλλάσσοντας απόψεις, ιδέες και εμπορεύματα. Ως κλάδοι, ορίζονται τα δομικά στοιχεία που αποτελούν και χαρακτηρίζουν την παραδοσιακή πάλη, όπως το πλαίσιο της πανηγύρεως, η γύρα συλλογής δώρων, η παλαίστρα, η γραμματεία, η ελλανόδικος επιτροπή, η μουσική, οι διοργανωτές, οι αθλητές, οι κατηγορίες και τα έπαθλά τους, οι κανόνες, οι τεχνικές, οι θεατές και οι πλανόδιοι έμποροι, σε σχέση με τον τόπο δράσεις τους.

Οι βασικοί παράγοντες για την δημιουργία του πολυσύνθετου δικτύου της παραδοσιακής πάλης, αποτελούν μεμονωμένες ενότητες, που προσεγγίζονται ως αυτόνομες υποστάσεις, οι οποίες συμπλέκονται, αλληλοσυνδέονται, επηρεάζονται και

²⁶¹Προσωπική συνέντευξη: Κυδρος Αθανάσιος, ακόμη βλ.

<http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

²⁶²Βλ. ΚΑΒΟΥΡΑΣ Παύλος, Η βιογραφία ενός οργανοπαίκτη: εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 366-367.

²⁶³Βλ. ΣΠΑΝΟΣ Δημήτρης, *Μουσικά δίκτυα στο Βόρειο Έβρο*, Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες», Ν. Ορεστιάδα 2013, σελ: 21.

επικαλύπτονται, δημιουργώντας κοινά σημεία δράσης. Το άθλημα της πάλης, το πανηγύρι και η μουσική, είναι τα χαρακτηριστικά που συνυπάρχουν, σχηματίζοντας το κομβικό τους σημείο, το αναφερόμενο δίκτυο. Αναλυτικά παρατηρείτε, πως η μουσική και η πάλη μπορούν να λειτουργήσουν σε ξεχωριστές περιπτώσεις, αλλά από κοινού σε τοπικό επίπεδο τουλάχιστον, στη σημερινή εποχή, μόνο με την αφορμή της πανηγύρεως. Με την λήξη των αγώνων, λαμβάνει τέλος, ως επί το πλείστον και επίσημα το πανηγύρι της κοινότητας,²⁶⁴ αναφέρει μάλιστα ανώνυμα μια κάτοικος της Νιγρίτας Σερρών, πως την επόμενη ημέρα θα επικρατεί απόλυτη ησυχία και δεν θα υπάρχει τίποτα, παρά μόνο σκουπίδια ως ανάμνηση της πανηγύρεως, έως ότου μαζευτούν κι αυτά.²⁶⁵ Η πανήγυρη είναι αλληλένδετα συνδεδεμένη με την κοσμική μουσική, αλλά μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα και ανεξάρτητα, στην περίπτωση του μονόπλευρου αποκλειστικού εκκλησιαστικού εορτασμού. Η παρουσία της μουσικής σε αυτήν την περίπτωση έχει θρησκευτικό χαρακτήρα, με την χρήση της βυζαντινής και την συμμετοχή μουσικών οργάνων κατά την πραγματοποίηση λιτανειών. Έτσι λοιπόν το μελετώμενο κοινό πεδίο δράσης των τριών αυτών παραγόντων, η παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων, ως πολυσύνθετο οικονομικό, κοινωνικό και μουσικοπολιτισμικό δίκτυο, αποκτά πολιτισμική αξία μόνο μέσα από την συνύπαρξη αυτών των τριών υποστάσεων που την αποτελούν.

²⁶⁴Βλ ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 89.

²⁶⁵Προσωπική συνέντευξη: ανώνυμη κάτοικος της Νιγρίτας Σερρών.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ζυγιά του ζουρνά και του νταουλιού, στο έθιμο της παραδοσιακής πάλης

Η παραδοσιακή πάλη εκ πρώτης όψεως, προσεγγίζεται ως μια από τις αθλητικές δραστηριότητες που εμπλουτίζουν το εορταστικό πρόγραμμα των πανηγύρεων, της μελετώμενης περιοχής. Ένα έθιμο που οι ρίζες του χάνονται στα βάθη των χρόνων, είναι άρρητα συνδεδεμένο με το παρελθόν του και λειτουργεί επίκαιρα ως ένας ζωντανός οργανισμός. Μια «επαναληπτική κοινωνική πρακτική, η οποία απαρτίζεται από μια αλληλουχία συμβολικών ενεργειών [...] τίθεται έξω από την ρουτίνα της καθημερινής ζωής [...] είναι προσκολλημένη σε ένα χαρακτηριστικό, πολιτισμικά καθιερωμένο σχήμα [...] συνδέεται στενά με μια συγκεκριμένη ομάδα ιδεών, οι οποίες συχνά κωδικοποιούνται σε έναν μύθο».²⁶⁶ Η τελετουργία του εθίμου της πάλης και η ιδιοσυγκρασία του, συμβάλουν στην δημιουργία, στην διατήρηση και στην μεταβολή της πολιτισμικής ταυτότητας της εκάστοτε κοινωνίας. Έτσι «το δρώμενο δεν εκλαμβάνεται ως ένα πολιτισμικό φαινόμενο στατικό και αναλλοίωτο, αλλά “ως μια δυναμική διαδικασία, ιστορικά προσδιορισμένη και υποκείμενη σε κοινωνικές και πολιτικές χειραγωγήσεις και διαπραγματεύσεις”».²⁶⁷

Τα δομικά στοιχεία του εθίμου, το πανηγύρι, η μουσική και ο αθλητισμός, συνυπάρχουν και αλληλοεπηρεάζονται στο κοινό πεδίο δράσης συνάντησής τους, εικονικά και γεωγραφικά στην παλαίστρα. Η ενδοσκοπική προσέγγιση, το «zoom in» στο εσωτερικό της, αποκαλύπτει πως είναι ένα πολυδιάστατο και πολυσύνθετο φαινόμενο, ως ένα σημείο διάδρασης πολιτισμικών, θρησκευτικών, οικονομικών, πολιτικών, εθνικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών ζητημάτων, όπου η άθληση και η μουσική συνυπάρχουν στις εκδηλώσεις και συντελούν στην λειτουργία των σωματικών, ψυχικών και πνευματικών οργανισμών των ατόμων. Στο ερευνώμενο αγώνισμα, η μουσική καθίσταται δευτερεύον παράγοντας, αλλά παράλληλα ο ρόλος της είναι πρωταρχικός. Το οργανικό σχήμα, ζουρνάς και νταούλι, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της παραδοσιακής πάλης στο πέρασμα των χρόνων, καθώς όπως

²⁶⁶Βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ Χρήστος, Τελετουργία και ταυτότητα: η περίπτωση της Καλής Βρύσης Δράμας, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 239.

²⁶⁷ό.π.: 240.

εκμυστηρεύονται όλοι όσοι ασχολούνται με το αντικείμενο, η πανήγυρη-πάλη δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, χωρίς την συνοδεία μουσικής, λέγοντας χαρακτηριστικά ο επίτροπος Αθανάσιος Καραγιάννης *«Τίποτα! ένα μηδέν»*.²⁶⁸ Οι αγώνες με την απουσία μουσικής, ομοιάζουν περισσότερο με προπονήσεις και οι αθλητές αγωνίζονται χωρίς ηθικές απολαβές.²⁶⁹ *«Τόσα χρόνια με την εμπειρία που έχω, τώρα να σου πω το δικό μου βίωμα!, είναι ότι όταν σταματούσε η μουσική σταματούσαν κι οι παλαιστές. Δηλαδή αν δεν υπάρχει ο ζουρνάς και το νταούλι, δεν θα μπορεί να παλέψει ο αθλητής όπως παλεύει. Δηλαδή όποτε σταματούσε για Α ή Β λόγο, οι μουσικοί σταματούσαν, σταματούσε και το πάλεμα»*²⁷⁰ λέει ο παλαιστής-εκπαιδευτής Αθανάσιος Κύδρος. Η μουσική προσφέρει *«Ένα άλλο χρώμα στη πανήγυρη. Δεν ξέρω χωρίς μουσική, εγώ που το έζησα, νομίζω δεν θα ήταν κάτι, πώς να στο πω να πούμε έτσι! Αν δεν χτυπήσει το νταούλι κι ο ζουρνάς να παίζει, νομίζω δεν αρχίζει το πανηγύρι, να μπει μέσα να, πως το λένε! Μας τονώνει, μας φτιάχνει, δεν ξέρω, να το πούμε έτσι στη λαϊκή. Ε ναι! αν πας σε ένα πανηγύρι και δεν παίζει μουσική, δεν νιώθεις κάτι, κάτι διαφορετικό»*²⁷¹ μαρτυρεί ο παλαιστής-εκπαιδευτής Γεώργιος Δερμιτζάκης. Η χρήση των συγκεκριμένων οργάνων μάλιστα, ζουρνά και νταουλιού, είναι αποκλειστική. *«Στην πάλη δε βάζεις, ούτε κλαρίνο, ούτε βιολιά, ούτε μουζούκια. Γιατί τα όργανα, είτε λέγεται μουζούκι είτε λέγεται κλαρίνο, δεν μπορούν να προσφέρουν τη μουσική που προσφέρει ο ζουρνάς στην πάλη, στους πελιβανέους»*²⁷² επισημαίνει ο μουσικός Χρήστος Καρακώστας. Τα χαρακτηριστικά τους, που θα αναφερθούν παρακάτω, καθορίζουν ανάλογα και τις συνθήκες, τον χώρο και την περίσταση, που καλούνται να υποστηρίξουν.

Λεπτομερώς: ο ζουρνάς, είναι ένα ξύλινο κωνικού σχήματος πνευστό, ανήκει στη κατηγορία των αερόφωνων οργάνων, τύπου όμποε με διπλό γλωσσίδι και αποτελείται από τρία μέρη. Τον κυρίως ζουρνά, το κυλινδρικό σώμα που καταλήγει σε σχήμα χωνιού, την καμπάνα ή τατάρα. Τον κλέφτη που ονομάζεται και πιστόμιο, πιστόμι, κεφαλάρι, μάνα ή φάσουλας και το μεταλλικό σωληνάκι, κανέλι, που τοποθετείτε πάνω στον κλέφτη και προσαρμόζει το καλάμι, δημιουργώντας το διπλό γλωσσίδι, την τσαμπούνα.²⁷³ Ένα επιπλέον εξάρτημα είναι η φούρλα, ή φουρλίδα,

²⁶⁸ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

²⁶⁹ Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Σωτίδης Δημήτριος.

²⁷⁰ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

²⁷¹ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

²⁷² Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

²⁷³ Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 163: ως εναλλακτικές ονομασίες για το κανέλι αναφέρει τις κανούλι ή καρνέλι και για την τσαμπούνα ανά

φορλίδα, ή πένα, πίνα, δαχτυλίδι, δίσκος ή μπουζλία, ένας μικρός συνήθως μεταλλικός δίσκος, με οπή στη μέση, που προσαρμόζεται στον κλέφτη, και μέσα από τον οποίο διαπερνάει το κανέλι με την τσαμπούνα. Ο ζουρνατζής ακουμπώντας τα χείλη του πάνω στην φούρλα, με την βοήθεια των δοντιών του σταθεροποιεί τον ζουρνά, αποφεύγει τραυματισμούς και φυσάει ευκολότερα. Το δύο χείλη του καλαμιού με την πίεση του αέρα από το φύσημα, πάλλονται και χτυπώντας το ένα με το άλλο, παράγουν τον ήχο. Οι τρύπες των δαχτύλων αριθμούν 7+1 του αντίχειρα στο κάτω μέρος του οργάνου, οι οποίες απέχουν ίση απόσταση μεταξύ τους και έχουν ίδιο μέγεθος. Ο αριθμός τους βέβαια ποικίλει ανάλογα με την περιοχή, τον κατασκευαστή ή τον οργανοπαίκτη. Οι επιπρόσθετες τρύπες που μένουν ανοιχτές, επιδρούν στο τονικό ύψος και την ηχητική ποιότητα. Το κλείσιμο αυτών χαμηλώνει την τονικότητα της κλίμακας, αλλοιώνει τα διαστήματα και επηρεάζει το ηχόχρωμα. Η τονική έκταση του ζουρνά, αντιστοιχεί σε μια οκτάβα και δύο φθόγγους, πάνω στην φυσική διατονική κλίμακα, αλλά με δυνατότερο φύσημα και κατάλληλο σφίξιμο των χειλιών, μπορεί να αποδώσει περισσότερους φθόγγους, από αυτούς της κατασκευής του.

Ο μουσικός ρόλος, η τεχνική παιξίματος και το μήκος του ζουρνά από 20 έως και 65 εκατοστά, είναι χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν από περιοχή σε περιοχή, επηρεάζουν το τονικό ύψος, το ηχόχρωμα και το τοπικό ύψος, της εθνογραφικά και γεωγραφικά οριοθετημένης περιοχής.²⁷⁴ Ο ήχος του κοντού ζουρνά είναι οξύτερος, σε σχέση με τον βαθύ-βαρύ ήχο του μακρού. Στην περιοχή της Δυτικής Ρούμελης και της Ζακύνθου χρησιμοποιείται ο μικρός ενώ στην Μακεδονία ο μεγαλύτερος και²⁷⁵ επίσης κατά τόπους γίνεται γνωστός με τις ονομασίες *καραμούζα* ή *καραμούτζα*, *πίπιζα* ή *πίπιτζα*, *πίπα*, *πίπεζα*, *πίπιτσα*, *πίπτσα*. Στην Κεφαλονιά, τους Παξούς και την Ζάκυνθο νιάκαρα ή *νιάκαρο*,²⁷⁶ στην Κύπρο *ζορνές*, στην Κοζάνη

περιοχές τις: *τσιμπόν* στον Πόντο, *τσαπούνι* ή *τσαμπούνι* στην Πελοπόννησο, *πιπίνι* στον Βόλο και την Λειβαδιά, *πιπίγκι* στην Ρούμελη, *πιπινάρι* στον Γιδά (Αλεξάνδρεια), *πίσκα* στο Ασβεστοχώρι Θεσσαλονίκης.

ΜΕΛΙΚΗΣ Γιώργος, *Ζουρνάδες και νταούλια: ρουμλούκι ιστορική μουσικολογική προσέγγιση*, Αρχείο Συλλογή Γιώργη Μελίκη, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 8-9: ως εναλλακτική ονομασία για το κανέλι, *πιπ' νάρ'* ή *πίσκα* με την τσαμπούνα ή το τζαμπνάρ'.

²⁷⁴Βλ. HUNT Υνοπνε, *Ο παραδοσιακός χορός στον ελληνικό πολιτισμό*, Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσας Σερρών, Σκοτούσας Σερρών 2005, σελ: 23.

²⁷⁵Βλ. ΜΕΛΙΚΗΣ Γιώργος, *Ζουρνάδες και νταούλια: ρουμλούκι ιστορική μουσικολογική προσέγγιση*, Αρχείο Συλλογή Γιώργη Μελίκη, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 7: Στην περιοχή της Νάουσας παίζεται ζουρνάς των 35 εκατοστών περίπου.

²⁷⁶Βλ. ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ Σταύρος, *Ελληνικά μουσικά όργανα: αρχαία, βυζαντινά, μεταβυζαντινά, σύγχρονα: μουσικολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη*, Δίφρος, Αθήνα 1970, σελ: 128: Στην περιοχή της

ζουρνάς, στην Λευκάδα τζουρνάς, στα Καλάβρυτα ζουρλάς, στην Δυτική Ρούμελη καλάμι ή καλέμι.²⁷⁷

Ένα πνευστό όργανο από τα μεσαιωνικά χρόνια, με αφετηρία την Εγγύς Ανατολή και την Αίγυπτο, με την χρήση του από τα αραβικά στρατεύματα.²⁷⁸ Στις αναφορές των ομηρικών χρόνων, πρόγονος του ζουρνά στον ελλαδικό χώρο θεωρείται ο αυλός, με επέκταση στο Βυζάντιο.²⁷⁹ Μαζί με το νταούλι, κατά την τουρκική κυριαρχία, ήταν όργανα των Ρομά μουσικών, υπό τις υπηρεσίες των σουλτάνων και των στρατιών τους, αλλά και στις κοινοτικές και ατομικές εκδηλώσεις του απλού λαού.²⁸⁰ «Πρόκειται για μια φυλή που, στη μακραίωνη περιπλάνησή της από την Ινδία προς την Ευρώπη, άλλοτε δημιουργήσε εδραίες κοινότητες και άλλοτε συνέχισε το νομαδικό τρόπο ζωής της. Απόγονοι των εδραίων Ρομ που εγκαταστάθηκαν εδώ και αρκετούς αιώνες στην ανατολική Μακεδονία εντοπίζονται και στο Φλάμπουρο»²⁸¹ μουσικοί, που συνέχισαν τη μουσική παράδοση με το πέρασμα των χρόνων, μέσα από τις διάφορες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες έως την σημερινή εποχή, με ιδιαίτερο ήθος, τεχνική και μεράκι,²⁸² με αποτέλεσμα τα όργανα να λειτουργούν ακόμη στο φυσικό τους περιβάλλον, σε ανοικτούς υπαίθριους χώρους, πλαισιώνοντας εκδηλώσεις κοινοτικού και ατομικού χαρακτήρα. Στο Νομό Σερρών συναντιούνται κυρίως στην Ανθή, στην Ηράκλεια²⁸³ και στο Φλάμπουρο.

Ο χαρακτηριστικός ήχος του ζουρνά οφείλεται στο μήκος, στην κατασκευή και στην τεχνική του παιξίματος. Η κατάλληλη επεξεργασία του ξύλου, επηρεάζει την ένταση και την ηχητική ποιότητα και έχει μεγαλύτερη απόδοση αν το ξύλο είναι ξερό, χωρίς ρόζους, με ισόπαχο και λεπτό τοίχωμα. Το κωνικό σχήμα και το διπλό γλωσσίδι

Ζακύνθου, το μουσικό σχήμα, ζουρνάς, γνωστός εκεί ως νιάκαρο, με την συνοδεία μικρού ταμπούρλου, ονομάζεται ταμπουρλονιάκαρο.

²⁷⁷Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 162. Ακόμη βλ. ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ Σταύρος, *Ελληνικά μουσικά όργανα: αρχαία, βυζαντινά, μεταβυζαντινά, σύγχρονα: μουσικολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη*, Δίφρος, Αθήνα 1970, σελ: 127.

²⁷⁸Βλ. ULRICH Michels, *Άτλας της Μουσικής: Τόμος Ι*, Φίλιππος Νάκας Μουσικός Οίκος, Αθήνα 1994, σελ: 55. Ακόμη βλ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Γιώργος, *Όργανα και οργανοπαίκτες*, από το ένθετο ομώνυμου CD, ΕΡΤΑ/ΕΡΑ, Αθήνα 1999, σελ: 20.

²⁷⁹Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 166.

²⁸⁰Βλ. ΜΕΛΙΚΗΣ Γιώργος, *Ζουρνάδες και νταούλια: ρουμλούκι ιστορική μουσικολογική προσέγγιση*, Αρχείο Συλλογή Γιώργη Μελίκη, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 5.

²⁸¹Βλ. <http://entertainment.in.gr/html/ent/257/ent.37257.asp>

²⁸²Βλ. HUNT Υνοννε, *Ο παραδοσιακός χορός στον ελληνικό πολιτισμό*, Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσας Σερρών, Σκοτούσσα Σερρών 2005, σελ: 26-27.

²⁸³Βλ φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 140, εικόνα 31.

τον καθιστούν δυνατό και διαπεραστικό.²⁸⁴ Το επιστόμιο μπαίνει ολόκληρο στο στόμα του μουσικού, έτσι ο ήχος είναι πιο σταθερός.²⁸⁵ Το μήκος και οι τρύπες των δαχτύλων επηρεάζουν την τονικότητα και το ηχόχρωμα και ο συνεχόμενος ήχος που παράγεται, οφείλεται στην κυκλική αναπνοή. Μια τεχνική ταυτόχρονης εισπνοής και εκπνοής, όπου ο αέρας εισέρχεται από την μύτη του οργανοπαίκτη και αποθηκεύεται στην στοματική κοιλότητα, ώσπου να διοχετευτεί στο σώμα του οργάνου, η εκμάθηση της οποίας γίνεται με το φύσημα από ένα καλαμάκι σε ένα ποτήρι με νερό, προσπαθώντας να δημιουργούνται συνεχώς φυσαλίδες, με την παράλληλη εισπνοή του αέρα από την μύτη, προσέχοντας να μην γίνει εισροή του νερού στο καλαμάκι.²⁸⁶ Έτσι ο ήχος που παράγεται είναι σταθερός και συνεχόμενος για μακρά χρονικά διαστήματα, αλλά και διαπεραστικός. Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά και οι δυνατότητές του, τον καθιστούν όργανο εξωτερικού χώρου, καλύπτοντας μακρινές χιλιομετρικές αποστάσεις από τον τόπο εκτέλεσής του. Σε συνοδεία με το νταούλι, συντελούν στην ομαδική ψυχαγωγία χωρίς την ενίσχυση μηχανικής υποστήριξης.

Η ζυγιά συνήθως αποτελείται από δύο ζουρνάδες. Ο πρώτος, *μάστορας* ή *πριμαδόρος*, εκτελεί, αναπτύσσει και εμπλουτίζει τη μελωδία και παράλληλα, ο δεύτερος, γνωστός ως *μπασαδόρος* ή σαν *τσιράκ* (στα τουρκικά *cirak*) χειρίζεται το ισοκράτημα, ενισχύοντας τον ήχο και στηρίζοντας την μελωδική ανάπτυξη, ανά διαστήματα μάλιστα αναλαμβάνει να παίζει την μελωδία, σε περιπτώσεις που ο μάστορας σταματήσει, για να κάνει μια πρόποση ή να μιλήσει με κάποιον ακροατή που ζητάει μια παραγγελία ή για οποιαδήποτε άλλο λόγο.²⁸⁷ Το ρυθμικό μέρος του σκοπού εκτελείται από το νταούλι, σαν μια συνοδεία που λειτουργεί, αντιστικτικά και αρμονικά ως ένα ίσο. Κουρδίζετε έτσι ώστε ο ήχος των ισχυρών χτυπημάτων, ο «φθόγγος» που παράγεται με τη κρούση της δερμάτινης επιφάνειας, με τον βαρύτερο ήχο από τον κόπανο, να έχει διαστηματική σχέση με την τονική κλίμακα του μελωδικού ζουρνά. Η σχέση αυτή αποδίδεται με ένα διάστημα ογδός, τετάρτης ή πέμπτης καθαρής της

²⁸⁴ Βλ. ΣΑΡΡΗΣ Χάρης, Ελληνικά παραδοσιακά και λαϊκά όργανα, *Τέχνες II: επισκόπηση ελληνικής μουσικής και χορού: Τόμος Γ: Ελληνική μουσική πράξη: λαϊκή παράδοση – νεωτερικοί χρόνοι*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2003, σελ: 19.

²⁸⁵ Βλ. ULRICH Michels, Άτλας της Μουσικής: Τόμος Ι, Φίλιππος Νάκας Μουσικός Οίκος, Αθήνα 1994, σελ: 55.

²⁸⁶ Βλ. ΛΙΑΒΑΣ Λάμπρος, Τα μουσικά όργανα στον Έβρο: παράδοση και νεωτερικότητα, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 282. Ακόμη βλ. ΜΕΛΙΚΗΣ Γιώργος, *Ζουρνάδες και νταούλια: ρουμλούκι ιστορική μουσικολογική προσέγγιση*, Αρχείο Συλλογή Γιώργη Μελίκη, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 10.

²⁸⁷ Βλ. HUNT Yvonne, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.], σελ: 60.

κλίμακας του πνευστού.²⁸⁸ Επίσης παρατηρείτε πως στο ηχητικό δέσιμο των οργάνων, παίζει ρόλο το μήκος, ο τρόπος και η τεχνική παιξίματός τους. Στην Δυτική Ρούμελη έχουν μικρές διαστάσεις και στακάτο παίξιμο, ενώ στην Μακεδονία είναι μεγαλύτερα και με βαρύτερες κινήσεις, έτσι ο ήχος στην πρώτη περίπτωση είναι οξύτερος, λεπτότερος και συντομότερος, ενώ στην δεύτερη βραδύτερος, παχύτερος, μαλακότερος και βαθύτερος. Η εκμάθηση του νταουλίου, σε γενικότερα πλαίσια, από έναν ζουρνατζή, είναι ευκολότερη από ότι αν ένας νταουλτζής θελήσει να μάθει ζουρνά,²⁸⁹ καθώς πέραν από τις κατασκευαστικές και εκτελεστικές δυνατότητες των οργάνων, συντελεί κι ο ρόλος των οργανοπαικτών στην ζυγιά. Ο ζουρνατζής αφότου εκτελεί την μελωδία και τα μελίσματά της, βιώνει το ρυθμικό της στοιχείο και ενσωματώνεται με τον χτύπο του κρουστού, την επαναλαμβανόμενη κίνηση του οποίου μπορεί έπειτα να αποδώσει ευκολότερα, αντίθετα ο νταουλτζής ξεδιπλώνει τις ρυθμικές του δεξιότητες στο άκουσμα της μελωδίας, την οποία καλείτε να εκτελέσει κατά την διδασκαλία του ζουρνά, ζητήματα ωστόσο που απασχολούν τον μουσικοπαιδαγωγικό τομέα.

Το νταούλι, γνωστό και ως *ταβούλι*, *νταβούλι*, *τούμπανο*, *τούμπανος*, *τύμπανος*, *άργανο*, *ταμπούρλο* και *τσοκάνι* στην Δυτική Ρούμελη και *τουμπανέλι* ή *γκμπανέλι* στην Μυτιλήνη,²⁹⁰ κατά τόπους, όπως και ο ζουρνάς, έχει διαφορετικές ονομασίες και διαστάσεις, στην Ρούμελη έχει διάμετρο περίπου 30 εκατοστά, ενώ στην Μακεδονία και την Θράκη έως και 90 εκατοστά. Ανήκει στην κατηγορία των μεμβρανόφωνων οργάνων με κύλινδρο και δύο επιφάνειες κρούσεις.²⁹¹ Οι δύο αυτές μεμβράνες παράγουν ήχο, από τις παλμικές κινήσεις που δημιουργούνται με την κρούση από δύο διαφορετικά είδη ξύλων, τα λεγόμενα *νταουλόξυλα*. Το ένα, ο *κόπανος* του δεξιού χεριού είναι χοντρό και βαρύ, «στρογγυλεμένο συνήθως στο μέρος που χτυπά για να μην τραυματίζει το δέρμα»²⁹² και η *βίτσα* είναι ένα λεπτό ξύλο, εύκαμπτο και ελαφρύ. Οι ισχυροί χρόνοι του μέτρου με βαθύ ήχο αποδίδονται με τον *κόπανο*, ενώ οι ασθενείς κι οξύτεροι με την *βίτσα*. Επίσης η διαφορά του ήχου μεταξύ των δύο μεμβρανών, οφείλεται στο πάχος τους, στο μέγεθος, στο υλικό κατασκευής τους, δερμάτινες ή πλαστικές του εμπορίου, αλλά και στο σφίξιμο των σχοινιών που τις σταθεροποιούν

²⁸⁸Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 119.

²⁸⁹Προσωπική συνέντευξη: Μπακήρας Γρηγόριος.

²⁹⁰Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 117.

²⁹¹Βλ. ΣΑΡΡΗΣ Χάρης, *Ελληνικά παραδοσιακά και λαϊκά όργανα*, *Τέχνες II: επισκόπηση ελληνικής μουσικής και χορού: Τόμος Γ: Ελληνική μουσική πράξη: λαϊκή παράδοση – νεωτεριστικοί χρόνοι*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2003, σελ: 21.

²⁹²ό.π.

στον κύλινδρο. Η επιφάνεια κρούσης του κόπανου αποτελείται από χοντρότερο δέρμα, σε σύγκριση με αυτό της απέναντι, που εκτελούνται οι αδύνατοι χρόνοι, από το λεπτό ξύλο της βίτσας, παράγοντας έτσι τους αντίστοιχους ήχους. Το κούρδισμα επιτυγχάνεται με το τέντωμα των μεμβρανών από το σφίξιμο των σχοινιών, η τονική σχέση μεταξύ των δύο επιφανειών που δημιουργείται δεν είναι καθορισμένη, αλλά υπάρχει διαφορά στην οξύτητα τους. Το νταούλι κουρδίζεται από την παχύτερη πλευρά που κρούει ο κόπανος, για να ταιριάζει με την φωνή του ζουρνά. Έναν ακόμα ρόλο στην ποιότητα του ήχου, παίζει το μέγεθος της τρύπας στην μέση του κυλινδρικού σκελετού, η οποία υπάρχει για λόγους αποσυμπίεσης του αέρα από το σώμα του οργάνου, όταν είναι μικρή, ο ήχος είναι μουντός και σκοτεινός, ενώ όταν είναι πολύ μεγάλη κούφιος.²⁹³

Η συνοδεία του νταουλιού γίνεται με δύο τρόπους παιξίματος, ανάλογα με το ρυθμικό τύπο της μελωδίας. Στην μια περίπτωση προσφέρεται ως στήριξη στους σκοπούς ελεύθερου ρυθμού, όπως στα τραγούδια της τάβλας, ως ένα τρέμουλο, σαν απόηχος από την βίτσα, με αραιά χτυπήματα του κόπανου ή με τρέμουλο κι από τα δύο ξύλα, μαζί ή χωριστά. Ενώ σε περιοδικού ρυθμικού τύπου σκοπούς, που προσφέρονται για χορό ή όπως αυτός της πάλης, παίζονται και οι ισχυροί και οι αδύνατοι χρόνοι του μέτρου, ωστόσο τα χτυπήματα δεν είναι πάντα ίδια στην επαναλαμβανόμενη εκτέλεσή τους και ανάλογα με την δύναμη, τον τρόπο και το μέρος κρούσης, το χρώμα του συνολικό ακούσματος αλλάζει, όπως επίσης κι ο χειρισμός του κόπανου και της βίτσας στην περιοδικότητα της κίνησης. Στοιχεία ωστόσο που έχουν άμεση σχέση με την εμπειρία του οργανοπαίκτη, προσθέτοντας ενδιάμεσα ρυθμικά σχήματα, εμπλουτίζοντας και περιπλέκοντας τον ρυθμό αλλά και μεταφέροντας τον τονισμό των μερών και των χρόνων του μέτρου. «Ο καλός νταουλιέρης ξομπλιάζει διαρκώς το παίξιμό του μ' ενδιάμεσα χτυπήματα - υποδιαιρέσεις των ισχυρών και αδυνάτων χρόνων- άλλοτε με τον κόπανο και άλλοτε με τη βέργα· αντιστρέφει, για λίγες στιγμές, τη λειτουργία των δύο χεριών και χτυπάει τους ισχυρούς χρόνους με τη βέργα (αριστερό χέρι) και τους αδυνάτους με τον κόπανο (δεξί χέρι)· γυρίζει το νταούλι, ώστε ο κόπανος να χτυπάει τη δερμάτινη επιφάνεια που δίνει τον υψηλότερο φθόγγο· χτυπάει άλλοτε το στεφάνι και άλλοτε το έδαφος αντί τη δερμάτινη επιφάνια του οργάνου κτλ. Ενώ, παράλληλα, ο τρόπος με τον οποίο χτυπάει τη δερμάτινη επιφάνεια: δυνατά ή σιγά, κοφτά και σκληρά ή μαλακά και ζυστά, όπως και το μέρος στο οποίο τη χτυπάει,

²⁹³Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 117.

στο κέντρο, προς την περιφέρεια ή πολύ κοντά στο στεφάνι, χαρίζουν κάθε φορά κι ένα διαφορετικό τόνο στο χρώμα του ήχου».²⁹⁴ Ο μουσικός Γρηγόριος Μπακήρας, ένας νέος ηλικιακά και εμπειρικά νταουλτζής, βιώνει την εμπειρία της εκτελεστικής εναλλαγής, ανάμεσα στους μεγαλύτερους οργανοπαίκτες ως εξής: «*Επειδή ξέρουν ότι είμαι πολύ νεότερος από αυτούς και έχω χέρι, δυνατό χέρι και δεν κουράζομαι εύκολα, με αφήνουν να βαράω πολύ πιο δυνατά εγώ! να ακούγεται κι αυτοί κάνουν τις κόντρες τους, τα κόλπα τους*».²⁹⁵ Στην παλαιίστρα, όπου ο χώρος και ο χρόνος είναι εκτενείς, οι μουσικοί έχουν την δυνατότητα να ξεδιπλώνουν, να βελτιώνουν και να αναδεικνύουν τις δεξιοτεχνικές τους ικανότητες, να χρησιμοποιούν το μέγιστο της ηχητικής έντασης των οργάνων και των κατασκευαστικών τους δυνατοτήτων, να εναλλάσσουν ρόλους και να ανταλλάσσουν γνώσεις και τεχνικές.

Το νταούλι στη συνείδηση των ανθρώπων υπερτερεί σε σχέση με τον ζουρνά, στοιχείο που μαρτυρείτε από τις καθημερινές παροιμίες, όπως «ο κόσμος το 'χει τούμπανο κ' εμείς κρυφό καμάρι»²⁹⁶ κι από τις εκφράσεις του λόγου «ήρθαν τα νταούλια».²⁹⁷ Ο παλαιστής - εκπαιδευτής Αθανάσιος Κύδρος μιλάει για την μουσική λέγοντας «*περιμέναν να χτυπήσουν τα νταούλια και να ξεκινήσουν*»²⁹⁸ αλλά και ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος τονίζει «*όσο παραπάν' βαράν τα νταούλια, παραπάν' παίρν' εγώ δύναμη [...] και τώρα που ακούω νταούλια, νιώθω λέω: "αμάν βαράν νταούλια"* και όλο το σώμα δηλαδή, νιώθω άλλος άνθρωπος μετά, σαν να παλεύω».²⁹⁹ Με τον όρο «νταούλια» αναφέρονται στο σύνολο της μουσικής και το άκουσμα της συγκεκριμένης ζυγιάς, δίνοντας ωστόσο βαρύτητα στην ένταση και την δυναμική που παρέχει ο χτύπος του κρουστού οργάνου. Από την εποχή του Βυζαντίου ήταν πολεμικό όργανο, που επιδρούσε στον ψυχισμό των όσων το χρησιμοποιούσαν, αλλά και του εχθρού. Η χρήση του σε συνδυασμό με τα πνευστά όργανα, εμψύχωνε τους μαχητές αλλά και προκαλούσε ταραχή στους αντιπάλους, με τον θόρυβο και τους παιάνες. Στους μεσαιωνικούς χρόνους και κυρίως στα αραβικά στρατεύματα, ο ζουρνάς και το νταούλι λειτουργούσαν είτε ως μέσα ενδυνάμωσης του ηθικού πριν των μαχών είτε ως όπλα ψυχολογικού πολέμου, τα οποία χρησιμοποιούνταν από εφίππους μουσικούς, που «ορμούσαν στην μάχη παράγοντας καταστροφικούς, για το ηθικό του αντιπάλου,

²⁹⁴ό.π.: 129.

²⁹⁵Προσωπική συνέντευξη: Μπακήρας Γρηγόριος.

²⁹⁶Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 131.

²⁹⁷ό.π.: 129.

²⁹⁸Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

²⁹⁹Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας.

ήχους».³⁰⁰ Στα βυζαντινά χρόνια επίσης, το νταούλι χρησιμοποιούνταν ως ηχητικό αντικείμενο στο κυνήγι γερανών, με σκοπό να τα φοβίσουν πριν εξαπολύσουν, τα κυνηγητικά γεράκια. Χάρη στην λυτρωτική του ιδιότητα, θεωρείται ιερό από τους αναστενάρηδες κι όλο τον χρόνο φυλάσσεται σε κλειστό ιδιωτικό ιερό, το *κονάκι*, κάτω από τις εικόνες, ώσπου να χρησιμοποιηθεί ξανά την επόμενη χρονιά, τις ημέρες που τελούνται τα Αναστενάρια και το έθιμο του Καλόγερου.³⁰¹ Την ίδια φροντίδα, όχι όμως με τον θρησκευτικό της χαρακτήρα, δίνει στα νταούλια η επιτροπή πανηγύρεως, της ενορίας του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών, μια χορηγία έντεκα νταουλιών με την επιγραφή «*Άγιος Αθανάσιος Νιγρίτας*» που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά την ημέρα της πανηγύρεως και φυλάσσονται στο γραφείο της επιτροπής,³⁰² με σκοπό την μεγαλοπρέπεια του εθίμου και το ξεσέκωμα του κόσμου, καλούν πολλούς αριθμητικά μουσικούς, δημιουργώντας περισσότερο θόρυβο, διεγείροντας παλαιστές και κοινό.³⁰³ «*Αδριανούπολη είναι, δεν μπορούμε να ζυγώσουμε εκεί, πρώτα απ' όλα έχει αθλητές, την πρώτη χρονιά που πήγα πριν δεκαπέντε χρόνια, είχε εννιακόσια ενενήντα οχτώ αθλητές παρακαλώ! παρόδιο χίλια. Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή. Πόσα νταούλια; Είκοσι! Πόσοι ζουρνάδες; Σαράντα! Ξέρεις τι είναι αυτό; Αυτό κρατάει τον κόσμο, στην Τουρκία*»³⁰⁴ λέει παραδειγματικά ο μουσικός Χρήστος Καρακώστας, για την μεγαλοπρέπεια και την λειτουργία των οργάνων, όταν έχουν αριθμητική υπεροχή. Επίσης σε ατομικό επίπεδο, νταουλτζίδες έχουν κατασκευάσει όργανα που επάνω στις μεμβράνες τους απεικονίζονται παλαιστές, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν μόνο την ώρα της παλαίστρας.³⁰⁵

Οι παραπάνω συμπεριφορές αναδεικνύουν τον ρόλο του νταουλιού στα ανάλογα έθιμα, το οποίο υπερέχει στην δυναμική, με τα βαριά και ακανόνιστα χτυπήματα, προκαλώντας ενθουσιασμό, έξαρση και εξιλέωση, δημιουργώντας μάλιστα μια αναστροφή στους ρόλους της ζυγιάς, όπου το νταούλι κυριαρχεί και ο ζουρνάς λειτουργεί αντιστικτικά, σαν ένα «χαλί», εμπλουτίζοντας και εναρμονίζοντας τους ηχητικούς κραδασμούς των χτυπημάτων του κρουστού. Η ηχητική ατμόσφαιρα που δημιουργείτε, ταυτίζεται με τον χαρακτήρα της παραδοσιακής πάλης. Η ελευθερία

³⁰⁰ Βλ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Γιώργος, *Όργανα και οργανοπαίκτες*, από το ένθετο ομώνυμου CD, ΕΡΤΑ/ΕΡΑ, Αθήνα 1999, σελ: 20.

³⁰¹ Βλ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991, σελ: 130.

³⁰² Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 141, εικόνα: 32, 33.

³⁰³ Προσωπική συνέντευξη: Πολυχρονίδης Σπύρος, Καραγιάννης Αθανάσιος.

³⁰⁴ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

³⁰⁵ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 141, εικόνα: 34.

χρόνου αποτρέπει τις βεβιασμένες κινήσεις, δημιουργώντας αρμονία στην αντιμετώπιση του αντιπάλου και η απαγόρευση χτυπημάτων καταργεί την εχθρικήτητα στους αγώνες, διατηρώντας ένα ήπιο αλλά παράλληλα δυναμικό χαρακτήρα, που επηρεάζει την ευρύτερη ατμόσφαιρα. Έτσι κι ο ζουρνάς ισορροπεί την ένταση που προκαλείτε από την κρούση του νταουλιού, εναρμονίζοντας και σιγοντάροντας τα χτυπήματά του, που ωθεί τους παλαιστές στην αναμέτρηση. Η συγκεκριμένη λοιπόν ζυγιά εξωτερικού χώρου, καλύπτει τις απαιτούμενες ανάγκες για την πραγματοποίηση των αθλητικών αγώνων και βάση των χαρακτηριστικών των οργάνων, προσφέρουν ένταση στον ήχο με φυσικό τρόπο, καλύπτοντας την έκταση της παλαίστρας κι ακόμα περισσότερο, επηρεάζοντας την ψυχική κατάσταση και διεγείροντας τις αισθήσεις των παλαιστών, των διοργανωτών, που βιώνουν τον πανηγυρικό χαρακτήρα στην ολότητά του και των λοιπόν ακροατών, που παραβρίσκονται στις αθλητικές και λοιπές εκδηλώσεις.

Ο ελάχιστος αριθμός των οργάνων για την πραγματοποίηση της διοργάνωσης, αντιστοιχεί σε δύο με τρεις ζυγιές, για να επιτυγχάνεται το αδιάκοπο παίξιμο καθ' όλη την διάρκειά της, όπου οι μουσικοί παίζουν ανά παρέες, έχοντας την ευκαιρία να ξεκουράζονται. Ο μουσικός Βαγγέλης Γκόρας αναφέρει αναλυτικά *«Παράδειγμα είμαστε τρία συγκροτήματα, τρεις παρέες που λένε, τρία γκρουπ. Τώρα θ' αρχίσω να παίζω με το δικό μου το γκρουπ. Κάποια στιγμή, γιατί οι ώρες είναι πολλές, δεν μπορείς να παίζεις συνεχόμενα, κάπου θες να ξεκουραστείς, να πιεις μισό καφέ που λέμε, να καπνίσεις ένα τσιγάρο, θα αρχίσει το άλλο το γκρουπ. Στην συνέχεια, θα παίζει δέκα λεπτά, ένα τέταρτο, είκοσι λεπτά, θα σταματήσει το άλλο γκρουπ, θα αρχίσει το άλλο γκρουπ. Ε! συνεχόμενα γίνεται αυτό το πράγμα, αλλάζει ο ένας τον άλλον»*.³⁰⁶ Οι προσκαλεσμένοι, από την επιτροπή πανηγύρεως μουσικοί, παίζουν επί πληρωμής, ωστόσο επιτρέπετε η είσοδος, η αφιλοκερδώς συμμετοχή και η εθελοντική βοήθεια των όσων οργανοπαικτών παρευρίσκονται. Η παλαίστρα αποτελεί χώρο συσπειρώσεις των μουσικών, ανταλλαγή γνώσεων και τεχνικών, μίμησης και εκπαίδευσης, με την ένταξη νέων ατόμων κάθε ηλικίας και παιδιών.³⁰⁷ Η μετάδοση της μουσικής από γενιά σε γενιά πραγματοποιείτε μέσω της βιωματικής εμπειρίας και της προφορικότητας. Η συμμετοχή των ατόμων από μικρή ηλικία στις μουσικές εκδηλώσεις, εξοικειώνει και βοηθά στην εξέλιξή τους ως μουσικούς. *«Ήταν ακριβώς οι ίδιοι οι μουσικοί, που*

³⁰⁶ Προσωπική συνέντευξη: Γκόρας Βαγγέλης.

³⁰⁷ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 141, εικόνα: 35.

παίζουν αυτή τη στιγμή, πριν δεκαεννιά είκοσι χρόνια περίπου, όταν εγώ ήμουν τεσσάρων κι ο πατέρας μου μ' έφερνε ακριβώς εδώ, όλοι αυτοί ήτανε μέσα. Άκουγα πέντε ώρες αυτό το ρυθμό. Κάποια στιγμή όταν γόρναγα σπίτι ήξερα να το παίζω χωρίς να 'χω πιάσει όργανο»³⁰⁸ εκμυστηρεύεται ο μουσικός Γρηγόριος Μπακήρας, μεταφέροντας με τα λόγια του την δύναμη της βιωματικής εμπειρίας και της ενέργειάς της.

Η συμμετοχή οργανοπαικτών του εξωτερικού εμπλουτίζει περισσότερο τις μουσικές απόψεις κι πραγματοποιεί τη συνθήκη του δανεισμού μεταξύ των διαφορετικών εθνών. Σε αυτήν την περίπτωση ωστόσο το ρεπερτόριο διευρύνεται, καθώς οι μουσικοί εκτελούν τους σκοπούς που χρησιμοποιούν σε αντίστοιχες περιπτώσεις στις χώρες τους και αυτοσχεδιάζουν βάση των γνωστικών τους στοιχείων. *«Πέρα από τα γνωστά από αυτά που μάθαν να παίζουν, μπορούν να παίζουν οποιοδήποτε λαϊκό τραγούδι δικό μας, να αυτοσχεδιάσουν εκείνη την στιγμή. Μερικές φορές παίζει ο καθένας, τους σκοπούς του τόπου του, γιατί οι ώρες που παίζουν είναι πολλές. Πιο πολύ για παραλλαγή για να υπάρχει ενδιαφέρον, να ακούσουν δηλ' και κάτι άλλο»³⁰⁹* αναφέρει ο επίτροπος Αθανάσιος Καραγιάννης. Το ρεπερτόριο ωστόσο αλλάζει κι ανάλογα με τις συμμετοχές των παλαιστών, όπως όταν αγωνίζονται παλαιστές τουρκικής καταγωγής, προστίθεται κι ο σκοπός που παίζεται στην περιοχή τους κι είναι μαθημένοι ν' ακούν.³¹⁰ Οι οργανοπαίκτες του Νομού Σερρών είναι γνώστες της εκδοχής του σκοπού της πάλης από την ευρύτερη περιοχή της Θράκης,³¹¹ στοιχείο που φανερώνει αίσθημα φιλοξενίας και σεβασμού, αλλά και την κινητικότητα τους, στους μουσικούς χώρους ανά περιοχή. Περαιτέρω παράγοντα αποτελεί η επιλογή των συμπληρωματικών σκοπών γενικής χρήσεως, που επιλέγουν οι μουσικοί να εντάξουν για τον εμπλουτισμό της έκτασης του χρόνου. Στο σημείο αυτό όμως να διευκρινιστεί, πως οι παλαιστές δεν επηρεάζονται από την εναλλαγή της μελωδίας, αλλά της ταχύτητας του ρυθμού,³¹² ο οποίος χαρακτηρίζεται από δύο μέρη, το αργό και το γρήγορο, όπου εμπλουτίζεται ο εξάσημος ρυθμός, με ενδιάμεσα χτυπήματα. Βέβαια, οι καθιερωμένες μελωδίες των θεμάτων που

³⁰⁸ Προσωπική συνέντευξη: Μπακήρας Γρηγόριος.

³⁰⁹ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

³¹⁰ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

³¹¹ Βλ. ΛΙΑΒΑΣ Λάμπρος, Τα μουσικά όργανα στον Έβρο: παράδοση και νεωτερικότητα, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 284, 338.

³¹² Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας, Χρήστος Καρακώστας.

ακούγονται ανά διαστήματα, αποτυπώνονται στην μνήμη των ακροατών και συνδέονται με την αποκλειστικότητα της εκτέλεσής τους, στον χώρο της παλαιίστρα.³¹³

Ένα ακόμα μουσικό στοιχείο που επηρεάζεται κατά την επιτέλεση του εθίμου, με την ύπαρξη μουσικών του εξωτερικού, είναι το ηχόχρωμα του συνόλου. Τα κατασκευαστικά και τεχνικά χαρακτηριστικά των οργάνων, όπως προαναφέρθηκε, αλλάζουν σε σχέση με τον γεωγραφικό χώρο καταγωγής τους, δημιουργώντας έτσι διαφορές κατά τύπους και στον ήχο. Η ύπαρξη αυτών των ιδιαιτεροτήτων, όπως το ρεπερτόριο, η διαφορετικότητα των οργάνων και των τεχνικών παιξίματος, αντανακλάται στο συνολικό άκουσμα, το οποίο διαμορφώνουν και γίνεται αισθητή μέσα από την σύγκριση των πανηγύρεων, όπου οι μουσικοί δεν είναι πάντοτε οι ίδιοι, καθώς επίσης κι ο ρόλος τους, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου άλλοτε μπορεί να είναι ως μουσικοί άλλοτε ως έμποροι ή ακόμη κι ως παλαιστές. Ο κύριος παράγοντας που επηρεάζει την εναλλαγή αυτή, η οποία δεν συνηθίζεται σε μέγιστο βαθμό, είναι κατά βάση οικονομικός και γεωγραφικός, ανάλογα δηλαδή με την οικογενειακή και ατομική ενδεχομένως οικονομία, αλλά και τον τόπο, την κοινότητα διεξαγωγή της πανηγύρεως και την οικειότητα του προσώπου προς αυτήν.

Οι παραπάνω μουσικοί παράγοντες που εντοπίστηκαν, αντανακλούνται στην έκφραση του μουσικού Βαγγέλης Γκόρα *«Εκεί παίζεις σαν να παίζεις για τον εαυτό σου. Πρώτα για τον εαυτό σου και μετά για τον κόσμο»*³¹⁴ μεταδίδοντας την αίσθηση της «ελευθερίας» και της «χαλαρότητας» του εθίμου της παραδοσιακής πάλης, όπου οι μουσικοί έχουν αρκετό χρόνο στην διάθεσή τους για να ξεδιπλώσουν το μουσικό τους ταλέντο και να το εξελίσσουν, καθώς ανάλογα με την περίσταση που καλούνται να πλαισιώσουν, διαμορφώνουν την δουλειά τους και προσαρμόζουν τους εαυτούς τους σ' αυτήν. *«Είναι διαφορετικά στο γάμο, πας παίζεις άλλα, άλλα τραγούδια, είναι άλλος ο κύκλος, το περιβάλλον έχει μια διαφορά δηλαδή άλλο όταν πάς σε ένα γάμο αισθάνεσαι διαφορετικά κι άλλο όταν μπαίνεις μεσ' στο αλώνι, αισθάνεσαι κάπως διαφορετικά [...] Είναι κάπως αλλιώς όταν μπαίνεις στην πάλη να βλέπεις να παλεύουν δύο παλαιστές, να θέλει να ρίξει ο ένας τον άλλο, αισθάνεσαι κάπως διαφορετικά [...] Άλλο περιβάλλον, άλλος κόσμος, πας παίζεις για κάτι διαφορετικό, πας στο γάμο παίζεις για κάτι διαφορετικό, μπαίνεις στο αλώνι παίζεις κάτι διαφορετικό. Όλες οι στιγμές δεν είναι*

³¹³ Προσωπική συνέντευξη: Κυμερλής Γεώργιος.

Σσ. Ο συγκεκριμένος πληροφορητής αναγνώρισε τον σκοπό από το τραγούδι του, παρόλο την χρόνια απουσία του από τους αγώνες.

³¹⁴ Προσωπική συνέντευξη: Γκόρας Βαγγέλης.

ίδιες»³¹⁵ λέει ο μουσικός Βαγγέλης Γκόρας, για την διαφορετικότητα των εθιμικών πλαισίων. Η παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων λοιπόν, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιστάσεις διαφέρει ως προς τον χώρο, τον χρόνο, το ρεπερτόριο, το κοινό και την λειτουργία της. Η ενδυμασία και η επαγγελματική σοβαρότητα δεν παύουν να υφίστανται, αλλά το αίσθημα της έντασης των οργάνων αλλάζει, ο χώρος είναι ανοικτός και ο ήχος διασκορπίζεται ευκολότερα, ο χρόνος είναι εκτενής, αλλά το ρεπερτόριο συγκεκριμένο, βάση του οποίου πραγματοποιούνται οι μουσικές ανταλλαγές και εξελίξεις, απουσιάζει η συνθήκη της «παραγγελιάς» και δεν εξυπηρετεί χορευτικούς σκοπούς, γίνεται προσπάθεια εμπύχωσης και διασκέδασης αλλά μέσα στα όρια της ιεροτελεστίας, η οποία είναι άρρητα συνδεδεμένη στην μνήμη των ανθρώπων με το πένθος της μάνας βάση της διαδεδομένης ιστορίας, που θα αναλυθεί παρακάτω, συνοδεύοντας, περιγράφοντας και απαλλάσσοντας τον πόνο των αθλητών την ώρα της μάχης, δημιουργώντας έτσι συναισθήματα χαρμολύπης, αγωνίας και εξιλέωσης. Ένας τόπος και μια συνθήκη, όπου συνυπάρχουν και αλληλοεπηρεάζονται ανθρωπιστικοί και κοινωνικοί παράγοντες, που διαμορφώνουν το σύνολο των κοινοτήτων, αντικατοπτρίζοντας τις ανθρώπινες σχέσεις και συμπεριφορές.

³¹⁵ ό.π.

Η λειτουργία της ζυγιάς, στο αγώνισμα της πανηγύρεως

Η μουσική ως μέσω έκφρασης, προϋποθέτει την ύπαρξη διαφόρων συνθηκών και ερεθισμάτων, που προΐδεάζουν την δημιουργία της. Η χρήση της, βάση επιστημονικών μελετών, επηρεάζει την ψυχοσωματική οντότητα του ατόμου και αποτελεί μέσο θεραπείας του. Η παραγωγή και η εφαρμογή της, αποτελούν φυσική αντίδραση που απορρέει από την ύπαρξη του ανθρώπου και του σύμπαντος, που είναι άρρητα συνδεδεμένη με την έννοια του ρυθμού. Η επαναλαμβανόμενη ρυθμική κίνηση των φυσικών φαινομένων και των οργανικών λειτουργιών του ανθρώπινου όντος, συντελούν στην δημιουργία μουσικών ρυθμών έκφρασης, που διατίθενται για μελωδικό εμπλουτισμό.³¹⁶

Αναλυτικά λοιπόν η μουσική επιδρά άμεσα στον καρδιακό ρυθμό και το σφυγμό, την ηλεκτροδερματική αντίδραση (αναφερόμενη και ως γαλβανική δερματική αντίδραση), το ρυθμό της αναπνοής, την αρτηριακή πίεση, την μυϊκή ένταση και το μυϊκό τόνο, τον όγκο του αίματος, τη δερματική θερμοκρασία, τη γαστρική κίνηση, τα ανακλαστικά της κόρης του ματιού, την οξυγόνωση του αίματος, τις ορμονικές εκκρίσεις. «Όταν η μουσική εισχωρήσει στα αυτιά του ανθρώπου, οι ήχοι μετατρέπονται σε ερεθίσματα που ταξιδεύουν από τα ακουστικά νεύρα στο θάλαμο του εγκεφάλου, τον σταθμό αναμετάδοσης των συναισθημάτων και των αισθήσεων. Όταν διεγερθεί ο θάλαμος, δραστηριοποιεί το φλοιό του εγκεφάλου, ο οποίος με τη σειρά του εκπέμπει ερεθίσματα στον θάλαμο, οπότε δημιουργείται ένα κύκλωμα δονήσεων που ενισχύεται όσο διαρκεί η μουσική [...] Μέσα στον εγκέφαλο ο θάλαμος, ο υποθάλαμος, η παρεγκεφαλίδα και τα εγκεφαλικά ημισφαίρια, παίζουν ενεργό ρόλο στην επεξεργασία των μουσικών τόνων και των ρυθμών, μετατρέποντάς τους σε αναγνωρίσιμες μουσικές δομές και προσδίδοντάς τους διανοητικό και συναισθηματικό νόημα [...] Φαίνεται να υπάρχει κάποια συσχέτιση (αναφερόμενη και ως εσωτερικό συναίσθημα) ανάμεσα στην ένταση των συναισθημάτων που βιώνονται εξαιτίας της μουσικής και σε συγκεκριμένα δομικά χαρακτηριστικά της μουσικής. Αυτή η ένταση μεταβάλλεται συνεχώς κατά το σταδιακό «ξετύλιγμα» της μουσικής [...] Τα μουσικά χαρακτηριστικά που φαίνεται να επιδρούν συχνότερα είναι η ένταση (π.χ. crescendo,

³¹⁶Βλ. ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Βασίλειος, Εξάσημος ρυθμός: φυσικότητα, καθολικότητα και διαχρονία, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 145-146.

diminuendo), το τέμπο (π.χ. accelerando), οι τρόποι (π.χ. μετάβαση από ελάσσονα σε μείζονα), η πυκνή υφή, ο ρυθμός, η μελωδία και η αρμονία. Ειδικότερα, ο Sloboda (2000), σύμφωνα με δική του μελέτη, αναφέρει ότι δάκρυα και κόμπος στο λαιμό προκαλούνται από μελωδικές αποστιατούρες, ρίγος από ξαφνικές αλλαγές στην αρμονία και η παρατηρούμενη αύξηση του καρδιακού ρυθμού συνδέεται με την επιτάχυνση και τις συγκοπές». ³¹⁷

Οι συναισθηματικές αντιδράσεις ωστόσο, που επιφέρουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά εξαρτώνται από το υπόστρωμα των ανθρώπινων εμπειριών. «Η ίδια η ύπαρξη της μουσικής μοιάζει να γεννά κάθε είδους σωματικές αποκρίσεις. Εντούτοις οι ανθρώπινες αποκρίσεις στη μουσική δεν μπορούν να εξηγηθούν πλήρως χωρίς κάποιες αναφορές στις εμπειρίες που αποκτώνται μέσα στον πολιτισμό, τον πολιτισμό όπου οι μουσικοί φθόγγοι λειτουργούν σαν σύμβολα. Όταν ένα έργο συγκινεί μια πληθώρα ακροατών, αυτό δεν οφείλεται στην εξωτερική του μορφή αλλά στις σημασίες που έχει πάρει αυτή η μορφή για κάθε ακροατή, και που συνδέονται με ανθρώπινες εμπειρίες. Το ίδιο μουσικό έργο μπορεί να συγκινεί με τον ίδιο τρόπο διαφορετικούς ανθρώπους αλλά για διαφορετικούς λόγους». ³¹⁸ Οι συγκινησιακές εμπειρίες σχετίζονται με ορισμένους τρόπους μουσικής οργάνωσης και επηρεάζονται από τις μνήμες των ατόμων, αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο δρουν. Ο χώρος και ο χρόνος ακρόασης, η περίσταση και οι συνθήκες είναι στοιχεία που συντελούν στην ψυχική διέγερση της εκάστοτε μουσικής εμπειρίας, η επανάληψη της οποίας κάθε φορά έχει διαφορετικές ενέργειες στην ίδια προσωπικότητα. Όλοι αυτοί οι παράμετροι συνυπάρχουν, αλληλοεπηρεάζονται και συντελούν στην δημιουργία και την έκφραση των συναισθημάτων στο άκουσμα της μουσικής. Το ηχητικό περιβάλλον στο σύνολό του, οφείλεται για τις εκάστοτε αντιδράσεις των εκτελεστών και των ακροατών, η θέση και η κατάσταση των οποίων επηρεάζουν την αποδοχή και τις ενέργειές του. Η ενσωμάτωση της μουσικής μέσα σε ένα συγκεκριμένο ηχητικό πλέγμα, πιστοποιεί την ύπαρξή της και ορίζει την λειτουργία της στην ανθρώπινη ζωή. Η αποπλαισιοποίησή της βέβαια διευκολύνει την μουσικολογική ανάλυση και την μελέτη των επιδράσεών της, αλλά συνεπάγεται έπειτα από τον έλεγχο της ιδιοσυγκρασίας της, η επανένταξή της στο αρχικό περιβάλλον, για την κατανόηση του πρωταρχικού της σκοπού, τον ρόλο και την λειτουργικότητάς της.

³¹⁷Βλ. http://gerasimos-politis.blogspot.gr/2011/11/blog-post_29.html

³¹⁸Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μιχάλης, *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, Νεφέλη, Αθήνα 1981, σελ: 64.

Στο πλαίσιο της πανηγύρεως «δημιουργείται ένα διευρυμένο ηχητικό πλέγμα διαδράσεων, όπου πομποί και δέκτες αλλάζουν διαρκώς θέσεις, ενώ η απόλυτη και αξιολογική διάκριση μεταξύ μουσικού και μη-μουσικού παύει να υφίσταται».³¹⁹ Ο θόρυβος των γεννητριών, τα επιφωνήματα των εμπόρων, τα τραγούδια από τους πάγκους που εμπορεύονται cd, οι φωνές των πανηγυριστών και των αγοραστών, ανεξαρτήτου φίλου και ηλικίας, το λούνα παρκ, οι εκδηλώσεις και τα γλέντια, αποτελούν το ηχητικό πλαίσιο του πανηγυριού, όπου οι κάθε ήχοι ξεχωριστά συντελούν στην δημιουργία της εορταστικής και οικονομικής ατμόσφαιρας. Ο όρος της διεπαφής ως το κοινό σημείο διάδρασης, όπου διαφορετικά υλικά κι άυλα στοιχεία συλλειτουργούν και εκφράζονται από κοινού, προσδίδει το μελετώμενο δυναμικό περιβάλλον, που διαμορφώνεται στο χρόνο και διαμορφώνει το χρόνο του και τον τρόπο εξέλιξής του στο χώρο.³²⁰ Ένα δεύτερο ενσωματωμένο στο ήδη αναφερόμενο πλέγμα, εντοπίζεται ακλουθώντας τον ήχο της ζυγιάς. Η μουσική, ως συνδετικός κρίκος, καθοδηγεί τον πανηγυριστή μεταφέροντας και μεταπηδώντας τον, από το ένα ηχητικό τοπίο στο άλλο. Μια παράλληλη ατμόσφαιρα, στην οποία επικρατεί η μουσική των οργάνων και τα επιφωνήματα των θεατών, με περιοδική εμφάνιση την παρακίνηση των πλανόδιων εμπόρων για αγορά, την έκφραση «*άιντε μπαρμπάδες*» των αθλητών και τις ανακοινώσεις από την γραμματεία των αγώνων, συντελούν στη δημιουργία του ηχοτοπίου της παλαίστρας. Το κοινό ηχητικό σημείο των δύο πλαισίων, της πανηγύρεως από το οποίο δημιουργείτε και το αθλητικό της παλαίστρας, είναι ο συνεχόμενος χτύπος της καμπάνας και η μουσική, ως οiwνός της έναρξης των αγώνων πάλης. Ένα τρίτο, στο εσωτερικό της εκκλησίας, μεταφέρει και προσδίδει την θρησκευτική αίσθηση του ενοριακού και κοινοτικού εορτασμού, που με το πέρασμα του κατωφλιού, εξασθενεί και αποδυναμώνεται. Ακουστικά λοιπόν τα ηχητικά μέρη συνυπάρχουν, αλλά υπερισχύουν ανάλογα με την γεωγραφική θέση στην οποία βρίσκεται ο ακροατής. Η εκάστοτε ατμόσφαιρα έχει τον δικό της χαρακτήρα, θρησκευτικό, εμπορικό, αθλητικό, που συντελεί στο γενικό πλαίσιο της πανηγύρεως και η μουσική εξυπηρετεί τις αντίστοιχες ανάγκες. «Τα πλαίσια αυτά συγκροτούνται κοινωνικά και πολιτισμικά ως ένας ηχητικός - ακουστικός χώρος μέσα στον οποίο και

³¹⁹Βλ. ΜΠΟΥΜΠΑΡΗΣ Νίκος, Άκουσμα και δυναμικότητα, *Μουσική ήχος και τόπος: τα κείμενα*, ΤΕΙ Ηπείρου Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, Άρτα 2006, σελ: 63.

³²⁰ό.π.: 63-64.

μέσω του οποίου οι κοινωνίες που εξετάζονται κάνουν μουσική, δημιουργούν το ιδιαίτερο ηχητικό τους σύστημα ως κοινωνικό σύστημα».³²¹

Το ηχοτοπίο της παλαίστρας εκπέμπει έναν δυναμισμό, με κύριο σηματοδότη τα νταούλια και τους ζουρνάδες, που συμμετέχουν σε όλες τις εκφάνσεις της πανηγύρεως. Η έναρξη των αγώνων σηματοδοτείται με την είσοδο των διοργανωτών, της ελλανοδίκης επιτροπής, των αθλητών, των επίσημων προσώπων αλλά και μέλη των οικογενειών όλων αυτών, με την ελληνική σημαία. Η πομπή με αφετηρία την εκκλησία, οι καμπάνες της οποίας χτυπούν χαρμόσυνα, ή την αρχή των εμπορικών πάγκων, ανάλογα με το καθιερωμένο της εκάστοτε περιοχής, κατευθύνονται προς την παλαίστρα. Οι μουσικοί παίζουν έναν σκοπό, που λειτουργεί ως εισαγωγή κι ορίζει την έναρξη του εθίμου. «Παλιότερα συνήθιζαν να τον παίζουν στους γάμους, όταν πήγαιναν να πάρουν τον κουμπάρο και τη νύφη για την εκκλησία και που λεγόταν ρυθμός για τον δρόμο, που τον αποκαλούν χαρακτηριστικά “εθνικό ύμνο του πανηγυριού”».³²² Επίσης σε συνδυασμό με άλλους σκοπούς αποτελούν τα λεγόμενα *ιντίλια*, που παίζονται όταν η επιτροπή μαζεύει τα δώρα στην *γύρα* της περιοχής.³²³ Ο *ύμνος*, ως ονομασία και σε συνδυασμό με τα εθνικά λάβαρα, προσδίδει εθνικό και επαναστατικό χαρακτήρα, ως ένα εμβατήριο. Η χρήση επίσης του σκοπού *Μακεδονία Ξακουστή*, που εκτελούν οι οργανοπαίκτες όταν λάβουν την θέση τους, μετά την είσοδό τους στην παλαίστρα και με το τέλος της διοργάνωσης, ενισχύει την άποψη της σύνδεσης των αγώνων με το έθνος και την ιστορία του. Ο σκοπός της πάλης, *γκιουρές χαβασί*, που εκτελείτε παράλληλα με τους αγώνες, αποτελείτε από ένα σύνολο μουσικών θεμάτων «που δεν έχουν αυτόνομη υπόσταση, αλλά λειτουργούν μόνο σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία της παράδοσης και δρουν παράλληλα με άλλες μορφές λαϊκής έκφρασης. Υπάρχουν τραγούδια και χοροί που όχι απλώς υπηρετούν ένα έθιμο ή ένα λαϊκό δρώμενο, αλλά και προκύπτουν απ’ αυτό· δημιουργούνται δηλαδή και συντηρούνται μόνο μέσα στην ατμόσφαιρα ορισμένης τελετουργίας και εντάσσονται σε παγιωμένους εθιμικούς κύκλους σε βαθμό που δεν νοούνται έξω απ’ αυτούς».³²⁴ Σε

³²¹Βλ. ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Παναγιώτης, Από την μουσική στον ήχο: εθνογραφικές μελέτες των Steven Feld, Marina Roseman και Anthony Seeger, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005, σελ: 31.

³²²Βλ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. – ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, *Β΄ επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000, σελ: 97.

³²³Προσωπική συνέντευξη :Γκόρας Βαγγέλης.

³²⁴Βλ. ΜΠΑΖΙΑΝΑΣ Νίκος, *Για τη λαϊκή μουσική μας παράδοση: μικρά μελετήματα*, Τυπωθήτω, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 73-74.

αυτήν την κατηγορία των μουσικών κομματιών, ανήκουν οι σκοποί των αγώνων των πανηγύρεων. *«Αυτά είναι μόνο για την πανήγυρη, δεν παίζονται, δεν είναι χορευτικά, δεν είναι αυτά, είναι ίσα ίσα για να δίνουν αυτό, ρυθμό στους αθλητές»*³²⁵ λέει ο επίτροπος Γεώργιος Σαμαράς. Στους αγώνες δρόμου: το τρέξιμο, την ιππασία, την ποδηλασία, την λιθοβολία και την σκοποβολή παίζετε το *κουσί χαβασί* και στους αγώνες πάλης το *γκιουρές χαβασί*, από την τούρκικη λέξη «gures» που σημαίνει «πάλη». Έχει καταγραφεί στην Θράκη ως *παλεβανίσιος* ή *πεχλιβάνικος*, με διαφορετική μελωδική και ρυθμική ανάπτυξη.³²⁶ *«Αλλά εμείς έχουμε καλύτερη μουσική, αυτοί μονότερμοι είναι, έχει διαφορά. Πιο καλούς οργανοπαίκτες έχουμε εμείς, ίσως στο σκοπό που παίζουμε, δεν άκουσα νταούλια να παίζουν, ας πούμε τουρκικά τσιφτετέλια αυτά, για να βγάλω χορευτικό συμπέρασμα, αλλά το τραγούδι που παίζουμε μείς είναι πιο ωραίο κλασιάρικο»*³²⁷ υποστηρίζει ο εκδότης της αθλητικής εφημερίδας παραδοσιακής πάλης, Χρήστος Πλιόσκας, τονίζοντας την διαφορετικότητα του ρυθμού και της μελωδίας των σκοπών της παλαίστρας.

Οι σκοποί αυτοί δεν έχουν στίχους ή τουλάχιστον δεν είναι καθιερωμένοι. *«Λόγια υπάρχουν δεν είναι κουτουρού, τίποτα δεν είναι κουτουρού, όλα είναι βγαλμένα απ' την πραγματικότητα, έχει συμβεί και βγήκε το τραγούδι, κάτι έχει συμβεί»*,³²⁸ λέει ο μουσικός Χρήστος Καρακώστας. Τα δύο αγάλματα παλαιστών στην Αδριανούπολη,³²⁹ θυμίζουν την παρακάτω ιστορία που αφηγείται ο ίδιος *«Ήταν μια μάνα, που είχε δύο γιούς. Τον έναν γιό όμως, τον έδωσε σ' ένα ζευγάρι, υιοθεσία. Να μην στα πολυλογώ, συνέπεσε να παλεύουν τα δυο αδέρφια, αλλά χωρίς να ξέρουν ο ένας τον άλλον. Πάλεψαν μια μέρα, δύο μέρες, τρεις μέρες, τέσσερις μέρες, πέντε μέρες μέχρι που έσκασαν, πέθαναν. Αφού πέθαναν, η μαμά τώρα στην αγωνία, χωρίς να ξέρει, πήγε εκεί. Από ένα σημάδι. Μόλις είδε το σημάδι η μαμά: “Αμάν αυτά είναι αδέρφια. Τα παιδιά μου είναι” ναι αλλά πέθαναν και οι δύο κι έμεινε η ιστορία στην Αδριανούπολη»*.³³⁰ Μια παρόμοια

³²⁵ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

³²⁶ Βλ. ΚΑΒΟΥΡΑΣ Παύλος, Η βιογραφία ενός οργανοπαίκτη: εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 411-412, 435.

³²⁷ Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος.

³²⁸ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

³²⁹ Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια: 139, εικόνα: 25.

³³⁰ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

ιστορία των δύο αδελφών διηγούνται οι παρακάτω στίχοι, αγνώστου δημιουργού, που αναφέρεται ως το τραγούδι από το οποίο καθιερώθηκε ο σκοπός της πάλης.³³¹

«Οι δύο ήταν Δίδυμοι»

*Κάτω στον Άγιο Πρόδρομο, κάτω στον Άγιο Γιάννη,
πανηγυρίτσι γινότανε, μεγάλο πανηγύρι.*

*Βάζουν τελιά και ντελάλη, τελιά και ντελαλούσαν,
«Ποιος είναι άξιος και νταής, Ο Κωνσταντής παλεύει».*

*Της χήρας γιος είναι νταής, της χήρας παλικάρι,
και πιάστηκαν και πάλευαν τρεις μέρες, τρία βράδια.*

*Απ' όπου πιάνει της χήρας γιός, κομμάτια μύρες βγάζει,
κι απ' όπου πιάνει ο Κωνσταντής, ποτάμι τρέχει το αίμα.*

*Κι χήρα τους λυπήθηκε και βγήκε να τους κεράσει,
δίνει στον ένα το κρασί, στον άλλο το φαρμάκι.*

*Γιατί μανούλα μου με σκότωσες, γιατί να με φονεύσεις,
σας μπέρδεψα παιδάκι μου, ήταν ο αδερφός σου.*

³³¹Προσωπική συνέντευξη: Πλιόσκας Χρήστος. Ακόμη βλ. Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

*Ήσασταν δίδυμοι παιδί μ', σ' έδωσα ψυχοπαίδι,
συγχώρα με παιδάκι μου, συγχώρα με παιδί μου.*

Ο σκοπός της παλαιστρας λοιπόν περιγράφει την δραματική ιστορία δύο παλαιστών, που τυγχάνει να είναι αδέρφια. Η μάνα είχε δώσει τον έναν γιό της για υιοθεσία κι έτσι δεν γνώριζε την φυσιογνωμία του. Μέσα από την αγωνία της, για την ζωή του παιδιού που είχε μεγαλώσει, πήγε στον τόπο του αγώνα, όπου κι αναγνώρισε τον δεύτερο υιό της. Ωστόσο η μοίρα, της επιφύλαξε να γευτεί ταυτόχρονα την χαρά και τον πόνο, της αντάμωσης και του χωρισμού, αντίστοιχα. Στην δεύτερη περίπτωση, των στίχων του τραγουδιού, τονίζεται η φροντίδα της μάνας, η οποία για να προστατεύσει το παιδί που είχε αναθρέψει, το φαρμάκωσε, γιατί τα αδέρφια ήταν δίδυμα και δεν το αναγνώρισε. Οι δύο παραπάνω αφηγήσεις, παρόλη την διαφορετική τους πλοκή, θίγουν από κοινού το κοινωνικό ζήτημα της υιοθεσίας και της συγγένειας, αλλά τονίζουν επίσης το πέρασμα από την άγνοια στην γνώση, μέσα από την ανθρώπινη φύση. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός ατόμου, είναι αυτά που το ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα και γίνονται σημεία ταυτοποίησής του. Με αυτόν τον τρόπο η Ευρύκλεια, στο ομηρικό έπος της Οδύσσειας, αναγνωρίζει τον ήρωα του έργου από την ουλή που είχε στο πόδι του. Τέτοιου είδους αναφορές εκφράζουν την σημασία της διαφορετικότητας, που προβάλλεται από τις δύο εξιστορήσεις μέσα από την αντίθεση. Στην πρώτη τονίζεται η σημασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, ενώ στη δεύτερη της ομοιογένειας. Η ανάγκη του ανθρώπου να ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους και να έχει αυτόνομη οντότητα, εκφράζεται μέσα από την δημιουργία της προσωπικής ταυτότητας. Το αποτέλεσμα αυτής της συμπεριφοράς καθρεφτίζεται στην δημοτική μουσική, η οποία δημιουργείται μέσα από ένα κοινωνικό σύνολο, το οποίο έχει τις ρίζες του στην ατομικότητα. «Είναι μια εμπειρία του γίνεσθαι όπου η ατομική συνείδηση ενώνεται με τη συλλογική συνείδηση της κοινότητας και γίνεται έτσι η πηγή πλουσιότερων πολιτιστικών μορφών».³³² Ως ένα ψηφιδωτό, το οποίο συγκροτείται από διαφορετικές ψηφίδες, η συνύπαρξη κι ο συνδυασμός των οποίων, επιφέρει την αρμονική εικόνα του. Μια τέχνη, όπου συμπεριλαμβάνεται κι ο πολιτισμός των εκάστοτε κοινωνιών.

³³²Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μιχάλης, *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, Νεφέλη, Αθήνα 1981, σελ: 59.

Παρατηρείτε μια διαφορά στις συγκεκριμένες ιστορίες, με αυτές των δημοτικών τραγουδιών, που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Το θέμα διαδραματίζεται κατά την διάρκεια του αγώνα των δύο αδελφών, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα, όπου ανυμνούνται αθλητές που διέπρεψαν στην πάλη, μέσα από τα συμβάντα της ζωής τους κι όχι της παλαίστρας. Μια ιστορία αγώνων που καθιέρωσε τους αγώνες αλλά και τον μουσικό σκοπό που τους πλαισιώνει, σε ανάμνηση του ίδιου περιστατικού, κατοχυρώνοντας με αυτόν τον τρόπο, την αποκλειστικότητα της εκτέλεσής του κατά την διάρκεια της επιτέλεσης, μόνο του συγκεκριμένου εθίμου. Δημιουργήθηκε, συντηρήθηκε, λειτουργεί και εξυπηρετεί την λαϊκή έκφραση της αθλητικής δραστηριότητας, που πλαισιώνει τις πανηγύρεις και εντάσσεται στις παγιωμένες μορφές εθίμων του κύκλου του χρόνου, των μελετώμενων περιοχών. Ο ρόλος του λοιπόν δεν αποσκοπεί μόνο στην περιστασιακή ευχαρίστηση του συνόλου, αλλά και στην ενθύμηση των ηθικών αξιών της κοινωνίας και τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Ως στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού λοιπόν, η παραδοσιακή πάλη των πανηγύρεων στην ολότητά της, αποτελεί ένα πλέγμα αξιών, όπου ο κάθε παράγοντάς της επηρεάζεται και συμπαρασύρεται από τους υπόλοιπους, αλλά και δεν λειτουργεί χωριστά από αυτούς,³³³ καθώς εάν εκλείψουν οι αγώνες, θα αφανιστούν και οι σκοποί της μουσικής που τους συνοδεύουν. Οι πεχλιβάνηδες εν κατακλείδι στην ολότητά τους αποτελούν λειτουργήματα,³³⁴ διότι αγωνίζονται, απεικονίζοντας και μεταφέροντας ηθικά μηνύματα και αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου, τονίζοντας ανάλογα την σημασία είτε της γονιμότητας, βάση των όσο αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, είτε του θανάτου, παράγοντες που κατέχουν καταλυτικό ρόλο στην ζωή των ανθρώπων. Δύο καθοριστικά στοιχεία, η ζωή και ο θάνατος, που ορίζουν την ύπαρξη του κόσμου και συμβάλλουν στην ανανέωση, στην αύξηση και στην συνέχεια του οικουμενικού περιβάλλοντος. Η ύπαρξη δύο αντίπαλων παλαιστών συμβολίζει την μάχη μεταξύ δυο οποιωνδήποτε αντιθετικών πόλων. Την ζωή έναντι του θανάτου ή την ταυτότητα του ενός ανθρώπου με του άλλου, ανάμεσα στις εθνικές, πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, που συμβάλλουν στην συγκρότηση των αξιών της εκάστοτε κοινωνίας.

Μια αμφιλεγόμενη ιστορία παλαιστών ως προς την πλοκή της, που υπήρξε πηγή μουσικής έμπνευσης και δημιουργίας, η οποία διηγείται μέσα από σκοπούς, καθώς δεν αποτυπώθηκε με την μορφή τραγουδιού ή τουλάχιστον τα λόγια του δεν είναι απόλυτα

³³³ Βλ. ΜΠΑΖΙΑΝΑΣ Νίκος, *Για τη λαϊκή μουσική μας παράδοση: μικρά μελετήματα*, Τυπωθήτω, Αθήνα [χ.χ.], σελ: 75.

³³⁴ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

συγκεκριμένα, ευρέως διαδεδομένα και οριστικοποιημένα.³³⁵ Υπάρχει μάλιστα και μια τρίτη εκδοχή, που διαφέρει από τις προηγούμενες. Αναφέρεται σε τρία αδέρφια, που ήταν υπό την κυριότητα του μπέη της περιοχής, τα οποία μάχονταν έναντι άλλων παλαιστών. Η αναμέτρηση αφορούσε τους Μπέηδες, της περιοχής των Σερρών έναντι αυτού της Θεσσαλονίκης και οι αναμετρήσεις ήταν μέχρι θανάτου. Από τους τρεις αδερφούς επέζησε μόνο ο ένας, αλλά η μάνα γνωρίζοντας εξ αρχής πως κάποιο από τα παιδιά της θα πέθαινε, μοιρολογούσε στα τούρκικα και έκλεγε καθ' όλη την διάρκεια των αγώνων. «Οι ζουρνατζήδες, που άκουσαν τη μάνα να κλαίει, που άκουσαν τα λόγια που έλεγε, τα πήραν και τα έκαναν τραγούδι. Μια ωραία μελωδία, με ουσία, να κλαίει η μάνα για το παιδί της την ώρα που παλεύει. Ο μικρός γιος κέρδισε και εκεί η μάνα χάρηκε λίγο. Αυτός ο σκοπός, το Γκιουρέσ(ι), είναι το κλάμα της μάνας που έχασε τα παιδιά της απάνω στην πάλη. Αυτό πρέπει να το παίζεις τόσο καλά, τόσο ήρεμα, τόσο όμορφα, ώστε να αποδώσεις όλο αυτό το συναίσθημα με τη μουσική. Γι αυτό και το αγαπάει ο κόσμος».³³⁶ Οι νότες της μελωδίας λοιπόν σαν συλλαβές, συντάσσονται για να προσδώσουν νόημα, να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα, ενθυμίζοντας το γεγονός.

Η παραπάνω μαρτυρία επίσης αναδεικνύει την έννοια της ατομικότητας μέσα στην κοινότητα. «Η λειτουργία των συνθέσεων που προέρχονται από μεμονωμένα άτομα είναι να εμπεδώσει και να επεκτείνει την συνείδηση του ακροατηρίου, αντανakλώντας και ταυτόχρονα δημιουργώντας αντιθέσεις σ' αυτή την αίσθηση του ρυθμού [...] Προσπαθούν να είναι πρωτότυπες και να οδηγούν το ακροατήριο σε μια ενεργητική προσπάθεια για την κατανόησή τους, μέσω της δημιουργίας παρεκκλίσεων από τα συμβατικά πρότυπα».³³⁷ Η προσωπικότητα λοιπόν του κάθε οργανοπαίκτη, είτε εκτελεί το μελωδικό μέρος είτε το ρυθμικό, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και τις εναλλαγές των μουσικών καθιερωμένων, συντελεί στην συναισθηματική εγρήγορση των ακροατών. «Έτυχε μια χρονιά, πριν από χρόνια φέραμε έναν τούρκο νταουλτζή, ο οποίος [...] έπαιζε και χόρευε. Αυτό το πράγμα ξεσήκωνε τόσο πολύ τον κόσμο που έγινε αγαπητός, από την πρώτη παρουσία του μέσα στον λάκκο και μετά τον ζητούσανε όλοι. Ε εντάξει! τώρα πέθανε έχει μερικά χρόνια κι όλοι αναφέρονται ακόμα στο όνομά του»³³⁸ αναφέρει ο επίτροπος Αθανάσιος Καραγιάννης. Η θέση και ο ρόλος των μουσικών

³³⁵ Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος, Πλιόσκας Χρήστος.

³³⁶ Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 122-123.

³³⁷ Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μιχάλης, *Η έκφραση της ανθρωπίνης μουσικότητας*, Νεφέλη, Αθήνα 1981, σελ: 60.

³³⁸ Προσωπική συνέντευξη: Καραγιάννης Αθανάσιος.

λοιπόν αποσκοπεί στην δημιουργία του ανάλογου ηχητικού περιβάλλοντος στο χώρο, στην έκφραση των συναισθημάτων, των ηθικών και κοινωνικών αντιλήψεων και στην ευχαρίστηση του κοινού.

Εν τέλει ο σκοπός της παλαιίστρας διηγείται την ιστορία παλαιστών με συγγενικές σχέσεις, που κατά την διάρκεια των αγώνων τους στην πάλη υπέστην θανατική απώλεια, αλλά παράλληλα αποτελεί τον θρήνο της μητέρας τους για τις έκβαση των αναμετρήσεων. Τα λόγια του μοιρολογιού της αποτέλεσαν αφορμή για δημιουργία μιας νέας μουσικής φόρμας. Το φωνητικό τραγούδι μετατράπηκε σε οργανικό, ως μια προσπάθεια απόδοσης των λεκτικών συμφραζομένων και συναισθημάτων. Το πρόσωπο της μάνας υπήρξε πηγή έμπνευσης και η μουσική ένας τρόπος συμπαράστασης, έκφρασης και μίμησης του θρήνου της. Η ηχητική ένταση των μουσικών οργάνων εξωτερικού χώρου, λειτουργεί ως ένας τρόπος αναγγελίας και διατυμπάνισης του συμβάντος, αλλά κι ως μετάφραση του ξεσπάσμάτος της. Ο οξύς ήχος των ζουρνάδων και ο χτύπος των νταουλιών αποδίδει την ένταση των συγκινήσεων. Η ανάπτυξή της μελωδίας στους υψηλούς τόνους, προσδίδει ζωντάνια και δημιουργεί θετικά συναισθήματα, στοιχείο που βάση της ιστορίας, ταυτίζεται με την αναγνώριση του υιοθετημένου υιού ή την επιβίωση του ενός από τα παιδιά της, αντίθετα η χρήση χαμηλών φθόγων, στον πρώτο ήχο, εκφράζει το πένθος, δημιουργώντας έτσι μια χαρμολύπη. Ο εξάσημος ρυθμός αποδίδει την διάρκεια δύο καρδιακών παλμών ενός υγιούς ανθρώπου, αλλά με την προϋπόθεση της επιτάχυνσης των οργανικών παλμών λόγω της συναισθηματικής φόρτισης, ο ρυθμός των 6/8 ταυτίζεται με τον καρδιακό ρυθμό.³³⁹ Τα μουσικά στοιχεία λοιπόν στην ολότητά τους, αντανακλούν κοινωνικά χαρακτηριστικά και συντελούν στην κατασκευή των κοινωνικών σχέσεων και του πολιτισμικού συστήματος. «Η διαδικασία παραγωγής και αναπαραγωγής όχι μόνο των τραγουδιών αλλά και όλων των άλλων έργων της λαϊκής τέχνης είναι συνάρτηση των κοινωνικών συμφραζομένων και των συγκεκριμένων περιστάσεων και συνθηκών που επικρατούν κατά τον χρόνο παραγωγής. Τόσο στενή μάλιστα είναι η συνάρτηση αυτή που επηρεάζει όχι μόνο τη διάρκεια και τη μορφή, αλλά και τη λειτουργία και το νόημα των έργων»³⁴⁰ με αποτέλεσμα η μουσική να προσεγγίζεται ως ένας δημιουργικός παράγοντας του πολιτισμού, που διεπιδρά με τα

³³⁹Βλ. ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Βασίλειος, Εξάσημος ρυθμός: φυσικότητα, καθολικότητα και διαχρονία, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 145, 150.

³⁴⁰Βλ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ Ειρήνη Β., Ο αυτοσχεδιασμός στην ελληνική δημοτική μουσική: το παράδειγμα της Κρήτης, [χ.ό.], Αθήνα 2006, σελ: 30.

κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά στο συγκεκριμένο επιτελεστικό πλαίσιο, το μουσικοαθλητικό γεγονός των πανηγύρεων στις εκάστοτε κοινότητες, που έχει αναλυθεί στο πρώτο κεφάλαιο.³⁴¹

Η διάρκεια της επιτέλεσης του εθίμου έχει ελάχιστο όριο ως επί το πλείστον τις πέντε ώρες, για να ολοκληρωθούν οι αγώνες όλων των κατηγοριών. Οι μουσικοί λοιπόν έχουν εύρος χρόνου, για να επεκτείνουν την μελωδία και να αποδώσουν τα συναισθήματα που θέλουν να εκφράσουν. Οι συνθήκες στην παλαιίστρα είναι διαφορετικές σε σύγκριση με τις άλλες περιστάσεις της ζωής των ανθρώπων, διότι είναι μια εκδήλωση με πανηγυρικό χαρακτήρα, που είναι συνδεδεμένη με μια ιστορία πένθους και παράλληλα εκπέμπει σκληρότητα από την φύση του αθλήματος. «*Μέσ' στο αλώνι οι παλαιστές παλεύουν, δεν μπορείς τώρα οποιοδήποτε κομμάτι να παίζεις, παίζουμε αυτά τα συγκεκριμένα*»³⁴² λέει ο μουσικός Βαγγέλης Γκόρας για τους επιτραπέζιους αυτούς σκοπούς, με έντονο ρυθμικό στοιχείο, αλλά όχι χορευτικό, όπως οι ρυθμοί του ζειμπέκικου και του τσιφτετελιού.³⁴³ Στο «αλά τούρκα» ρεπερτόριο της ζυγιάς, ο χαβάς της πάλης γκιουρές ή και πεχλιβάνικος ή πεχλιβανίτικος, κατέχει ξεχωριστή θέση, καθώς έχει λειτουργική υπόσταση, χρησιμοποιείτε μόνο βάση συγκεκριμένου πλαισίου και δεν αποτελεί μέρος χορευτικού ρεπερτορίου.³⁴⁴ Οι μουσικοί για να αξιοποιήσουν τον χρόνο αλλά και για να αποφύγουν την μονοτονία, χρησιμοποιούν μια σειρά από μουσικά θέματα, που είναι καθιερωμένα για την συγκεκριμένη περίπτωση και τα εμπλουτίζουν, εντάσσοντας και προσαρμόζοντας καθιστικά κυρίως κομμάτια ή μέρος αυτών, ευρείας χρήσεως.³⁴⁵ Οι προσμίξεις αυτές και τα μεγάλα σε έκταση ταξίμια, πραγματοποιούνται στο αργό μέρος του σκοπού, με τον αυτοσχεδιασμός να αποτελεί μέσο διεύρυνσης της μουσικής. Οι οργανοπαίκτες σχετίζουν την διαφορετικότητα της επιτέλεσης των μελωδιών ή των τμημάτων τους, συνδέουν και προσαρμόζουν διαφορετικές φράσεις ή αυτόνομες μελωδίες, χρησιμοποιούν εισαγωγές ελεύθερου ρυθμού, συνδέοντας τα κυρίως θέματα μεταξύ τους, ακολουθώντας παράλληλα την ένταση των φάσεων των αγώνων. Ο τελετουργικός προσδιορισμός του, καθώς ο αυτοσχεδιασμός αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της

³⁴¹Βλ. ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Παναγιώτης, Από την μουσική στον ήχο: εθνογραφικές μελέτες των Steven Feld, Marina Roseman και Anthony Seeger, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005, σελ: 20-25.

³⁴²Προσωπική συνέντευξη: Γκόρας Βαγγέλης.

³⁴³Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος, Καρακώστας Χρήστος.

³⁴⁴Βλ. ΛΙΑΒΑΣ Λάμπρος, Τα μουσικά όργανα στον Έβρο: παράδοση και νεωτερικότητα, *Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 283-284.

³⁴⁵Προσωπική συνέντευξη: Καρακώστας Χρήστος.

τελεστικής διαδικασίας κι όχι ο αυτοσκοπός, λειτουργεί ως «μια συμβολική διαδικασία που συμβάλει τελεστικά στη δημιουργία κοινοτικού διαλόγου».³⁴⁶ Ο ρόλος των μουσικών λοιπόν αποσκοπεί στην δημιουργία διαλόγου και μετάδοσης μηνυμάτων και ταυτόχρονα δέχονται κι οι ίδιοι, επηρεάζοντας την καλλιτεχνική συμπεριφορά, αλλά και λειτουργούν ελεύθερα με τα εκφραστικά μέσα που διαθέτουν.³⁴⁷ Για την ύπαρξη ωστόσο διαλόγου μεταξύ των μουσικών και του κοινού, απαιτείτε ένα πλαίσιο εφαρμογής κι ένα γεγονός μυθικό ή ρεαλιστικό, που θα αποτελέσει το αντικείμενο και την αφορμή της συζητήσεως. «Δε γίνεται πανηγύρι χωρίς να παιχτεί το Γκιουρέσ(ι). Καλός μάστορας είναι αυτός που κάνει αυτούς που ακούνε να ανατριχιάζουν. Ξέρεις πόσα άτομα κλαίνε στην κερκίδα;»³⁴⁸ επιτυγχάνοντας οι μουσικοί, μέσα από το παίξιμο και τις δεξιότητες τους, να αποδώσουν μηνύματα και να περιγράψουν καταστάσεις, προκαλώντας τη διέγερση των συναισθημάτων του ακροατηρίου.

Μια πρακτική που ελκύει το ενδιαφέρον του κοινού είναι οι γύρες, που πραγματοποιούνται από τους μουσικούς κατά την διάρκεια των αγώνων, περιμετρικά της παλαίστρας μέσα από τον περιφραγμένο αγωνιστικό χώρο,³⁴⁹ έρχοντας έτσι σε άμεση επικοινωνία με τους ακροατές, τους εμπνέουν και ενθαρρύνουν την συμμετοχή τους στους αγώνες. «Ο κόσμος ενθαρρύνεται που μας βλέπει να γυρνάμε γύρω γύρω, ενθουσιάζεται [...] Το κάνουμε για τον κόσμο, για να ευχαριστήσουμε τον κόσμο απ' έξω, γιατί όταν σηκωνόμαστε και κάνουμε δύο γύρες, ο κόσμος όλος ξεσηκώνεται»³⁵⁰ λέει ο μουσικός Βαγγέλης Γκόρας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση συνηθίζεται να παίζεται το θέμα του γκιουρέσ με τον γρήγορο ρυθμό, για «Να ζωνρέψει ο κόσμος, να φωνάζει από πάνω αίντε ρε παλέψτε, αντε ρίζ' τον κάτω!»³⁵¹ παραδειγματίζει ο μουσικός Χρήστος Μαλαμούδης. Στοιχείο που προκαλεί ενεργητικότητα, ζωντάνια και θετικά συναισθήματα, τόσο στο κοινό, στους διοργανωτές όσο και στους παλαιστές.³⁵² Παρόμοια τακτική εμπύχωσης, κυρίως των αθλητών, επιτυγχάνεται με το πλησίασμα σε κοντινή απόσταση των μουσικών στο

³⁴⁶Βλ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ Ειρήνη Β., Ο αυτοσχεδιασμός στην ελληνική δημοτική μουσική: το παράδειγμα της Κρήτης, [χ.ό.], Αθήνα 2006, σελ: 50.

³⁴⁷ό.π.: 36.

³⁴⁸Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 123.

³⁴⁹Βλ. Φωτογραφικά τεκμήρια, σελ: 142, εικόνα: 36, 37, 38, 39.

³⁵⁰Προσωπική συνέντευξη: Γκόρας Βαγγέλης.

³⁵¹Προσωπική συνέντευξη: Μαλαμούδης Χρήστος.

³⁵²Βλ. ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Βασίλειος, Εξάσημος ρυθμός: φυσικότητα, καθολικότητα και διαχρονία, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 152.

ρόλων τους στην ζυγιά, δημιουργεί μια μελωδική και ρυθμική αρμονία. Οι συγκοπές που δημιουργούνται από τις παραλλαγές των χτυπημάτων στον ρυθμό, δίνοντας ένταση και λίκνισμα, αντικατοπτρίζονται στις αργές αρμονικές, με ένταση και δυναμισμό σωματικές κινήσεις των αθλητών, που υποτάσσονται στα μουσικά μέτρα.

*«Όταν μπαίνω και παλεύω μέσα σι' παλαιίστρα, όταν είναι ο ζουρνάς και νταούλια που βαράνε, δηλαδή νιώθω άλλος άνθρωπος [...] όταν λέμε άλλος άνθρωπος, παίρνω παραπάν' δύναμη»*³⁵⁹ εκμυστηρεύεται ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος, προσδίδοντας την σημασία των νταουλιών στην έκβαση των αγώνων. Τόσο η ένταση όσο και ο τρόπος κρούσης προκαλούν έξαρση και διέγερση των συναισθημάτων, ενισχύοντας την ενεργητικότητα και τον δυναμισμό των παλαιστών, παρασύροντας ακόμη και το κοινό που τους παρακολουθεί. «Τα χτυπήματα των κρουστών σε άλλη στιγμή από την αναμενόμενη, προκαλεί στιγμιαία απώλεια της ρυθμικής ισορροπίας και επιδρά στην καρδιά δημιουργώντας την εντύπωση συγκοπής [...] Οι οξείς και αδιάκοποι ήχοι διαπερνούν το μυαλό, ενώ τα βαριά ακανόνιστα χτυπήματα του μεγάλου νταουλιού γίνονται αισθητά στο στομάχι. Ο συνδυασμός ήχων τόσο εφισταμένων προκαλεί διεύρυνση των αισθήσεων. Γι' αυτό η ζυγιά ζουρνάς-νταούλι είναι η ιδανική ορχήστρα για τον χορευτή δημοτικού χορού»³⁶⁰ γράφει ο Άλκης Ράφτης. Η παραπάνω περιγραφή ωστόσο, ταυτίζεται άμεσα με το άκουσμα του σκοπού της παλαιίστρας. Μαρτυρίες περιγράφουν την συναισθηματική έκρηξη των αθλητών, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του χορού. «Είναι κάτι σαν τον χορό, υπάρχει ένας εκστασιασμός με την μουσική, η μουσική διεγείρει»³⁶¹ λέει ο παλαιστής - εκπαιδευτής Νεραντζής Μητρόπουλος. Οι παλαιστές εμψυχώνονται και δυναμώνουν, αντιμετωπίζοντας την κόπωση, τους πόνους και τους αντίπαλους. «Νιώθω άλλος άνθρωπος μετά δηλαδή δεν καταλαβαίν', και να με κτυπήσει ο άλλος και να με κάνει ζημιά εκείνη τη στιγμή δεν το νιώθω»³⁶² συμπληρώνει στα λεγόμενά του ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος. Η επαναληπτικότητα του ρυθμού και η κυριαρχία του ήχου ανάπτυξης της μελωδίας, η ηχητική ένταση και η συμμετοχή του κοινού, είναι στοιχεία που δημιουργούν μια μεθυστική ατμόσφαιρα και προκαλεί έξαρση στους συμμετέχοντες. Τόσο οι παλαιστές όσο και οι παρακολουθούντες, με προσηλωμένη συμμετοχή, νιώθουν την επίδραση και την διέγερση των συναισθημάτων τους. «Μας

³⁵⁹ Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας.

³⁶⁰ Βλ. ΡΑΦΤΗΣ Άλκης, *Χορός, πολιτισμός και κοινωνία*, Θέατρο «Δόρα Στράτου», Αθήνα 1992, σελ: 36.

³⁶¹ Προσωπική συνέντευξη: Μητρόπουλος Νεραντζής.

³⁶² Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας.

διεγείρει αυτό εδώ το! αυτή η μουσική. Εμένα δηλαδή που το 'ζησα πάνω από είκοσι χρόνια. Σε διεγείρει, σε φτιάχνει να μπει μέσα να παλέψεις»³⁶³ εκμυστηρεύεται ο παλαιστής - εκπαιδευτής Γεώργιος Δερμιτζάκης. Η πολύωρη, ενεργή ακρόαση, παρακολούθηση και συμμετοχή στους αγώνες επιφέρει τον εκστασιασμό, όπου ανυψώνει το πνεύμα του ανθρώπου και το σώμα μένει ανέπαφο από το υλικό περιβάλλον. Ο παλαιστής Ασίχ Ραμαζάν με την φράση «*relax*»³⁶⁴ τονίζει την «χαλάρωση» που προδιαθέτει και επιφέρει η μέθεξη του ανθρώπινου οργανισμού.

Στο έθιμο της παραδοσιακής πάλης, ως διαβατήρια τελετουργία, τα άτομα ενσωματώνονται στην κοινωνία, ενώ ταυτόχρονα ταυτίζονται με τον «κοινωνικό οργανισμό», αλλά και με τον κόσμο των πνευμάτων, καθώς τέτοιου είδους ιεροτελεστίες αποτελούν ένα είδος μυστικής εμπειρίας.³⁶⁵ Η είσοδος του εκάστοτε παλαιστή στο αλώνι υποδηλώνει τον χωρισμό από τον «παλαιό εαυτό» του, την μετακίνηση από την θέση του, στην κοινωνική δομή που κατέχει, σε μια άλλη. «*Εκείνη την ώρα δεν ακούς τίποτα, άστο! εκείνη την ώρα όταν μπαίνεις, κλείνουν όλα*»³⁶⁶ μαρτυρεί ο παλαιστής Δημήτριος Σωτίδης. Εισέρχεται στον αγωνιστικό χώρο, εκτελεί τους ανάλογους ασπασμούς και περνά στην επόμενη φάση της οριακότητας. Η διάρκεια της αναμέτρησης είναι το οριακό σημείο, όπου ο αθλητής, με την επιρροή της μουσικής και την συμμετοχή του κόσμου, βιώνει έντονα και αντιθετικά συναισθήματα, τοποθετείτε εκτός των κοινωνικών ορίων κι «αυτό εμβάλλει το άτομο σε κίνδυνο, γιατί μπορεί να οδηγηθεί στην ανομία και την ανεστιότητα. Αλλά και η κοινωνία, από την πλευρά της, διατρέχει τον κίνδυνο να αναγκάσει το άτομο να αρνηθεί την επανενσωμάτωσή του σε αυτήν και να απορρίψει τις κοινωνικές αξίες και ιεραρχικές δομές [...] Ωστόσο, η δύσκολη και επικίνδυνη αυτή συνθήκη είναι αναγκαία για να «απαλλαγεί» το άτομο από την προηγούμενη κοινωνική του θέση και να προετοιμαστεί για την ανάδυση (αναγέννησή) του σε μια νέα κατηγορία κοινωνικού προσώπου».³⁶⁷ Με την λήξη του αγώνα, την τελευταία φάση της επανενσωμάτωσης, ο παλαιστής επιστρέφει στην θέση του ως νέο πρόσωπο, σε νέα κοινωνική, προσωπική και αθλητική κατάσταση. Η έκβαση της αναμέτρησης παράλληλα επιφέρει την συναισθηματική

³⁶³ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

³⁶⁴ Προσωπική συνέντευξη: Ραμαζάν Ασίχ.

³⁶⁵ Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 227.

³⁶⁶ Προσωπική συνέντευξη: Σωτίδης Δημήτριος.

³⁶⁷ Βλ. ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007, σελ: 227.

κάθαρση, έπειτα από την έντονη εκστατική εμπειρία. Το αποτέλεσμα αυτού του βιώματος συντελεί άμεσα στην ψυχική θεραπεία του ατόμου.³⁶⁸ «*Δηλαδή μπορεί να έχω σήμερα άγχος και αύριο να έχω πάλ'.* Εκείνο το άγχος που έχω σήμερα θα το βγάλω αύριο στον αντίπαλο. Θα το βγάλω, δηλαδή θα σκέφτομαι και το άγχος που είχα χτες, θα τα δώσω όλα εκεί. Μπορεί τον άλλον μετά να τον ρίζω εύκολα αυτό είναι [...] Θα παλέψω δηλαδή με όλη μ' τη δύναμη [...] Ηρεμείς δηλαδή, καθαρίζει το μυαλό μετά [...] Δεν έχω μετά εκείνο το άγχος [...] Επειδή κερδίζω και χαίρομαι παραπάν'»³⁶⁹ εξηγεί ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος. Η λύτρωση επομένως από την όλη ιεροτελεστία, επέρχεται με το τελικό αποτέλεσμα που θα αναδειξει τον νικητή, ένας διεκδικούμενος και αμφίσημος τίτλος έως τότε, για τους παλαιστές και τους παρακολουθούντες. Ωστόσο η θέση του ηττημένου δεν αναιρεί το αίσθημα της κάθαρσης, καθώς πέραν από την διεκδίκηση του επάθλου και την δόξα, οι αγώνες αποτελούν προσωπική ενασχόληση και λατρεία, όπου οι ενδιαφερόμενοι συμμετέχουν συνειδητά και ρισκάρουν για το αποτέλεσμα. «*Ο παλαιστής, ο αθλητής τα δίνει όλα, όλα για όλα [...] Παλεύουν στα ίσα [...] Δε παλεύουμε ψεύτικα, ότι μπορούμε κάνουμε. Μπορεί να είναι καλός αυτός να με ρίξει εμένα, μπορεί να τον ρίζω εγώ αυτόν, δεν υπάρχει πρόβλημα (σ') αυτό*»³⁷⁰ διευκρινίζει ο παλαιστής Ηλίας Παπαδόπουλος. Είναι μια κοινωνική διαδικασία αλλά όχι υποχρεωτική, όπου αναδεικνύει την ρώμη και τον αντρισμό, για τον λόγο αυτό αλλά και της σκληρότητας του αθλήματος, συμμετέχουν άτομα που έχουν κυρίως σωματική, αλλά και ψυχική, πνευματική δύναμη και υπεροχή, με κύριο παράγοντα ωστόσο την προσωπική επιθυμία. «*Πρώτα πρώτα είναι η καυσούρα [...] Τα υπόλοιπα είναι στα δεύτερα 'ντάξει!, το έθιμο, η παράδοση, 'νταξει! είναι χρόνια άμα γουστάρεις*»³⁷¹ λέει ο παλαιστής Δημήτριος Σωτίδης. Οι άνθρωποι που εντρυφούν και βιώνουν εμπειρίες του εθίμου, αισθάνονται τον ισχυρό δεσμό, που ενώνει την όλη διοργάνωση με τον ψυχισμό τους. «*Λαχταράω αλλά δεν μπορώ να πάω ρε παιδί μ'! έχω την κυρά. Θέλω να πηγαίνω να βλέπω*»³⁷² αναφέρει ο παλαιστής Σταύρος Τσακιρίδης. Η σχέση τους με τον κόσμο, που έχουν ζήσει κοινές εμπειρίες, ενδυναμώνει τα συναισθήματα. «*Το νοσταλγώ, γυρίζω πίσω. Ναι όταν πάω στους χώρους που γίνονται οι εκδηλώσεις αυτές, έτσι βλέπω τους ανθρώπους τους παλιούς, που είχαν συμμετοχή στις*

³⁶⁸Βλ. MASLOW Abraham H., *Θρησκείες, αξίες και εκστατικές εμπειρίες*, Δίοδος, Αθήνα 1994, σελ: 93,128-129.

³⁶⁹Προσωπική συνέντευξη: Παπαδόπουλος Ηλίας.

³⁷⁰ό.π.

³⁷¹Προσωπική συνέντευξη: Σωτίδης Δημήτριος.

³⁷²Προσωπική συνέντευξη Τσακιρίδης Σταύρος.

εκδηλώσεις και τέτοια. Όλο αυτό με συγκινεί, δηλαδή έτσι μ' αρέσει»³⁷³ εκμυστηρεύεται ο παλαιστής - εκπαιδευτής Γεώργιος Δερμιτζάκης.

Η ύπαρξη της μουσικής, δίνει ρυθμό στους αθλητές και στους πολύωρους αγώνες. «Δίνει ένα τέμπο στον αγώνα [...] επειδή οι αγώνες αυτοί ήταν, δεν είχανε όριο χρόνου, χρονικό όριο. Ο αθλητής έπαιρνε ένα τέμπο από το νταούλι κι από το ζουρνά και κρατούσε τον αγώνα δηλαδή σε ένα, με ένα τέμπο, ένα επίπεδο [...] Δίνει ένα τέμπο στον οργανισμό, νομίζω αυτό εδώ! όταν σταματάει το νταούλι δηλαδή σαν να σταματάει κι ο ρυθμός του αθλητή»³⁷⁴ λέει ο παλαιστής - εκπαιδευτής Αθανάσιος Κύδρος. Τέτοιου είδους μουσικές, που υιοθετούν τελεστικούς ρόλους, χρησιμοποιούν τεχνάσματα για την επιτυχή επίτευξη του στόχου τους, όπως η αυξομείωση της έντασης και της ταχύτητας στην μελωδία και κυρίως στον ρυθμό, ως ένας τρόπος εμπνέωσης, επηρεάζοντας την έκβαση των αγώνων. «Ο Γιώργος παρά λίγο να πέσει, μα γλίστρησε κι ελευθερώθηκε. Οι ζουρνάδες τώρα τσιροκοπούν [...] Ο κόσμος φωνάζει όρθιος στις κερκίδες. Ξαναπιάνονται. Και, εκεί που δεν το περίμεναν, βλέπουν ένα Γιώργο θηρίο. Αρπάζει το Χασάν, τον σηκώνει και τρέχοντας τον πετάει έξω από το στίβο, σχεδόν κάτω από τη νότια πλευρά, «σ' ακάτ». Το νταούλι μόνο που δεν έσπασε. Ο κόσμος ωρύεται και χειροκροτεί σαν τρελός»³⁷⁵ περιγράφει στο κείμενό του ο Γεώργιος Κυρμελής. Η μουσική λειτουργεί παράλληλα σαν μετάφραση και περιγραφή, των παλαιστικών φάσεων και της έντασης των αναμετρήσεων. «Στο τέλος η πάλη δυναμώνει, όταν πιάνονται κι να πέσουν [...] Κι όσο τελειώνει πάει πιο γρήγορος ο ρυθμός [...] Αυτό είναι γκιουρές, συνέχεια κι ανάλογα ότι, μόλις πάει κάποιο ζευγάρι να ριχτεί, δυναμώνουν [...] μετά συνεχίζουν πάλι»³⁷⁶ λέει ο επίτροπος Γεώργιος Σαμαράς. Οι σκοποί των αθλημάτων της πανηγύρεως, το γκιουρές χαβασί και το κουσί χαβασί «είναι σκοποί με ρυθμούς που εντείνονται στον τερματισμό ή στις ενδιαφέρουσες στιγμές των αγώνων»³⁷⁷ και λειτουργούν ως εμπνευστικά μέσα των συμμετεχόντων. «Μας τονώνει αυτή η μουσική, δεν ξέρω! λόγω ότι το ζήσαμε από μικροί, δεν μπορώ να το καταλάβω [...] Δεν' το άλογο μόλις άκουγε το νταούλι και το ζουρνά ξέρω 'γω!

³⁷³ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

³⁷⁴ Προσωπική συνέντευξη: Κύδρος Αθανάσιος.

³⁷⁵ Βλ. ΚΥΡΜΕΛΗΣ Γεώργιος Κ., *Η ιστορία των Κερδυλλίων*, Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης, Επικοινωνιακόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα «Ο Άγιος Νικήτας ο νέος», Σέρρες 2007, σελ: 246.

³⁷⁶ Προσωπική συνέντευξη: Σαμαράς Γεώργιος.

³⁷⁷ Βλ. ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού Συμβουλίου Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ: 210.

σηκώνονταν στα δύο τα πόδια να τρέξει»³⁷⁸ αναφέρει ο παλαιστής - εκπαιδευτής Γεώργιος Δερμιτζάκης και συμπληρώνουν τα λεγόμενα των ανώνυμων επιτρόπων:

«Εγώ είμαι εξήντα εννιά χρονών, από δω απ' τη Νιγρίτα είμαι, δω μέσα μεγάλωσα όταν... υπήρξα κι αθλητής με τα ποδήλατα που τρέχαμε, όταν ζυγώναμε κοντά [...] Κι άκουγα το νταούλι και το ζουρνά, έπαιρνα δύναμη, πετούσα.

- ως και τα άλογα άμα θα δουν που τρέχουν, μόλις ζυγώσουν τα νταούλια, τα βλέπεις... και το άλογο είναι μαθημένο.

- ναι και τ' άλογα ακόμη, ντοπάρεται ντοπάρεται, μια δόση ντόπασε λεμ' η μουσική...

Εμείς που την έχουμε ζήση από μικρά παιδιά τη μουσική, αυτή τη μουσική, ξέρουμε κάθε σκοπό για ποιό πράγμα δηλαδή. Όταν στην πάλ' παράδειγμα έτσι, γίνεται μια φάση οοουυυ!! εκεί κι ο ζουρνατζής κι ο νταουλτζής βαράνε, ντοπάρουν.

*Αυτή τη χάρη έχει η παράδοση που λέμε».*³⁷⁹

³⁷⁸ Προσωπική συνέντευξη: Δερμιτζάκης Γεώργιος.

³⁷⁹ Προσωπική συνέντευξη: συντελεστές της επιτροπής πανηγύρεως του Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας, Σερρών.

Ο σκοπός της πάλης, γκιουρές χαβασί

Ο μελετώμενος σκοπός συνοπτικά, έχει τελετουργικό χαρακτήρα, που συνοδεύει το έθιμο της παραδοσιακής πάλης των πανηγύρεων. Οι μουσικοί παίζουν ασταμάτητα κατά την διάρκεια των αγώνων, με σκοπό να εμψυχώνουν τους παλαιστές, οι οποίοι ακούγοντας τους ζουρνάδες, με την συνοδεία των επιβλητικών χτυπημάτων των νταουλιών, παίρνουν δύναμη κι ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις των αναμετρήσεων. Η μουσική ανάλογα με τις αθλητικές στιγμές αλλάζει μορφή, σαν να τις περιγράφει και να τις μεταφράζει ηχητικά. Οι λόγοι αυτοί χρίζουν απαραίτητη την ύπαρξή της, η οποία έχει κοινωνική και ανθρωπιστική λειτουργικότητα. Ο συνοδευτικός σκοπός του εθίμου, *γκιουρές χαβασί*, έχει συνδεθεί με διάφορες εκδοχές της ιστορίας πένθους αδερφών παλαιστών, ως μοιρολόι της μητέρας τους. Επίσης, προσδίδει εθνική σημασία και συνδέεται με την ιστορική, την εθνική και θρησκευτική ταυτότητα του κοινωνικού συνόλου και λειτουργεί ως μέσο επαναπροσδιορισμού, ανανέωσης, αλλά και σύνδεσης των ανομοιοτήτων.

Τα μουσικά της χαρακτηριστικά συμβάλουν στην ανάδειξη των παραπάνω στοιχείων, μέρος των οποίων θα αναφερθούν παρακάτω. Η πραγματοποίηση της εκδήλωσης αποτελείται από δύο φάσης, την προετοιμασία και την εφαρμογή, όπου στην πρώτη περίπτωση το σύνολο των μουσικών θεμάτων που χρησιμοποιούνται, ονομάζεται *ιντίλια* και στην δεύτερη *γκιουρές*. Για κάθε περίπτωση έχουν καθιερωθεί διαφορετικά μουσικά θέματα, τα οποία όμως είναι συγκεκριμένα και τελούνται μόνο κατά τις ημέρες της πανηγύρεως.³⁸⁰ Το *γκιουρές χαβασί* που κυκλοφορεί στη δισκογραφία, είναι το κυρίως θέμα του σκοπού της πάλης, ωστόσο υπάρχουν επιπλέον μουσικές φράσεις που εμπλουτίζουν και ενισχύουν την επιτέλεση. Οι μελωδίες αυτές είναι αργού ρυθμού και εκτελούνται καθ' όλη την διάρκεια των αγώνων, όταν όμως κάποιο ζευγάρι αθλητών κεντρίσει το ενδιαφέρον και υπάρξει έντονη δραστηριότητα, οι μουσικοί αυξάνουν την ταχύτητά του. Ένα από τα επιμέρους θέματα, το οποίο έχει γρηγορότερη ρυθμική εξέλιξη, χρησιμοποιείται συνήθως όταν η αγωνία κορυφώνεται, οι αγώνες φθάνουν προς το τέλος και ως επί το πλείστον όταν οι μουσικοί τελούν τις γύρες μέσα στην παλαίστρα ή πλησιάζουν κοντά στους αθλητές. Η καθεαυτού μελωδία,

³⁸⁰Βλ. ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014, σελ: 79.

Το παρακάτω απόσπασμα των σημειώσεων του Γεώργιου Κυρμελή, προσδιορίζει μέρος του αργού σκοπού της παλαιίστρας.³⁸³ Ο τρόπος ανάπτυξης της μελωδίας βάση της βυζαντινής θεωρίας είναι ο Α ήχος, με βάση την πρώτη βαθμίδα Πα, δεσπόζοντες φθόγγους και καταλήξεις Πα, Δι. Οι μουσικοί εμπλουτίζουν και στολίζουν το παίξιμό τους, στις νότες όπου έχουν μεγάλη χρονική αξία, όπως παραδειγματικά παραπέμπει, στην τέταρτη βαθμίδα του ήχου.

49
Ζηχικά: ηρώτητα (κωτό πὸ ζύσελ) γὰ μελωδία πὸ ἀνάκη αὐτοῦ α'. ἤχο.

εἰς μακρότης ἀποχίθου

*Ἡ ἀνάκη αὐτοῦ νομακτιῶ γρήγορ ἀπὸ β' τετραχόρδο ἔσ' αὐτὸ γρήγορο
 ρυθμῶ, ὅταν σὶ πλάγιασὶ «γρηγορῶν», ...*

Ἡ παρατήρησή του, πὸς ἡ συνέχεια του σκοποῦ ἐξελίσσετε στο ψηλὸ τετράχορδο, σε γρήγορο ρυθμῶ, εἰσάγει τὴν μελέτη του γρηγορότερου θέματος του

³⁸³ Αφιέρωμα του Κυρμελή Γεώργιου.

γκιουρές χαβασί, που εκτελείτε ως επί το πλείστον κατά τις γύρες των μουσικών στην παλαίστρα κι όταν πλησιάζουν κοντά στο ζευγάρι παλαιστών με ιδιαίτερη δραστικότητα και σε έντονες και τελικές φάσεις των αγώνων. Η ρυθμική δομή της μελωδίας προσδίδει δυναμισμό, ζωηράδα, εγρήγορσης και σε συνδυασμό με τους γρήγορους και επιβλητικούς χτύπους των νταουλιών, διεγείρονται τα συναισθήματα, προκαλώντας εκστασιασμό, εκπληρώνοντας τους λόγους χρήσης της μουσικής, εμπύχωσης και ενθάρρυνσης και των τελεστικών πράξεων των οργανοπαικτών.

Γκιουρές Χαβασί
(γρήγορο θέμα)

Το πρώτο μέτρο είναι το χαρακτηριστικό άκουσμα εισαγωγής του γρήγορου θέματος του γκιουρές. Με βάση του ήχου την πρώτη βαθμίδα Λα, η μελωδία κατευθύνεται προς την τέταρτη Ρε, με ατελή στάση. Αναπηδά πάλι στην πρώτη με εντελή και φθάνει ως τον προσαγωγέα αυτής σε απόσταση τόνου, έλκοντας κατά την κατάβαση η βαθμίδα Λα, τη Σι. Με δεσπίζοντα φθόγγο την τέταρτη βαθμίδα, η μελωδία αναπηδά από την υποτονική, δίνοντας έμφαση στις κορυφές του σχετικού πεντάχορδου, μεταβάλλοντας το τετράχορδο Ουσάκ, από την βάση έως την τέταρτη, σε πεντάχορδο Ραστ, μια θέση κάτω από την πρώτη. Με κοινή κορυφή και τονικό κέντρο τη Ρε, η μελωδία κινείται γύρω από αυτήν και καταλήγει με εντελή κατάληξη στην τρίτη βαθμίδα του τετράχορδου Ουσάκ, Ντο, στοιχείο που διαφέρει τον ομώνυμο δρόμο από αυτόν του αποσπάσματος, ο οποίος μετά το πρώτο διατονικό τετράχορδο χρησιμοποιεί

χρωματικό γένος. Η μελωδία μετά την επανάληψη του αναλυμένου μέρους, αναπτύσσεται στην ψηλή περιοχή και γύρω από την οκτάβα. Με υπερβατή ανάβαση τριών φωνών, από την Ντο στην Φα, κινείτε διατονικά γύρω από την οκτάβα και την ξεπερνά, δίνοντας χρώμα *Ουσάκ*. Στο κατέβασμα ωστόσο έως την τρίτη, τονίζετε το πεντάχορδο *Νικρίζ*, που προκύπτει ανοδικά από τη Ντο έως τη Σολ. Με ατελή κατάληξη στην πρώτη του *Νικρίζ*, αναπηδά στην τρίτη αυτού, επαναφέροντας με αυτόν τον τρόπο το διατονικό χρώμα, που τονίζεται από την ύπαρξη της δεύτερης βαθμίδας Σι του μακάμ. Με εντελή στάση στην τρίτη, αναπηδώντας στην τέταρτη του *Νικρίζ*, επαναλαμβάνεται η διατονική φράση στην ψηλή περιοχή και η χρωματική στην κατιούσα. Η καθοδική πορεία συνεχίζεται με ατελή κατάληξη στην τρίτη Ντο και με τελική στην πρώτη βαθμίδα ΛΑ, του μακάμ *Καρτσιγιάρ*,³⁸⁴ με τονική έκταση:

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά που αναδύθηκαν από την προσδιοριστική καταγραφή του σκοπού, στον τρόπο του μικτού μακάμ *Καρτσιγιάρ*, με χρωματικό και διατονικό γένος, η έκταση της μελωδίας, από τον προσαγωγέα έως πάνω από την οκτάβα και οι χρονικές της αξίες, επιβεβαιώνουν την χρησιμότητα του θέματος, στις απαιτούμενες περιστάσεις και ότι η μουσική ως μορφή έκφρασης, έχει χρέος να τις συνοδεύει και να τις εξυπηρετεί. Συνδεδεμένος κρίκος των δύο παραπάνω αποσπασμάτων του σκοπού της παλαιίστρας, αποτελεί ο τρόπος *Ουσάκ*. Η μελωδική κίνηση στο χαμηλό τετράχορδο, μεταφέρει την υποτονική συναισθηματική κατάσταση, του αποχωρισμού, της ένταξης και της προσαρμογής στο έθιμο, το οποίο είναι συνδεδεμένο με την ιστορία πένθους αλλά και με τον πόνο, που προσκαλείτε από το άθλημα. Η ατμόσφαιρα εντείνεται και η ταχύτητα του *γκιουρές χαβασί* αυξάνεται. Στο στάδιο της οριακότητας εμφανίζονται αντιθέσεις και εναλλαγές των ατομικών και συλλογικών θέσεων, ρόλων

³⁸⁴Βλ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Ευγένιος - ΒΑΝΤΑΡΑΚΗΣ Βασίλης, Το αστικό λαϊκό τραγούδι στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: συμρναίικα και πειραιώτικα ρεμπέτικα 1922-1940, ΤΕΙ Ηπείρου Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, Αθήνα 2006, σελ: 43.

και αξιών, διατονικού και χρωματικού γένους, στην χαμηλή και στην ψηλή περιοχή αντίστοιχα, παράλληλα με την αυξομείωση της ταχύτητας και της οξύτητας, σε ρυθμική και τονική εκφραστικότητα με την χρήση του δευτερόπρωτου ήχου - μακάμ *Καρτσιγιάρ*. Το γρηγορότερο απόσπασμα, τερματισμού και επανένταξης, ενισχύει την ενσωμάτωση, τη λύτρωση και την κάθαρση, από την έντονη πνευματική μετάσταση. Ο έντονος και γρήγορος ρυθμός, η ανάπτυξη της ταχύτητας, της οξύτητας και της ζωνρότητας, εκφράζουν την μουσική και την αθλητική παλαιστρική ατμόσφαιρα, ορίζοντας την λήξη του πανηγυριού, με τον χορό, συρτό του πρωτοπαλαιστή και τον σκοπό *Μακεδονία Ξακουστή*, στοιχεία ένδειξης της μουσικής και κοινωνικής αλληλεξαρτήσεως των ανθρώπινων ταυτοτήτων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όλα τα παραπάνω ευρήματα ως τεκμηριωμένες απαντήσεις, στηρίζουν την υπόθεση εργασίας, γύρω από το έθιμο της παραδοσιακής πάλης των πανηγύρεων της Βορείου Ελλάδος, του Νομού Σερρών και των περιχώρων του Σοχού Θεσσαλονίκης, μια αθλητική πανηγυρική δραστηριότητα, όπου η μουσική συμβάλει άμεσα στην επίτευξή της. Ο ρόλος της διττός, υποδεέστερος αλλά παράλληλα πρωταγωνιστικός, όπου η απουσία της φαντάζει ακατόρθωτο εγχείρημα. Η πανηγυρική συνθήκη προσδίδεται από την χρησιμότητά της κατά την προετοιμασία, αλλά και την εφαρμογή των εορταστικών προγραμμάτων. Η παραδοσιακή πάλη αποτελεί μέρος των εκδηλώσεων, με την μεγαλύτερη κοινωνική και οικονομική βαρύτητα, που αναλαμβάνουν οι επιτροπές πανηγύρεων. Ένα ερασιτεχνικό άθλημα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το ξεχωρίζουν η ελευθερία χρόνου, η διττή ενδυμασία, οι παλαιστικές τεχνικές και οι κανόνες, που διαμορφώνονται ανάλογα με κάθε τόπο, με μη επαγγελματίες κριτές, κατηγορίες και τα ανάλογα έπαθλά τους, την *πάρσα* των αθλητών που τα ενισχύει, με την ύπαρξη του εμπορίου στον χώρο της παλαίστρας και την ένθερμη συμμετοχή των θεατών. Αλλά και με ιδιαίτερη λειτουργικότητα, καθώς προσαρμόζεται και συμβάλει ανάλογα στις ιστορικοπολιτικές συνθήκες, της κάθε εποχής, με προπαγανδιστικό χαρακτήρα και μεταφοράς μηνυμάτων κατά τις εμπόλεμες περιόδους, με βασικούς φορείς τις προσωπικότητες των παλαιστών, οι οποίοι συμβάλουν άμεσα και στην εξέλιξη του αθλήματος, η οποία επηρεάζεται κι από τους αθλητικούς συλλόγους, με πρωταρχικές αλλαγές στην ενδυμασία, στην εκπαίδευση, στην τεχνική και έπειτα στα κοινωνικά φύλα. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας του εθίμου είναι ο δεσμός του με την εκκλησία, προς τιμή του προστάτη Αγίου της εκάστοτε κοινότητας, όπου προσδίδει λατρευτική χάρη, αντικρούοντας την πολεμικότητα του αθλήματος, μέσα από το οποίο οι συμμετέχοντες προβάλλουν την ρώμη και τον αντρισμό τους.

Κάθε διοργάνωση λαϊκών αγώνων πάλης, διαμορφώνει ένα κομβικό σημείο διάδρασης, που ως ένα πολυσύνθετο και πολυδιάστατο δίκτυο, προσφέρει πολλαπλούς παράγοντες προς διερεύνηση. Στην συγκεκριμένη εργασία εκτιμήθηκαν, όσα στοιχεία αναδύθηκαν μέσα από την υποκειμενική μελέτη και προσέγγιση του φαινομένου, τονίζοντας το ζήτημα των ανθρωπιστικών σχέσεων, ανεξαρτήτως διαφορετικοτήτων, που δημιουργείτε με αφορμή το μελετώμενο μουσικοαθλητικό γεγονός. Ένας δεσμός

που επιφέρει φυλετική, εθνική και θρησκευτική αδελφосύνη, κάτω από τα αθλητικά και μουσικά πολιτισμικά στοιχεία, που ενώνουν τους ανθρώπους. Τα αποτελέσματα των σχέσεών τους αναδύονται μέσα από τα ίδια τα χαρακτηριστικά, που ενεργούν και αλληλοεπιηρεάζονται μέσα στον γεωγραφικά περιορισμένο χώρο της παλαίστρας, η οποία λειτουργεί ως ένα κομβικό σημείο συνάντησης και επικοινωνίας διαφόρων προσωπικοτήτων, με κοινά ενδιαφέροντα, αποκτώντας κοινές βιωματικές εμπειρίες και ανανεώνοντας τις ατομικές και συλλογικές τους ταυτότητες.

Η διοργάνωση έχει πανηγυρικό χαρακτήρα, με ψυχαγωγικό σκοπό και επιτελείτε με τελετουργικά στοιχεία, φορτισμένα με αισθήματα λατρείας, αναδύοντας στοιχεία λατρευτικού περιεχομένου, συσχετιζόμενα με προγενέστερες παγανιστικές αντιλήψεις. Η αντιμετώπιση της ωστόσο, ως ένα απλό αθλητικό γεγονός, αλλοιώνει την ουσία της, που είναι άρρητα συνδεδεμένη με την μουσική. Η ιστορική της αξία φέρει σήμερα τα απομεινάρια των βιοποριστικών, θρησκευτικών και κοινωνικών απόψεων των πολιτισμών, που ζυμώθηκαν με τα χαρακτηριστικά των παλαιστικών αγώνων, αφιερώσεις σε θεούς, απεικονίσεις του φαινομένου της γονιμότητας και παράλληλα η σύνδεσή του με την γη, που αποτελούσε εκείνα τα χρόνια την κινητήρια δύναμη, είναι ορισμένα από τα ζητήματα, που προέκυψαν από την μελέτη των σύγχρονων δεδομένων. Βάση αυτών γίνεται εφικτή η δυνατότητα ανάλυσης και κατανόησης των προγονικών ανθρώπων, του τρόπου ζωής και των αναγκών τους, που από γενιά σε γενιά και μέσω της εξέλιξης, προέκυψαν οι σύγχρονες εκσυγχρονισμένες πολιτείες.

Επιπρόσθετο συμπερασματικό στοιχείο αποτελεί η προσέγγιση της παλαίστρας ως μέσω μουσικής έκφρασης. Οι άνθρωποι μέσα από τον σεβασμό, την αγάπη και τις τιμητικές αξίες που προσδίδονται στον χώρο, εκφράζουν τα συναισθήματά τους προς τους συνανθρώπους τους μέσω της μουσικής, αποκαλύπτοντας την ανάγκη της αίσθησης της ασφάλειας, δημιουργώντας ηρωικές φυσιογνωμίες. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η συναισθηματική κάθαρση, αλλά και η δημιουργία πολιτισμικών χαρακτηριστικών, που συνεπάγονται την ταυτοποίηση του εκάστοτε κοινοτικού συνόλου που τα δημιουργεί, αναδεικνύοντας έτσι κοινωνικές, θρησκευτικές, οικονομικές και πολιτισμικές αξίες κι αντιλήψεις.

Το άθλημα της πάλης επίσης, αποτελεί μέσω έκφρασης του ανθρώπινου οργανισμού, καθώς επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση και η ανάπτυξη του σώματος, του πνεύματος αλλά και της ψυχής. Η επιρροή και τα αποτελέσματά του, γίνονται φανερά

μέσα από την διαδικασία της αναμέτρησης, που σε εμβάθυνση αναλύεται βάση του προτύπου των «διαβατήριων τελετουργιών» του Van Gennep, που ανέλυσε ακόμη περισσότερο ο Victor Turner, τονίζοντας την φάση της οριακότητας. Η ταύτιση με το ανώτερο πνευματικό επίπεδο και η απάθεια του σώματος προς το φυσικό περιβάλλον, που βιώνουν τα άτομα μέσω της εκστατικής εμπειρίας και της λύτρωσης, μεταβάλλει την ολότητα του ανθρώπινου οργανισμού. Η διαδικασία των τριών επιπέδων, αποχωρισμού, οριακότητας και επανενσωμάτωσης, επιτυχαίνει το πέρασμα από μια ατομική και συλλογική θέση σε μια άλλη, επεκτείνοντας την ανάλυση σε αθλητικό και κοινωνικό επίπεδο παράλληλα. Μέσα από τους αγώνες οι άνθρωποι μεταπηδούν σε νέους ρόλους και κοινωνικές θέσεις, μεταβάλλοντας τις σχέσεις τους με το υπόλοιπο κοινοτικό σύνολο, οι αγώνες ωστόσο αποτελούν μέρος των πανηγύρεων, η ανάλυση των οποίων στηρίζεται στην ίδια θεώρηση.

Οι πανηγύρεις αποτελούν ζωντανούς οργανισμούς των κοινοτήτων, οι οποίες προσφέρουν την δυνατότητα του επαναπροσδιορισμού και της ανανέωσής τους. Η μελέτη λοιπόν των στοιχείων που την ανασυγκροτούν, επιφέρει την ανάλυση των σύγχρονων κοινωνιών. Με τον ίδιο τρόπο και η μελετώμενη δραστηριότητα που πλαισιώνει εορταστικά προγράμματα, αποτελεί μέσω ανάλυσης κοινοτικών στοιχείων και δομών. Η ανάλυση του εθίμου της παραδοσιακής πάλης, ως ένα οικονομικό, κοινωνικό και μουσικοπολιτισμικό δίκτυο, μέσα από την μελέτη των κομβικών σημείων, γίνεται δυνατή η κατανόηση των κλάδων και οι μεταξύ τους σχέση, σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο.

Συνοπτικά λοιπόν, όλων των παραπάνω συμπερασμάτων που αφορούν την ολότητα της παραδοσιακής πάλης, γίνεται αντιληπτό πως είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Οι παράγοντες που συντελούν στην δημιουργία του, το άθλημα, η πανηγυρη και η μουσική αποτελούν μεμονωμένες ενότητες, οι οποίες συμπλέκονται, αλληλοσυνδέονται, επηρεάζονται και επικαλύπτονται, δημιουργώντας κοινά σημεία δράσης. Ο μελετώμενος παράγοντας, η μουσική, λειτουργεί αρχικά ως μέσω πλαισίωσης της διαδικασίας, ο ρόλος της ωστόσο είναι ψυχολογικός, καθώς επιδιώκει την εμπύχωση και την ενθάρρυνση των ακροατών και κυρίως της ιδιότητας των αθλητών. Παράλληλα ωστόσο λειτουργεί ως αφηγητής και ηχητικός μεταφραστής των αθλητικών φάσεων, ωστόσο ο σκοπός της παλαιστρας, είναι άρρητα συνδεδεμένος με την πένθιμη ιστορία αδελφών παλαιστών, ως το μοιρολόι της μάνας, που εξέφρασαν με οργανική μορφή οι μουσικοί. Κατά μια άποψη υποστηρίζεται ότι, η ίδια η ιστορία

αποτελέσει την αιτία καθιέρωσης των αγώνων, αλλά και της μορφής και των χαρακτηριστικών της μουσικής, στοιχείο ωστόσο που καθιερώνει και παγιώνει την χρήση του *γκιουρέζ χαβασί*, ως τελετουργικό σκοπό αποκλειστικά και μόνο στο έθιμο της πάλης των πανηγύρεων. Σε σύγκριση με τα υπόλοιπα έθιμα του κύκλου της ζωής και του χρόνου, διαφέρει ως προς τον χώρο, τον χρόνο, την λειτουργία της, το κοινό, το ρεπερτόριο και την συνθήκη της «παραγγελιάς» στοιχεία που έχουν αντίκτυπο τόσο στο ίδιο το έθιμο όσο και στην μουσική που το συνοδεύει, επηρεάζοντας την μουσικολογική και την σημασιολογική της ερμηνεία, όπου μέσα από τους τρόπους των μελωδιών, τις τεχνικές παιξίματος, τον ρυθμό, την ένταση και την αυξομείωση της ταχύτητας, προσδίδεται ο χαρακτήρας του αθλήματος και η απήχησή του στις εκάστοτε κοινωνίες διεξαγωγής.

Προφανώς να υπάρχουν περαιτέρω ζητήματα, όπου η συγκεκριμένη εργασία δεν ήταν εφικτό να προσεγγίσει. Η μουσική αποτελεί ανεξάντλητος παράγοντας, γύρω από τον οποίον μπορούν να οργανωθούν ερευνητικά προγράμματα. Παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει η λεπτομερής ανάλυση των θεμάτων του σκοπού της παλαιίστρας ή της γύρας κατά την επιτέλεση ή ο εντοπισμός μουσικολογικών διαφορών μεταξύ των κοινοτικών διαμερισμάτων, σε συνδυασμό με την κινητικότητα των μουσικών. Επίσης, έναυσμα για μελλοντική έρευνα αποτέλεσαν οι μαρτυρίες των πληροφορητών, πως έως και το 1980, ο αριθμός των αγώνων πάλης των πανηγύρεων στην περιοχή, έφτανε έως και τα τριανταπέντε. Τα ευρήματα της αποδελτίωσης του μη δημοσιεύσιμου συλλεκτικού υλικού προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου, ανέδειξε πενήντα τρία χωριά, περίπου από το 1930 έως τα τέλη του 1950. Μια μελέτη με ιστοριογεωγραφική προσέγγιση, με απώτερο σκοπό την ανακάλυψη της χρονικής και αντίστοιχα γεωγραφικής ενσωμάτωσης του εθίμου. Μια υπόθεση είναι, τα χωριά που υπήρξαν κατά την περίοδο της τουρκικής κυριαρχίας, να διατήρησαν την ύπαρξη των αγώνων και τα νεότερα προσφυγικά να τους ενέταξαν ως συνέχεια των δραστηριοτήτων των κατοίκων στην νέα πατρίδα, όπως η κοινότητα του Χρυσού Σερρών. Αλλά και η διαπίστωση των λόγων, μη πραγματοποίησης αγώνων σε άλλα μέρη, καθώς παρατηρήθηκε η διοργάνωσή τους κυρίως στα χωριά που εκτίνονται γύρω από τον ποταμό Στρυμόνα και προς την περιοχή της Θεσσαλονίκης, παρότι τελούνταν και τελούνται ενδεχομένως ακόμη και σήμερα, στις συνοριακές περιοχές, της Δράμας και της Βουλγαρίας.

Κλείνοντας λοιπόν την συμπερασματική ενότητα, αξιολογείτε πως η προσέγγιση του θέματος είχε εθνομουσικολογικό χαρακτήρα. Μια μελέτη που συνδυάζει δύο πολιτισμικές εκφράσεις, την μουσική και τον αθλητισμό, με συνδετικό στοιχείο την πανήγυρη, που εμπεριέχει κοινοτικούς και κοινωνικούς παράγοντες, οι οποίοι διαμορφώνονται και διαμορφώνουν τις εκάστοτε εθμικές επιτέλεσης. Ζητήματα που αφορούν την πνευματική, σωματική και ψυχική οντότητα του ανθρώπου, που ενεργεί μέσα σε γεωγραφικά όρια, προσαρμόζοντας ανάλογα τον τρόπο ζωής του, για την κάλυψη των βιοποριστικών και κοινωνικών του αναγκών. Η παραδοσιακή πάλη μεταφορικά συμβολίζει τον αγώνα για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που παρουσιάζονται κατά την διάρκεια της επίγειας ζωής, αλλά και την μάχη του αποχωρισμού της ψυχής από το σώμα την ώρα του θανάτου και στις δύο αυτές περιπτώσεις μετά το πέρας των αναμετρήσεων, αλλάζουν οι συνθήκες της ζωής. Τέλος η μουσική τονίζει την σημασία της εκφραστικότητας, που αναπτύσσει ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες κατέχουν πρωταρχικό ρόλο στην διαβίωση και την συμβίωση των ατόμων, οι οποίες υπάρχουν ως εμψυχωτικό μέσω υποστήριξης την ώρα των αναμετρήσεων, όπως και η λειτουργικότητα της μουσικής στο έθιμο της παραδοσιακής πάλης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ERIKSEN Thomas Hylland, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα: μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα 2007.

HUNT Yvonne, *Μια φωλιά από χρυσάφι*, Κέντρο Μελέτης Παραδοσιακών Χορών «Κύκλος», [χ.χ.].

HUNT Yvonne, *Ο παραδοσιακός χορός στον ελληνικό πολιτισμό*, Πολιτιστικός Σύλλογος Σκοτούσσας Σερρών, Σκοτούσσα Σερρών 2005.

MASLOW Abraham H., *Θρησκείες, αξίες και εκστατικές εμπειρίες*, Δίοδος, Αθήνα 1994.

ROBSON Colin, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, Gutenberg, Αθήνα 2010.

ULRICH Michels, *Άτλας της Μουσικής: Τόμος I*, Φίλιππος Νάκας Μουσικός Οίκος, Αθήνα 1994.

ULRICH Michels, *Άτλας της Μουσικής: Τόμος II*, Φίλιππος Νάκας Μουσικός Οίκος, Αθήνα 1995.

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΗΣ Γεώργιος Κ. - ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρήστος Γ., *Η μουσική στις Σέρρες από τις αρχές του εικοστού αιώνα μέχρι σήμερα*, [χ.ό.], Σέρρες 1986.

ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φοίβος, *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991.

ΑΥΔΙΚΟΣ Ευάγγελος Γ., *Χορευτικά Ετερόκλητα*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2004.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Ευγένιος – ΒΑΝΤΑΡΑΚΗΣ Βασίλης, *Το αστικό λαϊκό τραγούδι στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: σμυρναϊκά και πειραιώτικα ρεμπέτικα 1922-1940*, ΤΕΙ Ηπείρου Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, Αθήνα 2006.

ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ., *Μικρά Λαογραφικά*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000.

ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ Μανώλης Γ. - ΔΗΜΑΚΗ Μάγδα Δ., Το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου στη Νιγρίτα: Η θρησκευτική συμπεριφορά ως προσδιοριστικός παράγοντας τοπικής ταυτότητας, *Β' επιστημονικό Συμπόσιο: Η Νιγρίτα – Η Βισαλτία δια μέσου της Ιστορίας: πρακτικά, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 2000.

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Θωμάς Βασ., *Αρχαιογνωσία-φιλοσοφία αγωνιστικής*, [χ.ό.], Αθήνα 1979.

ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Εισαγωγή στην ιστορία της φυσικής αγωγής στον ελληνικό κόσμο: στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1985.

ΓΙΑΤΣΗΣ Σωτήρης Γ., *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, τους βυζαντινούς και τους νεότερους χρόνους*, [χ.ό.], Θεσσαλονίκη 1998.

ΓΚΕΦΟΥ-ΜΑΔΙΑΝΟΥ Δήμητρα, *Πολιτισμός και εθνογραφία: από τον εθνογραφικό ρεαλισμό στην πολιτισμική κριτική*, *Ελληνικά γράμματα*, Αθήνα 2010.

ΓΚΙΖΕΛΗΣ Γρηγόρης, *Ηπειρώτικα θρησκευτικά πανηγύρια, Α' Συμπόσιον λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος – Μακεδονία – Θράκη: πρακτικά, Θεσσαλονίκη 18-20 Απριλίου 1974*, Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ: 21-33.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μιχάλης, *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, *Νεφέλη*, Αθήνα 1981.

ΔΑΜΙΑΝΟΥ Δέσποινα, *Εορταστικές πρακτικές των συντεχνιακών ομάδων του Βορειοελλαδικού χώρου μέσα από τις πηγές, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελλήνιου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 215-225.

ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ Ειρήνη Β., *Ο αυτοσχεδιασμός στην ελληνική δημοτική μουσική: το παράδειγμα της Κρήτης*, [χ.ό.], Αθήνα 2006.

ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ Κώστας, *Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη*, *Ρήσος*, Αθήνα 1991.

ΚΑΒΟΥΡΑΣ Παύλος, *Η βιογραφία ενός οργανοπαίκτη: εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία, Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική*

προσέγγιση: Έβρος, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 341-450.

ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ Σταύρος, *Ελληνικά μουσικά όργανα: αρχαία, βυζαντινά, μεταβυζαντινά, σύγχρονα: μουσικολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη*, Δίφρος, Αθήνα 1970.

ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Α., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία της*, Σάββας Α. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008.

ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Α., *Αρχές της ελληνορωμαϊκής πάλης*, Σάββας Α. Κοκκινίδης, Σόφια 2003.

ΚΟΚΚΙΝΟΣ Γεώργιος Δ., *Νέο Σούλι Σερρών, Σουμπασκιοϊ: ιστορία, λαογραφία, Κοινότητα Νέου Σουλίου Σερρών*, Σέρρες 1998.

ΚΥΡΜΕΛΗΣ Γεώργιος Κ., *Η ιστορία των Κερδυλλίων*, Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης, Επικοινωνιακόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα «Ο Άγιος Νικήτας ο νέος», Σέρρες 2007.

ΛΙΑΒΑΣ Λάμπρος, *Τα μουσικά όργανα στον Έβρο: παράδοση και νεότερικότητα, Μουσικές της Θράκης: μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής: Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη», Αθήνα 1999, σελ: 209-340.

ΜΕΛΙΚΗΣ Γιώργος, *Ζουρνάδες και νταούλια: ρουμλούκι ιστορική μουσικολογική προσέγγιση*, Αρχείο Συλλογή Γιώργη Μελίκη, Αθήνα [χ.χ.].

ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Ιωάννης, *Ιστορία φυσικής αγωγής: με στοιχεία φιλοσοφίας*, Χριστοδουλίδης, Θεσσαλονίκη 1998.

ΜΠΑΖΙΑΝΑΣ Νίκος, *Για τη λαϊκή μουσική μας παράδοση: μικρά μελετήματα*, Τυπωθήτω, Αθήνα [χ.χ.].

ΜΠΟΥΜΠΑΡΗΣ ΝΙΚΟΣ, *Άκουσμα και δυναμικότητα, Μουσική ήχος και τόπος: τα κείμενα*, ΤΕΙ Ηπείρου Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, Άρτα 2006, σελ: 59-65.

ΜΠΡΟΜΠΕΡΖΕ Κρίστιαν, *Ποδόσφαιρο: σύμβολα, αξίες, φίλαθλοι*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Ανδρομάχη, Χορός, τοπική ταυτότητα και συμβολική συγκρότηση μιας αρβανίτικης κοινότητας: Βίλια Αττικής, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^ο πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 105-132.

ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Παναγιώτης, *Από την μουσική στον ήχο: εθνογραφικές μελέτες των Steven Feld, Marina Roseman και Anthony Seeger*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005.

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ευαγγέλου Δ., *Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, [χ.ό.], Νιγρίτα 1970.

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ Χρήστος, Τελετουργία και ταυτότητα: η περίπτωση της Καλής Βρύσης Δράμας, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^ο πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 239-248.

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ Χρήστος, *Σαχά ισί βαρό νι νάι: ρόμικες μουσικές και χορευτικές ταυτότητες στη Μακεδονία*, Πεδίο, Αθήνα 2013.

ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας*, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 2007.

ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Βισαλία του χθες*, Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Νιγρίτας, Συλλόγου Νιγριτινών Θεσσαλονίκη «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Νιγριτινών και Βισαλτινών Αττικής «Ο Βισάλτης», Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Εκκλησιαστικού συμβουλίου ιερού ναού Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2013.

ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Η Τερπνή*, Συλλόγου Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης «Η Τερπνή», Θεσσαλονίκη 2012.

ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Παραδοσιακά επαγγέλματα στην Νιγρίτα και την Τερπνή*, Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2014.

ΠΕΛΙΓΚΟΣ Βασίλειος Δ., *Αθλητική ιστορία των Τρικάλων*, Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. Τρικάλων, Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992.

ΠΟΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Παρασκευάς, *Χοροί και χώροι. Συμβολικές διαστάσεις της τοπικής ταυτότητας στην Κρασιά Τρικάλων, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3ου πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 227-238.

ΡΑΦΤΗΣ Άλκης, *Χορός πολιτισμός και κοινωνία*, Θέατρο «Δόρα Στράτου», Αθήνα 1992.

ΣΑΜΣΑΡΗΣ Πέτρος Κ., *Όμιλος «Ορφέας» Σερρών: εκατό χρόνια από την ίδρυσή του 1905-2005*, Δημοτική Επιχείρηση πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης Σερρών, Σέρρες 2005.

ΣΑΡΡΗΣ Χάρης, *Ελληνικά παραδοσιακά και λαϊκά όργανα, Τέχνες II: επισκόπηση ελληνικής μουσικής και χορού: Τόμος Γ: Ελληνική μουσική πράξη: λαϊκή παράδοση – νεωτεριστικοί χρόνοι*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2003, σελ: 97-149.

ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ Κώστας Γ., *Χορευτικές και πολιτισμικές-κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των βαλκανικών λαών, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 79-96.

ΣΕΡΜΠΕΖΗΣ Βασίλειος, *Εξάσημος ρυθμός: φυσικότητα, καθολικότητα και διαχρονία, 3^ο Συνέδριο λαϊκού πολιτισμού, χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια: πρακτικά 3^{ου} πανελληνίου συνεδρίου λαϊκού πολιτισμού, Σέρρες 15-16-17 Οκτωβρίου 2004*, [χ.ό.], Σέρρες 2006, σελ: 145-153.

ΣΗΦΑΚΗΣ Γ.Μ., *Μπέλα Μπάρτοκ και δημοτικό τραγούδι*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997.

ΣΠΑΝΟΣ Δημήτρης, *Μουσικά δίκτυα στο Βόρειο Έβρο*, Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Ν. Ορεστιάδας «Οι Θράκες», Ν. Ορεστιάδα 2013.

ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ Γεώργιος Κ., *Επιβιώσεις λαϊκής πίστεως, λατρείας και τέχνης εκ της Βυζαντινής περιόδου εις την Βόρειον Ελλάδα, Ά Συμπόσιον λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος - Μακεδονία - Θράκη: πρακτικά, Θεσσαλονίκη 18-20 Απριλίου 1974*, Ίδρυμα μελετών χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1975.

ΤΟΥΛΑΚΗΣ Γιάννης Σ., *Τερπνή Μουσική και χορευτική παράδοση*, Πολιτιστικός Σύλλογος Τερπνής, Τερπνή 2014.

ΧΑΜΑΚΟΣ Θεόδωρος Ν., *Ελληνική πάλη: ιστορική αναδρομή*, Βουρνάς, Αθήνα 1995.

ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Θεόδωρος, *Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς*, εκκλησιαστικά εκδόσεις, Αθήνα 1975.

ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 14, Νοέμβριος 2007.

Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 16, Αύγουστος 2008.

Εφημερίδα: «Η φωνή της πάλης» Αθλητική εφημερίδα παραδοσιακής πάλης, πολιτιστικός σύλλογος παραδοσιακής πάλης «Άγιος Νέστορας» Ν. Σερρών & Περιχώρων Σοχού, Αρ. Τεύχους 18, Απρίλιος-Μάιος 2009.

Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό, προσφορά του Πλιόσκα Χρήστου.

Ντοκιμαντέρ: «Η θεά Θράκη: ο τόπος και ο τρόπος», μέρος 5^ο. Τηλεοπτικός σταθμός Nplus, προβολή στις 11/2/2015, 11:15 π.μ.

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Γιώργος, *Όργανα και οργανοπαίκτες*, από το ένθετο ομόνυμου CD, ΕΡΤ/ΕΡΑ, Αθήνα, 1999.

ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗΣ Νίκος Λ., *Δημοτικά τραγούδια: η μουσική παράδοση της Νιγρίτας και της Βισαλτίας: ευρετήρια ηχογραφήσεων*, Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματίων Νομού Σερρών με έδρα τη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 2007. Εμπεριέχει δύο CD.

Σίρις: σκοποί και χοροί των Σερρών: Ηράκλεια, Ποντισμένο, Ξηρότοπος, Λύκειο Ελληνίδων Δράμας.

Τραγούδια του Παγγαίου: με τον Βαγγέλη Δασκαλούδη, Αρχείο ελληνικής Μουσικής.

Χοροί Κεντρικής Μακεδονίας, Αρχείο ελληνικής μουσικής: Ενομοουσικολογικό Ίδρυμα Π. Ζήσης.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

<http://entertainment.in.gr/html/ent/257/ent.37257.asp>

http://gerasimos-politis.blogspot.gr/2011/11/blog-post_29.html

<http://tvxs.gr/webtv/ντοκιμαντέρ/πανηγύρια-πάλης-με-λάδι-στη-βόρεια-ελλάδα>

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/euphronios-1.htm>

<http://wrestlinghellas.gr/index.php/mouseio-palis/102-pali-arxaia-ellada>

<http://www.kepaam.gr/images/stories/synedria/praktika/praktika-1a.pdf>

<http://www.mart-art.gr/frontend/article.php?aid=47&cid=39>

<http://www.palema.gr/eidiseis/paradosiaki-pali/item/1564-ta-kispetia-i-pali-me-ladi-tis-adrianoupolis.html>

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?RL=00386>

<https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas?fref=ts>

<https://www.youtube.com/watch?v=eFXO-DaJ1yI>

<https://www.youtube.com/watch?v=F2TWZcHdxtw>

<https://www.youtube.com/watch?v=ipAs43MMEJo>

Για τα φωτογραφικά τεκμήρια χρησιμοποιήθηκαν:

http://taxidiotikes-istories.blogspot.gr/2011/07/blog-post_11.html

<https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas/photos/pb.156577304531819.-22075200>

<https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas/photos/pb.156577304531819.-2207520000.1426934071./240782962777919/?type=3&theater>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΤΟΠΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ
Ανώνυμοι κάτοικοι	Θεατές, κάτοικοι Νιγρίτας	Νιγτίτα Σερρών
Ανώνυμοι Συντελεστές	Μέλη επιτροπής πανηγύρεως Αγίου Αθανασίου	Νιγτίτα Σερρών
Ανώνυμος κληρικός	Ιερέας, Θεατής	Νιγτίτα Σερρών
Γκόρας Βαγγέλης	Ζουρνατζής	Καλαμπάκι Δράμας
Δερμιτζάκης Γεώργιος	Παλαιστής, εκπαιδευτής πάλης αθλητικού συλλόγου	Σέρρες
Ευγγελίδου Ιωάννα	Ερευνήτρια, Σκηνοθέτρια	Θεσσαλονίκη
Ζουρνατζής Βασίλης	Ζουρνατζής	Ανθή Σερρών
Ζουρνατζής Γιάννης	Νταουλτζής	Ανθή Σερρών
Καραγιάννης Αθανάσιος	Μέλος επιτροπής πανηγύρεως Αγίου Αθανασίου	Νιγτίτα Σερρών
Καρακώστας Χρήστος	Ζουρνατζής	Φλάμπουρο Σερρών
Κύδρος Αθανάσιος	Παλαιστής, εκπαιδευτής πάλης αθλητικού συλλόγου	Σέρρες
Κυρμελής Γεώργιος	Άρχων Πρωτοψάλτης της Ιεράς Αριεπισκοπής Κων/λεως	Νέα Κερδύλια Σερρών
Μαλαμούδης Χρήστος	Ζουρνατζής	Ανθή Σερρών
Μητρόπουλος Νερατζής	Παλαιστής, εκπαιδευτικός πάλης στο Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Σερρών	Σέρρες
Μπακίρας Γρηγόριος	Νταουλτζής	Φλάμπουρο Σερρών
Μπαλή Άννα	Πληροφορήτρια	Δραβήσκος Σερρών
Παπαδόπουλος Ηλίας	Παλαιστής	Νιγτίτα Σερρών
Πετράν	Κάτοχος Καντίνας	Νιγτίτα Σερρών
Πετρίδης Χρήστος	Θεατής	Μαυροθάλασσα Σερρών
Πλιόσκας Χρήστος	Εκδότης αθλητικής εφημερίδας "Η φωνή της πάλης"	Θεσσαλονίκη
Πολυχρονίδης Σπύρος	Μέλος επιτροπής πανηγύρεως Αγίου Αθανασίου	τηλεφωνική επικοινωνία
Ραμαζάν Ασίχ	Παλαιστής τουρκικής καταγωγής	Νιγτίτα Σερρών
Σαμαράς Γεώργιος	Μέλος επιτροπής πανηγύρεως Αγίου Θωμά	Νιγτίτα Σερρών
Σταμπούλης Ηλίας	Ζουρνατζής	Ανθή Σερρών
Σωτίδης Δημήτριος	Παλαιστής	Νιγτίτα Σερρών
Τίτος Ελευθέριος	Θεατής	Μαυροθάλασσα Σερρών
Τίτος Νικόλαος	Μέλος επιτροπής πανηγύρεως Αγίας Μαρίνας οικισμού Πύργου	Μαυροθάλασσα Σερρών
Τσακίριδης Σταύρος	Παλαιστής	Οικισμό Τράφος, Νέα Κερδύλια Σερρών

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ

Σσ. Οι φωτογραφίες που παραθέτονται είναι ως επί το πλείστον από την προσωπική επιτόπια έρευνα, που διεξήχθη κατά το 2013 και το 2014 και παρουσιάζονται βάση της σειράς των παραπομπών του κειμένου, σύμφωνα με το θέμα που υποστηρίζουν. Η επιλογή από το σύνολο των εικόνων, έγινε με κριτήριο την σαφήνεια της απεικόνισης των θεμάτων, η οποία επηρέασε άμεσα τον δεύτερο παράγοντα που υπήρξε, η προσπάθεια επιλογής δηγμάτων από κάθε περιοχή, όπου επιτελέστηκε η έρευνα.

Εικόνα 1. Υποσημείωση: 15. Τα προσώψια-μπασμάδες κρεμιούνται στην ελληνική σημαία, κατά την γύρα συλλογής των δώρων, της πανηγύρεως του Αγίου Αθανασίου στην Νιγρίτα Σερρών, 3/5/2014.

Εικόνα 2. Υποσημείωση: 15. Στιγμιότυπο από την γύρα συλλογής των δώρων. Μαυροθάλασσα Σερρών, 17/7/2014. Δεξιά και μέσον της φωτογραφίας διακρίνεται το κλαδί με τους μπασμάδες.

Εικόνα 3. Υποσημείωση: 20. Η πομπή της γύρας από την επιτροπή πανηγύρεως, με την συνοδεία μουσικής και την παρουσία παλαιστών. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 3/5/2014.

Εικόνα 4. Υποσημείωση: 20. Επίδειξη παλαιστών σε κεντρικό δρόμο της Νιγρίτας, με σκοπό να διαδώσουν, να προσκαλέσουν και να ελκύσουν το ενδιαφέρον των παρευρισκομένων. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 3/5/2014.

Εικόνα 5. Υποσημείωση: 23, 246. Αφισκόλληση που εντοπίστηκε στην τζαμαρία ενός καφενείου, στην περιοχή της Νιγρίτας Σερρών, για την εορτή του Αγίου Αθανασίου. Γνωστοποιούνται οι ημερομηνίες και οι ώρες των εκκλησιαστικών ακολουθιών και των αθλητικών εκδηλώσεων, οι οποίες παρατηρείτε ότι δεν συμπίπτουν. Διευκρινίζεται ο τόπος διεξαγωγής του αθλήματος της σκοποβολής. Τα έπαθλα των δύο μεγάλων κατηγοριών των οκτώ ατόμων της παραδοσιακής πάλης και τέλος ότι «Η Α΄ και Β΄ κατηγορία θα γίνει με κiousπέτ. Σε περίπτωση ισοπαλίας θα υπάρχουν σημεία».

Πηγή: <https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas/photos/pb.156577304531819.-22075200>

Εικόνα 6. Υποσημείωση: 27. Πάρσα αθλητών. Σκοτούσσα Σερρών, 11/9/2013.

Εικόνα 7. Υποσημείωση: 31. Ο παλαιστής, Ηλίας Παπαδόπουλος, δέχεται τα συγχαρητήρια των θεατών. Ανθή Σερρών, 23/4/2014.

Εικόνα 8. Υποσημείωση: 44. Κατηγορίες παν παιδων και παιδων. Φλάμπουρο Σερρών, 24/6/2014.

Εικόνα 9. Υποσημείωση: 44. Κατηγορίες παιδων και εφήβων. Οικισμός Πύργος Μαυροθάλασσας Σερρών, 17/7/2013.

Εικόνα 10. Υποσημείωση: 46. Κατηγορία γυναικών. Πανήγυρη Αγίου Θωμά Νιγρίτας Σερρών, 12/5/2013.

Εικόνα 11. Υποσημείωση: 46. Κατηγορία γυναικών. Φλάμπουρο Σερρών, 24/6/2014.

Εικόνα 12. Υποσημείωση: 55. Ανάδειξη του νικητή από τον κριτή που τους παρακολουθούσε, ο οποίος υποχρεούται να έχει μαζί του μια πετσέτα κι ένα μπουκλάκι νερό, για την άμεση βοήθεια των παλαιστών. Ηράκλεια Σερρών, 26/8/2013.

Εικόνα 13. Υποσημείωση: 56. Ο τούρκος παλαιστής, Ασίχ Ραμαζάν, νικητής της πρώτης κατηγορίας, πρωτοχορευτής στον χορό του θριάμβου του. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Πηγή:

<https://www.facebook.com/Panigiri.Agiou.Athanasiou.Nigritas/photos/pb.156577304531819.-2207520000.1426934071./240782962777919/?type=3&theater>

Εικόνα 14. Υποσημείωση: 67. Οι παλαιστές στην αριστερή μεριά φορούν σορτς, ενώ το ζευγάρι της πρώτης κατηγορίας δεξιά, κιουσιπέτ. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Εικόνα 15. Υποσημείωση: 76. Αλληλολάδωμα παλαιστών. Ηράκλεια Σερρών, 26/8/2013.

Εικόνα 16. Υποσημείωση: 76. Οι παλαιστές πριν τις αναμετρήσεις, αλείφονται με λάδι. Η συγκεκριμένη διοργάνωση είναι πιο επίσημη και διαδεδομένη. Ανάλογη είναι κι η συμμετοχή παλαιστών, κυρίως του εξωτερικού. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Εικόνα 17. Υποσημείωση: 76. Η επισημότητα επίσης προβάλλεται, από το δοχείο λαδιού, που διακρίνεται ανάμεσα στους αθλητές. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Εικόνα 18. Υποσημείωση: 79. Οι αθλητές, λίγο πριν την έναρξη, ασπάζονται ο ένας τον άλλον. Στην συγκεκριμένη φωτογραφία πιάνουν ο ένας το μπατζάκι του άλλου. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Εικόνα 19. Υποσημείωση: 107. Ο κύριος αριστερά, με την μπλε μπλούζα, πουλάει διάφορους ξηρούς καρπούς. Δίπλα ξεχωρίζει η πάρσα των αθλητών. Ηράκλεια Σερρών, 26/8/2013.

Εικόνα 20. Υποσημείωση: 109. Η παλαίστρα στο Φλάμπουρο Σερρών, 24/6/2014.

Εικόνα 21. Υποσημείωση: 109. Σχέδιο Παλαίστρας.

Πηγή: Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό του Πλιόσκα Χρήστου.

Εικόνα 22. Υποσημείωση: 115. Απεικόνιση της λαβής «μύλος», που εκτελεί ο Γκιλγκαμές ενώ παλεύει με ένα λιοντάρι.

Βλ. ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ Σάββας Λ., *Πάλη: τα είδη και η ορολογία της*, Σάββας Λ. Κοκκινίδης, Θεσσαλονίκη 2008.

Εικόνα 23. Υποσημείωση: 128. Το βραβείο του Σταύρου Τσακιρίδη, που φέρει την επισήμοτητα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, κατά το 1957.

Πηγή: Προσφορά του παλαιστή Σταύρου Τσακιρίδη.

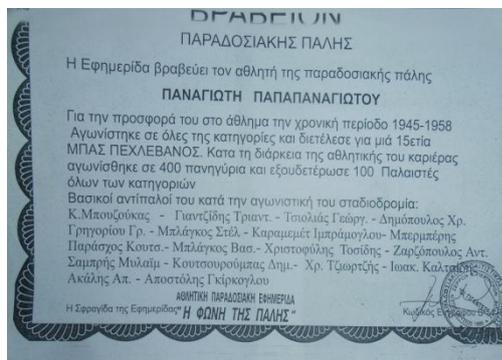

Εικόνα 24. Υποσημείωση: 161. Η επιγραφή στο εκκλησάκι της Αγίας Μαρίνας, στον οικισμό Πύργου της Μαυροθάλασσας Σερρών. Κτίστηκε εις μνήμη του θαύματος του τυφλού παιδιού του Στεργιανά, από το Σιτοχώρι (Τζιτζιτζος).

Εικόνα 25. Υποσημείωση: 173, 329. Αγάλματα παλαιστών στην Αδριανούπολη.

Πηγή: http://taxidiotikes-istories.blogspot.gr/2011/07/blog-post_11.html

Εικόνα 26. Υποσημείωση: 188. Βραβείο του Παναγιώτη Παπαπαναγιώτου.

Πηγή: Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό του Πλιόσκα Χρήστου.

Εικόνα 27. Υποσημείωση: 200. Βραβείο του Ιορδάνη Καραγεωργίου.

Πηγή: Μη δημοσιεύσιμο συλλεκτικό υλικό του Πλιόσκα Χρήστου.

Εικόνα 28. Υποσημείωση: 247. Στο Φλάμπουρο Σερρών πραγματοποιείτε μεσημεριανό γλέντι, πριν την έναρξη της παραδοσιακής πάλης, 24/6/2013.

Εικόνα 29. Υποσημείωση: 252. Ξεχωρίζουν στο πίσω μέρος από αριστερά η μακεδονική, η βυζαντινή και η ελληνική σημαία. Στο πάνω μέρος αριστερά η ελληνική με την απεικόνιση του Αγίου Γεωργίου, η βυζαντινή και της παραδοσιακής πάλης. Στο βάθος κάτω δεξιά διακρίνονται οι χορηγίες. Ανθή Σερρών, 23/4/2014.

Εικόνα 30. Υποσημείωση: 252. Δεξιά φαίνεται η σημαία της ευρωπαϊκής κοινότητας και πίσω, με την τριγωνική εγκοπή, απεικονίζεται ο Άγιος Αθανάσιος. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 19/5/ 2013.

Εικόνα 31. Υποσημείωση: 283. Μουσικοί της Ηράκλειας Σερρών, κατά το 1950. Βλ. ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΗΣ Γεώργιος Κ. - ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρήστος Γ., *Η μουσική στις Σέρρες από τις αρχές του εικοστού αιώνα μέχρι σήμερα*, [χ.ό.], Σέρρες 1986.

Εικόνα 32. Υποσημείωση: 302. Νταούλια πανηγύρεως με την επιγραφή «Άγιος Αθανάσιος Νιγρίτας». Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 19/5/2013.

Εικόνα 33. Υποσημείωση: 302. Νταούλια πανηγύρεως με την επιγραφή «Άγιος Αθανάσιος Νιγρίτας». Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 4/5/2014.

Εικόνα 34. Υποσημείωση: 305. Νταούλι με απεικόνιση παλαιστικής σκηνής, ειδικά για την περίσταση. Ηράκλεια Σερρών, 26/8/2013.

Εικόνα 35. Υποσημείωση: 307. Παρατηρείται η ενεργή συμμετοχή νέων ατόμων και μικρών παιδιών, στοχεύοντας στην ένταξη και την διδασκαλία τους. Πανήγυρη Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας Σερρών, 3/5/2014.

Εικόνα 36. Υποσημείωση: 349. Στιγμιότυπο από τις γύρες των μουσικών στην παλαίστρα. Ανθή Σερρών, 23/4/2014.

Εικόνα 37. Υποσημείωση: 349. Στιγμιότυπο από τις γύρες των μουσικών στην παλαίστρα. Πανήγυρη Αγίου Θωμά Νιγρίτα Σερρών, 27/4/2014.

Εικόνα 38. Υποσημείωση: 349. Στιγμιότυπο από τις γύρες των μουσικών στην παλαίστρα. Οικισμός Πύργος Μαυροθάλασσας Σερρών, 17/7/2013.

Εικόνα 39. Υποσημείωση: 349. Στιγμιότυπο από τις γύρες των μουσικών στην παλαίστρα. Σκοτούσσα Σερρών, 11/9/2013. Διακρίνεται η γραμματεία κι ο διοργανωτικός φορέας.

Εικόνα 40. Υποσημείωση: 353. Οι μουσικοί έχουν πλησιάσει το ζευγάρι που βρίσκεται στο έδαφος, προς ενθάρρυνση του επιθετικού. Ηράκλεια Σερρών, 26/8/2013.

Εικόνα 41. Υποσημείωση: 353. Οι μουσικοί έχουν πλησιάσει το ζευγάρι παλαιστών. Σκοτούσσα Σερρών, 11/9/2013.